

Útěk sestry Cecílie

Vzrušující příběh hrdinné řeholnice

Podle vyprávění sestry Cecílie napsal William Brinkley

Veronikám a Dominikám, sestrám Margitám, mnohým Aničkám, Růženkám a Julkám, Martám a Uršulám, Ludvíkům a Valeriím, kněžím Janům a Filipům jako i Velkým Jojům... všem těm odvážlivcům z podzemí, kteří nasazovali životy a někteří je také ztratili, jež pomáhali lidem na útěku.

Nihil obstat: John M.A. Fearn, S.T.D.

Imprimatur: Francis Cardinal Spellman,

Archbishop of New York

The Deliverance of Sister Cecilia. By Sister Cecilia as told to William Brinkley. Published as a Signet Book by arrangement with Farrar, Straus and Giroux, Inc. New York 1957.

Překlad: Ladislav Lajčiak a Blažej Belák

Doslov: František Vnuk

Grafická úprava a obálka: Lukáš Pompa

Vydalo vydavatelství Post Scriptum, Bratislava 2011

ISBN 978-80-970489-7-6

Úvod

To, co se dovidáme z obsahu této knihy, je pro současníka, a pro nás sestry dnešní doby, pohledem do ne tak dávné minulosti, zasažené komunistickým režimem. Odehrává se tu jeden z mnohých pohnutých osudů zasvěcené osoby, který má svoji obdobu v osudech mnohých mužů a žen. Jejich společným znakem je, že se vymykají z řad průměrnosti, nespokojují se s nečinností a mají odvahu jít proti proudu nelásky, nevěry, sobectví a pohodlnosti, zasvěcují celý svůj život radikálnímu následování Krista proti všemu a proti všem.

Jednou z našich spolusester – hrdinek své doby – vzdorujících vírou a činy zvěrstvu komunistů, byla sestra Makária. Její život se v jedné chvíli změnil v drama. Z řeholnice sloužící Bohu a lidem se stává štvaná zvěř. Podařilo se jí však uniknout a dostat možnost podat svědectví, které je zaznamenané v této knize. Živými svědky těchto událostí jsou i naše spolusestry, s kterými sestra Makária sdílela svůj řeholní osud např. sestra Simpliciana, se kterou bývala na jedné chodbě Dětské kliniky a která se přesně pamatuje na dramatické chvíle hrožící jejímu zatčení, nebo sestra Marcela a sestra Genovéva, které ji pomáhaly v Dětské školce a vzpomínají na náročnost a nekompromisnost, s jakou plnila své poslání.

Životní příběh sestry Makárie dostává knižní podobu právě v čase, když si připomínáme její nedožitá stoletá jubileum. Ať je tato skutečnost projevem našich díky za to, že byla spolu s našimi spolusestrami, sestrou Barborou Vaculovou, sestrou Boromeou Kapustovou, sestrou Sarkandrou Ondačkovou, či sestrou Serafinou Lechovičovou svědkem autentického následování trpícího Krista – Spasitele. Tyto sestry nejsou už mezi námi. Když však tato kniha probudí v Tobě, milý čtenáři, touhu a osobní nasazení za kteroukoli z hodnot hodných člověka, prostřednictvím Tebe zůstane jejich poselství živým.

Naše poděkování patří všem, kteří se na vydání knihy podíleli a kterým není lhostejný osud pronásledovaných.

Kongregace sester Nejsvětějšího Spasitele

Úvod k americkému vydání

Mimořádná žena, pozoruhodný svět

Toto je skutečný příběh hrdinské řeholnice, která hrála několik měsíců riskantní hru s komunistickou policií a jejími donašeči. Nakonec se jí podařilo vyhnout se vězení, do kterého ji chtěli dostat.

Sestřička Cecílie byla na mušce státní bezpečnosti, když pomáhala unikat druhým, vyměnila řeholní šat za celou škálu bizarních převleků, než se nevydala sama na nebezpečnou cestu do svobodného světa. Skrývala se ve stodolách a tajných skrýších, často hladová, třesoucí se zimou a vystrašená. Pomáhali ji odvážní lidé, riskující vlastní životy a svoji svobodu. Nakonec přežila vrcholnou zkoušku v tmavé noci přes přísně střeženou hranici.

Vyprávění je prozářené odvahou a pevnou vírou. Přesvědčivě vykresluje pohnutky selského děvčete, které ji vedly ke složení řeholních slibů a k fascinujícímu životu v klášteře.

PRVNÍ ČÁST

ODKLÁDÁM ŘEHOLNÍ ŠAT

1. Čtyři policejní auta jedou pro mě

Cítím, že kdosi do mě strká, až to bolí. Probouzím se, jsem ve svém pokoji, v dětské nemocnici v Bratislavě. Nade mnou se sklání jedna ze sester, celá je bledá, třese se. „Ježíš, Mária, Svätý Josefe!“ Chuděro vystrašená. „Sestro! Sestro! Dole na vrátnici Tě čekají čtyři četníci a na ulici stojí čtyři policejní auta! Matka představená říká, že si máš vzít deku, neboť Ti bude v noci na policii zima“.

Chvíli si myslím, že se mi to jen zdá, ale vystrčím ruku a dotknu se sestry, je to ona, z masa a krve.

„Víš, co, sestro“, říkám jí, „já s četníky nikam nepůjdu“. Vstávám, rychle se oblékám a běžím na půdu nad naším oddělením. Dívám se, kde bych se mohla schovat, ale vidím tam jen samé trámy a kopy starých matrací. V zmatku prolézám okénkem na malou terasu nad střechou. Lezu po čtyřech po střeše a snažím se schovat za komín. Dřepím za komínem, kdysi červeným, teď černým od sazí – a snažím se přemýšlet, téměř omdlévám, zdá se mi, že každou chvíli spadnu ze střechy.

Náhle se podívám dolů na ulici. Vidím policejní auta. Kolem nich jsou rozestavěni příslušníci bezpečnosti v zelených uniformách. Hlídkují kolem nemocnice. Vidím, jak se lidé zastavují a chtějí vidět, co se děje. Tehdy si pomyslím: „Velký Spasiteli, vždyť mě zde četníci snadno uvidí celou bílou, v hábitu, proti černému komínu!“ Je třeba slézt ze střechy dolů. Lezu jako kočka, v tom se mi uvolní pod nohou křídlice a začne se sesouvat dolů... Čekám hrůzou nedýchám...Mám strach, že taška dopadne na chodník a oni se podívají nahoru. Křídlici však zastavil okap. Zůstala v něm. Zavírám na chvíli oči, modlím se děkovnou modlitbu, napůl omdlená.

Potom se doplazím k terase a okénkem vlezu nazpět na půdu. Stojí tam pět sester jako pět vylekaných bílých housat.

„Pojď dolů!“ říkají. „Pojď dolů sestro! Četníky přechází trpělivost“

Přemýšlím, zda „příslušníci bezpečnosti“, jak se nazývají, mají v sobě alespoň tolik citu, že se neodváží dojet do našich řeholních pokojů. Obchází mne hrůza, zalévá mne studený pot. Zoufale se snažím vymyslet způsob, jak se dostat četníkům z rukou.

V tom si na něco vzpomenu.

V kufru mám šaty, které tu zůstaly po matce jednoho dítěte, které jsme měli v nemocnici. Tmavomodré šaty s bílými puntíky, hodily by se k tanci, ale teď se hodí právě k této příležitosti. A bílý šátek navíc!

Běžím se šaty a šátkem na půdu. Odkládám si závoj.

V tom mi něco zadrželo ruku, cosi mimo mne. Za dvacet jeden rok, od svých řeholních slibů, nic kromě řeholního hábitu jsem na sobě neměla. Přemýšlím. Když půjdu v hábitu, určitě mě chytí. Když ale vyjdu na ulici v civilu a tak mě chytí – bude to hanba pro řeholnici, to bude pohled – přesně to, co chtějí! „Jestliže mě mají chytit, pak chci kráčet mezi lidmi jako řeholnice, s hrdostí!“

Tehdy jsem přestala přemýšlet a začala jsem se modlit. V takových případech se obvykle modlím ke svatému Josefu, kterého mám ze světců nejraději. S ním si umím nejlépe vyprávět. Jenže tato situace se mi zdála příliš těžká i pro svatého Josefa. Proto jsem šla na věc přímo: „Nejsvětější můj Spasiteli, co mám dělat?“

A brzy jako kdybych si vůbec uvědomila, co se děje, jednám. Sundávám si závoj. Odepínám si límec. Rozvazuji si čepec.

Rozvazuji si čelenku.

Odepínám si pelerínu.

Odkládám pás s růžencem a křížkem.

Svlékám si roucho.

Všechno schovávám pod starou matraci.

Potom si náhle navlékám tmavomodré šaty s bílými puntíky a na hlavu si uvazuji bílý šátek. Běžím zpět do pokoje. V pokoji vezmu jen dvě věci – osahaný obrázek svatého Josefa, který jsem si schovávala od dětství a obraz Panny Marie, Ustavičné pomoci, který mám ode dne řeholního zasvěcení. Vložím si je pod šaty a vejdu na chodbu.

Proti mně na chodbě kráčí jedna sestra a nese dítě. „Dej mi to dítě do rukou!“ říkám a představuji si, že právě ono mě bude dobře maskovat.

„Dítě do rukou?“ říká udivená sestra a drží ho pevně v rukou, „nemůžu ti ho dát, právě na ně čeká doktor, jde ho vyšetřit. Nemůžu ti ho dát! Jak bychom ho potom dostali zpátky? Musíme ho přeci hned dostat zpátky“, říkám celkem logicky.

Rychle se od ní obracím, nemám čas ji přesvědčovat. Otvírám komůrku pro uklízečky, беру hadry a náradí, abych vypadala jako uklízečka – naštěstí jsem náležitě špinavá od komína. Scházím dolů po schodech. Vycházím bočními dveřmi a jdu mezi četníky pryč. Sama jsem pomohla mnohým skrývat se a utíkat přes hranice, teď vím, jaké to. Další čtyři měsíce budu žít jako štvaná zvěř, skrývat se, běhat z úkrytu do úkrytu. Když se mi nakonec podaří utéct přes hranice v noci temnoty a strachu, bude se psát 10. leden 1952. Není to žádná maličkost skrývat se takovou dobu v komunistické zemi a zvláště když jste řeholní sestrou. Ať mi svatý Josef odpustí moji pýchu!

DRUHÁ ČÁST

Neobvyklá příprava na ilegalitu

2. Půda a svěťci

Pro „protistátního agenta“, jakým jsem podle soudruhů byla, Nejsvětější Spasitel, vybral zvláštní úlohu. Narodila jsem se v malé vesnici na Slovensku – v tak malé, že domy v ní byste lehko spočítali. Dostala jsem jméno podle svaté Cecílie, mladého křesťanského děvčete, kterému Římané setnuli hlavu. Můj otec byl pracovitý sedlák a rodina pro něj znamenala všechno. Měl rád děti. Přicházeli mu na svět průměrně každých čtrnáct měsíců a pořád měl další a další. Já jsem se narodila jako čtvrtá – po Márii, Irene a Edovi – já Cecílie. Nakonec nás bylo jedenáct, z toho devět děvčat.

Měli jsme dům postavený z hnědé hlíny a i dlažba v domě byla hliněná. Ty domy se stavěly tak, že se smíchala hlína s plevami a dala se do dřevěných forem. Když ztvrdla, vyklopila se z formy ven. Z takových cihel se postavili zdi. Na střechu se dávali červené křidlice vypálené v nedalekém městě. Každé jaro líčil otec celý dům na bílo. V domě byly čtyři pokoje a kuchyně a počet dětí si vyžadoval, aby byly postele v každé místnosti, kromě kuchyně, ve které jsme jedli. Spávali jsme na slámě přikryté plachtou. Slámu jsme každý měsíc měnili a ona krásně a svěže voněla. Přikrývali jsme se i peřinou nacpanou peřím z našich hus.

Všechno, co jsme měli, jsme si vydělali na hospodářství. Šaty jsme měli z konopí, které otec pěstoval právě na tento účel. Konopí se namáčelo ve vodě šest týdnů, potom se sušilo, pak třepali na drhlici a česali hřebenem. Získané konopné nebo lněné vlákno sbíral tkadlec, který chodil po vesnicích, a tkal z nich plátno.

Za svoji práci si nechal část plátna a ostatní nám dal. Takto jsme se oblékali do šatů ušitých z toho, co jsme si sami vypěstovali. Živili jsme se tím, co jsme si udělali. Jen, co jsme ráno vstali, šli jsme do stáje, podojili čtyři krávy, nalili jsme si čerstvé mléko z hrotka a zajedli krajícem černého chleba z velkého pecnu, který naše máma pekla v cihlové peci vytopené dřevem. Také bývala snídaně. Na oběd jsme obvykle mívali polévku a bramborové placky. Na večeři byly zase brambory a fazole se zelím. Neuvědomovala jsem si, že máme těžký život, než mi to neřekli cizí lidé. Ještě stále si to neuvědomuji. Všichni jsme byli spokojeni s tím, co jsme měli, a nikdy jsme nepoznali doktora. Slovenský sedlák byl šťastný člověk. Šťastný proto, že měl svoji zemi. Země znamenala pro něj tolik, co krev v žilách. Tak jako maso na kostech a krev v žilách, on zdědil tu zemi zásluhou práce desítek generací před ním, po dobu mnohých století. Můj otec se díval na svoje pole a říkal mi: „moji předkové už pět set roků ořou pluhem tuto zemi“. Proto slovenský sedlák cítí k zemi mnohem víc, než jen vděčnost za živobytí. Vezměte mu kousek půdy, to je jako byste mu vzali kus srdce. Hospodářství, které otec zdědil, se nacházelo na dobré černé zemi. Když jste si vzali vlhkou hroudu do dlaně, přilnula vám na prsty. Dvacet hektarů pole jsme měli na deseti místech v chotáry vzdálených od domu pět set metrů až tři kilometry. Na jednom poli pěstoval otec pšenici, na druhém brambory, na třetím cukrovku, na dalších konope. Některá pole si rozdělil

tak, že na polovičce pěstoval oves, na druhé ječmen, jinde pěstoval vinnou révu a jinde sázel ovocné stromy: švestky, jablka, ořechy a hrušky. Na některých pozemcích se pásly husy. Na pole vycházel otec brzy ráno, ještě před východem slunce, v létě i o čtvrté a vracel se až za soumraku. Hospodaření, to byl otcův svět, byli jakoby jedno. A tam, kde jsou otec a matka šťastni, bývají šťastné i děti, bez ohledu na těžkou práci. Práce byla těžká, ale nikdo nám to nikdy neřekl, a my jsme byli šťastni. Každý v rodině musel pomáhat, a v tom je výhoda mít jedenáct dětí. Když mělo dítě šest roků, začalo pást malé hejno hus, dávat na ně po celý den pozor a večer je přivést napasené domů. Když jste vyrostli, dávali vám na starost stále větší a větší hejno hus, až jste jich měli až padesát. Mezitím jste přenechávali menší stáda mladším sestřám. A potom, když jste už měli deset a jedenáct roků, už jste nepásli husy, ale začali jste sami chodit pracovat na pole. Husy byly velmi důležité – bylo to něco, co se dalo jíst a z čeho se dalo škubat peří do duchen a polštářů. Když si vzpomínám na dětství, přijdou mi na mysl vždy naše husy. Až po dnes mám husy velmi ráda, a kamkoli jdu, snažím si koupit maličké něžné housy a nosit je s sebou, což velmi udivuje lidi, ke kterým přijdu a řeknu jim to. Říkají mi: „a co když ti vyroste a začne ti kejhat v bytě?“ Tehdy odpovídám: „že o budoucnost se až tak nestarám“, pást husy nebyla žádná nuda. Byl to čas, kdy jsme se setkávaly se všemi děvčaty z dědiny, protože každá měla svoje hejno. Mohly jsme si spolu vyprávět, ale i hrát si, třebaže jsme musely jedním okem dávat pozor, aby se nám hejna nepomíchala. Své husy jsme mívaly poznačené značkou na nohách – naše měly vystřížené malé „v“ na blance mezi prsty na pravé noze - , ale když se nám pomíchaly, nebylo snadné je oddělit. Proto bylo třeba dávat dobrý pozor, aby se nám nepomíchaly. A aby nevběhly do pole a nezačaly okousávat klásky místo trávy a zeleného. Tedy mohly jsme si hrát, ale jen tolik, abychom stačily dávat na husy pozor. Jednou v době žní jsem byla trochu nedbalá a při hře jsem na husy úplně zapomněla. Když jsem se vrátila k hejnu, už tam nebylo. Šla jsem je hledat a našla jsem je na cizím poli. Myslím dvacet pět mých husí se páslo na susedově pšenici a sused se právě hnal za nimi. Bývalo to tak, že když hospodář chytil cizí husy na svém poli, zavřel je a čekal, než přijde majitel a nezaplatí za ně pokutu. Hospodář se chystal přesně totéž, hnal se za mými husami a křičel na své dva syny, aby mu pomohli husy zahnat, protože jich bylo skutečně mnoho. Začala jsem hlasitě křičet a plakat. Tak hlasitě, že můj táta, náš dobrý otec mě uslyšel zdaleka a přiběhl. Téměř by se pustil s tím druhým hospodářem do bitky, křičeli na sebe a prudce gestikulovali, běželi za splašenými husami přes pole, a já, polekaná za nimi jsem utíkala. Když jsme překročili jednu mez, táta se zastavil a zdvihl ruku. „Jsme na státním!“ zakřičel: „Jsme na státním pozemku!“ zopakoval. „Na státním se nesmíme bít!“ Cizí hospodář se na chvíli zarazil, zastavil se, rozhněvaný a znechucený si odplivl a odkráčel pryč. Ten den musel náš táta zajaté husy vykupovat. Pást husy byla zábava. Celý den jste nemuseli dělat nic jiného, než chodit po poli a hrát si s ostatními děvčaty. Někdy se však stará husa rozhodla vrátit domů předčasně. Začala kejhat a malá housata se prodírala za ní. To znamenalo, že jste se museli vydat domů i vy a nemohli jste si už hrát. Jednou právě uprostřed největšího hraní, moje stará zavelela na odchod. Naštvala mě, vzala jsem velkou hůl a udeřila jsem ji po hlavě. Padla na zem a zůstala ležet. Zdvihla jsem ji a nesla s pláčem domů. Celou cestu jsem plakala a mamince jsem řekla: „chcípala mi!“ Maminka nevěřila, „jak ti mohla chcípnout?“ „Vždyť ani není nafouknutá jako nemocná husa. Jen se narovнала a zdechla,“ zalhala jsem s velkým pláčem, a ani jsem nevzpomněla na hůl. Potom jsme zabitou husu dali cigánům. Tehdy všechno, co chcíplo, šlo cigánům. Dlouho jsem se pro tu husu trápila. Byla jsem nehodným

děvčetem, zvláště při pastvě hus jsme vyváděly. Jednoho dne, když jsme s celou tlupou dětí pásly husy, dostalo jedno děvče nápad. „My ti budeme pást husy a ty běž natrhat mák. Budeme dávat pozor, zda nejde hlídač.“ Šla jsem a začala jsem trhat makovice z pole, které nepatřilo našemu otci, a vysypávala jsem z nich mák. Náhle se za vysokou kukuřicí objevil hlídač, jakoby spadl z nebe. „Co zde děláš?“ zeptal se. „Jen se tak dívám.“ „Díváš se? Hm-m-m,“ řekl. „Ukaž zuby!“ otevřela jsem ústa. „To jsem si myslel!“ Říkal hlídač. „Vidím, že je máš od máku“. Podíval se na zástěrku, kterou jsem držela v ruce. „A co máš v té zástěrce?“ Podíval se. „To jsem si mohl myslet. Plná zástěra makovic!“ Třásla jsem se strachem. „Strýci, pomodlím se k Pánu Bohu na nebesích, když mi nic neuděláte“ klekla jsem si na kolena a sepjala ruce. „Oh, Pane Bože“ prosila jsem, „žehnej tomuto hlídači, tomuto dobrému hlídači“. „Jdi pryč a modli se,“ řekl hlídač. „Máš se za co modlit!“ Myslím si, že jsem se dobře modlila, protože mne nechal odejít. Dokonce mi dovolil posbírat makovice, které se mi vysypaly ze zástěry, když jsem sepjala ruce, a mohla jsem si je tedy vzít s sebou. Když mi bylo sedm roků, šla jsem k první svaté zpovědi. Bylo proč k ní jít... Abychom nezapomněli, z čeho se máme zpovídat, psali jsme si hříchy na papírky, když přišla řada na mě, zjistila jsem, že jsem si papírek zapomněla doma. Zašeptala jsem děvčeti, které vyšlo přede mnou ze zpovědnice. „Půjči mi svůj papírek!“ Půjčila mi ho a já jsem se panu faráři zpovídala z jejich hříchů. Myslím si však, že jsem mívala i dost vlastních hříchů. Jednou jsem zbila svoji mladší sestru jen za to, že mi ztratila černého brouka. Sestra měla tehdy pět roků a já sedm. Chytila jsem brouka a přikázala jsem jí: „teď mi pohlídej tohoto brouka!“ někam jsem odešla a když jsem se vrátila, ptám se: „kde je?“ „Ztratil se mi!“ říká Tonka. „Nevykládej, dej mi to!“ opakuji. „Ztratil se mi“ Tonka začala fňukat. „Však ti najdu jiného, stejného.“ Začala pobíhat a hledat stejného brouka. „Zde je, zde ho máš!“ říkala. „Ne“odporovala jsem ji, „to je jiný brouk – já chci stejného, jakého jsem měla před tím.“ Tonka začala pištět a pištěla tak, že vyběhla maminka z domu. Začala jsem rychle ustupovat. „Nechci toho brouka“ říkám Tonce. „Pro jednoho brouka se nepůjdu utopit!“ Tonka hned přestala křičet. I tak jsem nevěděla, kde bych se měla utopit. Jedinou vodu jsme měli v potoce, bylo jí po kolena, málo na utopení i pro malé děvčátko. A ani tak jsem neměla chuť skočit do potoka, protože jsem se nechtěla stát vílou. Náš vesnický vartáš totiž říkal, že jak spadneme do potoka, stanou se z nás víly. Tak nás tím postrašil, tak jsme chtěly zůstat malými děvčátky raději, než vílami. Vartáš byl člověk, který chodil v noci po vesnici a oznamoval píšťalou, kolik je hodin. Když odbila celá hodina, zafoukal na píšťalu tolikrát, kolik bylo hodin. „Udeřila devátá hó-ó-ódina“ vykřikoval po dědině, když zapískal na píšťalu devětkrát,....chval každý duch Hospodina!“ Někdy jste i o třetí ráno uslyšeli jeho hlas a jeho píšťalu. A to byla poslední hodina. Tři dlouhé tóny na píšťale, potom vzdalující se lidský hlas, tajemný, dunivý. „Udeřila třetí hó-ó-odina, vstávej dobrá duše, ohni kolena, pomodli se k Pánu a k svatému Floriánku, ať nás chrání před ohněm a před každým zlem... Udeřila třetí hó-ó-ódina, sláva Pánu Ježíši a Panence Marii... Přes den měl ponocný jinou povinnost. Byl pastýřem, pásl lidem dobytek na obecních loukách. Občas, když jsme pásli husy, jsme ho zavolali, aby nám něco vyprávěl. „Strýci“ říkali jsme mu, „vyprávějte nám, co jste v noci viděli, když jste třetí troubili?“ Pak nám začal vyprávět hrůzostrašné příběhy. Říkal, že viděl velkého psa, kterému šlehal plamen z tlamy. Říkal, že viděl černou paní, která se vznášela před ním ve vzduchu a země se nedotýkala. A když takovou paní vidí, už ví, že někdo v dědině zemřel, protože paní chodí sbírat duše. Přitom jsme ústa nezavírali a po zádech nám běhal mráz. To našeho ponocného povzbuzovalo a

vymýšlel dále. „Byli jste už u potoka? víte, co je v něm?“ ptá se. Potok jsme dobře znali. Chodívali jsme za dne po malém můstku proháněli jsme přes něj husy na pastvu a večer z pastvy. „Nuže, vezte, že v našem potoce bývá vodník!“ strašil nás. „Má takové strašně dlouhé vlasy, zelená vlasiska až po zem. Když se v noci ukáže měsíc, vodník z vody vylézá a češe se. Kdyby šel někdo po můstku právě tehdy, když si vodník češe vlasy, stáhne ho do vody! Nejraději má taková děvčata jako jste vy!“ říkal a šklebil se na nás. „Když chytí takové děvče, udělá z něj vílu. Ta víla potom musí plavat ve vodě a stále pláče, protože se nevysvobodí!“ Velmi se nám to líbilo a poslouchali jsme ho každý den. A ten mráz, co nám běhal po zádech, se nám líbil. Ale když jsme měli večer přecházet po můstku nad potokem, už to bylo horší. Báli jsme se, srdéčka nám tloukla strachem. Co nejrychleji jsme hnali husy přes můstek – ani jedna z nás se nechtěla stát vílou. Ještě i přes den, když jsme se šli do potoka koupat, nejdříve jsme vodu prohlédali větvemi. „Vodníku, vodníku, z vody ven!“ zpívali jsme. „Anděle strážný, anděle strážný, do vody!“ Potom jsme se křížovali, aby vodník nad námi ztratil moc a nemohl nás proměnit ve vílu. Až potom jsme vstoupili do vody a koupali se. Myslím, že jsem se nepolepšila ani po tom, když jsem vyrostla. Když jsem měla osm roků, můj pětiletý bratranec Ignác, který býval u naší babičky, chodíval se mnou pást husy. Dávali jsme husám pít z velkého hliněného džberu, který jsme přinášeli od babičky. Jednoho dne si Ignác šel hrát kamsi jinam a já jsem šla pást husy kamsi jinam. Ale husy byly toho dne protivné, zvláště ta stará. Pokaždé, když jsem přinesla v džberu vodu z potoka, husa ho svým velkým zobákem převrhla. Vyryla jsem tedy do země jamku, abych džber do ní vložila. Jenže, když jsem džber tlačila do jamky, praskl. Zhrozila jsem se. Jak teď řeknu babičce, že jsem ji rozbila džber. Vymyslela jsem výmluvu. Spojila jsem těsně dvě části džberu a vtláčila je do jamky. Puklinu jsem zamazala blátem tak, aby ji nebylo vidět. Když se Ignác vrátil, právě jsem byla u džberu. „Co děláš?“ ptá se. „Strkám džber do jamky, aby ho husy nemohly převrátit,“ říkám jako bych právě něco moudře vymyslela. „Nechceš mi pomoci?“ „Dobře.“ Přišel k jamce a já jsem mu kázala, aby džber trochu zatlačil. „Zatlač ještě víc!“ říkám. Zatlačil a džber se rozlomil. Začala jsem mu nadávat. „Podívej se, co jsi udělal! Vždyť jsi ho rozbil! Půjdeš za babičkou a řekneš, že jsi ji rozbil džber!“ Začal plakat a já jsem ho objala kolem krku. „Neplač, Ignáci,“ utěšovala jsem ho. „Tebe má babička raději, než mě, protože jsi malý. Jen ji řekni, co jsi udělal!“ radila jsem mu farizejsky. „Vždyť je lepší říct pravdu. Jen ji hezky řekni, rozbil jsem džber, a ona ti odpustí.“ Šli jsme domů a nesli jsme dvě půlky džberu. „Babičko“, říká Ignác. „Jen trochu jsem džber zatlačil“ – to byla skutečně pravda – „a on mi praskl.“ A propukl v pláč. „Dobře, dobře“ řekla babička. „Vždyť neplač, nedá se nic dělat, rozbil jsi. I tak to byl starý džber!“ „Jaká jste hodná, babičko,“ řekla jsem, „že mu nic neuděláte. On za to nemůže!“ Což byla zajisté pravda. Vždycky jsem běžela za babičkou, když se něco stalo. Jednou jsem spadla z třešně, když jsem chtěla dosáhnout na jednu větev. Neletěla jsem na zem dlouho, ale tak jsem se polekala, že jsem hned utíkala za babičkou a křičela: „zabila jsem se, zabila jsem se, zabila!“ Děda vyšel z domu. „Co to říkáš? Jak můžeš být zabitá, když tak vřeštíš?“ zeptal se nazlobený. Přestala jsem vřeštět. „Děda má pravdu. Když žiji, nemůžu být zabitá!“ Když jsme trochu vyrostli, dostali jsme za úkol nosit otcí oběd na pole. Nosívali jsme mu trochu brambor s kapustou a jak bylo chladno, trochu teplé fazolové polévky ve vysoké misce. Miska byla dost těžká a jednou jsem si cestou na pole sedla, abych si odpočinula. Misku jsem však nepoložila na rovnou zem, převrátila jsem ji a polévka se vylila. Zdvihla jsem misku a podívala se do ní. Na dně zůstalo ještě trochu fazolí.

Šla jsem k potoku, kde se koupaly husy, nabrala jsem do misky vodu, zamíchala a fazole dobře promíchala s vodou. Potom jsem šla za otcem na pole a podala mu oběd. Obvyčejně to byla pro nás bezvýznamná chvíle, obědvat s otcem na poli. Rádi jsme s ním sedávali a jedli s ním. „Budeš trochu polévky, Cilka?“ ptá se mě. Říkal mi Cilka. „Ne, děkuji, táto,“ odpovídám. „Dnes nemám hlad.“ Podíval se na mne a pokrčil rameny. Začal jíst. Nabral si lžící polévky. Překvapený se zarazil. „Co je to za polévku?“ zeptal se. „Polévku, co vařila maminka!“ říkám. Nabral si druhou lžící, mnohem pomaleji, a ochutnal. „No, chutná nějak jinak, než jakou ji vařívá máma.“ Byl však tak hladový a unavený prací, že polévku snědl. S bratrem Edou jsme se měli velmi rádi. Přišel na svět o rok a něco později, než já. Později se právě on zasloužil o to, že jsem začala chodit do školy k sestřičkám v sousedním městě. Vždy vyváděl kdejaké skopičiny. Často jsme zápasili, kdo je silnější a šikovnější a někdy mě šikovně doběhl. Jednou z našich povinností bylo řezat řezanku na řezačce, která měla dva řezací nože na hřídely a otáčela se ručním kolem. Míchali jsme v ní slámu s jetelí a dávali jsme ji kravám. Eda tlačil rukou směs do truhličky nad hřídely, já jsem točila kolem. Říkal mi: „řikáš, že jsi silnější než já? Vsadím se, že vydržím točit kolem déle, než ty.“ Tedy jsem točila a on jen popouzel. „Vsadím se, že už nemůžeš!“ A takto mě popouzel, já jsem s plnou silou točila, až mi únavou vyschlo v ústech. Potom jsme se vystřídali a on skutečně dokázal točit déle. Nechtěla jsem to připustit a zase jsem se s ním vystřídala. Tak mě přinutil udělat polovinu jeho práce, což jsem si uvědomila, až když bylo všechno pořezané. Nebo v zimě, když bylo třeba zanést vodu ve vědrech kravám do maštale říkával: „Vsadím se, že neunesíš dvě vědra zaráz! Podívej se – mám plný pytlík ořechů,“ zatřepal ořechy. „Dostaneš jeden ořech za každé vědro, který doneseš.“ Já jsem si málem vytahala ruce, jen abych unesla víc, než on. Mohla jsem jít na půdu a vzít si tam ořechy, kolik jsem chtěla, ale ty od Edy mi chutnali víc. I když jsme si dělali naschvály, měli jsme se s Edou velice rádi a obvykle jsme vyváděli spolu. Spolu jsme se například pustili do otcových včel. Vzali jsme dlouhou hůl a šťourali jsme s ní do úlu a spolu jsme utíkali před včelami. Když jsme se zastavili, olizovali jsme sladkou hůl. Měli jsme rádi sladké, jen otec by zajisté nesouhlasil s takovým způsobem obstarávání si sladkého pamlsku. Nebyl by souhlasil ani s jiným způsobem, který spočíval v tom, že jsme vyběhli na půdu, kde měl otec zásobu cukru, který byl jednou z mála věcí, které jsme museli kupovat. Cukrová homole byla krásná věc. Měla tvar pyramidy a vážila deset kilo, ale jen do té doby, než jsme my dva s Edou nezačali její váhu snižovat. Táta míval cukr zamčený v bedničce. Ta bednička měla jen tenké víko z latěk a s tím si Eda snadno poradil. Cukrová homole byla velmi tvrdá, ale to nebyl pro Edu problém. Měl dobré zuby. Pokaždé ukousl kus, nejdřív pro sebe, potom druhý kus pro mne. Nakonec jsme víko přitloukli nazpět. Druhá věc, kterou jsme se Edou měli rádi, byl angrešt. Chutnali nám nezralé i zralé. Náš otec měl krásný angrešťový záhon, který měl zůstat mimo náš objevitelský zájem, zvláště když byl angrešt ještě zelený. Jednou, když jsme se věnovali nezralému angreštu, uviděli jsme někoho přicházet a už z dálky jsme poznali našeho tátu. Začal na nás křičet a my jsme utekli. Když se nám podařilo zmizet, gratulovali jsme si a podívovali jsme se, jak jsme šikovní. „Jistě nás nepoznal“ říká Eda. „Ne, nepoznal,“ přitakala jsem. „Šikovně jsme se ztratili.“ U večere začal táta vyprávět. „Víte co,“ říká, jakoby o nic nešlo, „Dnes jsem viděl dvě zlobivá děcka na našem angreštu. Maminko, co ti mám říkat, když mi někdo chodí na angrešt a ještě k tomu na zelený. Kdybych ty děcka dopadl, byl bych je pořádně vyplatil...“

Eda a já jsme začali v tom okamžiku být velmi hladoví a pustili jsme se rychle do večeře.

„Kdybych je mohl dostat...“ pokračoval táta a kroutil si konce kníru a díval se na nás. Toto byl jeho způsob, jakým nám dával najevo, že se to podruhé už nesmí stát. Tak to dělával. Moje láska k dětem přicházela právě od našeho otce. Táta, tatíček! Měl rád svoje děti, ale měl rád děti i všeobecně. Byl svatým Mikulášem pro celou dědinu. V letních večerech nebo v neděli po obědě vycházel do zahrady a hrával tam na trubku. Táta nebyl vysoký chlap, ale měl v hrudi velké plíce. Hlas trubky se rozléhal po dědině, jako hlas archanděla Gabriela. Byl to signál pro ostatní děti, aby se připojily k jeho vlastním dětem, obstoupily tátu, poslouchaly, jak hraje a zpívaly s nim. Připadalo mi divné, jak dokázal číst podivné značky na notové osnově a podle nich vyluzovat tak milou hudbu, která musela okouzlovat i anděle. Uměl zahrát „Pásol Jano tri voly“ a „Pod horou d'atelinka“ alebo „ V šírom poli hruška stojí“. Hrál zvláště o tom, co roste, hýbe se a usychá na našich polích. Často hrával známou:

Pod našimi okny tečie vodička,

napojže mi, milá, mojho konička!

Ja ho nenapojím, jas a koňa bojím,

Ja sa koňa bojím, že som maličká!

Potom rád hrával tu o husách, ktoré plavou po Dunaji při Prešporku. Vzal do rukou trubku a my jsme zpívali:

Při Prešporku na Dunaji

húsky sa perú, húsky sa perú.

Vezmi, šuhaj, karabinku,

zastrel' si jednu, zastrel' si jednu.

Ja tie húsky nezastrelím,

ja tie húsky znám, znám.

To sú húsky mojej Zuzky,

čo k nej chodievam,

čo k nej chodievam.

Ale však nejraději ze všech písní, které náš táta na trubku hrával, byla stará slovenská písnička, kterou jsme mohli vyjadřovat jen pohybem.

Kačička divoká zletela zvysoka,
šuhaj dobrý strelec strelil jej do boka,
strelil jej do boka.

Odstrelil jej krídlo aj pravú nožičku,
horko zaplakala, sadla na vodičku,
sadla na vodičku.

Milý, mocný Bože, už som dolietala,
už som svoje deti, už som dochovala,
už som dochovala.

Když táta hrál, pohybovaly jsme rukama jako kačena křídly, a když střelec trefil kačenu do boku, postavily jsme se na jednu nohu. Nakonec jsme si sedli, klesli jsme na zem jako na vodní hladinu a úpěnlivě jsme naříkali jako raněná kačena matka. Někdy nás táta učil na zadním dvoře tancovat polku. To byla paráda! Ale uměl hrát i na jiné věci, než na trubku. „Bůh nám dal leccos, na čem se dá hrát!“ říkal. Vzal do ruky list z hlohu, a když jsme na něho nevěřičně vykulovali oči, vyluzoval na list tóny jako na píšťalu. Když se setmělo, děti se odebraly domů a my jsme vešli do domu a chystali jsme se spát. Tehdy nás táta obvykle brával do postele svých pět dětí a vyprávěl nám pohádky nebo příběhy ze života svatých. Vyprávěl nám, jak byla stvořena země. Jak se narodil Pan Ježíš, jak musel utéct do Egypta a jak vojáci, kteří ho šli hledat, přišli k jednomu sedlákovvi, který kosil žito. „Neviděl jsi takového malého chlapce s matkou?“ ptají se vojáci sedláka. „Viděl jsem“ říká sedlák, „když jsem sel toto žito“. „Ne, my se ptáme, zda jsi neviděl chlapce jít tudy včera“ říkají vojáci netrpělivě. „Ne před měsícem!“ Jenže to byl skutečně Ježíš, kterého sedlák včera viděl jít kolem, protože to on způsobil, že sedlákovvi vyrostlo žito tak vysoké a dozrálo za jeden den. Jindy nám táta vyprávěl o tom, jak jednoho smutného sedláka potkalo štěstí. „Žil jednou jeden utrápený sedlák“ začal táta. „Nemohl najít stín, do kterého by se posadil a odpočinul si po těžké práci a velmi se potil. Nakonec už byl tak smutný a unavený, že se posadil přímo na pole a odpočíval. Nebyly tam stromy, nebyli tam ptáčci, nic tam nebylo, jen holé pole. Byl velmi smutný. Náhle se tam objevil Pan Ježíš. Vzal do dlaně hroudu země pokropené sedlákovvým potem a zmáčkl ji. Potom hroudu vyhodil do vzduchu a zatleskal rukama. Vtom náš táta také zatleskal rukama a my jsme vykulili oči, co se stane. „V tom okamžiku z té zmačkané hroudy, kterou Pan Ježíš vyhodil do vzduchu, vyletěl pták. A ten pták začal krásně zpívat. Tak vznikl skřivánek, co lítá nad slovenskými poli. A ten skřivánek je od té doby všude, kde je sedlák, krásně mu zpívá a povzbuzuje ho, aby byl veselý.“ Některé příběhy nám měly říct víc, než nás jen pobavit. V jednom se vyprávělo o tom, jak Pan Ježíš chodil se svatým Petrem po světě. Petr byl velmi lenivý. Jednoho dne uviděli na zemi ležet halěř. „Petře,“ říká Pan Ježíš, „zdvihni ten halěř.“ „Jeden halěř?“ zdráhá se Petr. „Co si koupíme za jeden halěř?“ Pán Ježíš se shýbl a halěř zvedl sám. Přišli do města a Pan Ježíš koupil za halěř osmnáct třešní. V ten den bylo strašně teplo. Šli pomalu dál, za chvíli začal mít Petr velkou

žízeň. Pán Ježíš krácel před ním a pustil na zem jednu třešeň. Petr ji rychle zvedl a snědl, aby aspoň trochu utišil žízeň. Za chvíli pustil Pan Ježíš druhou třešeň. Petr se shýbl a zvedl ji také. Tak Ježíš postupně házel na zem osmnáct třešní a až potom se zastavil a počkal na Petra. „To je divná věc,“ říká Pan Ježíš, „když je člověk lenivý.“ „Co je na tom divné, Mistře?“ ptá se Petr. „Nechtělo se ti ohnout jednou pro halíř“ říká Pan Ježíš. „A přitom ti nebylo zatěžko se osmnáctkrát ohnout pro třešně, které stály ten halíř.“ „Mistře, nyní už budu poslouchat.“ Táta byl velmi zbožný a často se předmodlival v kostele, než přišel pan farář a předmodlival se velmi nahlas, aby ho lidé dobře slyšeli a modlili se po něm. Pěstoval také vinou révu a dělal si vlastní víno. Tyto věci nebyly od sebe zase tak vzdálené. Táta byl velice pyšný na svoji vinici a vždy se nejkrásněji modlil tehdy, když před tím ochutnal malý pohárek. Složil si vlastní modlitbu, kterou odříkal před tím, než si chtěl ťuknout:

Ďakujem ti, mocný, nekonečný Bože,
že dnes dobré vínko okoštovať možem.
Nech je navždy chválené tvoje meno svaté,
v mojej malej vinici aj na celom svete!

A potom obrátil do sebe pohárek a nejednou i větší holbičku naráz. Jak říkám, táta byl velice hrdý na svoje víno. Když k nám někdo přišel, první co bylo, musel ho okoštovat. Měl mnoho rozdílných druhů vína. Ve sklepe kvasilo současně až šest stolitrových sudů. Přesto v životě neprodal ani litr. Říkal, že Bůh mu víno požehnal zadarmo a on ho zadarmo poslat dál. Když moje sestry vyrůstaly a začaly s nimi chodit mládenci na vohlady, táta nejednou zkoušel nabízet i jim. Byl velmi rád, když se mu podařilo některého opít. Jeden ze způsobů spočíval v tom, že vešel do sklepa, vzal prázdnou tykev s vyřezaným otvorem, nalil do ní víno a otvor zacpal prstem. Tykev vynesl po schodech nahoru, kde mládenec stál a čekal na sestru. Táta ho oslovil, přišel k němu, a když byl celkem blízko, ihned vytáhl prst z tykve a zakřičel: „pozor, nenech vytéct tento vzácný mok na zem“ Vyplašený mládenec obvykle přitiskl ústa na tykev a hltal dřív, než víno nesteklo na úroveň vydlabaného otvoru. Jiná z takových metod spočívala v tom, že mládenec, který se ucházel o některou ze sester, zavolal do sklepa a požádal ho, aby okoštoval z každého druhu a aby si spolu ťukli. „Á-á-á! To je vínko!“ říkal táta o každé odrůdě. „Už jsi také pil?“ „Vý-vý-borné!“ pletl se jazyk mládenci, který už začal pomalu vrávorat. „Ale ještě jsi vlastně nic neochutnal,“ přidával táta a vedl ho k dalšímu soudku, „když neochutnáš toto víno!“ a chudák mládenec musel ochutnat další. Nemohl vypadat jako hnilička v očích svého budoucího tchána. To už musel být řádný chlapík, když se vypoťácel ze sklepa bez pomoci našeho táty. Táta to myslel dobře s každým, pravda, ne každá z mých sester oceňovala tuto dobrotu, kterou prokazoval vůči jejímu milému. Jednoho dne roku 1917 táta musel narukovat do války. Válka trvala už tři roky, ale tátu do té doby nebrali, protože měl velkou rodinu. Teď však už brali každého. Byl to nejsmutnější den v mém životě, když odcházel. Nechápala jsem to. Věděla jsem jen tolik, že mnoho chlapců z vesnice odešlo a už se nevrátili. Měla jsem šest roků, když vzali tátu a myslela jsem, že zemřu pláčem. Táta si udělal dřevěnou bedýnku, aby ji měl na vojenskou výstroj. Pak poslední den nás poslední vzal, všechny děti i mámu a šli jsme spolu do města. Bylo to poprvé, co jsem viděla město, které se zanedlouho mělo stát součástí mého života. Táta se chtěl dát s námi vyfotit, aby si mohl vzít obrázek do války. Nejdříve jsme byli u fotografa, potom jsme šli na stanici, kde

nám všem požehnal a políbil nás. „Táto,“ pamatuji se, jak jsem se na něj podívala na té stanici, na tom nástupišti, ze kterého jsem o mnoho roků později po druhé světové válce začala svůj útěk před bolševiky, „táto, budu se za vás modlit každý večer, abyste se nám vrátil co nejdříve domů!“

Když odešel, nejednou jsem se v noci probouzela a vzpomínala jsem si, abych ještě nezapomněla se za tátu večer pomodlit. Spávala jsem od té doby s maminkou, protože postel vedle ní byla prázdná. Probouzela jsem ji a modlívali jsme se spolu. Ona byla velmi štíhlá žena a v průběhu války, když se musela starat o hospodářství sama, začala i rychle stárnout. Táta se dostal na ruskou frontu, potom do Itálie. Psával nám dopisy z války a maminka je všem nahlas četla. Už byl skoro konec války, nastalo u nás rabování obchodů a to, co později nazvali „anarchií“. Ať už to bylo, co bylo, bylo to zlé. Rozhodla jsem se i já, že půjdu rabovat. Avšak všechno, co se mi podařilo ukrást, byla stařecká hůl, kterou jsem vítězně přinesla domů a kterou mi máma okamžitě přikázala spálit. „Na tom nezáleží, že jiní rabují,“ říkala, když jsem se vzpírala. „My také všechno neděláme.“ Zajisté dobře chápala, že jsem jen chtěla v něčem pomoci, neboť mne přivinula k sobě a pohladila. „Tvé velké zbojnickví,“ těšila mě s úsměvem „je jen malá hůlčička pro nějakého dědu.“ Zanedlouho, bylo to v říjnu 1918, jsem se vracela s husami z pole. Ještě jsem byla daleko od domu, když jsem zpozorovala chlapa v uniformě a dlouhou bradou, jak vchází do našeho dvora. Viděla jsem, že všichni k němu utíkají, a když jsem přišla blíž, uslyšela jsem, jak máma vzlyká a sestry pláčou: „táto, táto...“ „Táta?“ ptám se. „Kde je náš táta?“ „Toto je on!“ všichni ukazují na chlapa s dlouhou bradou. „My jsme měli jiného tátu“ říkala jsem s pochybou. „Náš táta vypadal jinak!“ Tehdy mě ten vousatý člověk vyzvedl do výšky a přes vousy a dlouhou bradou políbil a zamumlal: „Cilka!“ a tehdy jsem i přes tu bradu poznala, že je to náš táta. Přinesl mi z Itálie malou panenku, která otvírala a zavírala oči. A uvařil nám i italské jídlo, které jsme nikdy před tím nejedli – polentu. Skutečně byl velmi daleko od nás. Přinesl nám i mnoho příběhu o vzdálených krajinách, mnoho nových písní a vojenských písniček, které nám nejdříve zahrál na trubku, a pak nás učil zpívat.

Prešporská kasáren mal'ovaná,
chlapci ju mal'ujú pesničkama,
chlapci pesničkama,
dievčence slzama,
prešporská kasáren mal'ovaná.

a nebo:

V tom ďalekom cudzom svete veľký hrad,
zobrali ma od mamičky bojovať.
Sníva sa mi vo dne v noci,
že tu zhyniem bez pomoci.
Sníva sa mi, že mi srdce ranilo,
že sa vrátim domov z vojny za milou.

Byli to velmi smutné písničky. Chtělo se mi plakat ze smutku, ale také z radosti, že se nám táta vrátil z války. Týden na to, jak se táta vrátil z vojny, nastal velký den – 28. říjen 1918.

V ten den vyhlásili Česko-Slovenskou nezávislost od Rakouska-Uherska. V naší dědině se odehrála taková slavnost, jaká ještě nebyla. Tisíc roků vládli Slovákům cizí páni a nikomu z nás se to nelíbilo – zvláště tátovi ne, protože patřil ve vesnici k hlavním zastáncům nezávislosti. Velice ho zlobilo i to, že se děti musely ve škole učit místo slovenštiny maďarsky. Když jsem byla prvňáčkou a táta byl ještě ve válce, velmi mne mátlou vyučování v maďarštině, takže já jsem se osobně velmi těšila ze získání nezávislosti, jak se tehdy říkalo. Měli jste vidět tu oslavu! Pochodovali jsme po celé dědině, náš táta v čele průvodu, na dlouhých holích jsme nesli papírové lampiony s hořícími svíčkami a křičeli jsme z plných sil „ať žije Slovensko!“ Bylo slyšet každého, našeho táty nejvíc. „Konec tisícileté poroby!“ Táta byl velmi zbožný člověk a chodíval v čele procesí na Mariánská poutní místa. Největším procesím v roce bylo koncem května procesí do Marianky, které lidé také nazývali poutí k „Panně Marii s věnem“. Na tuto pouť chodívali lidé z celého Slovenska, mezi nimi polovina lidí z naší dědiny. Jako děti jsme se velmi těšili na chvíli až budeme smět putovat do Marianky. Na mě přišla řada, když jsem měla devět roků. Marianka byla svatyně ukrytá v lese, ale od dob, když k ní začaly chodit zástupy, vyrostlo v blízkosti městečko, i když k němu nebyla dobrá cesta. Na této cestě zbojníci často číhali na lidi a zabíjeli je. Jedna banda se skládala z třech zbojníků a pokaždé loupeži se dělila třikrát. Jeden ze zbojníků byl ženatý a měl dítě. Bylo to děvčátko, které velmi onemocnělo a už mělo umřít. Tehdy jsem zbojník otec doslechl, že se někomu u studny nahoře zjevila Panna Marie a to právě na místech, kde obyčejně loupil a dělil se s kumpány o kořist. Zbojník vzal svoji ženu a nemocné děvčátko a přivedl je ke studánce. Matka dítě umyla vodou ze studánky, dítě se uzdravilo a neumřelo. Tehdy zbojník řekl svým dvěma kamarádům, že už déle loupit nebude. Šli tedy ke svým pokladům a rozdělili je na čtyři části, každý dostal jednu část a čtvrtou část vyčlenili pro Panenku Marii za to, že uzdravila to dítě. Od té doby se to místo jmenuje také „Věno Panny Marie“. Nedaleko studánky postavili lidé kostel se soškou Panny Marie a začali tam chodit na pouť. Na první pouť do Mariánky jsem se těšila víc, než na cokoli jiného. Když se však přiblížil ten radostný den, zanítil se mi na noze prst od prvních kupovaných bot, které mi táta přinesl z obchodu.

Když jsme neměli ještě devět roků, nosívali jsme boty ztlučené dřevěnými hřebíčky, které dělal vesnický švec a kromě toho jsme běhali už od března bosí. Tak jsem se těšila na své první kupované boty, že jsem první noc s nimi spala obutá a dýchala jsem jejich vůni. Tak krásně voněly, že se mi zdálo, jako bych byla v nebi. Ale teď jsem se na boty rozhněvala, protože mi poranily prst a ohrozily moji první pouť do Marianky. Větší část pouti jeli lidé vlakem, ale posledních 20 km se chodilo přes pole a hory. Táta říkal, že se mu nezdá, že bych mohla jít s bolavým prstem dvacet kilometrů. Já jsem odpověděla, že můžu jít bosá, pak mně prst nebude bolet. Říkal, že je to dlouhá cesta pro bosé nohy, ale já jsem ho prosila, a tak nakonec souhlasil. Byla jsem rozhodnutá plazit se i po čtyřech, abych na tu pouť do Marianky mohla jít. A tak jednoho rána, bosá, s bolavým prstem, jsem kráčela procesí, které vyšlo z rána na pouť z naší dědiny. Bylo nás dobrých dvě stě, táta v čele a já těsně vedle něho.

Hrozila jsem se toho, když jsem si pomyslela, že bych mohla zůstat doma. Když jsme kráčeli po polních cestách a chodíčkách, táta předčítal ze Svatého Písma, a to tak nahlas, aby všichni

poutníci za námi slyšeli. Když chodívala procesí do Marianky z různých konců Slovenska, každé zpívalo svoje vlastní písně k Panně Marii. Náš táta se předmodlival a předzpěvoval první verše našich písní vysokým a silným hlasem, který se rozléhal po polích a lesích. Ostatních dvě stě poutníků se za ním přidávalo.

Keď uvidíš jej obraz,
volaj „Mária, Zdravas!“
Zdravas buď , Mária,
milosti si plná,
buď od nás, Mária, pozdravená!

Při zpěvu poutních písní si dávali poutníci klobouky dolů z hlavy. Tátův klobouk jsem nosila v ruce já. První noc na pouti jsme přespali na jedné stodole při cestě. Tehdy všichni lidé rádi otevírali své stodoly poutníkům do Marianky. Na druhý den ráno jsme vykročili na cestu co nejdříve a kolem oběda jsme už byli v Mariance. Tam bylo lidí!“ Víc, než jsem do té doby viděla za celý život. Později nám táta řekl, že tam bývá kolem desetitisíc poutníků. Všichni přicházeli uctívat Pannu Marii, která podle pověsti uzdravila zbojníkovu děvčátko. To se mi líbilo ze všeho nejvíc.

V tom jsem zjistila, že jsem se ztratila. Ohlížím se, a nikde nemůžu najít někoho známého, kohokoliv z našich lidí. Tolik lidí všude a ani jeden z nás! Začala jsem plakat. Nevzdávám se, je to o hodně horší ztratit se mezi tolika lidmi, než zabloudit v hoře. V tom okamžiku jsem přes vlastní pláč zaslechla pronikavý, vášnivý hlas zpěváka uvnitř v kostele. Vyběhla jsem po schodech do chrámu. Zůstala jsem stát ve vchodu a poslouchala jsem, jak přes všechny ostatní hlasy prorážejí chrámovou lodí verše:

Keď uvidíš jej obraz,
volaj „Mária, Zdravas!“
Zdravas buď, Maria...

„Je to náš táta!“ zavřískala jsem, až se každý za mnou ohlédl. Nikdo neumí zpívat jako náš táta! Razila jsem si cestu přes poutníky až před oltář a zavěsila jsem se na něj. Táta neztratil tón, vzal mě do náruče a zpíval dále, ještě hlasitěji, než předtím:

Zdravas buď, Mária,

milosti si plná,

buď od nás, Mária, pozdravená!

Ale pro dítě, zvláště pro dítě rolnických rodičů, byl náboženství neoddělitelnou součástí každodenního života. Kněz nebyl jen člověkem, kterého jste poslouchali v neděli, když sloužil mši, a ke kterému jste chodili ke zpovědi. On byl s vámi všude. Chodíval s vámi například do lidové školy, kde vás učil náboženství celých šest roků. On vás mohl vytahat za uši, když vás

potkal na ulici, když jste něco vyvedli. Náš kněz se jmenoval Štefan a byl u nás třicet roků farářem. Byl to veselý člověk a rád žertoval. Škádličoval se s dětmi. Když se s vámi setkal někde v dědině, zastavil vás a zeptal se: „jak se jmenuješ? Řekni mi, ale nesmíš při tom otevřít ústa!“ zkoušela jsem to, obracela jsem jazyk, nafukovala jsem tváře, ale jen jsem trochu vyfoukla vzduch, uviděl to. „Otevřela jsi ústa!“ zkoušela jsem tedy vyslovit tím koutkem úst, který byl od něho dále. Zjistil to. „Otevřela jsi ústa!“ Dělal, že se zlobí a že vás za trest vytahá za uši. Místo toho strčil ruku do kapsy a vy jste věděli, co asi bude následovat. „Dobře ses snažila,“ řekl a vytáhl bonbon. Pan farář Štefan měl kapsu vždy plnou bonbonů a my děti jsme to moc dobře věděly. Zvon v našem kamenném kostele, starý sto padesát roků nám ohlašoval, kolik je hodin. Vysoko na věži visely tři zvony. Malý, střední a velký. Střední zvon v celé dědině ohlašoval třikrát za den čas – o šesté ráno hlásal, že je třeba vstávat, o dvanácté v poledne hlásal, že je třeba obědvat, a potom večer o šesté v zimě nebo o osmé v létě, nás volal domů z pole. Malý zvon nás o půl osmé volal na mši o osmé. O třičtvrtě na osm malý a střední zvon spolu oznamovali, že už nemáme mnoho času a byl zde ten důležitý velký zvon. Zvoníval jen v neděli nebo jen, když někdo zemřel. V neděli oznamoval mše. Když někdo zemřel, nastala chvíle, kdy zvonily všechny tři zvony naráz. A při velkém vyzvánění zvonily zvony každou hodinu po tři dny. Nikdy jsme neuvažovali o náboženských otázkách jen tak bez souvislosti s naším životem, nebyla to jen otázka neděle. Náboženství bylo vetkáno do života, jako je lněné vlákno vetkáno do plátna. Vyrůstalo ze země. Kněz byl vůdcem naší dědiny ve všem. Na den svatého Marka vedl pan farář velké procesí do pole, tam požehnával pole a kropil je svěcenou vodou, aby přinesla dobrou úrodu. Svatého Marka bývá v době, když rostlinky vyrůstají ze země a pole se začínají zelenat. Kněz se tehdy modlí, aby nepřišel ani mráz, ani sucho, ani kroupy a abychom se dočkali bohaté žně. Svatý Marek byl zodpovědný za všechno obilí, ale kromě toho každý druh měl svého vlastního světece, patrona. Svatý Urban měl na starosti vinnou révu, sám kdysi byl vinařem. Svatý Vendelín byl patronem dobytka a měl na starosti hlídat dobytek. Svatý Eliáš přinášel déšť a chránil vás před suchem a když bývala velká sucha, chodívali jste do pole a prosili jste o déšť, protože když on se přimluvil, přišel z nebe déšť. Svatý Florian byl patronem ohně a chránil lidi před požáry. Každý světec měl něco jiného na starosti a při každé slavnosti jsme se modlívali příslušné prosebné motlitby. Však největším prosebným dnem byl den svatého Marka, který se týkal úrody všeobecně. Takto děti poznávaly náboženství v živém spojení se zemí – oboje se prolínalo. Náboženství znamenalo štěstí, oslavu. Dvacátý devátý červen byl dnem svatých Petra a Pavla, před večerem žní spojený s velkou slavností. Všude jste mohli vidět obrazy svatého Petra držícího klíče od nebeského království a děti bývaly toho dne šťastné také proto, že těmito klíči svatý Petr zároveň zavíral brány škol, do kterých jsme nemusely o prázdninách chodit. Po Petru a Pavlovi začínaly žně a po nich mlácení posekané pšenice, žita, ovsu a ječmene. Potom přišly druhé žně. Dozrály luštěniny a mák. V říjnu se vykopávaly brambory a sklízela se kukuřice, vykopávala se cukrová řepa a burgyňa a nakonec se začaly na vinicích sklízet hrozny. Když jsme očesali a svezli všechnu úrodu, začínalo děkování „Všem svatým za úrodu“, které připadlo na prvního listopadu. Tehdy se upeklo mnoho vepřového masa a přišel čas i na koláče. Hrála cikánská muzika a na prašných cestách lidé tancovali. A s nimi jako vždycky hrál náš táta na trubku s dalšími dvaceti či třiceti trubači, když ostatní hospodáři pili pivo nebo, jak náš táta, vlastní víno. Pro děti byl postavený kolotoč a pouťové stany. Byli s hračkami, balónky, cirkusovými hrami a s kočkou v pytlí,

kteřou jste si mohli koupit, a přitom jste nevěděli, co kupujete, než jste otevřeli pytel, i když téměř vždycky tam byl laciný prstýnek. Od té doby jsem začala mít ráda prstýnky a sbírat je, zvláště tehdy, když jsem uviděla prstýnek na prstě jedné řeholnice. Náboženství pro mě a jiné děti představovaly tyto pěkné slavnosti. Celý rok bývaly různé oslavy, při kterých děti prožívaly radost. Na Květnou neděli jsme uřezávali větvičky ze stromů, zdobili jsme je malovanými kraslicemi, chodili jsme od domu k domu, zpívali jsme, a za to jsme dostávali výslužku jako bonbony a koláče. Každou neděli, když jsme už trochu vyrostly a byly jsme už mladými děvčaty, mohly jsme nosit naškrobené spodničky. Naškrobené plátěné spodničky byly v životě děvčete velmi významné. První jste dostali, když jste měla kolem devíti let a každý následující rok vám přibíla další, až jste nakonec mohli nosit čtyři z nich v neděli do kostela každou z nich hodně naškrobenou s pěknými krajkami. Velmi významný byl ten den, když jste mohly začít nosit další spodničku. Když bylo děvče bohaté a když bylo trochu víc při těle, širší v bocích, mohlo mít i těžkosti protlačit se se svými šesti naškrobenými spodničkami kostelními dveřmi. A skutečně, bohatství rodiny se nejednou poměřovalo počtem spodniček, které jsme nosily. „Vypadá jako z makovičky květ“, říkávalo se děvčeti, které nosilo do kostela mnoho naškrobených sukní. Protože vypadalo jako skutečná makovice s okvětními lístky. Právě kvůli spodničkám jsem dostala od našeho táty jediný výprask v životě. Jednou v sobotu večer moje starší sestra Irena škrobila prádlo v zadní komoře a potom je žehlila žehličkou naplněnou žhavými uhlíky. „Vyžehliš i mně?“ ptám se jí. „Ne,“ říkala Irena a dělala si svoje. Rozhodla jsem se ji potrestat a hodila jsem po ní pár kamínků. Odložila žehličku a pustila se za mnou. Kvůli velkému křiku, dupotu a vřískání, vyšel z domu táta. „Co se to tu, proboha, děje?“ ptá se. „Nic zvláštního,“ říká Irena lhostejně. „Jen zde Cilka hází po mně kamením.“ „Cože? Kamením?“ „Děvčata a házet kamením!“ Bylo to poprvé a naposledy, co mne vyplatil. A bylo to jen jednou, kdy jsem házela po někom kamením. Během Adventu, když se lidé čtyři týdny připravují na Vánoce, jsme všichni chodívali brzy ráno kolem páté za tmy do kostela na Roráty. Nosili jsme před sebou lampiony se svíčkami a bylo to nádherné. Pátého prosince v předvečer svatého Mikuláše jsme si zase vyčistili boty a dávali jsme je do okna, aby nám Mikuláš do nich něco přinesl. Komu se boty leskly nejvíce, dostal nejvíce, a tak jsme se snažili je vyleštit co nejlépe, silně jsme na ně plivali a čistili hadříkem a kartáčem. Potom jsme dávali boty do okna a nechávali jsme je pootevřené. Jednou v noci šla maminka a zavřela okno, protože venku mrzlo. Divila jsem se: „jak může Mikuláš projít přes zavřené okno“, počkala jsem, až maminka usnula, vstala jsem a okno jsem zase otevřela. Ráno byly boty plné jablek, sušených švestek, ořechů a jiných dobrot včetně krásných barevnými proužky ozdobených bonbonů vytvarovaných do podoby tulipánů a hvězdiček. Starší sestra se mě snažila přesvědčit: „to nebyl Mikuláš, Mikuláš neexistuje, to ti tam dala máma!“ Vybírala jsem dobroty z boty a říkám: „ořechy snad, ty máme v zahradě, ty mohla maminka dát!“ „A jablíčka?“ „I jablíčka, i ty máme!“ začala jsem váhat, když jsem vyndávala z bot další dobroty. Stále víc jsem se znepokojovala. Až když jsem vzala do rukou bonbony. „Krásné bonbony!“ vytáhla jsem je z bot s radostí. „Ty nemohla dát maminka do bot, protože je nemáme!“ Ty jistě přinesl Mikuláš!“ Den před Vánoci k nám měl přijít Ježíšek z nebe po zlatém žebříku, zajisté, když jsme byli hodní a dva dni jsme nic nejedli na snídani, kromě šálku mléka a jednoho koláče na oběd. Neboť táta nám řekl: „kdo se bude postit, uvidí Ježíška scházet dolů po zlatém žebříku.“ Před jedněmi Vánocemi jsme spolu s bratrem Edou čekali Ježíška. Dlouho jsem nic neviděla. Najednou Eda vyskočil: „podívej se, tam jde Ježíšek!“

„Kde?“ ptám se ho. „Ty hloupá, nevidíš?“ ukazoval prstem. „Tam!“ Tam schází po zlatém žebříku! Tam, tam!“ ukazoval na stromy. Téměř jsem vylezla po Edových zádech, jen abych lépe viděla. „Ty slepá!“ ukazuje Eda. „Nevidíš? tam!“ „Nevidím ho!“ říkám: „už je pryč!“ říkal Eda pohrdavě. Byla jsem velmi smutná. „Dobře ti tak“ říkal Eda. „Já jsem skoro nic nejedl, proto jsem viděl. Ty jsi hodně jedla, a proto jsi Ježíška neviděla!“ přemýšlela jsem. „Vždyť jsem vypila jen trochu mléka,“ nedalo mi to pokoj. „Možná jsem si vzala trochu větší koláč, než ostatní a proto jsem nemohla vidět Ježíška scházet po zlatém žebříku“. Potom přišel Štědrý den. Na Štědrý večer musel každý sníst polovinu jablka od někoho, kdo seděl u stolu. To proto, že jak se příští rok někde ve tmě nebo v hoře ztratíte, vzpomenete si na toho, komu jste tu druhou polovinu jablka dali a najdete správnou cestu. Potom chlapci hráli karty. Děvčata šla do kuchyně a hrála si svoji vánoční hru. Hra spočívala v tom, že jste na peci roztavili kousek olova a vylili ho do vědra se studenou vodou. Jaké obrazce se vám z toho olova vytvořili, takový budete mít život. Když se vám z olova vytvořila postava koně, provdáte se za sedláka. Když se vytvořila flinta, vdáte se za polesného. Děvčata obvykle viděla v olovu takové obrazce, podle kterých se měla vdávat. Jen mně se ukazovaly jiné věci. Jednou se mi vytvořil z olova křížek a říkala jsem to kamarádkám, po druhé se mi ukázal kalich s Nejsvětější svátostí a i to jsem jim řekla. „Neprovdáš se za faráře, neboj se,“ řekli mi sestry, protože sestry si v postavách ulitých z olova vždy představovali své budoucí muže. „Za kněze se nemůžeš provdat a ani sama se nemůžeš provdat a ani sama se nemůžeš stát knězem – protože jsi děvče“. Můžu být ještě něčím jiným,“ řekla jsem. Pak jsme šli spát a přemýšleli jsme o postavách ulitých ve vodě. Odhodili jsme peřiny a spali jen na slámě, protože táta nám říkal, že Ježíšek se narodil jen na slámě a neměl se čím přikrýt. Ještě i obvyklé dětské hry se nám spojovaly s náboženstvím. Před Velikonocemi jsme si dělali pomlázky pletených z osmi vrbových proutků, které se na konci svazovaly mašličkou.

Pomlážkami jsme se mrskali podobně jako vojáci mrskali Pana Ježíše na Kalvárii. Toto bývala dost krutá hra, i když jsme byli pobožní, i když jsme si vycpávali šaty tvrdým kartonovým papírem. Jednou jsem jednoho chlapce mrskla pomlážkou po hlavě, potom jsem před ním utíkala a on za mnou křičel: „počkej, to ti nezapomenu!“ Za dva týdny, když jsem pásla krávy, přiběhl ke mně a začal mě bít holí. „Pamatuješ se, jak si mne mrskla pomlážkou?“ „Já jsem si jen hrála na vojáky a na Pána Ježíše!“ vymlouvala jsem se a uhýbala jsem před holí. „Dobře, podruhé ty budeš Pánem Ježíšem a já budu pomlážkou!“ řekl. Ale nejrady jsem si hrávala na řeholnice. Při této hře si děti uvazovaly šátky a jedna z nich byla matkou představenou. Ostatní ji musely poslouchat. Takto jsme si nejčastěji hrávaly, když jsme pásly husy. Na pažitu jsme si udělaly z větviček a holí malý oltář, nad oltář jsme zavěsily bílý kapesník, klekly jsme si a přitom jsme dávaly pozor jedním okem na husy. Ze slámy jsme si udělaly růžence s papírovými kuličkami místo zrněk. Dvě děvčata představovala vesnické ženy a dvě byla řeholnicemi. Řeholnice dělaly, že chodí od domu k domu a vyprošují si od selek vejce, které měli v tomto případě podobu kamínku. Hra na řeholnice se mi líbila víc, než hra na svatbu. V naší dědině jsme neměli ani jednu opravdovou řeholnici. Ale někdy jsem mohla vidět řeholnice, které chodily od domu k domu a sbíraly vejce a zeleninu pro klášter v nedalekém městě. Jednou přišla řeholnice k nám, když jsem byla sama doma a já jsem vyběhla do kurníku, pobrala jsem všechny vejce od všech slepic a dala jsem jí je, za co me otec, i když byl zbožný, pokáral. Podruhé jsem zase viděla řeholnici

s košíkem plným vajec jít po vesnici a pustila jsem se za ní. Chtěla jsem se jí zeptat, zda nechce, abych jí pomohla nést košík. Šla jsem za ní alespoň kilometr, ale neodvážila jsem se jí oslovit. Nevěděla jsem, jak se jí na to mám zeptat. Myslela jsem si, že s řeholnicemi si člověk musí vyprávět nějakým nebeským jazykem. Zdálo se mi, že jsem je slyšela mluvit latinsky – jenže já nebesky neumím, musím být ticho. Ale toužila jsem takto mluvit. Když jsem měla asi jedenáct roků, začala jsem chodit do malé komůrky, kterou jsme měli u sklepa, tam jsem se zavírala, zapalovala posvátné svíce a v kleče jsem se před nimi modlívala. Stávalo se, že přišly děti a špehovaly mě skrz klíčovou díрку. Tehdy jsem ucpávala klíčovou díрку voskem z nakapaných svíček. V té době, kolem jedenácti roků, jsem už začala pomáhat na polích – po příchodu ze školy a zvláště o prázdninách. Okopávala jsem řepu, plela jsem řádky a ve vinicích jsem uvazovala proutky révy na hole. Už jsem okopávala dvě řady, ale téměř vždy mě rozbolela záda a tak mi kázali okopávat jen jednu řadu. Ale ještě i tehdy jsem zaostávala za ostatními. Buď jsem byla taková líná, nebo jsem myslela stále na jiné věci. To by měl posoudit někdo jiný. Moje mysl skutečně bloudila po kostele, do kterého jsem chodívala každé ráno po osmé, když druzí už byli na poli. Když jsem přišla, obyčejně mě už rychle předběhli. Sestry mě nejednou pokáraly, i když jen vyčítavě, že jsem daromnica, že jen proto chodím ráno do kostela, abych si mohla zalenošit. „Můžete jít i vy, když chcete!“ odsekla jsem. Bratr Eda jim řekl, aby se starali sami o sebe a pomáhal mi dohonit je svoji motykou, protože jsme vždycky byli dobří kamarádi a vždy se mě zastal. Svůj řádek si udělal a stačil pomáhat i mně. Odměňovala jsem se mu tím, že jsem mu žehlívala kalhoty, když byla nějaká slavnost, nebo jsem mu pašovala přes okno svačinu, když musel zůstat po škole za něco, co mohl provést jedině on, a to se mu stávalo často. Když jsem měla dvanáct roků a přišel můj poslední školní rok ve vesnické škole, byla jsem šestáčkou. Po skončení šesté třídy většina dětí z dědiny přestala chodit do školy a od té doby pomáhala rodičům v hospodářství. Děvčata tak pracovala, než se provdala, a jen několik chlapců a několik děvčat odcházelo do města na střední školu, v té době zřízenou při klášteře. A tak se blížil čas, kdy vyjdu školu a začnu pracovat na polích. Eda byl v téže třídě jako já – byl o rok starší a škola mu šla snadno – a táta se chystal poslat ho do škol do města. Jednoho dne mě Eda vzal stranou „poslouchej“, říká „dostal jsem nápad“. „Počkej, proč by si nešla do škol ty místo mne?“ Podívala jsem se na něho překvapená. Do škol mají chodit především chlapci, ne děvčata. „Ale já jsem děvče!“ říká. „Vím,“ odpověděl netrpělivě. „Ale já to říkám proto, protože ...protože se mi líbí pracovat na polích a hospodařit! Skutečně se mi to líbí!“ „Tak teda chod' do škol, potom se vrať a můžeš začít hospodařit“ řekla jsem. „To ti nemůže uškodit, když budeš mít školy, pracovat na polích můžeš i potom.“ „Dobře, ale právě tomu se chci vyhnout. Nerad se učím. To sis ještě nevšimla? Nejraději dělám na polích, říkám ti. Proč bychom se nemohli vyměnit. Ty půjdeš a já zůstanu tady.“ Chvilí jsme se hádali a nakonec jsem řekla: „pro mne, za mne. Je to od tebe, Edo, pěkné.“ „To mne zachrání před školou“ řekl. „Chodit do škol znamená pro mě ztrácet čas, ale ty, děvče jako ty, by mělo chodit do škol.“ „Když bude táta souhlasit,“ řekla jsem. „Nevím, zda bude souhlasit.“ Tak jsme tedy šli za tátou. Báli jsme se, ale šli jsme. Děti obyčejně nepochodí, když chtějí vyřídit takové věci, proto jsme se velmi báli. Ukázalo se, že jsme měli proč. Tátovi se to vůbec nelíbilo. „Do škol má jít syn a ne dcera!“ řekl. „Tak to odjakživa bylo. Co jste vy dva za kvítky, že to chcete změnit?“ „Táto,“ říká Eda, „nač by mi byla škola, nechci do ní chodit, ale tady Cilka, ta se ráda učí, i když to nevidíš. Ona se bude dobře učit, že ano, Cilko?“ zeptal se a šťouchnul do mě. „Zajisté a jak dobře?“ prohlásila

jsem. „Stále se budu učit a budu nejlepší žákyní.“ „Pochybuji“ řekl táta. „V práci ses nikdy neproslavila.“ „A já zase chci být hospodář“ řekl Eda. „Rád pracuji na poli. Nemám rád knihy.“ „Tak tedy dobře,“ řekl táta. „Převrátili jste všechno, o čem jsem přemýšlel. Nedá se nic dělat. Cilka je nám tu tak jak tak k ničemu,“ řekl mrzutě. „Když tě pustím, tak jen proto, že jsi líná, a je jedno, zda půjdeš, nebo nepůjdeš do školy.“ Vyskočila jsem a objala tátu kolem krku. Eda i já jsme byli šťastni. Eda začal hospodařit a stále ještě hospodaří, i když zůstal starým mládencem. Myslím si, že proto, že jako chlapec měl příliš mnoho sester a já jsem odešla k řeholnicím do Trnavy.

3. Obtížná cesta do kláštera

Ocitla jsem se mezi řeholnicemi. Už nekráčím za jednou z nich v uctivé vzdálenosti jako tenkrát po vesnické cestě, když jsem se bála ji jen oslovit. Teď poslouchám řeholnice mluvit nebeským jazykem všude kolem sebe. Musím vstávat o půl páté ráno a chytit vlak, který jezdí o šesté z naší stanice. Nebyla jsem, to se musím přiznat, zas tak dobrou žačkou, jak jsem slibovala otcí, když jsem chtěla, aby mne pustil do škol místo Edy, a chlubila se, jak se budu dobře učit. Nebývala jsem poslední ve třídě – to je pravda, ale ani první. Někdy, a to je také čistá pravda, jsem chytila až ten vlak, který jezdil v sedm, jen abych zmeškala první hodinu, když bývala obyčejně matematika nebo fyzika. Trochu lehčí byla latina a francouzština, potom němčina, slovenština a náboženství. Měla jsem ráda zoologii, všechno, co se týkalo přírody, a jako všem dětem dodnes se mi ze všeho líbí ptáci a květiny. Přeci jen nejráději jsem měla zeměpis a vyprávění o zemích celého světa. Ale také tělocvik, protože jsem ráda běhala a skákala. A měli jsme dobrou učitelku tělocviku. Měla jsem ráda naše učitelky, řeholnice, které měly těžký život, které byly uršulínky. Vnímala jsem je jako bytosti blízké andělům a školu jako blízký nebi. Nebyly to však řeholnice, které rozhodly, že jsem se sama stala řeholnicí. Byla to učitelka tělocviku víc, než kdokoli jiný, že jsem se stala řeholnicí. Pro mne byla tato učitelka víc, než anděl dokonce víc, než samy řeholní sestry. Byla to asi třicetiletá žena, štíhlá a pěkná, s milým úsměvem na tváři a s dlouhými černými vlasy, které měla nahoře uvázané do drdolu. Řeholnice jsme nazývaly „sestřičky“, ale tuto učitelku jsme nazývaly „slečna učitelka“. Nikdy na nikoho nekřičela, nikdy nebyla nervózní jako jiní učitelé. Vždy byla milá a laskavá k dětem, protože je měla ráda. Když jsem se později stala učitelkou, vždy jsem se snažila jí podobat. Nosila tmavošedé šaty, ale v tělocvičně měla na sobě gymnastickou námořnickou sukni, bílou blůzku a bílé tenisky, všechno pěkně sladěné. Velmi dobře cvičila na bradlech a na kruzích. Měla ladné pohyby a byla radost se na ni dívat, jak cvičí na kruzích. Vždy byla veselá a my jsme se snažily, aby veselou zůstala – aby byla sama sebou. Když nás vedla ze třídy do tělocvičny, vždy nám kázala, abychom byly tiše a myslely na Pana Ježíše a my jsme ji poslouchaly víc, než sestřičky. Když měla jmeniny, připravily jsme ji překvapení přímo v tělocvičně. Schovaly jsme květiny a dort, který jsme jí koupili za tělocvičné náradí a když vstoupila, jedno děvče začalo hrát na housle a my jsme jí zazpívaly. Ten den jsme necvičily, jen jsme seděly na parketách a „slečna učitelka“ nám vyprávěla o sobě. Tato učitelka mi dala dvě věci. Naučila mě dost dobře cvičit na bradlech a na kruzích, které jsem si velmi oblíbila; a dala mi i svatého Josefa. Byl to její oblíbený světec, ženich Panny Marie a zároveň jeden z hlavních světců uctívaných v naší zemi, který se dá srovnat jen s úctou ke svatému Patrikovi v Irsku. Je to proto, protože byl Ježíšovým pěstounem a je tedy patronem rodiny, což je na Slovensku zvláště významné. Březen je

měsícem svatého Josefa. Deset minut před koncem hodiny v tělocvičně se mělo odpočívat a připravovat se na další hodinu. V průběhu března se však naše učitelka ptala: „kdo půjde se mnou do kapličky pomodlit se k svatému Josefovi?“ Mnohé z nás se hlásily a já vždy mezi nimi. Slečna učitelka mi říkala: „když se budeš modlit k svatému Josefovi, vyprosíš ti, co budeš chtít – to je všechno, co ti bude užitečné.“ Představovala jsem si, že když svatý Josef z ní udělal to, čím je, mohu ho i já bez obav následovat. Tedy takto jsem si oblíbila svatého Josefa. Přibližně v téže době jsem se díky ní naučila cvičit na bradlech a vždy jsem přitom myslela na svatého Josefa. Slečna učitelka však nejvíc přispěla k mému řeholnictví. Je zvláštní, proč právě ona. Zvláštní, protože jsme s ní o tom nikdy nediskutovali. Přispěla k mému rozhodnutí vlastní zbožností. Obdivovala jsem ji, protože i když nebyla řeholnicí, měla v sobě skutečně řeholního ducha. Uvažovala jsem: „že být zbožnou znamená podobat se „slečně učitelce“, potom chci být i já zbožnou.“ Od rozhodnutí být zbožnou zůstávalo už jen pár kroků k rozhodnutí stát se zbožnou řeholnicí. Alespoň v mém případě. Toto byla moje cesta, na které se moje učitelka tělocviky stala nejdůležitější ze všech učitelů včetně řeholních sester při rozhodování o tom, zda budu řeholnicí, i když jsme o tom ani jednou nemluvili. Bývá to tak, že v životě vás nejvíce ovlivní člověk, který s vámi o věci ani nevypráví, jen s vámi prostě je. V té době jsem své rozhodnutí nezveřejňovala, dokonce ani před sebou. Mělo uběhnout ještě mnoho času, než se tak stane. Ale uvědomuji si, že rozhodnutí se vytvářelo v době, kdy jsem poznala „slečnu učitelku“. Tři roky v klášterní střední škole, od třinácti do šestnácti roků, uběhly velmi rychle. Byly to velmi pěkné a veselé roky. O prázdninách jsem chodívala domů a pracovala jsem s rodiči na polích. O jedné prázdninách jsem – a to jedenkrát – ochutnala tátovo víno. Šla jsem se staršími sestrami na pole osekávat kukuřici. Sbíraly jsme ji do pytlů a házely na hromady, které táta potom odvázel. Vzali jsme si s sebou trochu sýra s chlebem a někoho z nás napadlo, že bychom si měli vzít také tátovo víno. „Výborný nápad!“ říkáme. „Vino nás posilní a ohřeje.“ K obědu jsme snědli sýr s chlebem a zapili vínem. Náhle jsme se začali cítit nějak divně, usnuli jsme a lehli jsme si na pytle. Když jsme se probudili, bylo pět hodin, nad námi stál táta a díval se na prázdný demižon pohozený v trávě. „Banda opilců!“ řekl. „Bože nebeský, moje vlastní dcery a opité!“ Táta byl velmi rád, když jeho víno pili jiní lidé, ale rychle jsme si uvědomily, že mezi takové lidi nepatří jeho vlastní dcery. Bylo to naposledy, co jsem pila víno – ať již tátovo nebo někoho jiného. Ve škole jsem prožila jen několik nedobrych chvil a to až téměř na konci, když mi bylo patnáct roků. Vyzvali mne, abych vstoupila do Mariánské kongregace, což se považovalo za nejvyšší poctu. Když vás přijali, pořádala se zvláštní oslava v kostele, při které vám dali agnuštek – medailon Panny Marie na bílé stužce a potom vás nazývaly Mariánkou. Tedy když se mne zeptali, zda se chci stát členkou kongregace, souhlasila jsem a byla jsem šťastná. Byla to tenkrát největší věc, které jsem dosáhla. Pak jsem zjistila, že bych měla mít při obřadu bílé šaty. Věděla jsem, že šaty by stály našeho tátu příliš mnoho peněz a ušít nové už nebyl čas. A tak jsem se nahlásila matce představené, ředitelce školy. „Matko představená“ říkám, „rozhodla jsem se, že do Mariánské kongregace nevstoupím.“ Byla velmi překvapena. „Co se stalo?“ zeptala se. „Cožpak nemáš ráda Pannu Marii?“ „Mám!“ odpověděla jsem rychle. „Ale nechci vstoupit.“ a vyběhla jsem z kanceláře. Určitě si tenkrát o mně pomyslela, že asi nechci zasvětit čas modlitbám, které se požadovaly od členek „marianek“. Takto jsem přišla o agnuštek a členství v Mariánské kongregaci. Dodnes se necítím dobře, když si pomyslím, že jsem nebyla schopna vstoupit do kongregace. Stalo se mi myslím poprvé, že

jsem pocítila, jaké to je, když je někdy „chudý“. Po zakončení klášterní školy, jsem se chtěla stát učitelkou, znamenalo to však další čtyři roky studia. Věděla jsem, že moje rodina na to nemá moc peněz a ani jsem je nečekávala. Časy byly velmi těžké, mnoho našich lidí odešlo za prací za oceán. V posledním školním týdnu jsem zašla do kapličky a modlila se před sochou svatého Josefa. „Svatý Josefe,“ říkám. „Řekni mi, co mám dělat?“ Druhý den přišla za mnou do školy teta ze sousední dědiny. Říkala, že pan farář v jejich vesnici potřebuje služku. Jeho matka, která u něho bydlí, si zlomila nohu a pan farář potřebuje děvče, které bude pomáhat kuchařce a zároveň bude i pečovatelkou a ošetřovatelkou jeho matky. Považovala jsem to za odpověď svatého Josefa a vydala jsem se do té dědiny. Měla jsem patnáct roků. Fara byla pěkná cihlová stavba. Při faře byl dvůr, zahrada a za zahradou sad s třešněmi, ořechy, hruškami a švestkami. Bylo to jedno z nejkrásnějších míst, jaké jsem doposud viděla. A kostel hned naproti, stačilo přejít cestu. Když jsem tam poprvé zašla, věděla jsem, že se mi tam bude líbit. Když jsem vešla dovnitř, kuchařka se na mě podezíravě podívala. „Vypadáš příliš mladá,“ říká. „Zdá se mi, že nemáš ani sedmnáct.“ Netušila jsem, že bych měla mít sedmnáct roků. „Ale co,“ odpověděla jsem rychle, „mám už sedmnáct a jsem dost silná.“ Farářova matka tam seděla na vozíku. Ohnula jsem se k ní a vzala jsem jí do náruče. Byla velmi překvapená, co dělám, ale byla to stařenka velmi slabá a ne tak těžká. „Podívejte se, že jsem dost silná“ řekla jsem kuchařce. „No dobře, ujde to,“ řekla kuchařka. „Když jsi už tu zkoušku složila,“ řekla farářova matka, „mohla bys mě už položit nazpět!“ Stará paní měla osmdesát čtyři roků a nohu jí zlomil velký Rexo, kterého choval její syn. Ne, že by velký Rexo neměl rád starou paní, právě naopak. Měl ji velmi rád, běhal za ní a jednou do ní tak vrazil, že ji shodil na zem a zlomil jí nohu. Byla to velmi hodná žena, brzy jsem si ji oblíbila. Sedávali jsme v knihovně, kde bylo víc knih, než jsem doposud viděla, a četla jsem jej. Nebo jsem zašívala ponožky a přitom jsme besedovali. Měla i druhého syna kněze a občas začala vyprávět, jak se její synové stali kněžími a jak ve skutečnosti nebyli žádnými anděly, když byli malí. To mne velmi povzbudilo, protože kdykoli mi přišlo na mysl, že se chci stát řeholnicí, vždy mě trápilo pomýšlení na to, jaké nehodné děvče jsem byla, když jsem byla malá. A nejen tenkrát, když jsem byla malá, ale i později – stačilo, že jsem si vzpomněla na to víno nebo na jiné věci. Z knihovny jsem si vypůjčila mnoho knih, velmi jsem četla, zvláště o křesťanské dokonalosti, která vypráví o rozvoji duchovního života. Četla jsem víc, než kdykoliv před tím, jen náboženské knihy. Bylo stále co dělat. Krmila jsem drůbež, v zimě jsem topila, nosila dříví, opatrovala jsem farářovu matku a kromě toho jsem stále četla. Ráno jsem obvykle převážela farářovu matku přes cestu do kostela na mši, kterou sloužil její syn. V létě jsem ji vozila do zahrady a trhala jsem jí třešně přímo ze stromu, nebo jsem jí trhala květiny a dávala do klína. Byla jsem tam jeden rok a začalo druhé léto. Stařenka byla stále na vozíku, protože noha, kterou jí zlomil velký Rexo, se jí už nevyлéčila. Jednoho dne, když jsme byli v zahradě se na mě podívala a řekla: „ty moje, mohu se tě na něco zeptat?“ přitakala jsem. „Cilka, řekni mi, proč nechodíš s ostatními mladými tancovat?“ byla to pravda. Nikdy jsem nebyla u muziky. Ani s jedním chlapcem jsem nechodila. Proto mi odpověď s pláčem vyšla z úst. „Chci jít do kláštera!“ Natáhla ruku a dotkla se mé tváře. „Nuže, neplač, jsem velmi ráda, že to chceš udělat. Nemáš proč plakat.“ „Ale já nevím, kam mám jít a jaký klášter si vybrat.“ „To máš pravdu“ řekla zamyšleně. „Doopravdy je z čeho vybírat.“ Podívala jsem se na ni, že se usmívá. „Co by jsi řekla na Uršulínky?“ zeptala se. „Vždyť jsi k nim chodila do školy?“ „A zůstat u nich zavřená celou dobu, ještě tě ani na pohřeb rodičů nepustí?“ řekla

jsem. „Uršulínky jsou stále zavřené. Nechci být takto zavřená!“ „To je teda nevýhoda“ řekla. „Co tak Vincentky?“ „A nosit ty velké naškrobené chocholce na hlavě jako motýlí křídla a mít stále u sebe obrovský deštník v případě, že by přšelo?“ řekla jsem zděšená tou představou. „Hm-m-m“, řekla stařena, „i to je nevýhoda.“ Myslím si, že už začala pochybovat, zda jsem vhodná kandidátka na řeholnici. „Ale já sama se poohlédnu“ řekla jsem rozhodně. Poté, jen týden po tomto rozhovoru stařenka zemřela. Odešla klidně, jako kdyby si zdřímla. Ještě ten den ráno dostala svaté přijímání od syna v kostele. O dvě hodiny později seděla v křesle v jídelně, jakoby se chystala spát. Už jsem tedy nebyla potřebná na faře a chystala jsem se odejít. Stále častěji jsem myslela na klášter, ale nevěděla jsem, co mám dělat. Přemýšlela jsem nad něčím, čemu jsem se nechtěla nebo nemohla podívat přímo do očí. Tenkrát jsem dostala dopis od otcovy sestřenice, ve kterém mi psala, že slyšela od přítelkyně, uklízečky v Sirotčinci svatého Vincenta v Bratislavě, že sirotčinec potřebuje ještě jednu uklízečku na tři měsíce. Neplánovala jsem zůstat u Vincentek, ale pokládala jsem to za příležitost udělat něco se sebou, a potom se uvidí, jak se rozhodnu. Tehdy jsem se vydala do Bratislavy, k Dunaji, do hlavního města Slovenska. Byla mi šestnáct roků. S tou druhou uklízečkou jsem se spřátelila. Vyprávěla jsem jí o svých plánech stát se řeholnicí. Asi za měsíc se mne zeptala, zda bych s ní nechtěla navštívit její sestřenici na dětské klinice v Bratislavě, kde jsou nemocničními sestrami dcery Nejsvětějšího Spasitele. A tak jsme tam šli. Byla to ta nemocnice, ve které jsem o několik let později vyběhla na střechu před našimi komunisty. Když jsme přišli do nemocnice vyšla nám naproti sama matka představená a políbila moji kamarádku uklízečku. Pomyslela jsem si: „určitě jsou to dobré řeholnice, tyto dcery Nejsvětějšího Spasitele, když matka sama sejde dolů a políbí obyčejnou uklízečku.“ „Mohu představit svou kamarádku?“ ptá se moje společnice. „Toto je Cecílie“ říká, „a toto je moje sestřenice.“

Matka představená byla její sestřenice. Sama matka představená! Vzala nás do přijímací místnosti a řekla, aby nám přinesli kávu. Potom vstoupilo několik sester, které se znaly s moji kamarádkou uklízečkou. Bylo to poprvé, co jsem vůbec viděla živé dcery Nejsvětějšího Spasitele. Všechny si vyprávěly, smály se a byly velmi veselé a já jsem si myslela: „, jaké jsou jen milé, vůbec nejsou přísné!“ A líbily se mi i jejich uniformy. Nejdříve jsem si všimla prstenu a velmi se mi líbil. Potom jsem viděla čepec, límeček, potom závoj, všechno jemné a čistoučké, nic, co by se nehodilo. Na krku měli zavěšený křížek. Nosily velké růžence a pěkný pás. Skutečně se mi líbil jejich řeholní šat. A všechny byly veselé, vůbec nebyly škrobené, netvářily se slavnostně. To se mne velmi dotklo, protože jsem sama nikdy nechtěla být škrobená, ani slavnostní. Chtěla jsem být řeholnicí, ale ne upjatou, ne slavnostní, a zdálo se mi, že dcery Nejsvětějšího Spasitele jsou přirozeným vzorem této kombinace. Tenkrát jsem si to uvědomila. „Taková chci být. Sem se chci dostat!“ „Nechceš se podívat do nemocnice?“ zeptala se mě matka představená, když jsme vypily kávu. „Ano, samozřejmě!“ odpověděla jsem a byla jsem velmi šťastná, i když jsem pořádně nevěděla, proč se mě na to ptá. Ukázala mi část nemocnice a potom mě zavedla do kapličky, kde právě jedna sestřička hrála na malé harmonium. Nikdy nezapomenu na tu píseň:

Prijmi, Matka, v náruč dietky...

Matka představená se připojila svým něžným hlasem. Zpívala jako skřivánek.

Prijmi, Matka, v náruč dietky,

čo ti hl'adia na oltár.

Tebe túžia verné zostnať

a zrieť tvoju svätu tvár.

Cítila jsem, že slova této písně oslovují přímo mě a volají mne k sobě. Jsem, jsem, přímo na toto místo... Potom jsme prošli ostatními odděleními nemocnice. Viděla jsem jak sestřičky pečují o nemocné děti a podle výrazu v tváři jsem viděla, že sestřičky i děti se mají velmi rádi. V jednom okamžiku, myslím si, že to bylo ve chvíli, kdy jsme ukončili prohlídku, jsem náhle pocítila, že matka představená se mnou provedla nejen prohlídku, ale zároveň si mě změřila od hlavy až k patě. Moje kamarádka uklízečka před tím určitě vyprávěla své sestřenici, matce představené, o mně a o mém záměru stát se řeholnicí. Vrátili jsme se zpět do kanceláře a chvíli jsme si vyprávěli. Dozvěděla jsem se další věci o práci a službě tamních dcer Nejsvětějšího Spasitele. „Pečujeme o nemocné děti. Pečujeme o staré lidi. Kromě toho vyučujeme.“ „Mám ráda děti,“ řekla jsem plaše. Usmála se. „Myslela jsem si to. Zpozorovala jsem to, když jsme byli nahoře na poschodí v dětských pokojích.“ Čekala a přemýšlela. Já jsem se zatím dívala do klína. Náhle jsem uslyšela jak říká to podstatné. „Samozřejmě můžeš mít děti!“ zvedla jsem hlavu a zřejmě jsem velmi otevřela ústa, protože se zasmála. „Nechtěla by jsi jít do našeho kláštera? Znělo to tak, jako kdyby se sv. Petr zeptal, zda nechci jít do nebe. Byla jsem dojatá, chvěla jsem se. „Ano,“ řekla jsem, „ale nevím, co mám dělat“. Já nevím, zda...“ ztišila jsem se. Uvědomila jsem si, že je to poprvé, že moje skutečné váhání po celou tu dobu vycházelo z mé rodiny – z toho, co řekne můj táta. „Proč se nepomodlíš?“ řekla matka představená, „pomodli se a Duch Svatý ti řekne, co máš dělat. Máš jen plnit Boží vůli.“ Když jsem vyšla z nemocnice, kráčela jsem jako ve snu. Nevěděla jsem, co dělám. Byla jsem jak hypnotizovaná. Za dva dny jsem zašla za matkou představenou v Sirotčinci sv. Vincenta, kde jsem do té doby pracovala a zeptala jsem se, zda mohu jít domů. Souhlasila. Cestou vlakem moje nadšení vadlo a ze šťastného stavu jsem se pomalu dostávalo do stavu velkého strachu z toho, co řekne táta, když mu to budu vyprávět a přesvědčovat ho. Pak jsem se odvážila, řekla jsem si, že se nebojím a že do toho kláštera půjdu, ať se děje co se děje. Jenže to byl nedobrý nápad – v každém případě musím mít dovolení od rodičů. Bez něho se nedá nic dělat. Ne, že by náš táta nebyl dost zbožný. Byl to velmi zbožný člověk. Ale chtěl mít všechny dcery u sebe a mne nejvíc. Věděla jsem, že bude velmi těžké ho přesvědčit, aby mne pustil pryč. Kromě toho šlo o peníze. Musela jsem mít svoji „výbavu“ – tisíc korun na přijetí do kláštera, plus pět set korun navíc na řeholní šat. Pět set korun jsem si naspořila v práci jako uklízečka. Ještě jsem potřebovala tisíc od táty. Věděla jsem, že je to pro něj pořádná suma. Když jsem přišla domů, neodvážila jsem se to otci přímo říct. Jen jsem něco utrousila mezi přáteli a k lidem v dědině se dostalo, že chci jít do kláštera. Nastala zvláštní situace. Táta se mnou o věci nehovořil, a stejně se to dozvěděl od jiných. Přátelé a jiní lidé začali chodit ke mně a rozmlouvat mi to. „Proč by jsi měla jít do kláštera,“ říkali. „Proč si

nenajdeš dobrého mládence – vždyť jich tu máš několik – a nevdáš se?“ Věděla jsem, že má v tom táta prsty, že je posílá. Ještě i snoubenec mé nejstarší sestry, kterého si nedávno vzala, přišel za mnou a začal mi to rozmlouvat. „Poznám chlapce, který hledá právě takovou ženu jako jsi ty.“ „Mám si s ním pohovořit?“ Ach, čerta starého“, odpověděla jsem a odběhla jsem pryč, protože už jsem měla dost otcových manévrů, kterými mi to chtěl rozmluvit. Toto trvalo asi dva měsíce a táta stále nechtěl uznat skutečnost, že jsem se rozhodla odejít. Nic jsem mu neříkala a on se tvářil, že o ničem neví. Velmi jsem chtěla odejít a zároveň jsem se bála o tom mluvit. Věděla jsem, že se rozpláču, když řekne ne. Byly to dva nejnešťastnější měsíce v mém životě. Tyto dva měsíce ozářil jen jeden výlet do Bratislavy do kláštera Dcer Nejsvětějšího Spasitele, do kterého jsem se chystala odejít. Nepřiznala jsem tátovi, kam jdu, řekla jsem mu jen, že jdu do města. Hlavní klášter byl v budově s pěknou štukovou fasádou, na nádvoří rostly stromy a kvetly květiny. Později jsem se dozvěděla, že ho dala postavit uherská hraběnka Szapáryová pro řeholnice, které se o ni staraly, když byla nemocná. Tentokrát se mnou chodila po nemocnici generální představená, které o mně řekla matka představená, vedoucí nemocnice. Líbilo se mi všechno, co jsem viděla a řekla jsem si: „dveře jsou otevřené!“ Když jsem se vrátila do vesnice, byla jsem už rozhodnutá, že nesmím déle váhat. Druhý den jsem počkala, až táta odejde do vinohradu trhat hrozny. Sedla jsem si a napsala jsem mu dopis. I když byl jen necelý kilometr od domu. „Pán Bůh vám dal tolik dětí“ psala jsem. „Nemůžete mu jedno z nich vrátit?“ a dodala jsem: „budu se za vás modlit celý život. Nebude to pěkné mít řeholnici, co se za vás modlí celý život?“ Poslala jsem mladší sestru Tonku do vinohradu za otcem jako posla s dopisem. Odpověď nepřicházela. Celý den jsem čekala doma ve strachu a třásla jsem se. Večer táta přišel domů a našel mě sedět u stolu. „Co jsi taková ustrašená?“ zeptal se. „Vypadáš jako vystrašené house.“ Neřekla jsem ani slovo, jen jsem seděla schoulená. „Takže ty chceš jít do kláštera?“ vykřikl, jako by doteď neslyšel. Stál nade mnou a díval se na mě. „Vždyť si ještě jen dítě,“ pokračoval. „To je obyčejný dětský nápad. Děvčata vždycky vyprávějí, že chtějí jít za řeholnici. Začaly se mi tlačit slzy do očí, ale zadržela jsem je. „Nepřiběhneš za chvíli domů s pláčem, když tam odejdeš?“ zeptal se. „Ne, táto!“ to neudělám“. „Nechci mít dceru, co odejde do kláštera a potom přiběhne domů, že tam nemohla vydržet, jak to už udělaly mnohé, které znám. Ale ne, ne!“ To jistě neudělám!“ já neutíkám. „Já tam vydržím!“ „Potom ať ti Pán Bůh žehná!“ řekl příkře. „Ve jménu Božím jdi!“ „Ach, táto...“

Vrhla jsem se mu kolem krku, stiskla jsem ho a zulíbala. Jen si pomyslete na všechny ty modlitby,“ říkala jsem. „Na ty modlitby, které se za vás bude modlit jedna řeholnice.“ budu je potřebovat“ řekl. Pocítila jsem jeho vlhké tváře. A poprvé jsem si uvědomila, jak se musel namáhat, aby řekl ano. Několik následujících dní jsem sháněla rodný list, lékařská potvrzení, osvědčení o bezúhonnosti od pana faráře a další potřebné věci k přijetí do kláštera. Táta šel navštívit sestřenici a půjčil si peníze na moje klášterní věno. Vrátil se a dal mi do rukou tisícikorunovou bankovku, první bankovku s tak velkou sumou, jakou jsem kdy viděla. Měla jsem velký strach, že ji ztratím, tedy jsem si udělala taštičku se stahovací šňůrkou, zavěsila jsem si ji na silnější šňůrku na krk a taštičku jsem strčila pod blůzku. Pak jsem jednoho dne řekla sbohem! Měla jsem být pryč z domu šest a půl roku a každý plakal a nejvíc táta. „Pán Bůh ti žehnej, moje dítě“ řekl táta. Bud' hodná a poslouchej, co ti řeknou, bud' dobrou řeholnicí!“

4. Šest a půl roku zkoušek

Přišlo šest a půl roku zkoušek a ověřování, zda ze mě může být dobrá řeholnice. Trvalo to od mých sedmnácti let do třiaadvaceti. Byla to dlouhá série testů a zkoušek, které jste museli postupně absolvovat, abyste mohli udělat další. Co všechno to bylo? Nejdříve šest měsíců trval tzv. postulát, po kterém jste se staly novickou. Po jednoročním noviciátě jsme dělali první sliby. Další rok přišlo obnovení slibu. Během různých období v šesti a půlleté formaci jsme dělaly různé zkoušky podle zaměření budoucího povolání a podle řehole. Ale celkově byl plán formace velmi podobný. Během prvních šesti měsíců jako postulanky jsme měly na sobě „hábit na zkoušku“ tedy obyčejnou bílou blůzku, černou sukni a bílý čepec. Denní rozvrh byl následující. 5.00 byl budíček, vstávání z postele. V jednom pokoji jsme spávali čtyři. Pokoj byl velmi prostý. Bleděmodré stěny a bílá podlaha. Na jednom konci pokoje velký černý kříž, na kříži visel bílý Kristus. Na jedné stěně visel obraz svaté Terezie, která byla řeholnice, na druhé obraz svatého Aloise, patrona mládeže. Měli jsme kovové postele. Vzdálené byly od sebe tři čtvrtě metrů, mezi nimi noční stolky, ve kterých jsme měli zubní kartáčky, ručník a papuče. Ostatní části oblečení, které jsme vyfasovali od sestry magistry postulantek, byly uloženy pohromadě ve velké skříni proti kříži. 5,15 zpívané modlitby a meditace. Nejdříve jsme klečely a modlily se, potom jsme seděly a uvažovaly o tématu např. o životě nebo nějakém světcí, o kterém nám sestra magistra postulantek kázala rozjímat v daném dni. Někdy bývá pro mladé děvče těžké a rozjímat hned, když vstane z postele. Některé z nás skutečně dřímaly, když jsme měly rozjímat. 6,00 až 6,30 mše v kapliče. 6,30 až 7,00 Snídaně káva s kouskem žitného chleba, 7,00-12,00 dopolední práce. Jako postulanky jsme měly na starosti děti z Masarykové ligy proti tuberkulóze. Byly to děti matek nemocných s tuberkulózou. Děti ve věku od narození do tří roků bývaly v klášteře a my jsme je opatrovaly, umývaly jsme je, vyměňovaly jsme jim plíny, uklízely jsme jim pokoje, drhly dlažbu. Při práci, a to za celý den jsme jen mohly jen dvakrát něco říct s výjimkou absolutně nevyhnutelných případů. 12,00-12,30 Oběd, polévka a zelenina. Mluvení stále nebylo povoleno. 12,30-13,30 odpočinek po obědě, který jsme během postulátu nazývaly „čas na vypovídání se“. Mohly jsme se jít procházet do zahrady, skákat se švihadlem nebo házet míčem. Nebo jsme si mohly vyprávět, což jsme dělaly nejraději. Pro sedmnáctileté děvče je jednou z nejtěžších věcí vydržet mlčet. Někdy mi až visel jazyk z úst, když jsem potřebovala něco říct. Během tohoto odpočinku jsem jím mohla hýbat. Avšak ve chvíli, když o půl druhé zazněl zvonec, musely jste skončit mluvit, kdyby byl jazyk na půl cestě z úst. 13,30-14,00 Klečení v kapli, tiché modlitby. 14,00-14,15 nábožné čtení matky představené. Říkalo se v něm, jak bychom měly žít v klášteře, probíraly se pravidla naší řeholní komunity, hovořilo se o smyslu řeholního života, o těžkostech života v klášteře, o tom, jak ne každý dostane takovou příležitost jen vyvolení Bohem, a odměna přichází po tom, když se dostaneme do nebe. 14,15-16,00 opět opatrování dětí. 16,00-16,15 odchod do jídelny, kde jsme dostali kávu a kousek žitného chleba, nebo v létě ovoce, například broskev nebo hrušku. 16,15-18,30 Příprava večeře, dětem jsme ji nosily na podnosech. 18,30-19,00 klečení v kapliče, adorace před Nejsvětější svátostí oltářní, před kterou jsme zpívaly oslavnou píseň Tantum ergo. 19,00 Večeře, kousek salámu, vařené brambory, zelenina, žemle, kakao. Nás dvanáct, které jsme byly ve zkušební době, usadili na konec stolu. Matka představená seděla v čele stolu.

Sedmnáct sester sedělo po stranách stolu. Všechny bez jediného slova. 19,30-19,35 Krátká tichá modlitba v kapličce. 19,35-20,30 po modlitbě jsme vyletěli z kapličky jako roj včel a utíkaly jsme dolů po schodech. Protože teď jsme měli padesát pět minut, během kterých jsme si mohly stále vyprávět v létě v zahradě, v zimě ve společenské místnosti. Byly jsme tam jen postulanky, protože kromě stravování jsme se musely držet stranou od ostatních sester. Klábosily jsme donekonečna, než zazvonil zvoneček a musely jsme přestat. 20,30-21,00 zpívané modlitby na kolenou v kapličce. 21,00 Do postele; sestra magistra postulantek chodila po pokojích a kontrolovala, zda jsme všechny v postelích. Magistra dohlížela na nás a vyžadovala dodržovat řeholi. Ujišťovala se zvláště o tom, zda si nevyprávíme kromě dvou určených přestávek za dne. Říkala nám, jak v předcházejícím kurzu postulantek vypukl na pokojích požár a ony ho samy uhasily bez jediného slova. To se prezentovalo jako ideální příklad disciplíny a magistra očekávala, že i my budeme stejně poslušné. Doufala jsem, že se nebudeme muset podrobit podobné zkoušce a že nám oheň na pokojích nevypukne. Bylo mimořádně důležité nemluvit kromě těch dvou povolených časových úseků. Takový nácvik mlčení měl za cíl nejen zavést disciplínu mezi postulankami během jejich zkušební lhůty, ale ve skutečnosti šlo o osvojení trvalé disciplíny na celý život strávený v klášteře. Protože nemluvit kromě případů nevyhnutelných se týkalo nejen nás, které jsme byly ve zkušební lhůtě, ale i ostatních sester. Sestra magistra nám vysvětlila smysl tohoto pravidla. „Tam, kde jsou lidé zticha“ řekla, „dostává příležitost hovořit Bůh.“ Uteklo šest měsíců a my jsme vstoupili do jednoročního noviciátu. Oblékli nás do šatů noviciek. Ten už se více podobal hábitu sester jako oblečení postulantek, i když byl stále odlišný. Byl celý černý, s černou sukni a černou zástěrou, jen čepce byl bílý a nebyl úplným čepcem, jako měly sestry, ale sahal jen po uši. K tomu byl škrobený límeček, ale ne rozdělený jako límeček řeholnic a bílý závoj místo černého závoje, který měly sestry, ale bez pláštíku, který nosí ony. Tak nás oblékli a kráčely, jsme do kapličky, kde kněz celebroul mši za začínající novicky. Potom měl kázání. „Vstupujete jednou nohou do klášterního života.“ Na začátku tohoto života v noviciátu jsme dostaly první slavnostní snídani. Místo krajíce chleba jsme dostali koláč. Rok v noviciátu byl ze všeho nejtěžší. Zkoušky se přitvrzovaly. Žili jsme zcela odděleně od ostatních v samostatné budově. Nesměly jsme dokonce ani mluvit se sestrami, jen s dovolením matky představené. Vládla nad námi sestra novicmistrová a vyžadovala dodržování pravidel. Dostaly jsme na opatrování děti z dětské kliniky s vážnějšími onemocněními umístěné v klášteře, kam je přenesly na dlouhodobou léčbu. Ošetřovaly jsme je a staraly se o ně podle potřeby, krmily jsme je, praly jsme jim šaty – všechno. Kromě toho jsme pomáhaly v kuchyni, pracovaly v zahradě, drhly dlažbu, vyšívaly pokrývky na oltáře a vyšívaly ornáty pro kněze, kteří nám sloužili mše. Také jsme se musely učit ještě víc, poslouchat ještě víc přednášek od matky představené a otce superiora o tom, co znamená stát se řeholnicí o dobrotě a vlídnosti k lidem, o třech slibech, poslušnosti, chudobě a čistotě, které musí řeholnice složit, a o jejich významu. Každý den byl plný aktivity. Je neuvěřitelné, kolik nám vymysleli práce na jeden den. Když jste večer ulehly do postele, v tom okamžiku jste usnuly. Během tohoto roku jsme se připravovaly na první sliby. Učily jsme se poznávat pravidla našeho společenství. Většina lidí musí zachovávat jen deset příkázání. My jsme zjistili, že jich máme až tři sta devadesát sedm. Je to skutečný počet uvedený v našich pravidlech. Stále nás přezkušovali, co jsme se naučily. Dostávaly jsme úkoly, některé velmi zvláštní, podle kterých se dalo poznat, zda budeme poslouchat a zda budeme dobrými sestřičkami. Jednoho dne jsme byli na zahradě a sázely

jsem kapustu. „Vysázejte ty sazeničky kořeny nahoru!“ řekla novicmistrová. Byl to šokující příkaz, zvláště pro děvčata ze sedlácké rodiny, z jaké jsem byla i já. Myslela jsem si, že novicmistrová nikdy neviděla pole a chystala jsem se ji poučit o správném sázení kapusty. Už jsem měla napůl otevřená ústa, ale vzala jsem sazenici a vložila jsem ji do země kořeny nahoru. Jen tak tak jsem si stačila uvědomit, že jde o zkoušku poslušnosti. Tato novicmistrová měla velmi tvůrčí nápady, pokud šlo o vymýšlení zkoušek. Například nám přikázala něco ušít. My jsme to ušily a ona nám přikázala: „rozpárej to.“ Nebo nám přikázala uklidit pokoj, nejdřív utřít všechn prach, potom zamést podlahu a vyprášit koberce. V takovém to pořadí se prach samozřejmě, znova zvířil a usazoval, ale to byla jen zkouška poslušnosti. Přikázala nám vložit květiny do vázy a položit na oltář, avšak do vázy bez vody. Když jsem měla ráda květiny a nechtěla jsem vidět, jak budou vadnout bez vody, zdálo se mi, že jsem nepochopila její příkaz. „Říkala jste, že do vázy bez vody?“ „Neklad' mi otázky, když ti něco přikážu udělat!“ odpověděla. „Zapamatuj si, že jsi novicka!“ Za všechno, co jste udělaly špatně, přišel trest. Jednou jsem byla v kuchyni velmi nešikovná a spolu s druhou novickou jsme rozbily mísu. Musela jsem za trest klečct ve třídě během nábožného čtení na kolenou a čtvrt hodiny jsem musela držet v jedné ruce jednu polovinu rozbité mísy a v druhé ruce druhou. To před zraky třídy. Zde jsem skutečně neměla možnost dostat se z kaše takovým způsobem jako kdysi dávno doma, když jsme s Ignácem rozbili babiččin džbán. Jiným obvyklým trestem bylo, že jsme museli jít v kleče, držíce talíř v rukou. Velmi si při tom jídle neodpočinete, jen si dobře zapamatujete, že jste něco provedli. Jednu z nejhorších zkoušek jsem prožila tehdy, když jsem drhla dlažbu na chodbě a už jsem ji měla pěkně dočista vydrhnutou akorát mi jen zůstala vlhká. Právě tehdy se musela novicmistrová procházet po chodbě a udělala na nich šlápoty. Vnitřně jsem se bouřila. „Nemůže se jít procházet někde jinde?“ „Už se nedalo najít jiné místo?“ Uvnitř jsem téměř zuřila. Zůstala jsem však klečct, čekala jsem, až vychladnu a její šlápoty jsem poutírala. V tom se zase vrátila a znova přešla po chodbě. „Kdyby to nebyla novicmistrová, ukázala bych jí!“ říkala jsem si se zaťatými zuby. Vydržela jsem takto klečct na dlažbě a uklidňovala jsem se. V tom jde po schodech další sestra a zrovna po mé chodbě. To už bylo příliš. Rozzuřená jsem zdvihla hlavu. „To už se někde jinde v celém klášteře nedá procházet jen po této chodbě?“ zakřičela jsem. „Nemohly jste jít někam jinam?“ ulevilo se mi. Předpokládalo se, že se neodvážíte říct takové věci řeholní sestře. Naštěstí pomyslely jste si, že je to jen obyčejná sestřička, není to novicmistrová. Ještě toho dne dopoledne jsem se zhrzila, když mě novicmistrová vyvolala ve třídě a začala mě veřejně kárat. Jak se ukázalo, byla to ona, co poslala jinou sestru procházet se po chodbě jako další zkoušku pro mě. Teď mě před očima ostatními novicemi řádně pokárala: „tři věci jsi udělala špatně,“ řekla. „První, že se od tebe čeká, že nebudeš mluvit. Druhou, že nemáš co mluvit se staršími řeholnicemi. Třetí – jak je to možné, že se novicka rozčílí?“ Vtip je v tom, že klášter jsem měla ráda. Někdy mě hněv dokázal vyvést z míry, ale v klášteře se mi vcelku velmi líbilo. Nezajímal mě vnější svět, takže mě z kláštera netáhlo nic ven. V klášteře to nebylo těžké. Přesněji řečeno, nebylo to až tak těžké. Byla jsem stále více spokojenější. Některé z nás odešly, ale já jsem nikdy ani vteřinu nepomyslela na to, abych odešla. Potom nám noviciát skončil. Blížil se čas prvních slibů. Našich prvních svatých slibů na jeden rok. Byl to první velký obřad pro každou, která se snažila být řeholnicí. Byl to čas, když jste se vážně rozhodli věnovat se řeholnímu životu. Když opustíte klášter před prvními sliby, dá se to přežít, ale pocity když opustíte klášter po prvních slibech, už nejsou lehké. Během přípravy na naše sliby jsme

strávily osm dní o samotě. Ráno přišel kněz a s každou z nás hovořil. Říkal nám, co bychom měli dělat a jaký to má význam. Potom jsme se každý den odpoledne čtyři hodiny odpoledne modlily. A během těch osmi dnů jsme nesměly říct ani slovo. Je to těžší, než si myslíte. Vyzkoušejte si to někdy neříct osm dní ani slovo!“

Nakonec přišel den našich prvních slibů a slavnostní obláčky. Byl to skvělý den a rodiče každé novicky přišli tenkrát do Bratislavy, aby byli na obřadu přítomni. Moje maminka byla právě nemocná a nemohla přijít, ale přišel náš táta s třemi sestrami. Mohli jste pozvat čtyři lidi. Viděla jsem je po roce a půl, ale nesměla jsem se s nimi setkat, až po slavnosti. Zpozorovala jsem je, jak sedí mezi ostatními lidmi a čekají na obřad. Novicky byly oblečené v celé bílém, jako nevěsty. Takto jsme se zapálenými svícemi vešli do kapličky. Po dvou jsme kráčely uličkou před oltář. Tam nás kněz, otec superior, oslovil. „Jste ve svém nitru skutečně připravené zůstat v klášteře?“ „Ano, duchovní otče,“ odpovídaly jsme. „Máte v sobě dost síly být poslušné všech pravidel řehole, která tento klášter vyžaduje?“ Zdálo se mi, že v tom okamžiku každá z nás, měla před očima všech tři sta devadesát sedm pravidel, neboť já jsem je měla. Odpovídaly jsme: „s Boží pomocí doufáme, že budeme poslušné ve všem. „Chcete vyměnit všechny požitky vnějšího světa za klášter?“ „Chcete se stát Kristovými nevěstami?“ Každá z nás souhlasně a jednohlasně odpovídala. „Kéž bychom mohly přijmout hábit řeholnic!“ Potom jsme jedna po druhé předstupovala před kněze. On nám nůzkami odstříhával pramínek vlasů a kladl je na zlatý podnos, neboť toto představovalo naše vzdání se veškeré nádhery světa, když už od biblických časů vlasy bývaly pýchou ženy. Na stolku před oltářem jsme měly položená nová roucha poskládaná na hromádky a na každé z nich bylo jedno jméno. Byl to šat řeholnic, kromě kříže a prstenu, které jsme ještě na této slavnosti nesměly dostat. Hromádka s šatem však ještě neobsahovala černý závoj, který byl položený zvlášť. Když kněz odstříhl kadeře vlasů, žehnal šat. Potom nás zase vyvolávali jménem. Vystupovali jsme dopředu a klekali jsme si před oltář. Kněz nám kladl na natažené ruce řeholní šat. Potom jsme se vraceli uličkou od oltáře a vycházeli jsme z kapličky. Ve vedlejší místnosti jsme se oblékaly do nových hábitů. Potom jsme se po dvou vedle sebe v nových hábitech, avšak stále ještě s bílým závojem, vracely zpět. Nyní nám kněz dával výtisk pravidel našeho společenství. Potom medaili se svatým Augustinem na jedné straně a s Pannou Marií s Ježíškem na druhé straně. Políbila jsem medaili a on mi ji zavěsil na krk. Potom vzal černý řeholní závoj a políbil ho. Černý závoj položil na můj bílý závoj. Znovu jsme vyšli z kapličky. Odložily jsme bílé závoje a nechaly jsme si jen černé. Do rukou jsme si vzaly hořící svíce a kněz nás vedl uličkou. V té chvíli začaly hrát varhany mohutnými akordy Magnificat a všechny sestry kolem nás začaly zpívat, až krásná píseň úplně naplnila vzduch. Vešly jsme do našich lavic před oltářem a sfoukly jsme svíce. Začala mše. Kněz začal kázat. Říkal nám, že jsme udělaly první krok k převzetí oděvu Ježíšovy nevěsty na sebe a že během následujícího roku se musíme dobře pozorovat, zda chceme prožít zbytek života v klášteře. Děkoval rodičům za to, že vracejí svoje dítě do Božích rukou. Říkal, že všechno na zemi trvá krátce, jen nebe je věčné. Potom mše skončila. Teď jsem byla mladou řeholnicí a živě jsem na sobě cítila řeholní roucha, to důstojné oblečení, byla jsem šťastná jako nikdy před tím. Běžela jsem do náruče svého táty. „Pěkně se nám to vydařilo,“ řekl. Myslím si, že byl na mě pyšný. Uplynul další rok a my jsme obnovovaly svoje sliby v jiném obřadu. Nyní jsme se zavazovaly ještě více. Před tímto obřadem jsme absolvovaly dalších osm dní duchovních cvičení. Pak přišel

slavnostní obřad. Byla na něm také moje máma z čehož jsem měla velikou radost. Na tři další povolená místa jsem si pozvala tátu, tetu a babičku, které jsem kdysi rozbila ten džbán, co si už ona nepamatovala. Kněz se nás zeptal, zda jsme nezapomněli, že jsme měli celý rok zkoumat své odhodlání stát se řeholnicí a my jsme souhlasili, že ne. Potom jsme se položily tváří k zemi před oltářem, čímž jsme naznačovaly, že se pochováváme před světem. Novicmistrová nám řekla, že když budeme myslet na tři věci, když ležíme v prostraci a budeme na ně myslet z celého srdce, Pán Bůh nám je dá. Proto jsem si připravila tři věci a když jsem ležela před oltářem, myslela jsem na ně. První, že chci být v klášteře až do konce života a prosím Pána Boha, aby mi dal sílu projít všemi zkouškami, abych se stala dobrou řeholnicí. Druhá, prosím Pána Boha, abych ho za celý život neurazila těžkým hříchem. Třetí, prosím Pána Boha, aby mi dal zdraví, abych mohla vykonávat dobro pro klášter, pro lidi ve světě a pro slávu Boží. Postavily jsme se a od teď jsme byly mrtvé světu. Dali nám do rukou rozžaté svíce a kněz k nám promluvil. „Chcete se zavázat sliby chudoby, poslušnosti a čistoty? Když ano, předstupte před Boží oltář a slibujte Bohu, který jednou bude vašim soudcem!“ Jedna po druhé jsme předstupovaly a klekaly. „Já, Cecílie, slibuji, že zůstanu chudobná, čistá a poslušná.“ Kněz vzal ze stolku křížek, požehnal ho a nechal mi ho políbit. Potom mi ho pověsil na krk. Potom vzal ze stolku svatební věneček a požehnal ho. Položil mi ho na hlavu – stala jsem se Kristovou nevěstu. Celý den jsme nosily svatební věneček a setkávaly jsme se s našimi příbuznými v klášteře a na zahradě, kde rostly květiny a já jsem byla velice pyšná na svůj hábit. Potom všechny rodiny vešly do velké klášterní jídelny a my, mladé řeholnice, jsme je obsluhovaly. Táta měl na sobě pěkný černý oblek, pravda bez kravaty, protože tu vždy odmítal. Byla jsem velmi pyšná, že mohu své příbuzné obsluhovat při obědě a byl to opravdu velký oběd. Dobrá hovězí polévka, opékaný přírodní řízek a další druhy masa, zeleniny, koláčů a k tomu dokonce pivo, což nejvíc překvapilo tátu. „Ani mě nenapadlo, že míváte v klášteře pivo,“ řekl. „To jen při zvláštní příležitosti,“ říkám. „Pro naše hosty.“ Podíval se na mne a říkal: „Možná by mohli ochutnat z mého vína?“ Taktně jsem odmítla jeho nabídku. Po obědě táta vstal a pronesl řeč. Vždy to dělal, když měl kolem sebe víc lidí. „Je to pro nás všechny krásný den,“ Otočil se ke všem příbuzným u stolu i k sestřičkám. „Krásný je nejen pro naše dcerky, ale i pro nás rodiče, za to, že jsme byli schopni vychovat takové dítě a dát ho Pánu Bohu, aby mu dělalo čest. Jsou to dobré slovenské sestřičky, každá z nich. Modlím se, aby jim Bůh žehnal, a když nám budou chybět v práci na poli, ať nám alespoň pomáhají svoji modlitbou,“ sedl si a všichni mu tleskali. Byla jsem velmi hrdá na svého tátu. Byly to čtyři roky před posledními sliby. Z třech činností naší kongregace – to je ošetřování, opatrování starých lidí a výuky – jsem si pochopitelně vybrala možnost vyučovat děti. Zapsala jsem se do přípravného kurzu. První ze čtyř roků jsem studovala v normální státní škole a studovala jsem pedagogiku. Druhý rok jsem pokračovala a dělala praktická učitelská školení, na začátku v páté třídě lidových škol převážně vyučováním náboženstvím. Třetí rok jsem udělala zkoušky na učitelku mateřských škol. Ve čtvrtém roce jsem začala vypomáhat řádné učitelce v klášterní školce a již jsem se těšila na chvíli, kdy dostanu vlastní třídu. Zároveň jsem stačila udělat i kurz jako ošetřovatelka, který jsem také chtěla mít. Možná už tenkrát Pán Bůh nebo svatý Josef předpovídal čas, kdy nám komunisté zakážou učit děti a ještě nás nechají ošetřovat. Ošetřovatelský kurz jsem si udělala v téže nemocnici, ve které jsem po letech musela pracovat, když soudruzi zakázali sestřičkám učit. Každý rok jsme obnovovaly sliby. Jejich rozvrh byl během čtyřech roků, než jsme se měly

stát řeholnicemi, přísně řízený a dohlížela na nás přímo matka představená. Vždy bývala ke mně dost nepřístupná, jako někdo, kdo žije daleko ode mě a dýchá jiný vzduch až do jednoho zimního odpoledne. Toho odpoledne si některé z nás hrály v zahradě na sněhu. Udělaly jsme si pěkného sněhuláka. Pak přišly další sestry a sněhuláka zvětšily, pak přišly další a ty ho udělaly ještě většího až nakonec stavělo sněhuláka šedesát sester a sněhulák vyrostl do výšky a do šířky. Potom některé sestry sněhuláka shodily na zem, začaly po něm skákat a byla z toho pěkná koulovačka. Za dvě hodiny po koulovačce jsme byly úplně zpocené, ale šťastné. Než přišla matka představená. „Myslím, že už dost!“ Vypadáte jako zmoklé slepice. Běžte dovnitř a převlečte se! Však sama zůstala chvíli venku a koulovala se. Pak jsme ji vozily na saních a já jsem vzala sáně za řemen. Ona si však pořádně nesedla, chtěla se vést vestoje. Trochu silněji jsem zatáhla, s matkou představenou to cuklo a svalila se do sněhu. Polekala jsem se. Přiskočila jsem k ní a pomáhala jsem jí vstát. Promiňte, matko představená! Neměla jsem tak silně zatáhnout!“ „Nic se nestalo,“ řekla a oprašovala se. Měla jsem mít rozum a sednout si.“ Hned se rozesmála. Byla velmi milá a od té doby se mi zdálo, že jsem se s ní sblížila. Však vždycky bývala přísná pro naše vlastní dobro a i nás potrestala, když jsme si to zasloužili. Učila nás především vyznávat význam řeholního povolání, smysl třech slibů chudoby, poslušnosti a čistoty, které dělají řeholnice. „Chudoba,“ říkávala „znamená pracovat celý život a nedostat za to žádnou odměnu. Po celý život nemáte nárok na žádný majetek. Žádné peníze, bez ohledu na to, jak těžce pracujete, a dokonce, když vám někdo dá odměnu za práci, nic si z toho nesmíte nechat, ale musíte to dát klášteru. I tehdy, když si myslíte, že to potřebujete, když budete něco potřebovat, peníze vám dáme. A když něco chcete utratit, musíte mít povolení, i kdyby to byla jen poštovní známka.“ Když jsme tedy něco získaly, musely jsme to dát matce představené, která vám to mohla, ale nemusela vrátit. Jednou jsem dostala pěknou malou koženou taštičku s vyraženým vlastním jménem. Byl to dar od jedněch rodičů dítěte, které jsem pomáhala učit ve školce. Ukázala jsem ji matce představené. „Máš i jinou taštičku?“ zeptala se mne. „Mám“ říkám a rychle dodávám, „ale ta je stará!“ „Ale už jednu máš!“ řekla a musela jsem se s novou rozloučit. Tak plaše jsem uvažovala, zda ji nenabídnu tu starou a nechám si novou, ale nic jsem neřekla. A tak jsem si zvykala být řeholnicí. Učila nás poznávat smysl poslušnosti. „Svoboda je nejlepší věc, kterou máme na světě,“ říkala. „Ale i té se musíme vzdát. Odměna přijde, když zemřeme.“ Tudíž částečná odměna přichází už za života – v podobě štěstí ze života v klášteře. „Poslušnost“ jsem musela mít stále na mysli. Musela jsem pamatovat na těch tři sta devadesát sedm pravidel v naší řeholní knize ve srovnání s deseti příkázáními Desatera, kterými se řídí většina lidí. Tudíž jeden papež údajně řekl. Ukažte mi jednu řeholnici, která dodržuje všechno, co je zapsané v této knize a já ji ještě dnes vyhlásím za svatou!“ Poslušnost – to znamená muset být každý večer v devět v posteli. Jednou jsem velmi těžce pracovala ve školce, ale i tak jsem všechno nestihla. Zašla jsem za matkou představenou a žádala jsem si dovolení pracovat déle do noci. „Ne“ řekla. „Půjdeš spát!“ a měla nakonec pravdu, protože jsem pracovala až příliš. Střídmý život. Skutečně bych nechtěla žít mimo klášter. Vždyť vidím, jak se tam venku každý nad čímś trápí. Zde v klášteře se nikdo nenervuje. Nic nemám, tedy mám všechno. Nemusím se trápit a místo toho mám v sobě pokoj. A kamkoliv půjdu, všude najdu střechu nad hlavou, postel, na které se mohu vyspat, něco do úst. Cokoli potřebuji, zajdu za matkou představenou a ona mi řekne, zda to skutečně potřebuji. Když ano, tak mi to dá. Není potřeba si dělat starosti. To je velká výhoda. Nejednou přemyslím o tom, že kdyby lidé vůbec věděli, jaké je

to štěstí být v klášteře, celý svět by odešel do klášterů. Však Pán Bůh, zdá se, nedopřál všem lidem možnost jít do kláštera proto, protože by se svět rozpadl – někdo musí získat venku a rozmnožovat svět. Náš klášter byl pěkný. Jeho budovy, dvory a zahrada tvořili rozsáhlý areál. Stál na rohu Jakubova náměstí č. 6 a Grösslingovy ulice č. 34 – 36, hlavní budova kláštera měla vchod z náměstí. Klášter byl v šesti budovách – hlavní budova, byty sestřiček, dětská školka, dům pro staré lidi, malý špitál a noviciát – všechny obklopovaly pěkné nádvoří se zahradou plnou květů a ovocných stromů. Bylo to místo, které jsem nechtěla nikdy opustit. Měla jsem radost, že tu prožiji celý život, že zde v budově školky budu stále učit. Bylo to místo pokoje a práce. Samozřejmě také místo radosti a veselí. Je to skutečně tak. V klášteře zažije člověk také velmi humoru, pravda, když je to klášter dcer Nejsvětějšího Spasitele, které nejsou upjaté a nafoukané. Na fašanky – tři dni před Půstem matka představená dovolila sestřám dělat prakticky všechno, co si přály. A tak jsme pořádaly večírky přímo v klášteře, oblékaly jsme se za maškary, šily jsme si kostýmy, tancovaly jsme a zpívaly, žertovaly jsme, přičemž se každá sestra snažila vymyslet co největší skopičinu jako v kabaretu. Jedna hrála hluchou tetku a pokaždé, když se jí někdo na něco zeptal, dostal nepatřičnou odpověď. Já jsem jednou zahrála scénku s prodáváním kohouta. Měla jsem v ruce živého kohouta, konverzovala jsem s ním, odpovídala jsem mu na otázky způsobem, který připomínal břichomluvu. Bývalo skutečně veselo! A mělo být také proč. Jako v případě chytání líných včel. V klášterní zahradě velký ořech, jehož větve sahaly až do sousedního dvora. Na těch větvích, sedávalo množství včel. „Ty včely tam jen tak posedávají a nic nedělají“. Řekla jsem jednoho dne sestře Evě a sestře Gertrudě. „To je obyčejné mrhání medem!“ Přemýšleli jsme, co by se s nimi dalo udělat. „Bylo by pěkné,“ říkám, „kdybychom je přenesli na náš pozemek!“ Klášter měl kousek pěkného pole, nedaleko Bratislavy, v malé dolince, na úpatích Malých Karpat. „Bylo by to opravdu pěkné“ řekla sestra Eva, „jen nevím, zda včely přijdou k nám na návštěvu jen proto, že je pozveme.“ „Tak jim pomozme,“ říkám. „Mám nápad. Ale nejdříve se musíme zeptat souseda, zda bude souhlasit. Ořech sice roste z našeho dvora, ale větve patří sousedovy. A včely sedí u něho. Šly jsme tedy za sousedem a ptaly jsme se ho, co řekne. Říkal, že bude jen rád, když si včely vezmeme. „Jenže nevím, jak je chcete pochyťat,“ říká. „Zdá se, že se jim u mne celkem líbí.“ To už bude naše věc ubezpečila jsem ho slušně. „Avšak nemohli byste nám půjčit žebřík a nějaký delší provaz?“ Pan soused se trochu zarazil, ale řekl, že nám s velkou radostí půjčí jak provaz, tak žebřík. Dobře vychází se všemi sousedy a sestřičky z kláštera měl velmi rád. Vrátily jsme se a já jsem s oběma sestrami podrobně probrala plán chytání včel. Rozdělily jsme si úkoly. „Evo,“ přidělila jsem první úlohu sestře Evě. „Ty vylezeš po žebříku na zeď, postavíš se na ni, dosáhneš na jednu větev a uvážeš na ni provaz, ty Gertrudo vylezeš na konec žebříku a budeš držet krabici. A když spadnu?“ ptá se sestra Gertruda. „To nechej na mě, já tě budu držet“ dodala jsem ji odvahy. „Já budu stát pod žebříkem, aby se nesmekl.“ Našli jsme velkou kartonovou krabici, od souseda jsme si půjčily provaz a žebřík, který jsme opřely z jeho strany o zeď. Sestra Eva se vyšplhala na zeď, dosáhla na větev a velmi opatrně, aby nepodráždila líné včely, uvázala provaz okolo větve. Sestra Gertruda se vyšplhala na žebřík, postavila se až na poslední šprušli a podsunula krabici. Soused všechno mlčky pozoroval ze své verandičky, fajfku v ústech. Já jsem stála pod žebříkem a zajišťovala jsem sestru Gertrudu. „Jdeme na to!“ zavelela jsem. Sestra Eva začala silně tahat za provaz, všechny větve se trásly. Včely začaly z větví padat přesně podle plánu.

Sestra Gertruda na konci žebříku držela odvážně otevřenou kartonovou krabici a přivolávala do ní včely. A skutečně začaly se v ní shromažďovat, stále ještě podle plánu. Náhle, už mimo plán, jsem zpozorovala, že krabice padá na mne. Dříve, než jsem stačila uhnout, spadla mi na hlavu. Myslím si, že sestra Gertruda ji nemohla udržet, nebo že ztratila rovnováhu a zachraňovala spíš sama sebe. V každém případě však z krabice začalo vylétat množství včel, rozrušených, že je někdo vyrušil z klidu, kroužících v rojích kolem mé hlavy. Sestry Eva a Gertruda spěchaly po žebříku na zem, s mraky včel nad svými hlavami. V hrozném zmatku jsme si dávaly na hlavy zástěry a chránily jsme si obličej. Utíkaly jsme k sousedově studni na konci dvora, roje včel s námi, přesněji - na nás. Zdálo se mi, že kromě bzúčení včel slyším jen silný smích – nemohly jsme vidět souseda, jak se s chutí směje, protože jsme měly oči zakryté sukněmi. V tom náhle cítím, jak na mě někdo lije vědro studené vody. Vykoukla jsem z podsukně a vidím, jak soused tahá jedno vědro za druhým. Byla bych snesla i více věder studené vody, i moje sestry, jen aby nás soused zachránil před včelami. „Skutečně zvláštní způsob, jak si obstarávat včely!“ posmíval se nám soused. „Na mou věru, to jsem ještě neviděl...“ Tak se smál, že se mu mohlo břicho roztrhnout. Zpozorovala jsem, že některé včely, že ty nejžízlivější se usadily přímo do vědra. Vzala jsem vlhký hadr, který byl na kraji studny, a vědro jsem přikryla. „Půjčíte nám ještě toto vědro?“ ptám se souseda. „Pravdaže, pravdaže,“ smál se ještě víc, až mu slzy tekly z očí. „Jak také jinak!“ Jen si půjčte!“ A s velkým smíchem se odebral domů. Promočené, vykoupané, ale s vědrem v rukou, jsme se vítězně vracely do kláštera. Vědro jsme dali do prázdné místnosti. Byly jsme rády, že jsme ukořistily aspoň tucet včel. Druhý den je odneseme na klášterní farmu. Další den ráno jdeme odemknout místnost, a hle – všude samá včela! Zase jsme musely uhýbat hlavami a utíkat pryč. Včely, jak jinak vylezly z podhadru a hledaly cestu ven. „Nuže dobře.“ Vzdychna jsem. Udělala jsem jediné, co se dalo udělat. Otevřela jsem okno. Včely vyletěly ven a hned zpět na susedův ořech. Snažily jsme se být dobrými řeholicemi. Stálo to mnoho námahy, mnoho učení. Zvláště, když šlo o poslušnost, kterou se nás učila osvojit matka představená. I já jsem někdy dělala nepromyšlené věci, které jsem dělat neměla. Jednou jsem natrhala květiny v zahradě, ve které se trhat neměly. Byly takové krásné. Zdálo se mi, že budou ještě krásnější na stole, když se bude ve školce podávat snídaně dětem, které půjdou k prvnímu svatému přijímání. Sestra, která pěstovala květiny to zpozorovala a řekla to matce představené. Přišla do kanceláře. „Matko představená, ze zahrady nám zmizely nejkrásnější květiny!“ Otrhala je sestra Cecílie.“ Matka představená mě potom potrestala před ostatními. „Kdyby ses byla zeptala,“ řekla mi. „Mohla jsi ty květiny mít. Měla ses zeptat!“ Měla pravdu. Ale já jsem se na tu sestru, která mě prozradila, rozhněvala, protože žalování jsem odjakživa nesnášela ani v klášteře. A rozhodla jsem se, že ji to vytmavím. V naší ošetřovatelské učebně, kde jsme studovaly věci, které jsme viděly v nemocnici, jsme měly lidskou lebku, skutečnou lebku z člověka. Tu jsem si půjčila a vzala s sebou, zase bez ptaní. Před večerkou, když byla sestra, která na mě žalovala o těch květinách představené, ještě venku z pokoje, přišla jsem k její posteli. Vzala jsem papírovou lepenku, vyztužila jsem jí sestřiny šaty a takto upravenou figuru jsem položila do její postele, takže se zdálo, že v posteli někdo spí. Potom jsem na podušku položila lebku tak, že to vypadalo jako spící člověk. Ještě jsem kolem lebky rozprostřela sestřin závoj. Vypadalo to velmi pěkně, takže se mohlo skutečně zdát, že v posteli spí ona. Potom jsem zakryla postel bílou záclonou, kterou jsme mívaly u každé postele. Posadila jsem se a čekala, až sestra vejde do pokoje. Před devátou hodinou, když jsme se už všechny

chystaly do postele a pokoj byl plný sester, přišla i ona. Přistoupila k posteli a odhrnula záclonu. Ložnicí se rozlehl velký výkřik. „Ježíš, Maria, Josef!“ Sestra, která měla na starosti květiny, se velmi polekala. V posteli mám mrtvolu. Někdo mi zemřel v posteli!“ Přiběhly ostatní sestry. Nastal ještě větší vřískot, až nakonec některé sestry odhrnuly příkrývkou. Vřískot se změnil na dlouhé salvy pisklavého smíchu. Ta sestra však, jak jinak, běžela zase za matkou představenou. Za chvíli už stála matka představená ve dveřích. Přišla k posteli, vzala lebku se závojem do ruky a otočila se. Zdálo se mi, že se matce představené, stojící před námi s lebkou a závojem v ruce mihl úsměv kolem úst. Když však otevřela ústa, v jejím hlase nebylo po úsměvu ani stopy. Kdo to udělal? Zeptala se přísně. Nikdo neřekl ani slovo. „Výborně,“ řekla matka představená, „v takovém případě si všechny zítra kleknete a budete obědvat v kleče, než se dohodnete, kdo to udělal – i kdyby to trvalo rok!“ Budoucnost sedmdesáti sester, které jedí v kleče celý rok, se rýsoval v plné hrůze před mým vnitřním zrakem. „Já jsem to udělala, matko představená!“ řekla jsem. Musela jsem jít odprosit všechny sestry za to, že jsem jim narušila přípravu na spánek. Navíc jsem musela třikrát večeřet na kolenou a přitom držet talíř v ruce. Ale sestra, která měla na starosti květiny, od té doby, co našla lidskou lebku v posteli, už na mne nikdy nežalovala. I jí jsem poprosila o odpuštění za to, že jsem jí narušila přípravu na spánek. A když jsem řekla, co bylo třeba, dodala jsem, co se ještě může stát. „Podruhé,“ říkám jí, „ti dám do postele skutečnou mrtvolu.“ V klášteře jsem se cítila skutečně šťastná. Pak náhle přišel konec šest a půlročního období a já jsem skládala poslední sliby. Klečela jsem před oltářem a kněz oficiálně přijímal moje sliby. „Slibuji ti, Cecílie, ve jménu našeho Nejsvětějšího Spasitele, Syna Nejvyššího Boha,“ říkal, „že když mu budeš sloužit věrně a čestně, budeš korunovaná spásou na věčnosti. Nasad' si tento prsten svého řádu jako znamení Svätého Ducha a nazývej se vždy nevěstou Pána.“ Políbila jsem prsten a natáhla si ho na prsteníček pravé ruky. Skutečný prsten ze zlata s vyrytým Iesus Hominum Salvator na vnitřní straně, už ne jeden z prstýnků, jaké jsem mívala jako děvče v „mačke vo vreci“. Byla jsem už dospělou řeholnicí. V řeholním hábitu, s řeholním slibem nosit ho na vždy. To jsem také dělala, až do té doby, kdy mi v protivenstvích s komunistickou státní bezpečností Nejsvětější Spasitel přikázal: „Cecílie, teď se na určitou dobu musíš přestrojit a řeholní šat odložit!“ Šla jsem domů na návštěvu. Srdce mi bilo stále víc, když jsem se blížila k rodné dědině. A když jsem nakonec vykoukla z vlaku a uviděla ji, nevěděla jsem, zda sedím, stojím, nebo se vznáším. Trvalo šest a půl roku, co jsem neviděla rodnou dědinu, kde jsem vyrůstala a kde jsem si jako dítě hrávala na řeholnice. Teď se vracím a mám na sobě skutečný řeholní šat. Šest a půl roku. Změnila jsem se, ale i nezměnila, běžely mi myšlenky hlavou, když jsem se podívala z okna. Platilo jedno i druhé a oboje bylo dobré. Když jsem se vrátila domů, udělali mi velkou oslavu. V těch čtyřech dnech, co jsem byla doma, byl náš dům plný lidí. Táta byl velmi šťastný, myslím si, že byl téměř v sedmém nebi, když se mohl pochlubit, že má dceru řeholnici. Šťastný byl také proto, že měl v domě tolik lidí, které mohl pohostit svým vínem. Starší lidé nám nosili koláče, zákusky a vejce. Trochu jsem se také bála, že mě rodáci přijmou s odstupem a příslušnou úctou a budou mě pro můj hábit nazývat „sestřičkou“. Ale starší lidé se mne ani trochu nebáli. „Děvče,“ říkali mi, „ty máš velké štěstí, že si se stala řeholnicí. Znáš tě, pamatuji se, když jsi byla ještě malý štupeľ.“ Děti byly zpočátku plaché. Ostýchaly se vstoupit do domu, raději zůstávaly venku za oknem a odtud se dívaly na řeholnici. Byly by i nosem vytlačily sklo. A když jsem vyšla ven, rozprchly se jako malí zajáci. Přesně tak jsem i já kdysi jako malé děvče

nosila v sobě bázeň vůči řeholníkům a nevěděla jsem, jak se k nim přiblížit. Potom jsem si vzpomněla na pana faráře Štefana. Podobně jako on jsem zkusila se přiblížit k dětem pomocí bonbónů. Chvilí to trvalo, než se ke mně přiblížily, natáhly ruce, ale za chvíli jsme se už spolu smály a hrály jsme si. Když jsem byla na návštěvě, táta mne provedl po hospodářství a ukázal mi, co se všechno změnilo za tu dobu, když jsem byla pryč. Největší změna se stala v obývacím pokoji, který byl zároveň ložnicí mých rodičů. V pokoji byla nová dřevěná podlaha a táta byl na ni velmi pyšný. Potom mi ukázala svoje telátka a prasátka a celé hospodářství, na které byl rovněž velmi pyšný. Byl nejen pyšný, ale nejen úctivý. Viděla jsem, že neví, zda mne má brát jako dceru nebo jako řeholnici. Jednou, když mě vodil po hospodářství, bylo velmi teplo, horký červencový den. Táta se mi zdál jakýsi nesvůj, velmi plachý. Zeptala jsem se ho, zda je vše v pořádku? „Dcero moje,“ říká, „ty se musíš strašně potit v tom hábitu.“ Skutečně to tak bylo. „Vždyť by ses mohla převléct do jiného, když jsi doma!“ Řekl to tak, jakoby si nebyl jistý, zda hovoří s dcerou nebo si vypráví s řeholnicí, zasmála jsem se. „Táto, říkám,“ „Já se nesmím převlékat do jiného, musím nosit jen hábit!“ „A to proč?“ Zabrblal rozmrzele a už byl z něho celý táta, ten můj, který ví nejlépe, jak se mám oblékat. Usmála jsem se. „Ne, táto. Musí to být tak jak to je. Musím být jako dobrý voják. Voják nesmí odkládat uniformu. Nesmí, když chce být dobrým vojákem.“ Ukázal přímo na můj čepec a závoj. „Aspoň toto si dej dolů, bude ti lépe!“ „Táto, voják nemůže být vojákem jen na půl a z druhé poloviny někým jiným!“ Těžce si vzdychl. „Já bych to skutečně nevydržel, aspoň ne v tomto parnu.“ Chodila jsem po dědině a navštěvovala všechny známé. Jednoho dne jsem potkala na cestě někoho, koho jsem už nepoznala. Představil se. „Skutečně mě nepoznáváš?“ Dívám se na něho šedivý, ohnutý chlap. „Nebyla jsi to ty, co si s dětmi kradla ten mák?“ Byl to hlídač z pole, ze kterého jsem kradla mák. Sklonila jsem hlavu a začervenala jsem se jako tenkrát. „Jsem to já“ přiznala jsem se. „Na to nikdy nezapomenu!“ říká. „Jak sis klekla na zem a prosila mě, abych tě nepotrestal. Nikdy jsem skutečně neviděl děcko, které by se modlilo Otčenáš tak poctivě, jak ses modlila ty přede mnou. Vsadím se, že od té doby ses poctivěji nemodlila!“ Podíval se na můj mnišský hábit a pousmál se. Ale vidím, že jsi pěkně vyrostla!“ řekl. „Dobře jsem udělal, že jsem tě tenkrát nechal běžet“.

5. Šťastné roky

Stala jsem se tedy řeholnicí a celých sedmnáct roků jsem vyučovala svoje milé děti, než přišli komunisté a řekli, že mi to škodí učit děti. Spočítala jsem to, vyšlo mi, že jsem dohromady učila 1 200 dětí a to je něco, co mi ani všemocní soudruzi nemohou vzít. Ach, jaké to jen byly šťastné roky. Učila jsem ve školce čtyřleté a šestileté děti. Měla jsem ráda svoji třídu plnou světla, s tzv. francouzskými dveřmi po celé boční stěně. Dveře směřovaly do zahrady a na pískem vysypaný dvoreček. Na světle zelených stěnách byli namalované dětmi oblíbené věci, hračky, lodičky, vláčky a chlapi na kolech a s lopatami. Na stěnách kromě toho visely svaté obrázky a velký obraz Krista s dětmi přímo nad mým stolem v čele místnosti. Když jsme mívali kreslení, přenesli jsme kulaté stolky postavené u zadní stěny, roztáhli jsme je a děti u nich kreslily a malovaly. Některé moje děti pocházely z bohatých rodin a některé zase z velmi chudých. Podařilo se mi však že když byly v mé třídě, nemohly cítit nějaký rozdíl mezi bohatými a chudými, protože děti jsou stejné. Udělala jsem to tak, že jsem nechala ušít stejné

bílé pláštiky, do kterých se téměř celé schovaly. Tak vypadaly všechny stejně pěkné, bílé a rozdíl mezi bohatými a chudými nebyl vidět. Udělala jsem jim i pytlíky se šňůrkami, do kterých si zavěšovaly svoje uniformy, a do pytlíku jsem nechala udělat kapsu na papuče. Na každý pytlík jsem namalovala jiný obrázek, aby si mohly najít ten svůj. „Ty budeš domečkem,“ řekla jsem. „Ty zase budeš jablkem. A ty budeš kačenkou.“ Nikomu jsem nedovolila vstoupit do třídy v botách. I já jsem měla papuče. Každý, kdo chtěl vstoupit do naší třídy se musel přezout. V klášteře býval kněz, páter Matěj, který byl redaktorem jednoho katolického časopisu. O mnoho roků později jsem ho pomáhala propašovat přes hranice z naší Sověty okupované vlasti. Také jeho jsem přinutila nosit papuče, když chtěl vstoupit do třídy. Jednoho dne měl otec Matěj návštěvu, jiného kněze, kterému chtěl ukázat moji třídu. Když kráčeli po chodbě, otec Matěj upozornil svého přítele: „musíš se přezout!“ „A proč?“ řekl překvapeně druhý kněz. „Když se nepřezuješ, ona tě vyžene.“ Návštěvník si nejdříve myslel, že důstojný pan Matěj žertuje, ale ten ho ubezpečil, že nejde o žert. „Ne, nejde o nějaký klášterní předpis,“ říká otec Matěj. „To je její vlastní předpis!“ A tak se oba důstojní pánové přezuli a vešli do naší třídy. Při vyučování jsem využívala co nejvíc živých příkladů, hry a praktického nacvičování. Nikdy žádnou teorii a velmi málo knih. Děti jsem učila, že květiny jsou krásné a je třeba s nimi zacházet něžně. Vyprávěla jsem jim příběh o děvčátku, které utrhlo kvítek v zahradě, kvítek zvadl a včely z něj nemohly nasbírat ani kapku medu. Vzala jsem je do klášterní zahrady a vyprávěla jsem jim, že květ je jako lidská bytost, a proto potřebuje vodu, jinak zahyne. Vychovávala jsem je tak, aby samy pochopily o co jde, aby zalívaly květiny, když chtějí, aby rostly. Učila jsem je jíst. Učila jsem je neházet banánové slupky na zem, ale házet je pěkně do koše. Byl jednou jeden stařeček, říkám jim, který uklouzl po banánové slupce, spadl a zemřel. „Chtěli byste, aby vám děda nebo táta zemřel, když uklouzne po banánové slupce?“ Všechny děti rozhodně kroutily hlavami a byly rozhodnuté házet banánové slupky do koše. Učila jsem je pečlivě zacházet s hračkami a vždycky je doma pěkně uklidit, když si přestanou hrát. „Bylo jednou jedno děvče,“ říkám jim, „které si neuklidilo hračky, a ty hračky v noci ožily a rozhodly se od děvčete odejít. Panenka řekla, že tady nemůže zůstat, protože to děvče ji stále tahá za vlasy. Vojáček řekl, že tu nezůstane, protože mu zlomila nohu. Pejsek tu nechtěl zůstat, protože ho tahala za ocas. Naštěstí se to děvčátku jen zdálo. Probudilo se s pláčem, a když se ho máma zeptala: ‘proč pláče, řeklo: ‘protože mi hračky chtěly v noci odejít‘“ Učila jsem je, aby byly vždycky upravené a čisté. Když si chlapci nechtěly umývat ruce, vymyslela jsem si na ně pohádku. „Byl jednou jeden chlapec, kterému se zdálo, že mu chtěly utéct prsty z ruky, protože si je neumýval. Palec řekl: ‘jdu pryč a stanu se zátkou k láhvi.’ Ukazovák řekl: ‘já zas chci být ručičkou na hodinách a ukazovat přesný čas.’ Prostředník řekl: ‘jsem dost velký, půjdu k hospodáři na pole a budu mu pomáhat.’ Prsteník řekl: ‘pověsím se na zeď a každému budu ukazovat, jak jsem pěkný.’ Malíček řekl: ‘já se schovám do krabičky od zápalek a všechny chlapcovy prsty odešly pryč. Chlapec se probudil a začal plakat. Nemám prsty, nemám prsty! Křičel. Jak teď budu jíst? Čím budu psát? Jak si budu hrát s kamarády? A tak začal slibovat svým prstům, že se už o ně bude starat, jen aby se vrátily zpět, že už si je bude stále umývat, udržovat v čistotě a že udělá vše, jen aby zůstaly doma a nešly pryč.“ Později jeden den po tom, co jsem vyprávěla tuto pohádku, jsem potkala na ulici matku jednu z našich dětí a ta mi říká, že její chlapec, kterého za celý svět nemohla naučit umývat si ruce, najednou nedělá nic jiného, než že si je umývá. A když se ho zeptala, co se to děje, odpověděl jí: „sestřička nám

vyprávěla takovou pohádku!“ Někdy jsem se však zapomněla a tutéž pohádku jsem před dětmi zopakovala. Děti mě okamžitě přistihly. „Sestřičko, sestřičko,“ křičely, „tu pohádku jste nám vyprávěla už vloni!“ Nádherné děti! A mívaly vždy mnoho obtížných otázek. Učila jsem je, jak se Ježíšek narodil v jesličkách, v chudém chlívku. Také on byl zpočátku malý a chudý. „Sestřičko!“ Vstalo jedno děvče a ukazovalo mi pohlednici, na které byl vyfotografovaný výjev z divadelního představení o narození Pána Ježíše, „jak je to možné, že když byli tak chudí, mohli se nechat fotografovat?“ Vyprávěla jsem jim, jak Bůh stvořil člověka z kousku hlíny a vdechl do ní duši. Proto umí člověk chodit a mluvit – má v sobě Božího ducha. Potom jsem jim vyprávěla, že když člověk umírá, už nemůže ani chodit, ani mluvit, protože Boží duch ho opustil. Toto jsem chtěla znázornit. „Viděli jste děti, mrtvého člověka?“ Ano, milá sestřičko,“ přihlásilo se jedno děvčátko. „Moji babičku, když umřela.“ „Mohla mluvit?“ ptám se. „Ne, nemohla.“ „Mohla ještě chodit?“ „Ne.“ „Vidíte, děti,“ říkám, „protože duch, který do člověka vdechl Pán Bůh, z něho vyšel. Když z člověka vyjde duch, člověk už nemůže ani chodit, ani mluvit, protože z něj zůstal jen kousek hlíny.“ Na druhý den jsem se chtěla přesvědčit, zda si ty moje děti zapamatovaly, co jsem jim včera vyprávěla o Božím duchu, kterého Pán Bůh vdechl člověku. Zeptala jsem se třídy, zda si to zapamatovaly. Jednoho děvčátko zvedlo ruku. „Já jsem si to zapamatovala, sestřičko!“ „Pán Bůh udělal člověka z hlíny a vdechl do něho svého ducha. Potom upadl na zem a zemřel.“

Snažila jsem ji alespoň v tom nejpodstatnějším korigovat. „Sestřičko“ odporovalo mi děvčátko,“ ale jak Bůh vdechl svého ducha do člověka, potom musel zemřít, protože mu už duch nezbýval a vy jste říkala, že ten, kdo nemá ducha, umírá!“ Učila jsem je, aby nedělaly nic za zády své mámy, protože Pán Bůh je bude vidět i tehdy, když je nebude vidět i ona. Protože Bůh vidí všude – pod zemí, v naprosté tmě, skutečně všude. Chtěla jsem podpořit toto učení o univerzální Boží přítomnosti a říkám: „jedno děvče šlo do sklepa a chtělo vzít smetanu, kterou tam měla máma v hliněném hrnečku. Ve sklepě byla úplná tma. Viděl ji Pán Bůh?“ Některé z dětí říkaly, že ne a uvedly mě do rozpaků, jestli mě vůbec vnímaly, než se přihlásil jeden chlapec. „Ano, Pán Bůh ji normálně viděl!“ Povzbudilo mě to, vidím, že moje přednáška měla úspěch. Zeptala jsem se: „a jak mohl Pán Bůh vidět, když tam byla naprostá tma?“ „Rozsvítil si na schodech lampu!“ odpověděl chlapec. Učila jsem je písničky, které jsem se kdysi sama naučila od mého táty. Mezi nimi i tu krásnou o divoké kačeně, kterou zastřelil hajný.

...horko zaplakala,

sadla na vodičku, sadla na vodičku.

Už som, milý Bože, už som dolietala,

už som svoje malé deti dochovala.

A děti současně živě znázorňovaly děj té písničky jako kdysi my, mávaly rukama jako kačena křídly, sedaly si na zem a hořce naříkaly jako stará kačena, když ji střelec zasáhl – všechno, jak jsme dělali s tátou. Učila jsem je pomocí pohádek a písniček a co nejpraktičtěji. V deset hodin jsme mívali chleba s mlékem a já jsem vždy pověřila jedno dítě uklidit všechny drobký, které popadaly na podlahu. „Na chleba se nesmí stoupnout,“ po obědě jsme někdy trhali

květiny, zastříhávali jsme je a nalepovali jsme je na papír. Dělali jsme růžence a křížky ze slámy. Na Mikuláše jsem jim udělala papučky z celuloidu a hedvábného vlákna a naplnila je bonbony, tak jak mi to kdysi v dětství dělali rodiče. Jednou na Mikuláše jeden z mých chlapců, malý Gusto, byl nemocný. Poslala jsem mu tedy papučky s bonbony po druhém chlapci, jmenoval se Stanko. Oba měli pět roků. Když se Gusto vrátil do školky ani jednou nepřipomenul papučky. Divila jsem se, proč. Za několik dní jsem se zeptala. „Gusto, dostal jsi na Mikuláše od nás papučky s bonbony?“ „Papučky?“ ptá se Gusto. „Nedostal jsem žádné.“ Zavolala jsem Stanka. „Stanko, kam jsi dal papučky s bonbony, které jsem ti dala?“ „Kam jsem dal papučky s bonbony?“ Ptá se nechápavě Stanko. „Ano papučky s bonbony. Co jsi s nimi udělal?“ „Co jsem s nimi udělal?“ „Ano, já jsem ti říkala, že je máš zanést jemu,“ ukázala jsem na Gustu. „Říkala jste mi, že je mám zanést jemu?“ ukázal Stanko nechápavě na Gustu. „Ano, dal jsi mu je?“ Stanko se podíval na Gustu. „Ano,“ říkal za chvíli, „dal jsem mu je.“ „Nic jsi mi nedal,“ říkal Gusto. „Nedal jsem ti je?“ Viděla jsem, že se nedopátráme jiného konce. Stanko vypadal sám překvapený, proč nedal papučky s bonbony Gustovi. Asi jsme od něho chtěli příliš. Jednou jedno z mých děvčat šlo v době oběda za kamarádkami místo toho, aby šlo domů, jak jsme předpokládali. Přišla matka a hledala je. Když se děvče vrátilo zkoumala jsem, co se stalo. „Kde jsi byla přes oběd?“ „Doma,“ odpovídala. „Co jsi dělala doma?“ „Obědvala jsem.“ „Co jste měli na oběd?“ „Fazoli“ „Nevymýšlej si“ „N-n-n-e“ „To je divné, protože máma tě tady hledala.“ O-o-o-ch, doopravdy?“ „A proč?“ Ale vždy jsem měla ráda malá neposlušná děvčata, protože jsem jim aspoň rozuměla. Sama jsem byla kdysi taková. Přes svátky jsem brávala svoje děti na procesí, které vedli kněží přes město. Největší procesí bývala na Boží tělo a šla asi 3km až do Kostela Božského srdce. Děti se mnou kráčely před knězem a sypaly na cestu květiny. Na zpáteční cestě z kostela po starých dlážděných uličkách, jsem dětem vyprávěla o staré Bratislavě a jejích dějinách až do doby Římské říše. Však největší poutí, tak jako za mých mladých let, bývala každoroční májová pouť do Marianky k „Panně Marii s věnem“. Jenže jsme už nechodili pěšky, jako když jsem byla malé dítě, ale nasedli jsme po půl sedmé ráno pěkně na autobus. Děti si nesly na zádech malé batohy se svačinou a většina z nich už o páté ráno vyčkávala před klášterem, pyšně tiskla v dlaních peníz, jen aby nezmeškaly tento nádherný výlet. Vyprávěla jsem jim, jak jsem chodívala na tuto pouť já, kdy jsem byla malá a vyprávěla jsem jim vždy také pověst o zbojníkovi, jehož dcerka se vyléčila vodou ze studánky v Mariance, a který potom zanechal zbojnické činnosti ze svého uloupeného podílu udělal „věno Panně Marii“. Šťastné roky! Roky plné rušného života! Vstávat o půl páté ráno, první modlitba, potom mše, příprava na vyučování, o sedmé snídaně, o osmé škola. Určitou dobu, od roku 1937 do roku 1939, jsem učila i hluchoněmé děti ve státní škole vedle učení na naší škole. Byly to starší děti, devíti až dvanácti roční a já jsem je učila tři hodiny týdně náboženství. Učili se číst z úst, musela jsem tvarovat slova rty velmi pomalu a používat přitom obrázky. Bylo to pěkné a zajímavé učit o Bohu ty, kteří neumí ani mluvit a nic neslyší, a kromě toho mají v sobě ducha, kterého jim vdechl Bůh. Potom přišla Druhá světová válka. Roku 1943 jsme začali evakuovat naše děti na venkov, takže v roce 1944 se našlo sotva jedno dítě v Bratislavě. V září 1944, když už nebylo koho učit, jsem pracovala jako ošetřovatelka na dětské klinice, kde zůstalo několik dětí velmi nemocných, než aby se mohly stěhovat. Během leteckých náletů jsem brávala jedno nebo nejvíce dvě nemocných dětí s sebou, zdravější děti pomáhaly ostatním, a utíkali jsme do krytu ve sklepích nemocnice. Potom, když se blížila k městu fronta, odcházely i sestry. Odešla jsem

v sobotu před Velikonocemi domů, abych byla s rodiči, když by se něco stalo. V dědině se kopaly kryty do hliněných svahů a do jednoho se mělo vejít až padesát lidí. Moje sestry a já jsme se chystaly schovat do krytu, ale náš táta nechtěl jít. „Nechci opustit svůj dům,“ „zvláště, když to má být tak zlé. Když už mám umřít, ať umřu ve svém domě.“ A tak jsem se spolu se sestrami přidala k vesničanům a schovali jsme se v krytu, kde jsme seděli na hromadě brambor, kde děti lezly po slámě a všichni jsme čekali na bombardování. O Velikonocích ráno jsme vyšli z krytu, tak jako Pán z hrobu, dívali jsme se na nebe, a když jsme neviděli žádné bombardéry, chválili jsme Nejsvětějšího Spasitele. Za dva týdny jsem se vrátila do Bratislavy a našla jsem tam i Rusy, jak obsazují město. Zůstala jsem v nemocnici měsíc a když se začaly vracet moje roztroušené děti nazpět, vrátila jsem se i já do kláštera a otevřela jsem školu. Byla jsem šťastná, když jsem je viděla zdravé a byla jsem ráda, že zas budu učit. První hodinu jsme se pomodlili děkovnou modlitbu za ochranu během války a začali jsme se učit. Rusové zůstaly ve městě jen několik měsíců, a když jsme začali nový školní rok na podzim 1945, byli už téměř všichni pryč. Po válce jsme dostávali balíky od organizace UNRRA i do kláštera. Velice nám pomohly. Poprvé jsem jedla konzervu a využívali jsme i krabice, ve kterých byly zabalené potraviny. Krabice jsme použili v malé divadelní hře, kterou jsem vytvořila pro rodiče, kteří chodili k nám za dětmi. Hra začínala představením dlouhé řady krabic na scéně. Potom se za jevištěm vynořil chlapec, oblečený jako ušatý zajíc a začal bubnovat na buben. Zabubnoval dvanáctkrát. Po dvanáctém úderu se všechny škatule otevřely a vyšla z nich moje malá děvčata oblečená za panenky s cukrovým úsměvem. „Dvanáctá odbila a probudila nás k životu,“ zvolala děvčata. Potom vystoupila z krabic, začala tancovat, jak jsem je to naučila a zpívala.

My sme malé bábiky, babulienky,

bam, bam, bam!

mamičky nás idú kupit dcérenkám.

Ale iba dobrým dcérenkám!

bam, bam, bam!

Když komunisti převzali vládu, vypadalo to, jakoby se nad námi zatemnilo nebe. Do života plného naděje a pohybu se nečekaně vřítilo cosi nelidského, bezhlavého, jakoby to vyskočilo z těch velkých krabic a v jakémsi tragickém představení dějin ovládlo scénu místo mých dobrých dětí.

TŘETÍ ČÁST

KOMUNISTI VÍTĚZÍ

6. Vyhnaní sestřiček

Semena tohoto plevele se zasela, zdá se mi už na konci druhé světové války, když Rudá armáda obsadila Československo. Komunisti potřebují velmi málo času na to, aby zaseli svoje semena, a kde už je jednou zasejí, tam rostou velmi rychle – jako každý plevel. Nestačíte se dívat a plevel vám přeroste pole a dusí květiny. Utekly tři roky 1945 a 1948, a už bylo pozdě zastavovat jeho šíření. Dřív, než by se dalo čekat v únoru 1948 byli komunisti u moci. Rudý únor! Komunisté vždy postupují takticky, po etapách. Dělali to tak i se školami. Do té doby měli katolíci svoje školy, většinou spravované různými řeholními komunitami. Učili v nich řeholní sestry a kněží a v některých i laičtí katolíci, a všude se přirozeně, učilo náboženství. Kromě toho kněží a řádové sestry učivali náboženství i na světských školách, jako řádný vyučovací předmět. V únoru 1948 komunisti, hned jak převzali moc, učinili první krok k omezení vyučování náboženství. Zakázali náboženství na všech školách, veřejných i jiných od šestého ročníku nahoru. Vyučování náboženství však pokračovalo na školách, včetně státních po šestý ročník. Komunisti pracují vždy po etapách... Kam jsme se my řeholnice pohnuly, začínali se na nás lidé dívat přes prsty. Přišlo léto, blížily se prázdniny. Ještě vloni v létě jsem chodila po vesnicích a sbírala jsem od rolníků vejce pro klášter, jak jsem to vidávala dělat řeholnice kdysi v dětství, když jsem si představovala, že řeholnice mají ještě svůj zvláštní jazyk. Nyní jsem o dvouměsíčních prázdninách odešla na naše malé klášterní hospodářství do té dolinky do Bratislavy na úpatí Malých Karpat. Třicet našich sester na farmě nehovořilo o ničem jiném, jen o tom, co s námi udělají komunisti, a já jsem byla zvědavá, jak dlouho potrvá, až udeří poprvé na školy – všechno, co se mi podařilo vybudovat, bude vniveč. Dala jsem si na hlavu závoj a šla jsem na kopeček pást husy, jak jsem to dělávala v dětství. Pásla jsem i dvě kozy, kterým jsme říkali Zuzana a Judita. Byly to dvě staré silné kozy, sotva jsem je udržela na řetězu, byly by mi i utekly, kdybych je nebyla přivázala k jednomu velkému dubu. Sedávala jsem opřená o ten dub, pásla jsem husy a ty dvě kozy a četla jsem životopisy svatých. Ale stále jsem se nemohla zbavit obav. „Komunisti jsou všude, od nynějška bude všechno jinak...“ Toto vědomí prosakovalo i bílým papírem se životopisy svatých. Zrak se mi odpoutával od knihy, hleděla jsem na hory. Chtěla jsem se vyzout, kleknout na zem a modlit se. Zde před dubem, jako před oltářem. Modlím se, Bože, dej nám sílu, teď, když s blížící hodina zkoušky. Toto léto mě velmi změnilo. Pamatuji se, že mě a ještě jednu sestru nazývali před tím naše kolegyně „sestry smiechovky“, protože jsme v jednom kuse něco směšného vymýšlely. Od toho léta nás už tak nikdo nenazýval. V září roku 1948, když jsem se vrátila do Bratislavy, klášterní školy byly ještě otevřené a řeholní učitelky ještě stále směly učit. Děkovala jsem Bohu. Kněží a sestry ještě stále mohly učit i na státních školách po šestý ročník. Byl to rok napjatého pozorování z obou stran. Potom přišel nový rok a komunisti se rozhodli sáhnout i na základní školy. Jako první v září 1949 zakázali řeholnicím i řeholníkům učit náboženství na všech státních školách do konce až po šestý

ročník. Znamenalo to začátek konce pro náboženství na státních školách. Od nynějška jedinými školami, kde se ještě mohlo vyučovat náboženství byly katolické školy po šestý ročník. Od nynějška komunisti postupovali, i když velmi opatrně i proti nim. Opatrní mezi tím nebyli v jiném směru – proti klášterům. Věčným heslem komunistům opakovaným vždy a všude na kresbách, na plakátech, v písních a nakonec nařízeným jako forma pozdravu, byla fráze „Práci čest!“ Práce byla nejvyšším pojmem, to slovo opakovali všude, jako kdyby ji oni vymysleli. A běda! Kláštery, podle nich, byly hnízdy nepracování – opaku práce a tak se komunisti vrhli proti klášterům. Tentokrát už šli na věc s velkým kladivem. Jednoho říjnového ráno roku 1949 v osm hodin oddíl padesáti policistů, z toho asi polovina v uniformách a polovina tajných, se vynořil bez varování u našeho kláštera. Říkali, že musí prohledat klášter. Asi čtyřicet sester zavřeli do jídelny a nechali je hlídat. Pak určili další policajty na hlídání ostatních sester, které musely dělat nezbytné práce a dávali pozor, aby se některá neukryla. Ani jednu sestru nenechali samu. Já jsem právě učila ve své třídě děti ze školky, když se postavil jeden četník do dveří. Ostatní obklíčili budovu. Zbytek policajtů pokračoval v prohledávání kláštera – prohledávali ho po částech. Prošli každou místností, i těmi, do kterých muži nesměli vstoupit, prohledali všechny naše ložnice, prohrabali nám skříně, noční stolky i postele, převraceli nám matrace. Do konce slídili i ve svatostánku v kapliče. Měli jste slyšet ten dupot bot, když se hnali klášterem! Policajt, který prohledával můj pokoj, objevil pěknou filmovací kameru, kterou mi nechal jeden kněz, který měl jít do vězení. „A to je co?“ „To je kamera“. „Nač to máte?“ „To používám ve školce“ „Filmovací kamera nemá co dělat ve školce, musím vám ji sebrat!“ Z jiných pokojů si odnášeli ještě důležitější důkazy. Byla mezi nimi protikomunistická knížka, napsaná dávno před tím, než komunisté převzali moc. Byly jsme přesvědčené, že nám ji příslušníci státní bezpečnosti sami přinesli a podstrčili. V každém případě ji velící důstojník přinesl do kanceláře matky představené.

str. 80

„Moji lidé našli tuto protistátní knihu v jednom pokoji“ Skutečně? Jsem velice překvapená.“ „Celý klášter je protistátní!“ Důstojník navrhl malý stoh pěti, či šesti náboženských knížek, modlitebních knih, nové nových písní a životopisů svatých. „Našli jsme i toto!“ Přirozeně. Vždyť jsme v klášteře.“ Důstojník přikázal svému pomocníkovi sestavit soupis té jedné protikomunistické a ostatních „protistátních“ knih, jako byly modlitební knihy, zpěvníky a životopisy svatých. Pod tento seznam mu přikázal připsat, že tyto „knihy se našly v uvedeném klášteře“. Potom přinutil matku představenou všechno podepsat. Nakonec policajti, kteří u nás byly čtyři hodiny, odešly a my jsme strávili zbytek dne tím, že jsme po nich uklízely. Za tři dny jsme seděly u stolů a tiše obědvaly. Jedna sestra četla z duchovní čítanky – tak jako obvykle. Tentokrát to byl převyprávěný úryvek z Tobiášovy knihy. „Jednoho dne se Tobiáš vydal do cizího města, avšak neznal cestu. Tu potkal nějakého mládence a byl rád, že ten mu poradí. Mládenec šel s ním až do toho města a pak ho přivedl zpět ke svým. Když Tobiáš i s otcem chtěli mládenci zaplatit, ten řekl: 'já jsem anděl Rafael, jeden ze sedmi, kteří stojí před Pánem.' Tehdy Tobiáš i s otcem padli na tvář a když vstali, už ho neviděli. Dobrořečily Bohu, vyprávěli o všech jeho skutcích a jak se jim zjevil Pán andělů.“ Když jsme skončili s obědem, matka představená zazvonila zvonečkem, což znamenalo, že máme vstát a jít se modlit do kapličky. Teď však matka představená řekla: „sestry, sedněte si. Něco vám musím

řict.“ Posadily jsme se a matka představená říkala: „dostala jsem úřední dopis.“ Chvilí čekala. „Přečtu vám ten dopis.“ A začala číst: „klášter, který patří Kongregaci Dcer Nejsvětějšího Spasitele, který se nachází na Jakubově náměstí číslo 6 a na Grösslingově ulici č. 34-36 se neuvžívá náležitě, protože se v něm provádí ilegální protistátní činnost. Kromě toho činnost, na kterou se v současnosti zaměřuje, je nepotřebná. Z tohoto důvodu vláda tímto přebírá uvedený klášter do své správy s cílem lepšího a účelnějšího využití. Klášterní škola a starobinec mají povolení i nadále zůstat v budovách. Ostatní části se vystěhují. Klášteru se povoluje všechny náboženské předměty, které má ve vlastnictví, a odevzdat je na místo, které si klášter vybere. Na vykonání tohoto rozhodnutí, se dávají klášteru tři dny.“ Jakoby nastal konec světa...Nebylo slyšet ani mušku. Všechny jsme se dívaly na matku představenou a viděly jsme, jak se jí lesknou na tváři slzy. Kolem sebe jsem slyšela naříkat a vzdychat sestry. Starší sestry se třásly a plakaly, protože toto byl jejich domov, zde se chtěly dočkat konce života. „ To znamená, že musíme jít,“ říkala matka představená velice trpce. „Nemůžeme s tím vůbec nic dělat. Nebo jít do vězení. Musíme to přijmout jako by to bylo rozhodnutí z Božích rukou. I když nechápeme proč, On a jeho prozřetelnost to na nás dopustila a komunistům to dovolila.“ Mladší z nás se snažily vzpamatovat, zatímco starší sestry jen vzlykaly po celé jídelně. Matka představená je utěšovala, něžně, ale s důrazem. „Neztrácejte důvěru,“ říkala. „Nejsme první, které prošly tímto trápením – a přeci naše svaté náboženství přežilo. Pán Bůh nám ukáže cestu. Bude nás provázet stále, jako provázel Tobiáše.“ Odmlčela se a na to zvolala: „a teď jdeme všechny balit!“ Vyšly jsme z jídelny a vstoupily do kapličky, tak jako vždy po obědě. Klekly jsme si a modlily jsme se nahlas pravidelné modlitby, děkovaly Bohu za každodenní dary. Potom jsme místo rozchodu zůstaly všechny na kolenou, byť nám to nikdo nekázal, a každá se modlila svou osobní modlitbu. „Pane Ježíši,“ modlila jsem se potichu, „proč je to najednou takto kruté? Proč to přišlo tak najednou?“ Byl čas jít učit, vrátila jsem se tedy do třídy. „Co se stalo? Sestřičko?“ ptaly se děti. Nevěděla jsem, že jsem uplakaná. „Některé sestřičky musí odejít z kláštera,“ říkám jim. Všechny děti se shromáždily kolem mě a zvažněly, „proč sestřičko?“ ptá se jeden chlapec. „Proč by měly sestřičky odejít z kláštera?“ Ozvaly se další děti. „Pojďme i my, všichni...všichni půjdeme se sestřičkami...“ Jedno děvče mne zatahalo za šaty. Dívám se do jeho velkých zeširoka otevřených vystrašených očí. „Sestřičko, i vy musíte odejít?“ „Ne, já nemusím,“ odpovídám. „I tak bychom vás nepustily,“ říkalo to malé tenkým hláskem a přitulilo se ke mně. Na zbytek odpoledne jsem jim dala kreslení. Bylo nám příliš smutně ke zpěvu a pohádkám. Následující tři dny byly hrozné. V úředním rozhodnutí nám napsali, kam máme jít. Nakonec, když máte vykonat příkaz o vyhnání, nemusíte se starat, kam půjdou vyhnanci. To je vlastně jejich věc. Matka představená však zařídila věci tak, že sestry půjdou sloužit do nemocnice, vzdálené 100 km – do Trenčína. Půjde tam všech sedmdesát sester kromě pěti, které tu zůstanou – čtyři budou opatrovat dvacet čtyři nepohyblivých lidí ve starobinci a já zůstanu učit ve školce. Odevzdat jsme měli všech šest budov kláštera, kromě školky a starobince, tedy také obytnou část s pokoji sester, což znamenalo, že nás pět sester, které jsme zůstaly, se muselo přestěhovat do starobince. Když tam byly volné jen tři postele, musely jsme se střídat tak, že vždy jsme spávaly během pěti měsíců na podlaze, dokud se neodstěhovala dvojice stařenek jinam. Ostatní sestry tedy začaly balit svoje věci a chystat se do nového domova. Všechny jsme měly takový frmol, že jsme neměly ani čas se společně najíst. Každá balila, jak mohla, a chystala se na cestu. Balily jsme sošky a obrázky, spolu s oblečením, nádobím a kusy

nábytku. V kapliče jsme odstraňovaly výzdobu, zůstaly v ní téměř holé stěny. Největší byl obraz nad oltářem, stará malba Pana Ježíše, kteří se zjevuje modlící se Marii Margaretě Alacoque. Na obou stranách této malby stály dvě sochy, jedna znázorňovala svatého Josefa, jak držel v náruči Ježíška, druhá byla socha Panny Marie. Dále malba svatého Augustina. Všechny musely jít pryč. Pryč šlo čtrnáct obrázků Křížové cesty. Složily jsme i obrovský dubový kříž dotýkající se podlahy se slovy „Per Crucem ad Lucem“ (Skrze kříž ke světlu), namalovaný takovým způsobem, že se zdálo, jakoby vyzařoval světlo. I harmonium jsme musely vzít. Nakonec jsme rozebraly velký mramorový oltář, široký tři metry, dovezený z Itálie. Tři dni se zdálo, jako by sama smrt procházela klášterem a zanechávala za sebou jen slzy roztroušené po chodbách. Poslední den náš duchovní otec celebroidal v kapliče poslední mši. Poprvé jsme se setkali od okamžiku, co nám matka představená předčítala úřední rozhodnutí. Kaplička se už nepodobala té kapliče, jejíž stěny vždy vyzařovaly krásu mešních písní. Jako krvavé strupy hleděly na kněze velké skvrny rozdrobené sádry z těch míst, kde stávaly před tím svatý Augustin, Marie Magdalena, svatý Josef, Panna Marie a Ježíš Kristus. Nerozléhala se něžná hudba, protože z místa, kde stávalo harmonium koukala další velká rána vytrhané dlažby. Nebyl ani oltář s tabernákulem, ve kterém bývala uložena Nejsvětější svátost oltářní – jen zrušená dlažba a prázdná stěna, pod ní malý kuchyňský stůl přikrytý bílým obrusem. Všech sedmdesát sester se shromáždilo naposledy v této kapliče a kněz stál před námi. Bez doprovodu varhan jsme zpívaly píseň, kterou jsme tak často zpívaly:

V najsvätejšej tu sviatosti

tróni sám Pán, Kristus Kráľ,

zostupil z nebies výsosti,

by sa nám za pokrm dal.

Ped Tebou sa v prach koríme,

o milosti Ťa prosíme,

bys nám svoju milosť dal,

ó, Kriste srdce našich kráľ!

Náš duchovní otec sloužil mši. Potom se obrátil k řeholnicím, četl evangelium a kázal. Pohybovaly se mu rty, ale slova mu nevycházela z úst. Jediné, co bylo slyšet, byly slzy, které kapaly na naškrobené límečky řeholnic a na kněžův ornát. „Sestřičky,“ řekl nakonec kněz, celý bledý. „Naposledy jsme se shromáždili slavit mši v této kapliče“ a znovu se zadrhl a nemohl dále. Potom přeci pokračoval. „Sestřičky...“ řekl slabým hlasem a zadrhl se, „vidím slzy ve vašich očích a cítím je i ve svých. Bývá to krásné, když se světi nová kaplička a svěruje se Bohu. Tehdy se kaplička stává místem, na kterém chtějí lidé velebit Boha, kam mohou za ním s důvěrou přicházet a modlit se k němu, kde je může přijímat jako svoje děti u vlastního stolu a žehnat jim. Ale co mám říct v okamžiku, když musíte jednat obráceně? Když

místo svěcení nové kapličky musíme naši kapličku bourat...“ Tehdy hlas našeho duchovního otce začal sílit, pozvedl se s velkým pobouřením až začal hřmět jako hrom ve skalách. „Co mám říkat, když musíme strhávat obrazy našeho Boha?“ Ukázal rukou na krvácející skvrny na stěnách. „Co mám říct, když musíme bourat Boží oltář?“ Ukázal na zející díru po oltáři a hlas se mu naplnil hněvem. Co mám říkat, když musíme zavřít brány před věřícími a odevzdat kapličku k lidem, kteří přijdou udělat z tohoto posvátného místa místo neřesti, cirkus...“ A kněz stál před námi, slzy mu tekly po tvářích. „Však neztrácejte důvěru v Boha,“ pokračoval ztišeným hlasem, rozechvěně. „Postavte si vlastní oltář ve svých srdcích, oltář, který nikdo nemůže zbořit lidskýma rukama. Zachovejte si v něm obrazy, které nikdo nemůže strhnout, jak se musely strhnout tyto malby. Opatrujte si ten oltář ve svých srdcích. A když tu stojím před vámi, přijde den, kdy Pán Bůh znovu postaví svůj oltář. Na tomto místě!“ A požehnal nás znamením kříže. „Naposledy z tohoto místa, ať vám žehná všemohoucí Bůh otec...“ Potom kněz vzal Nejsvětější svátost a kráčel s ní uličkou mezi lavicemi. Za ním šlo sedmdesát sester s rozžehnutými svícemi. Vyšly jsme za ním ven z kapličky, vešly jsme do blízkého kostela, kde duchovní otec vystavil Nejsvětější svátost, kterou komunisti vyhnali spolu s námi z kapličky. Po této poslední mši se sestry vyšplhaly na nákladní auta, která je odvážela spolu se zařízením z kláštera pryč. Sestry i matka představená se loučily se mnou a čtyřmi sestrami, které zůstaly k opatrování nepohyblivých lidí. „Sestry,“ oslovila nás matka představená. „Svým způsobem to budete mít těžší, než my. My alespoň budeme spolu. Vy musíte zůstat mezi nimi. Neztrácejte víru! Ať vám Pán Bůh žehná. Ať vám dá sílu!“ Matka představená byla silná žena, ale rozplakala se. Takto se soudruzi, kteří tak rádi vzdávají „Práci čest“ snadno vypořádali s prací klášterů. Tento osudný den převezli naše sestry do Trenčína, na místo, které se později přeměnilo na sběrný tábor pro stovky řeholnic ze všech řádů. Byl to sběrný čili koncentrační tábor, ze kterého rozdělovali sestry na práci do továren. Ty z našeho kláštera odvedli po čase na osm různých rozptýlených míst po celém tehdejší Československu – většinu z nás vzali roku 1952 do jedné továrny vyrábět provazy v Čechách. Ještě jsou mnohé tam (1957). Bývají v barácích, ve státem strážných táborech a nosí na svých hábitech oblečené pracovní uniformy, protože odmítly svléci si šat, jak to od nich vyžadovali vězňové. Na uniformách mají našítá čísla, takže sestra není sestrou, ale číslem „144“. A pletou provazy. Mezi sebou rády žertují. „Pleteme si provazy na sebe!“ Komunisté vždy postupují po etapách, po stále drsnějších stupních. Nejdříve – roku 1950 – začali tím, že poslali sestřičky pracovat na pole. Potom od roku 1951 – 1952 je začali přemísťovat do továren především do textilního průmyslu, kde šily vojenské a pracovní oděvy. Je to jejich zákeřná metoda. Kdyby měli komunisté odvahu, hned by řekli: „nestrpíme žádné řeholnice,“ a směle by je i pověsili. Toho se však bojí. Postupují jinak. Nejdříve zakáží vstupovat mladým děvčatům do kláštera. Potom vyženou z klášterů všechny sestry a pošlou je pracovat na pole a do továren. Potom čekají, až řeholnice vymřou. Následujícího dne, když odešla matka představená se sestrami do Trenčína, přivedla ozbrojená stráž do našeho kláštera oddíl patnácti politických vězňů a lidí trestaných za náboženskou činnost, kteří měli v budovách přestavbu. Z pokojů, ve kterých bývaly sestry, se udělaly kanceláře, velká jídelna se rozdělila na další kancelářské místnosti, kaplička se proměnila na zasedací místnost pro komunistickou ženskou organizaci nazvanou podle starší ženské organizace „Živena“. Tak tedy vypadalo „lepší a účelnější využití“ klášterních prostorů. Dělníci, kteří přišli dělat přestavbu kláštera, byli mým prvním setkáním s tímto druhem vězňů. Právě takové vězně jsem potom potkávala

nejčastěji a později jsem několika pomáhala utéct přes hranice. Do té doby jsem si sice uměla představit lidskou bytost trestanou za náboženské přesvědčení, ale podobného živého člověka jsem ještě nepotkala. Byla jsem otřesená, když jsem poprvé uviděla lidi oblečené do šedých uniforem a hlídaných samopaly jako divoká zvířata jen pro jejich náboženství. Vězni byli velmi citliví a vlídní lidé. I jeden ze strážníků se choval přátelsky, a když měl službu, stačila jsem propašovat vězňům trochu lepší stravy. Nechávala jsem ji na verandě vedle pokojů, kde byli ubytováni. Když to zjistily moje děti, ptaly se mě, zda to také mohou dělat. Myslím si, že i ony viděly, že hlídání vězni jsou dobří lidé. Stalo se, že děti přinesly do školky několik balíčků s chlebem a salámem v papírových sáčcích a ty jsme schovali pro vězně. Mezi vězni byl i jeden mladý kněz. Byla jsem právě na zahradě, když přišel ke studni a požádal mě o trochu vody. Měl pouze 25 roků. Zeptala jsem se ho, za co ho uvěznili. Pokrčil rameny a usmál se: „protože jsem kněz.“ Pomáhal zedníkům, vozil cihly a míchal maltu. Jaké je to kruté, pomyslela jsem si, když kněz musí předělávat klášter na kanceláře pro jednu komunistickou organizaci. Svým způsobem jsem byla šťastná, že jsou zde vězni. Když byli u nás, cítila jsem se jako mezi přáteli. Ale jeden den klášter přestavěli a odešli pryč. Loučila jsem se s nimi, i s mladým knězem, a ten mě požádal, zda bych mu nesehnala nějaké růžence, modlitební knížky – a pro něj breviář – a nějaké brýle, protože se mu ztratily. Abych mu to přinesla do věznice a on se pokusí to rozdat spoluvězňům. „Jsou to dobří chlapi“ řekl. Sehnala jsem mu patnáct růženců a patnáct modlitebních knížek od jednoho známého kněze spolu s breviářem a brýlemi, pár ponožek a triček a zanesla jsem mu to do věznice. Toto byl počátek mé pomoci lidem, kteří se znelíbili našim novým pánům soudruhům. Pomohla jsem i jednomu děvčeti, jmenovalo se Veronika, kterému jsem přinesla do věznice deky a trochu jídla. Zůstala jsem bez našich sester v klášteře a teď, když už i vězni odešli pryč, cítila jsem se velmi opuštěná, jako sirotek. Kolem mé školky se celý den motali jacísi soudruzi, vydatně pokřikovali, vydávali hlučné příkazy a stále zpívali svoji „hymnu práce“. Ta stojí za to:

Znej pieseň slávna, vznešená,

chváľ prácu, ktorá jediná

vie ľudstvo k blahu viesť.

Ved' všetko, čo tu človek má,

len práca dáva statočná.

Bud' práci česť!

Bud' práci česť!

Tá práca, matka pokroku

a s ňou armáda po boku

si bráni svoju česť.

Svet striasa jarmo reťazí,

boj zásad našich víťazí.

Buď práci česť!

Buď práci česť!

Místní organizace „Živeny“ tehdy již přeměněná na komunistickou organizaci podchytávat ženy i děti. Aby mohly všechny ženy na Slovensku pracovat ve smyslu hymny „Znej pieseň slávna, vznešená“, vysílala Živena svoje členky opatrovat děti zaměstnaných matek do státních jeslí a školek. Když byl nějaký komunistický svátek, tato organizace měla za úkol umožnit matkám účast na oslavách, někdy jim zabezpečovala i dopravu. Kromě toho „živeniarky“ pracovaly i přímo s dětmi, vodily je i do pionýrských táborů a rozdávali jim pokrokové hračky. Přišli i do mé školky a ptali se, zda nechci dostat hračky podobného typu. Dělalí to často, vystupovali velmi mile a před očima mých dětí dávali najevo, že děti dostanou, co jen chtějí. Odpověděla jsem: „ne, děkuji.“ Celým klásterem se ozývali psací stroje a kalkulačky. Dávno byl pryč dřívější klid našich prostor. V zahradě, kde se kdysi procházely naše sestry, se nyní procházely ženy v modrých blůzách tzv. „živeniarky“ – jinak velmi disciplinované osoby s přísným, sebevědomým výrazem. Snažila jsem se jim vyhýbat, jak se jen dalo, ale bylo to těžké. Vzadu, v jednom koutě naší zahrady bylo tiché místo s lavičkou pod ořechem, kam jsem se někdy chodila modlit a meditovat. Ale nyní i toto místo bylo jimi obsazené. Dlouho do noci mívali dlouhá sezení v zasedačce, která byla kdysi naší kapličkou. Chodilo na ně mnoho lidí, takový dupot po klášteře. Z prostor bývalé kapličky, kde jsme kdysi zpívaly písně na oslavu Krista Krále, se nyní rozléhaly křiklavé zvuky opěvující nová božstva:

Nech žije Rusko, nech žije naša dobrá mať,

Rusko je krajina, ktorú ľúbiť chcem.

Za všetko Stalinovi dnes poďme ďakovať,

za slobodnú a šíru, za sovičku zem.

On je tým slním, čo ožaruje celý svet,

on je tou hvězdou, čo ukazuje vpred.

Nuž kráčaj, struh, v ústrety svetlých liet,

len kráčaj, vpred a vpred, a stále vpred!

Jednoho dne, zanedlouho po tom, když skončili vězni stavební úpravy a odešli pryč, pocítila jsem touhu podívat se alespoň do kapličky. Doufala jsem, že mě to posílí, i když tam už

nejdou původní posvátné předměty, které mi zůstaly v paměti z doby před dvaceti jedna lety, když jsem skládala řeholní sliby a když jsem potom v kapličce klečela při modlitbách. A tak jednou večer, když se soudruzi po svém shromáždění všichni vytratilí z kapličky, poprosila jsem jednu uklízečku, aby mě pustila dovnitř. Rozsvítila jsem světla a zůstala stát ve dveřích. Dívám se na to a to, co jsem uviděla mě pojalo hrůzou. Z oltářem, kde býval velký obraz svaté Markéty modlící se před Pánem Ježíšem, visel nyní velký obraz generalissima Stalina, vedle něj obraz soudruha Lenina a vedle něho soudruh Gottwald, československý prezident. Tam, kde kdysi byly po obou stranách sochy svatého Josefa s Ježíškem v náruči a socha Panny Marie, byly teď dva komunistické prapory. Kde bylo čtrnáct malovaných zastavení Křížové cesty, visely desítky agitačních hesel jako „Čest práci!“ nebo „Všechno pro splnění pětiletého plánu!“ Na místě velkého oltáře bylo množství stolů a židlí. Kaplička byla plná cigaretového kouře, podlaha posypaná odpadky z cigaret. Prodírala jsem se střední uličkou k bývalému oltáři, před kterým jsem kdysi ležela tváří dolů, když jsem dělala svaté sliby. Podlamovaly se mi nohy, plakala jsem se zavřenýma očima, vzlykala jsem, třásla jsem se a ze srdce se mi vydral hlas. „Bože můj, proč jsi to dopustil?“

7. Boj o děti

Já a moje školka jsme byli jako nějaká pevnůstka obklíčená komunisty, jako maličká banda vyděděnců. Podobalo se to stavu obležení. Atmosféra doplňovaná neustálou přítomností „živeniarok“ všude kolem nás v žádném případě nepřála vyučování malých dětí. Ale já jsem pokračovala dále. Učila jsem jako již tolik roků, vyprávěla jsem svým dětem pohádky, učila jsem je hry, trhala jsem s nimi květiny, stříhala jsem je a děti je nalepovaly na papír. Potom komunisté začali pronikat i do naší malé pevnosti. Zase to dělali velmi opatrně. Komunisti jsou geniální v tom, že vědí, kdy mají postupovat rychle a kdy pomalu. Narušit zakořeněný zvyk řeholnic, učit malé děti, byla jednou z těch věcí, které bylo třeba dělat opatrně. Po celou tu dobu to dělaly ještě s dalším promyšleným záměrem, který jsme poznali až později. Byl to záměr infikovat do samých sester myšlenku, aby se staly jejich vlastními učitelkami. Skutečně to byl jejich plán. Druhým geniálním trikem komunistů, je oslabovat ducha odporu v lidech, kteří pevně věří v jiné hodnoty, než oni sami, zmalicherňováním protivníků. Je pro ně mimořádně těžké uvěřit, že někdo jiný může mít stejně nelítostnou vůli a odhodlání, jako oni sami. V tom školním roce 1949 – 1950 probíhal zvláštní boj nervů, při kterém se komunisti snažili odbourat další část náboženství v jejich vlastních základních školách a chystali se do boje proti odporujícím sestrám. Trvalo to rok – dva, co se komunisté všemožně snažili, začali jemným přemlouváním přivést sestry k pomalým změnám – metodou „politických kurzů“, na které se nás pokoušeli přivést – a tak z nás vychovat nový tip učitelů. Prvním krokem (začalo to na podzim 1946) bylo nařízení, podle kterého se měli všichni učitelé základních škol účastnit na učitelských shromážděních, která se konala každé dva týdny v některé státní škole. Pomalý proces se začal. Tato shromáždění dostala název „Učitelské vzdělávací kurzy“ a vedl je inspektor z odboru pro vzdělávání při „Poverenictve školstva“. Na začátku to byly jen přednášky. Jedna přednáška byla například na téma „jak vychovávat děti po příchodu do školy, aby chápaly politiku strany a vlády.“ My, řeholní sestry, jsme jen tiše seděly, čekaly a poslouchaly. Nikdo zatím proti nám nic nepodnikal, a tak jsme se jen zúčastňovaly a čekaly na opatření, nařízení, nátlak, násilí, o kterém jsme věděly, že musí přijít, jen co skončí hra se slovy. Zanedlouho shromáždění učitelů přešla od etapy teorie, do etapy postupného

konkrétního nátlaku. Pokaždé po takových tříhodinových setkáních, jsme se dovídaly něco nové, co máme dělat s dětmi. V listopadu byl měsíc Československo-sovětského přátelství. Na prvním kurzu v tomto měsíci nám dali krátkou lekci ruštiny a naučili nás několik ruských písniček, které máme naučit děti. Na druhém setkání nám už přikazovali vysvětlovat dětem, kdo je to soudruh Jozef Visarionovič Stalin – kdo to byl, kde žil, jak pomáhal lidem, jak byl dobrý. Toto školení pro učitele bylo velmi slavnostní, jako kdybychom se chystali popisovat dětem novou planetu. V prosinci nám na prvním školení řekli. „Mikuláš se zakazuje a jakékoli vánoční hry na škole jsou zakázaná.“ „Propaganda, která říká, že Ježíšek chodí k dětem na Vánoce a nosí dárky, se nesmí dělat.“ V prosinci, na druhém školení nám ještě stačili říct, abychom nechávali děti přes oběd ve škole a nepouštěly je domů. Záměr byl v tom, že čím méně bývají děti s rodiči, tím méně se od nich dozvědí. „Takovýmto způsobem“, řekl inspektor, „uchráníme děti před starým způsobem myšlení a vychováme z nich pokrokové občany pro socialismus a komunismus, když vyrostou.“ Inspektor vícekrát zopakoval důležitost vlivu na malé děti a potřebu jejich socialistické výchovy. V lednu kladli důraz na pochopení významu práce v mysli dětí. Na prvním školení v tom měsíci nám přikázali učit děti zdravit novým pozdravem. Mnoho století se Slováci zdravili pozdravem „Pochválen buď, Ježíš Kristus“, na který se odpovídalo „Na věky, Amen.“ Teď nám inspektor řekl, že máme děti tomuto odnaučit a místo toho, když někoho potkají, mají zdravit „Práci čest!“ Ten, koho pozdraví, má odpovědět „Čest“. Máme se postarat, aby si děti tento zvláštní pozdrav osvojili. V lednu, na druhém školení nám řekli, že děti si budou hrát s novými hračkami. Už to nesmí být jen panenky a dřevění rytíři nebo pejsci. Říkali nám, že inspektor zodpovědný za naši třídu, nám za chvíli přinese nové hračky. Byli to malé traktory, lžicové bagry, ruční lopaty a podobné předměty. Hlavním záměrem této změny, bylo vzdávat i při hře „čest práci“. Tyto hračky měly být i základem pro nové hry, které měly nahradit staré, ideologicky neurčité hry jako „Kolo, kolo mlýnské“ nebo „Na školku“ s barevnými sklíčky. Místo těchto zastaralých her se mají čtyř – šestileté děti naučit hrát kopat jámy do písku lopatou, hloubit základy lžicovým bagrem a vzájemným soutěžením dokazovat svůj vztah k práci. Místo poskakování na chodníku, by se měly děti naučit hrát novou hru nazvanou „pracovní brigáda“, která spočívá v nesení holí představující lopaty a s pochodování kolem dvora. Toto bude příprava na dobu, když se už kolem sedmi roků budou zaučovat ve skutečných „pracovních brigádách“. Zdálo se nám to tak nesmyslné, že se nám zdálo, že soudruh inspektor si z nás dělá legraci. Kdyby to všechno nepřednášel s takovým zaujetím, jako když polní maršál vykládá důstojníkům strategický plán útoku. V únoru nám na prvním školení jasnými slovy řekli, že končíme s náboženskou výchovou. I když ve skutečnosti toto nařízení vyšlo už na podzim 1948, jeho provedení vláda ještě stále musela tvrdě prosazovat. „Neplet’te dětem hlavy“, řekl nám inspektor, věcmi, které neexistují.“ Na druhém únorovém srazu nám řekli: „odstraňte všechny náboženské obrazy ze tříd,“ poté přišel nový zákaz: „kromě státních znaků, se nesmí ve třídách vyskytovat žádné symboly!“ Když všechny tyto příkazy a zákazy stále vycházely z nekonečného zdroje našich pravidelných dvoutýdenní školení, nahromadilo se nám tolik slovního materiálu, že ho musel někdo stranicky kvalifikovaný vysvětlovat. V mé škole to byla práce soudružky referentky – naší inspektorky. Nosila modrý pracovní plášť. Měla tmavohnědé kučeravé vlasy, trochu rozvrkočené, ostrý nos, ztělesňovala vrchol dokonalé výkonnosti. Měla kolem třiceti pěti roků. Chodila mi do třídy bez varování, seděla tam a poslouchala, jak učím, dělala si poznámky do notesu, který

nosívala s sebou. Slídila jako mechanik, který hledá poruchu v autě. Matce představené nikdy na rozum nepřišlo vstoupit mi do třídy a poslouchat bez ohlášení, ale soudruzi mají právě mimořádnou zálibu právě v tom. Chodívala asi dvakrát za týden a vypyávala se dětí na všechno možné i nemožné. Zda se jim líbí ve škole, zda mají rády sestřičku (tak mne nazývala před dětmi, protože tak mě děti poznaly, zatímco, když jsme byly samy, nazývala mě soudružkou učitelkou). Děti stály před ní a velmi slušně ji odpovídaly, přitom se skoro stále dívaly jen na mě, což ji přivádělo k zuřivosti. „Ano, máme ji rády,“ odpovídaly děti, když se soudružka na mě vypyávala, „máme ji velmi rády.“ I tato soudružka mi chodila do třídy obutá. Mezi soudružkou inspektorkou a mnou zanedlouho vypukla osobní válka nervů. Z mé strany to byla snaha zachovat způsob dosavadního vyučování, kde se jen dalo. Z její strany to byly pokusy změnit to a tamto, kde by se to jen dalo. Vždy po učitelských školeních na druhý den přispěchala za mnou s kopií nejnovějšího nařízení a s pomůckami, pomocí kterých se má každé nařízení plnit. Když přišlo nařízení o vyučování ruštiny, a o nácviu komunistických písniček, už se objevila s celým svazkem hudebnin. Když vydali nařízení o poznávání života a díla Jozefa Visarionoviča Stalina, přinesla mi celý stoh materiálů o tomto nepřekonatelném géniovi lidstva. Když přišlo nařízení o nových pokrokových hračkách pro děti, vynořila se se zásilkou malých traktorů, lžícových nakladačů a širokých lopatek. Při plnění příkazu o skončení náboženství zabavila nám i knížku Ježíšek v přírodě, protože obsahovala podle ní nebezpečné věci:

Podťe, deti, k Ježiškovi,
počúvajte jeho hlas,
rozpovie vám rozprávočku,
privinie si vás.

Deťom z mesta, deťom z dedín
náruč ponúka,
otvára nám veľké svety
v kvietkoch na lúkach.

A tak jsem v přítomnosti soudružky inspektorky, učila zpívat děti „Znej pieseň slávna vznešená“, kterou jsem již částečně znala z působivého podání „živeniarok“ v našem klášteře. Vyprávěla jsem jí krátce o soudruhu Stalinovi. Pokusila jsem se vyprávět jim o Pětiletce. Učila jsem je, aby nezdravili „Pochválen buď Ježíš Kristus“ a aby nečekaly odpověď „Na věky, amen“, ale aby zakřičeli „Čest práci!“ a odpovídaly „Čest!“ Když soudružka inspektorka spokojená odešla, vyprávěla jsem dětem o Ježíškovi v jesličkách. Vyprávěla jsem jim, jak Pán Bůh stvořil svět vdechnutím duše do hlíny. Vyprávěla jsem jim, že Bůh je všude a vidí i do temného světa. Kdykoli na nás šli úskočně, odhalila jsem to. Nesměli jsme

například 6. prosince oslavovat Mikuláše. No dobře, místo bot naplněných bonbony, které si děti nosívaly pyšně domů, dala jsem jim bonbony do obyčejných hnědých pytlíků. Na Boží tělo byla zakázána procesí po městě, při kterých děvčata sypala květy na cestu. Kdykoli jsme chtěli vzít děti na výlet, museli jsme si nejdříve vyžádat úřední povolení. Takže když přišel čas vypravit se s dětmi na pouť do Marianky, přihlásila jsem se a požádala o povolení vzít děti na „výlet do přírody“, který jsem pravda blíže neurčila, a tak jsme se dostali, kam jsme potřebovali. Když nám zakázali modlit se před vyučováním a po vyučováním Otčenáš, naučila jsem děti místo modlitby zpívat si malou říkanku:

Nebeský náš Otče,
ty chceš, aby kvíetky rástli,
zhliadni na nás, svoje dietky,
v celej našej vlasti.

Nech nás živí tvoja láska,
aj my chceme v dobrom vzrastať.

Aby mama šťastná bola
a s ňou celá naša škola.

A toto povolili. Otčenáš byl zakázaný, ale zatím se nestačili dopracovat k zákazu takových malých říkanek. Ze všech předmětů, které jsme měli ve třídě, nejvíc rozčilovali soudružku inspektorku obrázky s náboženskou tematikou a náboženské symboly. Těžko se jí mezi námi sedělo, však dříve, než přišlo nařízení, nemohla nic dělat, jen se vztekat a zuřivě škrábat perem v notesu. Až pak, když v lednu přišel výslovný zákaz, spěchala hned druhý den do třídy s triumfálním. Měla jsem právě hodinu, když vstoupila a přerušila mě přímo před dětmi. „A je to tu!“ řekla radostně. Podala mi kopii vládního nařízení. „Zakazují se všechny znaky a symboly...“ a zároveň mi dala seznam náboženských obrazů a předmětů, které zůstaly ve školce, jako kdybych je neznala. Seznam byl dost rozsáhlý. Na čelní stěně v místnosti vedle tabule byl velký obraz Ježíše Krista s dětmi a pod ním Ježíšova slova z Bible, která jsem sama nalepovala. „Nechte maličkých přijít ke mně, neboť jejich je království nebeské.“ Vedle tohoto obrazu visel velký kříž s ukřižovaným Kristem. Tento obraz spolu s křížem pocházely z naší kapličky. Stejně tak na stěnách visely obrazy svatého Josefa s Ježíškem, jak pracuje v tesařské dílně a Panny Marie s Ježíškem v náručí. Nyní mělo jít všechno pryč. Pán Ježíš měl zmizet ze scény a teda i ze stěny. Inspektorka mi přikázala podřídit se úřednímu nařízení a odstranit obrazy i kříž. „Dobře!“ řekla jsem se stisknutými rty. „V pořádku.“ Nepohnula jsem se však. Musela přijít ještě několikrát a opakovat příkaz. Pokaždé hrozivěji a hrozivěji. „Dobře!“ opakovala jsem i já, ale nespěchala jsem. Nakonec jsem musela sejmut alespoň obraz Panny Marie a svatého Josefa. To jí na několik dní uspokojilo. Potom začala naléhat na kříž. „Dejte dolů ten kříž, soudružko!“ řekla. Stiskla jsem rty. „Dobře!“ Toto se opakovalo

několikrát a s každou návštěvou se stupňovaly hrozby. Nakonec jsem sundala i kříž. Neodstranila jsem ho však. Přenesla jsem ho – z čelní stěny na zadní. Dovolila mi ho tam nechat. Dovolila ponechat na stěně i obraz, který snášela nejhůře. Obraz Pána Ježíše s dětmi, na který bylo vidět z každého místa ve třídě. Pokaždé další návštěvě soudružka učitelka připomínala ten obraz. „Dobře!“ opakovala jsem pokaždé. Nakonec jednoho dne vpadla do třídy právě ve vyučování. Už jsem vám tolikrát říkala, abyste ten obraz dala dolů“, napomenula mě, „podle nařízení!“ „Dobře!“ řekla jsem. „Ale hned!“ nepohnula jsem se. „Dejte ho dolů, soudružko!“ Ukázala na obraz Pána Ježíše obklopeného dětmi. Třásla jsem se rozhořčením, jednak kvůli tomu příkazu, jednak kvůli tomu, že mne oslovila soudružko. Děti ve třídě se na nás dívaly vystrašené. Musel to být pro ně hrozný zážitek. Inspektorka se na mne otočila s hněvem. „Už nemám trpělivost se s vámi hádat,“ řekla. „Dejte dolů ten obraz!“ Záleželo jí na tom, abych sundala ten obraz já. A před dětmi, aby viděly řeholnici, jak dává dolů obraz Pána Ježíše na příkaz komunistů. Ne, raději bych zemřela! „Sundejte ho!“ zopakovala. „Naposledy vám říkám, sundejte ho!“ Byla jsem až do krajnosti pobouřená, že se mi tato žena v modrém plášti opovažuje něco takového přikazovat. „Já jsem ho tam nepovésila,“ řekla jsem. „Ať ho sundá ten, kdo ho tam dal.“ „Tak toto vám jen tak lehce neprojde,“ řekla. „Vy si o něco koledujete!“ „Já ho nebudu sundávat,“ odpověděla jsem. „Rozumíte mi? Když chcete, sundejte si ho sama!“ zaváhala. Byla to strašná věc i pro ni, položit ruku na posvátný obraz. K takovým věcem docházelo o něco později ve slovenských nemocnicích, když soudruzi vydali nařízení, že všechny kříže, které visí nad postelemi, musí pryč. Ředitelé nemocnic postoupili příkaz dál. Však nikdo nechtěl být tím, kdo konkrétně sundá kříž ze stěny. Lékaři říkali: „to není naše práce sundávat kříže.“ Uklízečky se vymlouvaly, že se bojí, že by jim ruce upadly, kdyby to měly dělat ony. Komunisté tedy přikazovali sundávat kříže sestřičkám. Ať je sundají katolíci, to je jejich znak! A my jsme říkali: „My budeme poslední, kdo je budeme sundávat.“ Ještě i obyčejní komunisté, kteří se pyšnili krutostí, se báli odstraňovat kříže ze stěn. Proto v některých nemocnicích zůstaly kříže viset i nadále. Když jsme takto proti sobě stáli v přítomnosti dětí, na jedné straně komunistická inspektorka v modrém plášti, na druhé straně já, řeholní sestra Cecílie ve svém řeholním šatě, probíhalo vlastně totéž. Cítila jsem, že i ona má strach dotknout se toho obrazu. Ale když už měl jít pryč, chtěla jsem, aby to udělala ona, ne já. Kromě toho jsem chtěla, aby to před dětmi udělala ona. „Sundejte ho!“ řekla ještě jednou. Děti, polekané, začaly fňukat, protože vycítily hněv v obou hlasech. „Nikdy!“ řekla jsem. „Nikdy nebudu dávat pryč tento obraz!“ Začala váhat. Potom přistoupila ke stěně, natáhla ruce a zuřivě strhla obraz dolů na zem. Byl to násilný čin a děti jako jedno začaly plakat. Vyskočily z lavic a stouply si k obrazu. „Proč nám ho berete?“ ptaly se s pláčem. „Sestřičko, proč nám bere Pána Ježíše?“ Soudružka těžce dýchala a podívala se na mě s nenávistí v očích. Já jsem se třásla hněvem a dívala jsem se na ni. Chvilí jsem nedokázala říct ani slovo. „Obrazy Pána Ježíše již nesmí viset ve třídách,“ vysvětlovala jsem dětem a přitom jsem hleděla inspektorce do očí. Soudružka učitelka stála před námi jako žhavá kypějící masa z části nenávistí, z části strachem za čin, který právě spáchala... Stála tam, stála a děti zdvihly obraz Pána Ježíše s dětmi ze země a tiše plakaly. „To je náš Pan Ježíš,“ vzlykaly. „Dejte nám ho, vezmeme si ho domů!“ Jedno děvčátko se otočilo k soudružce inspektorce a bázně se zeptalo: „Můžeme si ho vzít?“ Inspektorka chvíli čekala, rozčilením celá bez sebe. Náhle se otočila a vyběhla ze třídy. Od nynějška vypadala naše třída jinak. Místo svatých obrazů jsme dostali obrazy a

znaky, které nám soudružka přinesla jako náhradu. Na čelní stěně, kde býval velký obraz Pána Ježíše s dětmi, jsme odted' měli více menších obrazů: uprostřed visel státní znak Československé republiky s českým lvem, který měl na prsou zmenšený dvojitý kříž nad trojvrším Tater. Pod tímto znakem, přímo nad moji hlavou visela skoro metrová červená hvězda se skříženým černým kladivem a srpem a pod nimi otřepané komunistické heslo „Čest práci!“ Po obou stranách státního znaku visely půlmetrové portréty Stalina a Gottwalda. Toho dne, kdy nám soudružka ukázala záda, jsem však ještě učila svoje děti náboženství, i když pod srpem a kladivem. Říkala jsem si: „když mají zavřít, ať mají aspoň proč.“ Tedy náš boj nervů se odehrál přímo s vytaženými ostrými drápy. Pravda mezi řeholnicemi a komunisty probíhaly ještě větší a rafinovanější boje nervů, s většími sázkami. Oč ve skutečnosti soudruhům šlo, ukázalo se v jednom rozhovoru, který jsem měla v květnu 1950, když nás, řadové učitelky jednu po druhé předvolávali na pohovor k hlavnímu inspektorovi pro základní školy na odboru školství. Podivnou věcí na tomto pohovoru byla mimořádná vlídnost hlavního inspektora. Měla jsem pocit, že to, co dělá, nedělá z vlastní vůle, ale z vůle někoho jiného. Možná se přetvařoval. Možná to byl dobrý člověk, který si ve fatálním omylu dělal naděje, že s komunisty musíte spolupracovat, že jiná cesta není, když chcete něco dobré udělat.

Ať už to bylo, jak bylo, choval se ke mně velice pěkně, skoro až mile. Měl kolem 45 roků, vypadal nejistě, skoro rozpačitě, když se mnou hovořil. „Sedněte si, prosím, sestřičko,“ přidržel mi stoličku, když jsem vstoupila. Zeptal se, velmi mile, jak se mi ve škole daří. Poznamenala jsem, že atmosféře vyučování velmi neprospívá, když soudružka inspektorka chodí do třídy a stále si něco zapisuje. Inspektor se usmál. „Já vím. Je to trochu hřmotná žena.“ „Dost mírné slovo pro ni.“ Zasmál se. „Nevím, proč se právě ona dala na tuto práci. Poslali mi ji,“ řekl, jakoby se ospravedlňoval. Chvilí počkal a potom se podíval do nějakého fasciklu, který měl na stole. „Dovolte,“ říká, „jak dlouho už učíte?“ „Sedmnáct roků.“ „Dost dlouho,“ říká. „Jste už velmi zkušená učitelka. Líbí se vám učení?“ „Ano, velmi.“ Podíval se do fasciklu. „Vidím, že máte samá dobrá hodnocení. Každý rok to nejvyšší hodnocení od státního inspektora.“ „Hm,hm.“ Zase trochu zalistoval ve fasciklu, potom se rychle podíval na mě. „Sestřičko,“ říkám jí, „chtěla byste zůstat učit děti?“ „Ano, chtěla bych,“ říkám. „Dobře,“ řekl. „Hm-hm.“ Ještě jednou se podíval do fasciklu a zavřel ho. Potom se uvelebil v křesle a rozhodil rukama. „Státní školská komise,“ říká, „by si velmi přála, abyste vy a vaše kolegyně sestry nadále učily. Víím, že jen tak snadno nenajdeme takové učitelky, jako jsou řeholní sestry. Jste na sto procent spolehlivé každá z vás a prakticky všechny do jedné jste i dobré učitelky, skutečně učíte velmi svědomitě. Já to víím a rovněž... státní orgány to vědí! Nebude jednoduché vás nahradit. Rádi bychom si vás nechali.“ Zase počkal, podíval se na mne, čekal, že něco řeknu. Neřekla jsem nic, tak tedy pokračoval. „Ale když si vás máme udržet,“ říká, „budete muset udělat jednu věc. Jen jednu maličkou věc chce od vás stát.“ Udělal přestávku, ale já jsem stále nic neříkala. „Jedinou věc, kterou bude třeba udělat z vaší strany,“ říká, „je navštěvovat politické školení, získat diplom od Státní školské komise.“ Dovtípila jsem se, co to znamená. Znamená to, že budu muset přestat učit náboženství a začít vtluukat dětem do hlavy komunismus. Jaký jiný význam by to mělo mít „politické školení“. Teď jsem už odpověděla. „To nemohu udělat,“ říkám. „Moje smýšlení, moje cítění a moje náboženství... mi to nedovolí.“ Neříkal na to nic. Zdál se mi dokonce zaskočený. Pokračovala

jsem tedy dále. „Učím už sedmnáct roků“ říkám. „A každý rok, jak vidíte v tom fasciklu, když přišel státní inspektor, vždy mi dával to nejlepší hodnocení ze všech učitelů – samé výborné známky. Když mám tedy takové hodnocení, proč bych potom měla chodit na školení a pokoušet se změnit? Může mne školení posunout výš?“ Čekal a já jsem měla pocit, že mě zkoumá. Zdálo se, jakoby se chtěl ospravedlnit. „Sestřičko“ říká, „poslouchejte mne. Stát by si vás chtěl velmi ponechat jako učitelky. Zdá se mi jen, že to nevypadá tak náročné, když uděláte jen jednu jedinou věc, když půjdete na ta školení?“ „Je to mnoho?“ Zdá se, že je to mnoho,“ odpověděla jsem. Myslím, že pochopil, že neustoupím. Pokračoval však vlídným tónem. „Sestřičko, dávám vám tedy jiný návrh. Souhlasila byste, že když budete na školení a nikdo tam nebude nic říkat proti náboženství, ale všechno se bude týkat jen politiky, zůstanete?“ „Ano“ říkám, „s tím bychom mohly souhlasit, ale když se na školení řekne něco proti náboženství, budeme muset odejít.“ Říkal, že se pokusí na poradě školské komise zjistit, zda se to dá zařídít. Rozhovor skončil a podali jsme si ruce. „Je to velmi špatné, když nám stát dává takovou odměnu za všechno, co jsme udělali jako učitelé,“ řekla jsem při odchodu. Byl to zvláštní pohovor. Inspektor vypadal takový milý. Pomalu jsem kráčela zpět do kláštera a pokoušela jsem se z toho dostat. Alespoň jedna věc se mi zdála jasná. Strana a vláda by si nás chtěla ponechat jako učitele. Chtějí od nás nějaké ústupky – hlavně abychom chodili na politická školení, na kterých se budeme seznamovat s učebními materiály, to znamená s komunistickými materiály, které budeme potom pumpovat do dětí. Když jsem se blížila do kláštera, najednou mě něco osvítilo a pochopila jsem celkem jasně, o co soudruhům jde. Chtějí přijít lacino k velkému oddílu učitelů, jakými jsou pedagogicky kvalifikované řádové sestry, které se hned tak nedají snadno nahradit – protože učitele pro celý národ nevyškolíte za jednu noc. Chtěli nás šikovně „zpracovat“, abychom se stali jejich vlastními učiteli. Dávali přednost této taktice před našim jednoduchým vyhozením. Ale jejich podlý záměr se při tomto nezastavil. Oni chtějí – uvědomila jsem si jasně – dosáhnout ještě víc. Až mi přešel mráz po zádech: když začneme učit z jejich materiálů, potom budou děti poslouchat jejich ateistické učení z úst řeholních sester, z úst učitelů, kterým doposud důvěřovali – tedy zvítězí úplně. Ohavnost tohoto plánu mě ohromila. Ale byla to přesná definice komunistického záměru. Ve své rafinovanosti. Usilovali dosáhnout tohoto cíle jemným přemlouváním. Milými řečmi na pohovorech. Pohádkami, že to není tak mnoho, co od nás chtějí – vždyť nemusíme dělat nic jiného jen chodit na politická školení. Jen to! Za několik dní přišel nový pokus postavit nás do pozoru, další malý nátlak. Koncem května všechny řeholní učitelky spolu s civilními učitelkami z katolických škol byly předvolané na poradě do jednoho kina a tam se chystali zapůsobit na nás jiným způsobem. Byla to jiná forma nátlaku, trochu ostřejší, než doposud, ale ještě stále pod praporem „rozumnosti“ a chladného přesvědčování. Když jsme se shromáždili v místnosti kina, přišel úředník z odboru školství a začal s námi besedovat. Choval se velmi přátelsky. „I vy byste měli být rozumní“ říká. „Sestřičky, i vy si musíte uvědomit fakta. Stát převzal odpovědnost za školství a školy jsou stejné pro každého. Nesmíme trpět žádné rozdíly. Už nesmíme říkat, toto je takto a toto je zase takto. Toto si nechám pro jedno náboženství a toto zas pro druhé. Všichni jsme jednotní a je jen jedna vláda pro celý lid. Všichni musíme být zajedno a jeden za druhého. Toto je ta nejlepší věc, která se mohla stát a náš lid století na nás čekal. Rovnost pro každého. Řekněte, není to správné? Je na tom něco nesprávného?“ Zeptal lichotivě. „Všichni musíme být zajedno, jeden za druhého.“ Z posluchačů se přihlásil jeden, nebyl to řeholník, ale laický učitel, kolem dvaceti pěti roků.

Mluvil velmi pomalu. „Možná přijdu o práci, ale něco tu musím říct,“ říká mladý učitel. „Musím to tu říct. To, co říká pan referent na jevišti, je velmi pěkné. Na první pohled to zní výborně. Rovnost pro každého! Na první pohled proti tomu nikdo z nás nemůže nic namítat, ale co je za tím? Za tím je snaha zbavit nás náboženství. Zatím je...je to ďábelský plán! Pamatujte na to! Dnes vám berou katolické školy, zítra vám budou brát Boha. Toto jsem měl na mysli, toto jsem vám musel říct!“ Posadil se a sotva vnímal potlesk odvážlivců. Ten mladý člověk byl víc než prorok. Brzy došlo až na to, že začali brát lidem samotného Boha. Bůh se začal stahovat ze Slovenska, přesněji, zanedlouho vyháněli i jeho. Ještě stále však visela ve vzduchu nedořešená otázka, co dělat s řeholnicemi, které odmítly chodit na politická školení. Ale už v červnu, na konci školního roku, každý cítil, že je to náš poslední školní rok. Na oslavě konce školního roku, jsme udělali malou výstavu předmětů, které vytvořili naše děti. Matky posypaly třídu přinesenými květinami a zúčastnily se slavnosti. Rozloučila jsem se s dětmi, pak přicházely jedno za druhým ke mně, dávaly mi dárečky a recitovaly malá přání, která je naučily mámy, a jedno dítě mě velmi dojalo. „Milá sestřičko,“ říká, „děkuji vám upřímně za všechno, co jste pro mě udělala za poslední rok. Starala jste se o mě, dělala jste všechno, co jste mohla a já vás přijdu navštívit, ať vám Pán Bůh žehná.“ Plakala jsem, když jsem jim dávala svaté obrázky svatého Josefa, líbala jsem je, všechny jedno po druhém. Nemohla jsem vědět, že je to poslední Sbohem, ale cítila jsem to v hloubi duše. S komunisty je to zvláštní. Velice jim nesluší, když se snaží být šlechetní. Ke každému ušlechtilému záměru, totiž přimíchají kalkulaci, což je na nich velmi vidět a když dělají něco nezištného, cítí se velmi nepohodlně. Jejich trpělivost s námi měla přesně tuto podobu, když se snažili vystupovat před námi jemně a chápavě, vždy byl za tím záměr polapit nás. Když se jim vzpíráte, jednoho dne odhodí masku shovívavosti, která jim stěžovala pohyb. Začnou na vás vrčet a cenit zuby. Až v takové pozici se cítí dobře, pohodlně, jsou šťastní, protože se vrátili ke své přirozenosti. A tak skutečně přišel čas, aby nám ukázali svoji pravou tvář. Začali vystupovat neskrytě, začali cerit zuby, vrčet a řvát. V červenci předvolali všechny řeholní sestry učitelky na shromáždění do Bratislavy do téhož kina. Přišel mezi nás referent ze Státní školské komise, vystoupil na podium a postavil se před tři sta řeholnic. Byl to malý zavalitý člověk, s čímsi očividně pichlavým v sobě. V okamžiku bylo poznat, že časy jemného přemlouvání jsou za námi a že teď tu stojíme v přímé konfrontaci a naposledy jako nepřítel proti nepříteli. Začal řečnit. „Máte tvrdé hlavy,“ řekl na úvod. „Myslíte si, že jimi prorazíte zed“? Byli jsme s vámi velmi trpěliví. Vláda od vás toho moc nežádala. Vláda od vás žádala jen to, abyste chodily na politická školení!“ Při této větě jakoby se mu na chvíli hlas vrátil do polohy lichotivého vbízení se. „Jde o to, abyste jako učitelé chápali význam socialismu a komunismu a abyste pochopili, že všechno se změnilo. Chtěli jsme od vás jen to, abyste získali diplomy od Státní školské komise.“ Znovu se mu vrátil správný hlas a pokračoval tvrdě. Proč musíte mít takové tvrdé hlavy? Proč se aspoň trochu nezměníte? Když jsme skutečně velmi trpěliví, dáváme vám poslední příležitost, ale říkám vám, poslední! Když začnete chodit na školení, můžete zůstat učit. Zase se začal naléhat. „Abych nezapomněl, ještě jedna věc. Našemu státu se nelíbí, když jeho učitele nosí řeholní šaty. Takže bude moudřejší, když se zbavíte hábitu, které máte na sobě a oblečete si normální občanské obleky. Existují velice pěkné dámské šaty a my vám je všem koupíme. Bylo to, jakoby někdo říkal dítěti „teď pěkně poslouchej, děvčátko, pěkně se převlékni, maminka ti koupila nové šatečky,“ zastavil se a ze široka se usmál, že to vypadalo jako jizva přes celou tvář. „Teď,“ řekl, „všechny, které

se mnou souhlasíte, zvedněte ruku“ jako s malými dětmi. Také zvedl ruku, abychom viděli, jak se to dělá. Nikdy nezapomenu na to, co se dělo potom. Když zůstal stát na podiu, ten chlapík, soudruh, se zvednutou rukou. Žádná jiná ruka se nezvedla. Ani jedna sestra ze všech posluchaček, ani jedna z tří sta řeholnic, ruku nezvedla. Jak jsem byla tenkrát hrdá! Když tam stál, malý človíček se zdviženou rukou, pomalu mu přes tvář a celé tělo přešel výraz poznání, že jen jeho ruka bude nahoře, že kdyby tam stál až do soudného dne, zůstane v té místnosti sám se zdviženou rukou! Seděla jsem v první řadě a dobře jsem viděla barvu jeho tváře a celého těla. Stáhl ruku dolů. Vtom se postavila jedna sestra. „Když jsme tolik roků dobře sloužily,“ vykřikla. „Proč najednou teď nevyhovujeme?“ Vždyť jsme se nezměnily!“ Potom se postavila další. „Byly jsme dobré dlouhou dobu učit děti v této zemi,“ zvolala. „Ale když teď nejsme dobré, potom se nehodíme k ničemu!“ Vstala i další. Tak ať nás tedy vyhodí z práce náš vlastní lid!“ Vstala další a obořila se na toho člověka na podiu. „Nebudeme takové sprosté, abychom zrazovali vlastní náboženství a vlastního Boha. Nechejte nás pracovat na poli! Někam nás dejte, jenom nám nepřikazujte dělat takovou sprostotu!“ Vstávaly i další sestry. „Raději půjdeme okopávat!“ Vykřikla nějaká sestra a stejné hlasy hučely ze všech stran. Půjdeme okopávat. Okopávat půjdeme. Okopávat!“ Všechny sestry stály na nohou. Odevšad zněly mohutné litanie odporu, jasné a vítězné jako zpěv aleluja a valily se na podium, na kterém stál malý člověk, zcela sám, jakoby chycený do pastí. Když se hluk utišil, nafoukly se mu tváře hněvem a vykřikl do ticha: „dostanete propouštěcí dopisy poštou! Všechny do jedné!“ Otočil se a utekl. Za několik dní jsem dostala oznámení o propuštění ze školských služeb na tiskopise Krajské školské komise.

Nejdříve popořádku:

1. nesplnila jste požadavky Státní školské komise
2. nesplňujete kvalifikační předpoklady vyučovat na školách, když nejste ochotna splnit uvedené požadavky
3. za těchto podmínek nemůžete pokračovat ve výkonu služby
4. s uvedeného vyplývá, že na základě tohoto dokumentu nesmíte učit na žádné škole v Československu od 1. září 1950

Tedy přišlo to, co přijít muselo. „Děti moje“ – to bylo všechno, na co jsem v tom okamžiku myslela. „Dětičky moje... Co s vámi bude?“ Hned jsem začala sepisovat inventář zařízení školky pro civilní učitelku, která přijde po mně. Mezitím se mi podařilo zařídit si zaměstnání na dětské klinice ve státní nemocnici, kde pracovali sestry z naší řehole jako ošetřovatelky. Byla jsem ráda, že mám ošetřovatelský kurz, protože mi připadalo těžké zůstat bez dětí a tak jsem mohla alespoň opatrovat nemocné děti, což nám soudruzi ještě stále laskavě dovolovali. V polovině srpna přišla civilní učitelka a převzala ode mě inventář. Odevzdala jsem ji klíče od kláštera a kráčela jsem pryč po hrbolaté kamenné dlažbě starého města.

8. Komunisti v kněžcích límečcích

Krvácelo mi srdce po dětech, které jsem učila tolik roků. Pokud šlo o vyučování náboženství, komunisté si šetřili tu největší hrubost na budoucnost. Bylo to krátce po začátku nového

školního roku v září 1950, asi měsíc po tom, co jsem začala pracovat v nemocnici, a v prvním roce po sedmnácti letech ve školských službách. Tehdy jsem zjistila, že si komunisté najali do svých služeb i jistého Kornela. Kornel byl mladý muž, vlastně mládenec, asi osmnáctiletý, který se často potuloval po klášteře. Byl štůplý chlapík, německého původu, tmavší pleti, s černými vlasy, které si česal dozadu. Byl pomocným instalatérem a do kláštera chodíval s náradím v dřevěné bedničce. Nemyslelo mu to tak moc a ve městě ho znali jako bláznivého Kornela.“ Vymýšlel různé bláznivé kousky, např. z ničeho nic vám zaklepal na dveře a zeptal se: „Mohu k vám přijít na večeři?“ Když potkal někoho na ulici, koho pokládal za většího pána, než je on sám, hluboce se ukláněl. A naopak před člověkem, kterého považoval za méně významného, než byl sám, se hrdě vypínal, jakoby ten druhý byl pod jeho úroveň. Byl to prostě chudák – jistý „bláznivý Kornel“. Byl to smutný případ a my v klášteře jsme ho vždy litovali. Nepovažovali jsme ho za špatného chlapce, i když byl „šibnutý“ a vždy když se zastavil u nás v klášteře se svojí zámečnickou bedničkou, vyprávěly jsme si s ním. Myslím si, že musel cítit, že sestřičky jsou jeho jediné opravdové přítelkyně, jediné, které ho měly skutečně rády, které si s ním umí vyprávět, aniž by se mu posmívaly. Na očích mu bylo vidět, že je pomatený a kdykoli se začal chechtat, když jste se s ním daly do řeči. Většina lidí si ho dobírala a někteří mu přímo řekli: „co se směješ? Ach, promiň, zapomněli jsme, že ty jsi ten bláznivý Kornel!“ Jen v klášteře jsme se tvářili, že nevidíme, jaký je chudák. Jednoho dne jsem se v nemocnici dozvěděla, že školská správa jmenovala tohoto Kornela „učitelem náboženství“ na škole, do které patřila nyní i moje bývalá třída. Kornel se prý přihlásil na inzerát v novinách, který mu estébáci podstrčili krátce po vyhnání řeholních sester. Došlo to až tak daleko, že Kornela přesvědčili, aby učil náboženství oblečený v bohosloveckém šatu, ještě i s límečkem. Mohlo mě z toho klepnout. Někteří rodiče vyučovaných dětí se nechali na počátku zmást, protože málokdo věděl, kdo je Kornel. Byli rádi, že po odstranění sester se státní orgány alespoň nějak snaží zajistit vyučování náboženství. Netrvalo to však dlouho a rodiče zjistili o co jde, když jim děti po návratu ze školy referovaly, jak je Kornel učí. O věci jsem se dozvěděla, když si mně přišli některé matky stěžovat do nemocnice. Bylo toho dost na to, abych začala vyučovat náboženství tajně mimo školu. A tak jsem se po večerech, když jsem neměla službu v nemocnici, scházela se skupinou asi patnácti dětí a vyučovala jsem je.

Scházeli jsme se v různých bytech, sedávali jsme za zataženými roletami a stěhovali jsme se z jednoho domu do druhého, abychom se vyhnuli podezření. Ve dne samozřejmě, děti chodily do státní školy a od nich jsem se dozvěděla o nehorázné zlomyslnosti komunistů, kterou páchali prostřednictvím Kornela. Kornel jako „učitel náboženství“ například četl v hodině příběh, který mu dali do rukou estébáci zpracovaný podle jakési ateistické publikace. Příběh se týkal Ježíšova působení na zemi. Lidé v jisté době – podle estébáckého a Kornelova podání – zvali často Ježíše a jeho učedníky na návštěvu do svých domů. Jednoho dne řekl svatý Petr Ježíšovi: „proč bychom měli chodit stále jen mezi chudé lidi, kteří nám nabízejí jen čaj a kávu? Já chci ochutnat i něco jiného.“ A tak Ježíš se svými učedníky šli na večeři, která byla zcela jiná – hráli tam karty, tancovalo se a pilo. Nakonec si unavený Ježíš lehl a usnul v té místnosti, kde lidé hráli u stolu karty. Za chvíli svatý Petr, který toho také dost vypil, se také cítil unavený, strčil rukou do svého Mistra a řekl: „Ježíši, jdu spát, posuneš se trochu?“ „Zajisté“ řekl Ježíš. A tak se Ježíš pohnul dále ke stěně a udělal místo Petrovi. Když tak leželi, propukla mezi hráči karet u stolu bitka a Petr se jim začal smát. Když hráči uslyšeli, jak

se jim Petr směje, zanechali hry, vytáhli Petra z postele a zbili ho. Petr se potom vrátil do postele: „nevadilo by ti, kdybych si lehl ke zdi, aby mne zase nezbili?“ Ježíš řekl: „nevadilo, pojď!“ a vyměnili si místa. Když Petr u té stěny usnul, začal vzdychat, protože po bitce ho všechno bolelo. Hráči si říkali: „proč ten chlap u té zdi tak vzdychá – vždyť toho jsme nezbili? Dáme mu nějaký lék proti vzdychání.“ A tak ho stáhli z postele – byli natolik opilí, že nepoznali Petra, kterého už jednou zbili a ještě mu jednou naložili. Tak dostal svatý Petr dvakrát za sebou. Byl to příběh vymyšlený na znevážení náboženství. Měl vnést do dětských myslí zmatek, zvláště když ho měl vyprávět člověk oblečený v bohosloveckém šatě. Pod pláštěm „vyučování náboženství“ se skrýval hrubý výsměch náboženství, s mnohem horšími účinky, než přímá ateistická propaganda. Sám Kornel byl přitom nejnevinnějším nástrojem estébáků. Vůbec nevěděl, co dělá. Pro komunisty byl jen šaškem. V druhém příběhu zase Kornel vykládal, jak se potkali anděl s čertem a začali se hádat, kdo umí rychleji utíkat. Čert tvrdil, že umí utíkat rychleji, než anděl a anděl tvrdil, že umí utíkat rychleji, než čert. Anděl tedy řekl: „když si skutečně myslíš, že umíš utíkat rychleji, dej mi dvoumetrový náskok a můžeme závodit. Když mě k nebeské bráně doženeš, všichni andělé z nebe půjdou zítra do pekla a budou vám pomáhat topit pod kotly. Když mne nedoženeš, musíš i se svými kamarády z pekla za trest rozsvítit všechny hvězdy na nebi.“ Začali tedy závodit. Anděl byl za chvíli před nebeskou bránou a ještě měl malý náskok před čertem. Jenže když anděl již probíhal branou, čert vyrazil z posledních sil dopředu a ukousl andělovi kousek paty, protože mu ještě jedna noha stále trčela ven. Anděl šel potom za Pánem Bohem a stěžoval si, že nemá obě nohy stejné, protože mu čert z jedné kousek ukousl.

Pán Bůh mu odpověděl. „Neplač. Dáme to do pořádku.“ A tak Bůh udělal andělovi u paty jamku, aby měl obě nohy stejné. A udělal to i lidem, a od té doby máme před patou na obou nohou „přihlavok“. Před tím měli andělé celkem rovná chodidla a podle nich také každý člověk. Od té doby však máme místo pěkného rovného chodidla pod nohama jamku. Když to anděl uviděl, byl velice rád, že nemusí jít do pekla a přikládat do pece. Byla to svým způsobem zábavná příhoda, známá z lidových pověstí. Ale soudruzi si to vypočítali tak, aby v kontextu „vyučování náboženství“ tento podvod pomohl vnášet zmatek do nevinných hlav. Především je třeba říct, že z hlediska věrouky andělé nemají žádné tělo. Jsou to čistě duchovní bytosti. Podobné vyprávění mělo zmást žáka a nasměrovat ho, aby po zjištění omylu, že věřil něčemu zjevně vymyšlenému, teď nevěřil ničemu. Kornel jako „učitel“ vyprávěl dětem i mnoho jiných příběhů. Například o tom, jak Petrova matka přišla do očištěnce a syn ji spustil provaz, aby se mohla z očištěnce vyšplhat do nebe. Nebo o tom, jak misionáři uspořádali velkou hostinu, a tak se najedli, že si museli skákat po břichách, aby se jim břicha vyrovnaly. Takové „vtipné“ bývaly komunistické pohádky. Zneužití Kornela byla ta nejhrubší věc jakou naši soudruzi vymysleli. Úmyslně udělali „učitelem náboženství“ mladého, rozumově zaostalého člověka, o kterém věděli, že nemá v hlavě všechno v pořádku – a právě to byl důvod, pro který si ho vybrali. Posloužili si tím ve více směrech. Především se mohli tvářit, že i nadále dovolují vyučovat náboženství na školách. Když by někdo tvrdil opak, stačilo jim ukázat na Kornela – podívejte se, my máme svého učitele náboženství! Za druhé dobře věděli, že Kornel není schopný učit děti skutečné náboženství, protože žádné neznal. A za třetí, a zároveň nejhorší, zneužitím tohoto nemocného mládence jako učitele náboženské výchovy oblečeného do kněžského oděvu, kterému měly děti důvěřovat, záměrně vnášeli do dětských

myslí jed a vysmívali se náboženství. S touto zákeřností se dá těžko něco srovnat. Bledne před ní ještě i pozdější přímé pronásledování, jaké jsem zažila, když jsem musela zahodit řeholní šat, utíkat před bolševiky a skrývat se ve vlastní zemi jako potkan. Na tajných večerních setkáních se mě děti ptaly na tyto povídačky, které slyšely přes den ve škole. „Sestřičko, je to pravda, co nám vyprávěli ve škole o svatém Petrovi a jeho matce? Je to pravda, jak Pán Ježíš s Petrem šli na hostinu a hráči karet Petra zbili?“ „Ne, milé děti,“ říkala jsem a srdce mi přitom mohlo puknout hněvem – ať mi to svatý Josef odpustí. „Ne, děti moje, to není pravda!“ A pokračovala jsem ve vyučování náboženství podle pravdy. Učila jsem děti Desatero Božích přikázání, učila jsem je, co je hřích, co je svatá mše, jaký význam má svaté přijímání a zpověď. Neměli jsme knížky, proto jsem jim psala katechetickou výuku do sešitů, které si nosily s sebou. Když jsem měla noční službu, často mne zastupovala moje nejlepší kamarádka sestra Margita, abych mohla jít za dětmi do některého domu. Když mě nemohla zastoupit, vzala jsem děti do nemocnice a učila jsem je tam v čase vyhrazeném na večeri. V nemocnici jsem bývala se sestrou, která měla na starosti prádelnu a ta byla oddělená na konci nemocnice. Tam jsme se zamykali i s dětmi a mívali jsme náboženství obklopeni sušícím se prádlem. Sedávala jsem na dřevěném schodku a ony sedávaly na dekách na podlaze. Vyprávěli jsme si potichu a na konci jsme se vždy pomodli Otče náš, jenž si na nebesích. Nikdy jsem neviděla děti tak pěkně poslouchat a tak hezky sedět jako v této tajné třídě. Ale po tom za pět měsíců tajného vyučování jedno z mých dětí, jmenovalo se Editka, milé dítě s černými kučery mne ve vši nevinnosti prozradilo. Učila jsem děti dvě věci: za prvé, nesmíte nikomu říkat, že vás učím náboženství. Za druhé, nesmíte lhát. Avšak tyto dvě věci nešli v dětské hlavičce dohromady. Jednoho dne se Kornel ve státní škole zeptal Editky, zda půjde k prvnímu svatému přijímání. „Ano,“ říkal můj malý miláček. „Půjdu, ale ne s vámi.“ Neboť i Kornel měl v té době jít s dětmi k prvnímu svatému přijímání. Já půjdu se sestřičkou. „Se sestřičkou?“ podivil se Kornel. „A co ty máš společného se sestřičkou?“ „Sestřička,“ říká malá Editka, „ta nás připravuje k prvnímu svatému přijímání“. A tak mi Kornel vzkázal na lístku.. „nemíchejte se mi do práce! To je moje práce, a ne vaše. Když se mi budete míchat do práce, udám vás.“ A podepsal se „Kornel – úřední učitel náboženství“. Musela jsem tedy přestat tajně učit náboženství. Bylo dobré, že jeden kněz zašel za Kornelem a domluvil mu, aby mne neudával. Editka z toho byla nešťastná a plakala. „Sestřičko,“ fňukala přede mnou. „Vždyť já nesmím lhát!“ Jiné děti ji vyčítaly, že to prozradila. Ale já jsem jim řekla: „Nechte ji, Editka udělala dobře. Lepší je nelhat. Neplač, Editko, nic špatného jsi neudělala.“ A od té doby jsem pracovala jen v nemocnici. Chudák Kornel. Matky mi říkaly, že chodí za nimi a vypráví jim, kolik má nyní práce a starosti, kolik zodpovědnosti, když musí učit tolik tříd. „Všechno je na mě,“ říkal důležitě. Potom lítostivě, nehledě na ten kolárek, který nosil, žadonil od nich peníze, aby mohl „vystudovat na kněze“. Matky mi vyprávěly i o tom, jak na Stalinovy nebo Leninovy narozeniny přišel v hodině náboženství do třídy soudruh inspektor, který četl dětem Stalinův nebo Leninův životopis a Kornel v tom svém kolárku seděl v první lavici, přikyvoval hlavou, šklebil se a tleskal jako opice. Chudák Kornel. Později jsem se dozvěděla, že Kornel učil „náboženství“ až do roku 1953, kdy vyhodili i jeho. V září 1953 soudruzi vydali nařízení, podle kterého se ruší vyučování náboženství na školách – týkalo se to i takového, jaké produkoval Kornel – a náboženství se od té doby mělo učit jen v kostelích. Ať Bůh odpustí Kornelovi. Byl jen nešťastným nástrojem a nevěděl, co dělá. Jen o tom jsem přemýšlela, co asi cítil, když vyhodili i jeho.

Kde je asi nyní? Chodí se zámečnickou bedničkou po bývalých kláštorech a touží po tom, aby s ním mluvily nějaké sestřičky a aby se mu nikdo neposmíval? Takto se vypořádávali komunisté s náboženstvím. Všechno měli dopředu naplánované. Když se dívám zpět, tak vidím, že nikdo z nás nevěřil, a sotva někdo na Slovensku tušil, že si komunisti dovolí proti náboženství to, co si dovolili. Pamatuji si jeden okamžik, krátce po převzetí moci komunisty, když mi otec Matěj ukázal jeden dokument, který se týkal státního vzdělávacího programu a který se mu podařilo dostat do rukou. Dokument se jmenoval **Jak postupovat dále**. Říkalo se v něm, že je nevyhnutelná reedukace všech řeholníků a kněží, že je potřebné převychovat je v občanském duchu, podřídit státu a všechny, kteří projeví neposlušnost, odstranit z cesty a potrestat tak, aby ostatní dostali strach a poslušně plnili příkazy strany a vlády. Pamatuji se, že jsem si tenkrát myslela, že jde jen o podvrh, že ani komunisti se neodvážejí plánovat podobný postup proti náboženství, které má tak hluboké kořeny na Slovensku. Nikdo to nepředpokládal. Všichni jsme byli slepí. Největší slabostí našich lidí ve vztahu ke komunismu je, že nikdy nepochopí, dokud se nepřesvědčí na vlastní kůži, že komunisté jsou skutečně takoví, jací jsou. Dokonce ani já, katolička a řeholnice jsem to nechápala a nevěřila jsem tomu. Komunisti mají vždy plnou hubu krásných řečí a sladkých slibů, umí je okrášlit a nabídnout lidem lépe, než všichni ostatní. Samozřejmě, dokumenty typu „Jak postupovat dále“ neukážu nikomu. Možná je to projev naší důvěry v dobro skryté v člověku, že ve své důvěřivosti ani nepředpokládáme, že by se za takovými pěknými slovy, mohli soudruzi maskovat jiné plány. Až později zjistíte, že komunisté vám nejdříve dali sníst sladkou dobrotu i s pastvou a potom snědli oni vás. A jak obratně vystupují soudruzi na veřejnosti. Když hodnotíte, co se stalo, musíte uznat, že se svým programem postupovali velmi dobře. Vždy krok za krokem, stupínek za stupínkem, příkaz za příkazem. Nejdříve zakázali náboženství ve vyšších třídách, potom zakázali kněžím a řeholnicím učit na státních školách. Později jim zakázali učit náboženství na všech školách, včetně katolických a postarali se, aby ani děti na předškolním stupni nemohly dostat náboženskou výchovu, protože „není žádný důvod, aby se na tomto stupni hovořilo o náboženství, vždyť když děti vyrostou, později si mohou vybrat ledajaký druh náboženství.“ Šikovné – mohou si vybrat potom, když už byly vychované od útlého věku bez Boha, jen na základě programu všudypřítomného zaklínadla „čest práci“! Mohou si vybrat – když nebudou mít ani zdání o Bohu. A mezitím komunisté usilovně pozavírali všechny kněze, kteří se vzepřeli a poslali je do továren, nebo na pole poslali pracovat všechny sestřičky. Po tomto výkonu soudruzi – kteří mají protirečení i ve filozofii velmi rádi a pokládají je za nástroj historického rozvoje společnosti – se odvážili říct: „my se o náboženství nestaráme, nám je jedno, zda někdo učí náboženství.“ Na důkaz tohoto tvrzení si dokonce nechali tisknout inzeráty v novinách, že přijmou učitele náboženství. Skutečně ohromně promyšlené inzeráty v situaci, když nikoho nenechali učit! Chytře – odporně, ďábelsky promyšlené! V nemocnici, které jsem po zanechání tajného vyučování náboženství věnovala celý čas, mně chybělo vyučování dětí. Zpočátku jsem se snažila to dělat tajně, ale potom i to skončilo. Svým způsobem práce v nemocnici mě bavila ještě víc, protože jsem byla znovu mezi sestrami (bylo jich sedmdesát čtyři), již ne opuštěná, jak jsem bývala ve školce, izolovaná mezi samými soudružkami. A kromě toho jsem měla na tuto nemocnici krásné vzpomínky, protože zde jsem se rozhodla vstoupit do řehole toho památného dne, když matka představená, která zde už dávno není, sestoupila ke mně po schodech do přijímací místnosti a chovala se ke mně tak přátelsky. Nejen ona, ale i všechny sestry přišly za mnou rozesmáté a

veselé bez jakéhokoliv odstupu a upjatosti. Ale nadevšechno bylo cenné, že jsem byla zase s dětmi – jen sem a tam jsem jim propašovala kousek výchovy během nemocničního ošetřování. Převlékla jsem se z černého hábitu do bílého ošetřovatelského šatu téže řehole – chvála Bohu, mohla jsem být stále ve svém řeholním šatě. Bývala jsem v malém pokojíku s okny do ulice, se sestrou, která měla na starosti prádelnu. Měla jsem na starost devět nemocných dětí do čtrnácti roků a starala jsem se u nich o všechno. Krmila jsem je, umývala, čistila jsem jim rány a dávala krevní plazmu. Léčily se zánětem slepého střeva, zotavovaly se po operacích kýl nebo po otravě louhem a měli jsme i jedno dítě s tuberkulózou. Jedno sedmileté dítě, o které jsem se starala, umřelo na leukémií. Pracovala jsem dlouho do noci a dvacet čtyři hodin mi někdy nestačilo. Spávala jsem čtyři až pět hodin denně. Ale i tak jsem se cítila šťastná, že jsem s dětmi. Všude kolem sebe jsme viděli narůstající znaky komunistického vlivu na život našich lidí. Jedním z hlavních znaků byly tzv. „dětské pracovní brigády“, které se pomalu stávaly jakýmsi zvláštním náboženstvím. Komunisté měli představu, že každý člověk musí pracovat, a tuto představu vtloukali stále lidem do hlav. Měla jsem podobný názor, přestože jsme na to šli různými cestami. Když měly děti sedm roků, vstupovaly do pracovních brigád, které vedli jejich učitelé. Děti například chodily od domu k domu, sbíraly odpad, staré lahve, hadry, nakládaly to na vlečky nebo na nákladní auta, která jezdila za nimi a vozila to do státních sběrných míst. I malé děti měly na sobě modré blůzy podobné těm, jaké nosili dospělí mládežníci. Tyto modré blůzy a košile se stali jakousi jednotnou uniformou celé země. Říkalo se, že zanedlouho se na Slovensku nebude nosit nic jiného, než modré košile a že celá země bude vypadat jako jedna polepšovna. Když děti trochu povyroستly – měly kolem osmi až deseti let, postoupily hodnostně od sbírání odpadu a starých lahví výš – vozily je na pole, kde se řadily do zástupu a pochodovaly sbírat brambory, hrozny, mák nebo fazole. Některým rolníkům a družstevníkům se to zpočátku nelíbilo, tvrdili, že dětské brigády víc úrody pošlapou, než posbírají, ale zvykli si, protože pro komunisty bylo důležité vštěpovat dětem heslo „práci čest“ jako sama úroda. Pracovní brigády plnily i jinou úrodu. Když se konaly v neděli, pomáhaly vyprazdňovat kostel.

Jednou v neděli jsem se procházela po ulici. Řeholnice, které nebyly odvezené do soustředěvacích táborů, nevycházelý často ven, ale já jsem byla od dětství zvyklá chodit na čerstvý vzduch a cvičit a o té neděli se mi bez ohledu na vzkvétající komunismus zachtělo nadýchat se čerstvého vzduchu. V tom jsem zpozorovala na cestě pochodovat něco, co vypadalo jako dětská pracovní brigáda. Děti mířily k obytným domům, běhaly od jednoho vchodu ke druhému a vracely se s lahvemi, hadry a jinými odpadky v rukou k nákladnímu autu, které je doprovázelo na ulici. Byly to děti asi sedmileté a všechny byly v modrém. Když jsem přišla blíž, poznala jsem některé děti, které jsem ještě před nedávnem učila ve škole. Rozlobilo mě to, zastavila jsem jednu žačku, když při zpěvu „Písně práce“ házela kusy železa na vlečku. Měla na sobě modrou košili, na hlavě rádionku a pod ní zahalenou tvář. „Podívej se, jak vypadáš!“ říkala jsem jí. „Proč se v neděli pěkně neoblečeš a nejdeš do kostela? „Och my nesmíme vynechat brigádu“ říká mi. „Protože soutěžíme s jinými školami, kdo nasbírá nejvíc šrotu a když budeme rychle sbírat, dostaneme první cenu!“ Odcházela jsem se smutným srdcem. Kdesi za sebou jsem stále slyšela její hlas, jak znova a znova začíná „Znej pieseň slávna, vznešená“. Jednoho dne, když jsem pracovala v nemocnici na druhém poschodí, řekla mi kolegyně, že mě dole hledá nějaký malý chlapec.

Sešla jsem do přízemí a vidím, že je to jeden z žáků z mé školky, teď už měl asi sedm roků. Držel v ruce pěknou panenku a podával mi jí. „Sestřičko, něco jsem vám přinesl“. Byla jsem překvapená a dojalo mě to. „Našel jsem to, když jsme byli na brigádě. „Děkuji ti, ale nechci ji,“ co když si ji ukradl?“ „Z toho si nic nedělejte, sestřičko,“ říká chlapec. „Na brigádě si každý může vzít, co chce. A on si „vzal“ panenku zapomenutou venku před vchodem. „To se může, sestřičko,“ říká, „to máme povolené. Jiné děti mají už tolik nasbíraných věcí a nikdo nic neříká“ a dodal: „uviděl jsem panenku, tedy jsem si myslel, že se vám hodí.“ Uvědomila jsem si, že už i naše děti pochopily smysl socialistického hesla „Všechno patří lidu“, tedy nikdo nikomu nemůže nic ukrást, jen vzít, protože všechno patří každému. I dospělí tvořili pracovní brigády. Ještě i v nemocnici musel ředitel na pokyn strany a vlády ustanovit skupiny, které chodily „na brigádu“. Lékařky chodily v určitou dobu drhnout podlahu, okna a záchody. I lékaři si oblékali modré brigádnické košile, běhali po budově, sbírali odpad a vyhazovali staré matrace. Smyslem této povinnosti bylo, aby každý dělal to, co vyžaduje strana a vláda, a zároveň, aby se všichni dostali na jednu společenskou úroveň. Když člověk celý den jen operoval, nebyla to práce ve smyslu komunistických ideálů. Správná práce byla špinavá práce – vynález komunistů. Pracovat znamenalo držet v ruce krompáč a lopatu nebo čistit záchod. Jeden specialista v naší nemocnici, vynikající chirurg a přední vědec vyvolal velké rozhořčení mezi straníky, protože zásadně odmítal chodit na brigády. Ředitel byl rozzlobený. „Co na to řekne inspekce?“ „Kašlat na inspekci!“ Zaslýchla jsem specialistovu odpověď, od kterého jsem nikdy neslyšela vyslovit hrubší slovo. „Jen proto, že přijde nějaké sprosté nařízení shora, já teď půjdu sbírat smetí a nosit na vlečku staré matrace? Já nebudu riskovat lidské životy tím, že budu mít špinavé puchýře na ruku, kterými mám operovat. Strana a vláda by si měly rozmyslet, co mám dělat – operovat nebo sbírat odpadky? Jedno z toho mohu dělat, ale ne oboje!“ „To je strašné,“ říká ředitel. „Budu mít z toho problém.“ Nevíme jak, ale řediteli se podařilo přesvědčit stranu a vládu, že je nutné udělat výjimku pro toho specialistu. Ale ostatní v nemocnici už takové štěstí neměli. Udělali jsme proto nástěnku a bavili jsme se. Na nástěnce byli nakresleni všichni doktoři jako brigádníci pod velkým heslem „Práci čest!“ a jak od nich utíká specialista a na zádech má nápis „A práci pokoj!“ Komunismus se šířil všude. Pronikal i do nemocnice. Když vyšlo nařízení o odstranění křížů z pokojů a nikdo je nechtěl sundávat, doslechli jsme se, že pošlou tajně a ti to dnes v noci udělají.

A tak jsem ve svých dětských pokojích dala kříže dolů sama a schovala je. Když jsem sundávala kříž nad postelí jednoho chlapce, ten se probudil. „Sestřičko,“ ptal se podezíravě, „co to děláte s tím křížem?“ „Dávám ho dolů, chci ho očistit.“ „Totéž nám říkali i ve škole,“ říká chlapec. „Říkali, že dávají dolů kříž, aby ho mohli natřít barvou. Jenže nám ho už nedali zpět. Když chcete kříž utřít, mohli byste ho utřít také na stěně.“ Chlapec byl takový neoblomný, že jsem musela tento kříž nechat na místě. Ostatní kříže jsem však sundala a byla schovaná do té doby, než se zjistilo, že poplach byl planý a že se zatím nenašel nikdo, kdo by je chtěl sundat. Ale i přímo do nemocnice začali dovážet komunistické plody, živé a hrozivé. Jednoho dne nám přivezli asi osmnáctiletého mládence. Bylo vidět, že to byl kdysi pěkný chlapec, který měl však nyní rozsáhlé rány na hlavě, jakoby ho někdo hrozně zbil. Byl ochrnutý na celé polovině těla. Chlapec – jmenoval se Ivan – byl v nemocnici dva měsíce a podstoupil více operací. Za tu dobu jsem ho poznala blíž a zjistila jsem příčinu jeho zranění a ochrnutí. Ještě před rokem býval Ivan v horské dědině na východním Slovensku. Stal se

neformálním vůdcem skupiny mladíků, kteří měli jediný cíl – chránit místního faráře v případě, když ho přijde zatýkat státní bezpečnost. Už před tím jsem slyšela o více podobných organizovaných skupinách na mnohých místech Slovenska, zvláště ve vzdálených obcích, kde obyvatelé nebyli zvyklí, aby se jim někdo cizí míchal do života a ještě stále měli odvalu stavět se na odpor komunistům. Jednoho dne přišli tajní s četníky pro kněze, ale chlapci vedeni s Ivanem spolu s místními lidmi je odrazili holemi a kameny. Druhý den se však četníci vrátili s holemi a samopaly. Vzali s sebou nejen kněze, ale i toho chlapce. Kněze i chlapce odsoudili a dali do vězení. Za rok Ivana propustili z věznice. Velké rány na hlavě a paralyzovaná polovina těla byly suvenýry, které si odtud přinesl. Musel jít rovnou do nemocnice. V tom roce, který strávil ve vyšetřování a v žaláři, raději ani nevyprávěl. Ale jednu větu mi ustavičně opakoval. „Víte co, sestřičko,“ říkal. „Buďte ráda, že jste se nedostala do rukou estébákům“. Lékaři dostali Ivana do rukou pozdě, než aby ho mohli operacemi zachránit, i když se o to zoufale pokoušeli. Po jedné operaci nám zemřel. Moji povinností bylo oznámit to jeho otci. Otec přišel do nemocnice. Byl to vysoký chlap, hřmotný a statný jako kopce okolo jeho dědiny. Neviděla jsem mu v očích slzy, ale cosi víc, cosi nelítostné, vzdorovité a prastaré. Hleděl na tělo svého syna – potom si klekl a vyprávěl si s ním jako se živým. „Ivanku, můj synu,“ říkal. „Víš, jak jsem tě miloval a co jsem si s tebou plánoval. Přišel jsem sem a musím se s tebou rozloučit. Dobře víš a víme to oba, proč jsi musel zemřít. Umřel jsi proto, protože ses nebál bránit otce. Proto jsi mým dobrým synem, ano, proto, že se nebojíš ničeho. Říkám ti, že jsem na tebe hrdý, Ivanku, a budu hrdý stále, protože jsi umřel za svatou věc, za kterou tě všichni budeme mít jako mučedníka. Nic jiného. Ať je Bůh s tebou, Ivane můj. Neboj se, uvidíme se v nebi!“ Otec vstal a napsal mi na papír adresu toho kněze, za kterého Ivan položil život a který ještě stále seděl ve vězení. „Sestřičko, pošlete,“ říkal mi a jeho postava se vztyčila nade mnou jako skála, „napsala byste tomu panu faráři? Řekla byste mu, prosím vás, že Ivan skončil své poslání na této zemi.“ Bylo více mladíků v Ivanově věku, kteří aktivně vzdorovali českým a slovenským bolševikům. Někteří z nich skončili v naší nemocnici, kde jsme na vlastní oči viděli, jak komunisté odplácejí za jakýkoli odpor – rozmačkanými prsty mladému studentovi, kterého chytli za psacím stolem, jak psal „protistátní letáky“ nebo hluboce popálenými chodidly, která pálily rozžhaveným železem. Takovými způsoby upevňovali svoji moc nad zemí – počínaje bláznivým Kornelem, až po rozpálené železo. Důkazy komunistického panství jsem mohla vidět nejen na Ivanově ochrnutém těle, ležícím bezvládně na nemocniční posteli – ale stačilo mi vyklonit se z okna a podívat se na ulici. Jednoho dne přišla do nemocnice četa chlapů v šedých vězeňských uniformách opravovat budovy. Dala jsem se s nimi do hovoru a brzy jsem zjistila o koho jde. Jednou jsem vstoupila do jednoho pokoje a vidím malého pacienta jak pozoruje oknem tyto nové pracovníky. Chlapec se mě zeptal, zda nevím, kdo jsou ti lidé. „Jeden z nich je kněz,“ říkám. „Vidíš toho, který tlačí vozík? To je kněz.“ „Sestřičko,“ říká chlapec, a proč mají dělníci na sobě vězeňské šaty? „Něco ukradli?“ Nevěděla jsem, co mu mám říct. V naší zemi v té době i stěny začínaly mít uši a já jsem cítila, že je stále těžší se svobodně vyjadřovat dokonce i před dětmi. „Neudělali nic zlého,“ dívala jsem se zdaleka. „Jsou to dobří lidé, neboj se.“ „Všichni lidé ve vězeních jsou dobří.“ „Ne, všichni nejsou dobří,“ odpověděla jsem mu. „Někteří jsou špatní.“ „A proč dobré a zlé dávají do vězení spolu?“ Byl velmi zvědavý. Odpověděla jsem: „zeptej se otce, když tě přijde navštívit, proč i dobré lidi dávají do vězení. Ten to bude vědět lépe, ten je na svobodě.“ Druhého dne chlapci zářily oči. „Sestřičko, ptal

jsem se táty, a ten mi řekl, proč.“ Ztišil hlas a řekl mi tajně, jakoby mne zasvěcoval do velkého tajemství, které zná jen on a jeho otec. „Táta mi řekl,“ zašeptal mi, „že skutečně někteří lidé ve vězení jsou zlí, ale nyní jen málokterí. Říkal mi, že špinaví komunisti posílají teď do vězení většinou samé dobré lidi. A já vím, co udělám, když budu velký. Budu se učit četníkem, půjdu do věznice a vypustím všechny dobré vězně ven. Protože když to neudělám, oni ještě zavřou i mého tátu. Protože je dobrý.“ Žaláře se plnily a plnily se i koncentrační tábory. Kněží nosili šedé trestanecké uniformy a rovněž i řeholní sestry, které strana a vláda učila praktikovat heslo „Čest práci“ na státních a družstevních polích. Když zůstala řeholní sestra na svobodě a šla po ulici, mohlo se jí stát jako sestře Margitě, že na ni zakřičí dítě z okna: „čarodějnice, čarodějnice!“ komunistům narůstala moc a odvaha. V té době jsem šla navštívit děvčátko, které si u nás před časem léčilo zlomenou nohu a teď se doléčovalo doma. Šla jsem za matkou do zahrady za dům, kde právě sundávala usušené prádlo. Vyprávěli jsme si o lidech, které právě zatkl. „Brzy mohou zatknout i vás, sestřičko!“ říká matka. „Časy jsou všelijaké. Každým dnem se to mění – z jednoho dne na druhý je to jinak.“ Sundala jedny šaty ze šňůry a otočí se ke mně: „sestřičko, vezměte si je.“ Usmála jsem se. Časy mohou být všelijaké, ale pokud jde o mě, neumím si ani představit, že bych mohla chodit bez hábitu. Ne, ne!“ říkám. „Mohou přijít zlé časy, ale ne až tak zlé.“ „Prosím vás, sestřičko,“ říká matka. „Vezměte si je – aspoň já se budu cítit klidnější.“ Tedy jsem si od ní vzala starší šaty a šátek, který mi také tak naléhavě nabízela. V té době téměř všechny sestry měly připravený kufřík s civilními šaty. Vícekrát jsem si vyprávěla s Margitou o tom, jak budeme jednoho dne utíkat – ale doufám, že ne doopravdy? Vrátila jsem se do nemocnice, nacpala jsem šaty i s šátkem na dno kufříku a zapoměla jsem na ně. Bože, ani nevíme, jakým činem nám tu a tam zachraňuješ životy. Naléhání té ženy, abych si vzala šaty, které mi nabízela, mě v pravém čase zachránilo před bolševiky. Když však přišel ten čas, Pán mě chtěl použít na práci na nové a bohaté vinici – když mi dal možnost pomáhat jiným lidem vymanit se z rukou, které se každý den stále bezohledněji chystaly zajmout i Jeho samého.

ČTVRTÁ ČÁST

STÁVÁM SE SOUČÁSTÍ PODZEMÍ

9. Zvláštní nové poslání

Jakými cestami jsem se dostala já, dcera chudého rolníka, k ilegální činnosti zaměřené na organizování útěku přes hranice. Když jsem byla v klášteře, býval tam s námi i jeden kněz, který vydával katolický časopis a připravoval několik studentů na kněžská svěcení. Nazýváme ho páter Matěj. Je to tentýž člověk, kterého jsem nutila, aby se vyzouval jako všichni, když chtěl vstoupit do třídy. Měřil víc, než sto osmdesát centimetrů a byl tvrdý jako kámen, člověk s odvahou zakořeněnou až v kostech a s oddaným srdcem. Člověk, který mluvil pomalu a který otevřel ústa jen tehdy, když měl co říct. Když soudruzi přišli k moci, okamžitě zastavili vydávání jeho časopisu. Po tom roku 1949 za ním přišel mládenec, který pracoval pod zemí a optal se pátera Matěje, zda by u něj mohl bydlet a pomáhat mu při studiu.

Páter Matěj řekl, že ano. Páter Matěj náhodou nevěděl nic o studentově podzemní činnosti, ale pokud jsem znala pátera Matěje, na tom vůbec nezáleželo. Zanedlouho „bezpečnost“ studenta zatkla a dostal osm roků. Když vyšetřovali všechny kolem, páter Matěj šel do vězení na šest měsíců za „poskytování úkrytu“ mladíkovi. Bylo to v srpnu roku 1949, když pro něj přišli do kláštera čtyři četníci. Jeden čekal u brány a tři přišli pro duchovního otce Matěje do jeho kanceláře. Byl právě v zahradě a jedna ze sester běžela za ním a oznamovala mu, že pro něj přišli. „Utečte, otče,“ radila mu sestra. „Ne, nikam nejdu,“ řekl páter Matěj. Necítím se ničím vinen. Nic jsem neudělal. Nebudu nikam utíkat.“ A tak ho sebrali a dali mu šest měsíců. Odseděl si čtyři měsíce v místní věznici v Bratislavě a potom ještě dva měsíce v Leopoldově, kde chodil pracovat na pole. Když se roku 1950 vrátil z vězení, měl revma. Našla jsem doktora a nemocnici, kde by se mohl léčit, a požádala jsem jiného doktora, aby vydal potvrzení, že ho nesmí vyslýchat, dokud se nevyléčí. Nevím, zda by lékař mohl v něčem pomoci, kdyby skutečně přišli, ale měla jsem v rukou aspoň nějaký doklad. A když se páter Matěj zlepšil, odešel z nemocnice a dostal faru blízko Bratislavy. Byla to velmi pěkná farnost na úpatí karpatských vrchů, patnáct kilometrů od Bratislavy. Maličký, asi dvěstěletý cihlový kostelík na konci města schovaný mezi stromy. Páter Matěj tam byl jen tři týdny a už za ním přišla „bezpečnost“ znovu. Sebrali ho – tentokrát celkem pro nic. Nemohl utéct, protože mu nejdřív poslali předvolání na „stanici veřejné bezpečnosti“, jak to tenkrát nazývali. Páter Matěj však už dobře věděl, že toto je cesta, jakou lidé v naší zemi mizí rychle a nenávratně. Proto nejdříve poslal na policejní stanici jednoho svého farníka, který byl jak katolíkem, tak komunistou, jak to u nás - Bože, odpusť jim - bývalo dost často. Četníci se rozzlobili, že pak farář nepřišel sám, ale poslal za sebe někoho jiného, a řekli farníkovi, že si pro pana faráře přijdou, ale nesmí to prozradit nebo i jemu přišijí pět roků. A tak se farník vrátil k páteru Matějovi. „Pane faráři,“ říká farník, „přijdou si pro vás, ale neutíkejte, nebo mi dají pět roků! Říkám vám to jen proto, abyste se mohl připravit.“ A tak páter Matěj stačil odnést svoje cennější věci k sousedům, mezi jinými i psací stroj, radio a promítačku. Takto se připravil na příchod soudruhů. Za dva dny přijela dvě policejní auta se čtyřmi muži a za autem malý autobus s dalšími dvaceti četníky. Je třeba vědět, že komunističtí policajti vždy chodí ve velkých skupinách, vytváří celé oddíly ozbrojenců a i zelená barva jejich uniforem pomáhá dotvářet tento dojem. Když se blížili, páter Matěj právě sloužil mši. Přišlo pro něj mnohem více četníků, než měl na mši farníků – a tedy lehce mohli pacifikovat jakoukoli vzpouru. Trpělivě čekali ukrytí v blízké houštině, až se bohoslužba skončí. Je třeba je pochválit, že postupovali opravdu v rukavičkách, když to porovnáím s postupem, jaký uplatnili v mém pokoji později. Mše skončila, a jak mi později vyprávěl jeden farník, pan farář vyšel z kostela. Zůstal stát a prohlížel si všechny ty oddíly bojových jednotek, které ho přišli zatknout a ptal se: „až tolik?“ Týden po zatčení pátera Matěje, jsem vycházela ze třídy, když tu ke mně přistoupil jeden muž v obnošených šatech a vystrašeně se mě ptá: „prosím vás, nevíte, kde bych našel sestru Cecílii?“ „Já jsem sestra Cecílie.“ „Mohli bychom jít někam do prázdné místnosti?“ Ptá se neznámý návštěvník nervózně. V místnosti bez svědků mi ukázal papír. Byl to rozsudek nad páterem Matějem – dva roky. Ulevilo se mi. Nemohla jsem se ubránit šťastnému úsměvu, protože jsem věděla, že páter Matěj nám žije a neposlali ho na Sibiř. Muž v obnošených šatech mi vysvětlil, že navázal spojení s páterem Matějem ve vězení a že se mu navíc podařilo najít cestu, jak páteru Matějovi propašovat věci do cely. „Co potřebuje?“ ptám se. „Potraviny a peníze,“ odpověděl. Udělala jsem velký balík. Slanina, salám, sýr a chléb –

dala jsem ho neznámému návštěvníku a dala jsem mu také čtyři sta korun, aby je předal páteru Matějovi. O tři týdny později se tentýž muž objevil znova, s dopisem od pátera Matěje, ve kterém potvrdil, že balík dostal. Udělala jsem další balík a poslala jej po tom člověku. Tentokrát balík nedošel. Dozvěděla jsem se, že našeho kurýra chytili. Potom deset měsíců nebylo ani slechu po páteru Matějovi. Nevěděla jsem ani, zda žije. Mezitím moji školu převzal stát a já jsem musela jít pracovat do nemocnice. Potom přišel duben 1951. Byla jsem v nemocnici a chystala jsem dětem oběd – rýži s kouskem masa, když přišla za mnou jedna sestra a říká, že mne dole čeká nějaký mladý pán. Vyšla jsem na chodbu a tam stál mladý člověk, kterého jsem poznala jako studenta, kterého učil páter Matěj. Dal mi do ruky dopis. Na obálce nebylo nic. Così mi říkalo, abych hned zašla s dopisem do sprch a četla. Otevřela jsem obálku. Byl to dopis od pátera Matěje! Mnoho toho prožil. Nejdříve ho vzali do trestaneckého tábora do Novák. Potom do tábora v Močenku, kde pracoval na stavbě cest. Odtud jednoho dne utekl. Podařilo se mu ukrýt, a potom se jednou v noci pokusil utéct přes hranici do Rakouska s dalšími dvaceti kněžími. Pokoušeli se přeplavat hraniční řeku Moravu se záchrannými pásy uvázanými na zápěstí. Řeka však byla rozvodněná a vrátilo je to zpět. Když se vraceli zpět přes pole, zaútočili na ně četníci a pohraničníci a většinu z nich chytili. Páter Matěj utekl. Nyní se skrývá v malém městečku u jedné staré paní, která má odvahu ho skrývat, ale on se bojí dále u ní zůstat. Nemůžete zůstat déle na jednom místě, ale jak jsem sama později zjistila, musíte utíkat z díry do díry. Na konci dopisu se mě páter Matěj ptá jen na jednu věc, zda bych mu nemohla najít dočasný úkryt v Bratislavě, než se pokusí znovu utéct přes hranici. Tenkrát jsem ještě nevěděla přesně, zda je to možné, ale vyšla jsem ze sprch ven a vzkázala jsem: mohu! „Přijďte za mnou za tři dny!“ řekla jsem tomu studentovi. Musela jsem se vrátit k dětem, aby jim nevychladl oběd. Někdy jsem s nimi sedávala a krmívala jsem je tak, že jsem jim zároveň vyprávěla o náboženských věcech, protože nemohu být s dětmi a nemohu je učit náboženství. A když jsem je krmila, obvykle se mě ptaly na Pána Boha. Nyní při krmení dětí - a některé byli natolik nezvladatelné, že jsem je musela krmit lžící - kladly mi příliš mnoho otázek. Měla jsem co dělat, abych jim stačila odpovídat, přitom jsem sotva vnímala vlastní nebo jejich slova, natolik jsem byla rozrušená tím dopisem. Snažila jsem se potlačit vzrušení a přemýšlela jsem: „jak propánakrále najdu úkryt pro pátera Matěje a proč se obrátil právě na mě?“

„Možná je to proto“ uvažovala jsem, „protože dělám dojem, že jsem klidná, což je zajisté darem od Boha. V zápětí jsem se vzpamatovala a prosila svatého Josefa, aby mi odpustil, že takto pyšně uvažuji. Přestala jsem zkoumat „proč“ a soustředila jsem se na otázku „jak“. Měla jsem právě zdvojenou denní a noční službu, což se nám někdy stávalo, když jsme měli mimořádně hodně pacientů nebo operací nebo když se naráz zhoršil stav vícero pacientům. Tehdy by bylo dost podezřelé žádat si o volno. Snažila jsem se tedy zachovat si chladnou hlavu, i když to ve mně vřelo, aby druhé sestry nezpozorovaly, že se se mnou něco děje. Když jsem druhý den ráno vstala, šla jsem hned na věc. Navštívila jsem rodiny, kterým jsem nejvíc důvěřovala. Viděla jsem, že se bojí. Určitě měli proč. Jiní, byli to rodiče chlapce, kterého jsem učila ve školce, mi přislíbili ukrýt pátra Matěje, když to nebude trvat velmi dlouho, a dali mi i klíč od jejich domu. Třetí den se student vrátil a já jsem mu dala klíč pro pátra Matěje. Ten po studentovi vzkázal, že se pokusí se do Bratislavy dostat prvního května, tedy na den velkých komunistických oslav, když všude cestuje mnoho lidí – pokusí ztratit se v davu. Bylo to velmi

nebezpečné rozhodnutí, přijít tento den přesto, že bude město plné lidí. První máj, který jsem nesnášela a vyhýbala jsem se mu, byl náš špitál i celé město přímo zkrvavené červenými prapory. Zůstala jsem v pokoji, modlila jsem se na kolenou celou dobu, co jsem nebyla u dětí a dívala jsem se z oken na zástupy vykřikující na ulicích demagogická hesla. Celou dobu jsem doufala, že se mu to podaří, a prosila jsem svatého Josefa, aby mu pomohl. „Svatý Josefe,“ modlila jsem se. „Ty jsi byl obyčejný člověk jako my, učiň, ať se mu to podaří,“ večer jsem zašla ke známým a byl tam. Býval kdysi silný, plný zdraví a teď jsem byla v šoku, jak je slabý a unavený. Prošly mi hlavou měsíce, které musel strávit ve věznicích a táborech. Kromě toho byl v civilních šatech a ještě něco...“ vously?“ zvolala jsem. „Co to má být, duchovní otče? Vždyť vy máte vously!“ zasmál se. „Nejlepší střih, sestřičko – nejkratší vously mezi kněžími, kteří utíkají! Děláte pro mě hodně. Nejsvětější Spasitel vám našel novou práci.“ „Nejsvětější Spasitel spolu s vámi, duchovní otče,“ usmála jsem se. A v tom jsem si s hrůzou uvědomila, že říkal „našel vám novou práci“. Našel – jakoby to měl být začátek něčeho, co bude pokračovat. „Proč jste si mne vybral?“ zeptala jsem se nahlas. A on řekl: „sestřičko, vy jste vždy byla taková klid...ne, ne klidná – taková milá! Tato práce vyžaduje lidi, kteří se jen tak snadno nedají vyvést z míry.“ „Milá?“ ohradila jsem se. „Otče, měl byste slyšet, jak mi bije srdce!“ „Srdce také pochází od Boha!“ řekl. „Bůh vás obdaří takovým srdcem, jaké budete potřebovat. A zase jsem uvažovala, co říkal. „Obdaří vás“ jako kdyby šlo o budoucí skutky. „Sestřičko“, pokračoval páter Matěj, „čeká vás další práce!“ Srdce mi bilo ještě rychleji. „Musím se dostat za řeku, sestřičko,“ řekl. „A vy mi musíte pomoci.“ Srdce mi silně bušilo. „Já, duchovní otče?“ ukázala jsem na sebe. „Vy, sestřičko!“ usmál se a ukázal také na mě. „Jenže já nikoho neznám...“ Podívala jsem se na něho a hned jsem se zastyděla, co to říkám. Vypadal zničený a utrápený a jen Pán Bůh věděl, čím vším prošel. A já, která to mám relativně velmi snadné, která ještě mohu stále ještě nosit svůj řeholní šat, tu stojím a váhám před knězem sedícím v otrhaných civilních šatech... „někoho najdu,“ řekla jsem a snažila jsem se, aby můj hlas zněl silněji, než bušilo mé srdce. Jenže to není jen tak někoho najít. Když začnete hledat člověka, který vám převede někoho přes hranici? Když jsem tam seděla před páterem Matějem a snažila se pochopit ohromnou zodpovědnost, která nyní spočívala na mě, vyvstaly přede mnou všechny překážky, které mě určitě čekají při plnění takového úkolu, a stávaly se jedna vedle druhé jakousi řadou stále vyšších zdí. Já, Cecílie, stojím pod nimi. Ocitla jsem se v podzemí, a ani jsem nevěděla jak. Přišly mi na mysl příběhy, které se denně publikovaly v novinách o lidech, které našli bedliví ochránci socialistických hranic na útěku. Ty příběhy byly výstrahou každému, kdo by se o něco podobného pokusil. Bratislava ležela přímo na hranicích „socialistického tábora“ a tyto příběhy byli velmi živé. Když chtěl někdo utéci, postavilo se mu do cesty mnoho překážek. Nebyly to jen pohraniční strážce, ale také množství udavačů, kteří za odměnu při dopadení utečence, dostávali od 50 tisíc až do 100 tisíc korun, podle hodnoty polapeného člověka. Dokonce i tehdy, když jste se pustili kráčet ve stopách někoho přes hranici, nebyli jste si jisti, zda vás nevede provokatér. Jidáši byli i mezi převaděči. Nejpodlejšími mezi těmito „převaděči“ byli takoví, kteří úmyslně převedli několik lidí do bezpečí, aby si získali reputaci a důvěryhodnost. Pak vybavení doporučovými dopisy od lidí, které převedli na svobodu, převáděli jiné, a když se jim podařilo získat větší skupinu lidí, zavedli je přímo do rukou pohraničnicků. Přemýšlela jsem, co se asi stalo dvěma studentům medicíny Vinckovi a Andrejovi. Jednou přišla za mnou do nemocnice matka jednoho z nich, která věděla, že je znám a ptala se: neviděla jste Vincka a Andreje?“ Nevěděla

jsem o nich nic, a nebyla bych ani věděla, když se najednou objevila v novinách zpráva s jejich jmény. Jak jsem se později dozvěděla, přišel za nimi jeden člověk a nabídl se, že je převede přes hranice, každého za pět tisíc korun. Potom to oznámil na „bezpečnosti“ a ti celou skupinu na hranici obklíčili a jen převaděče propustili. Vincko i Andrej vyfasovali po pěti letech a „převaděč“ vyinkasoval kromě 10 tisíc korun, které vybral od chlapců ještě sto tisíc korun navíc od bezpečnostních orgánů. Jidášovo stříbro. Teď jsem já, řeholní sestra, bez jakékoli zkušenosti v této oblasti, měla pomoci známému, pronásledovanému knězi, dostat se přes řadu podobných ďábelských překážek. Kam se mám obrátit? Komu důvěřovat? Pán Bůh určitě poslouchal moje otázky. Neboť hned po rozhovoru s páterem Matějem přišla paní domácí a říkala mi: „znám jednoho takového chlapce, jmenuje se Pavel.“ Pavel měl dvacet roků, odvážný mládenec, který přešel přes hranici sám. Zdržel se v Rakousku devět měsíců a nedávno se vrátil. Pokoušel se přemluvit své rodiče, aby odešli s ním. Zнала jsem jejich rodinu, byli to dobří lidé. Jeho rodiče nechtěli odejít, ale snad tento Pavel, - říká paní domácí – když už jednou přešel, snad vám bude umět poradit cestu. A tak jsme ještě toho večera poslali pro Pavla. Klidně seděl, poslouchal nás a pak řekl: „znám jednu mladou ženu, zde v Bratislavě, jmenuje se Žofie.“ Studovala na obchodní akademii. Její otec byl sedlákem, sekal louky na břehu Moravy. Ale práce na polích v těchto pohnutých časech nebyla hlavním zdrojem jeho živobytí. Měl také dobrý člun a převážel na něm lidi přes Moravu. „Lze mu důvěřovat?“ Už převezl nejednoho člověka,“ říká Pavel. „Jsou i takoví,“ říkala jsem a myslela při tom na falešné převaděče, „kterým estébáci podstrčí pořádnou sumu peněz.“ „Vím o tom,“ říkal Pavel. „Ale někomu musíte věřit, sestřičko. Jinak tu páter Matěj bude sedět nejen s dlouhými vousy, ale i s dlouhou šedou bradou, než se dostane ven. A tomuto sedlákovi můžete důvěřovat. Kdyby se měl stát tchořem, který pracuje pro komunisty, už by se jím byl dávno stal.“ Pavel chvíli počkal, podíval se do dlaní a na mne. „Sestřičko, teď záleží jen na vás a důstojném pánu Matějovi. Když si to přejete, pošlu Žofku za vámi.“ Nejdřív jsem počkala, co řekne páter Matěj, protože šlo o jeho život. Jeho osud závisel na tom, zda se dopustíme chyby. „Pošlete ji sem,“ říká páter Matěj. „Musíme se chopit jakékoli malé šance, lépe než sedět nečinně v této ubohé zemi. A nakonec, když budu sedět, i tak mě nenechají jen sedět, ale oběsí mě.“ „Pošlete ji sem“, Pavle řekla jsem. „Hned ji sem pošlete“ Nebylo to hned, uteklo několik dní, protože Žofka nebyla ve městě. Potom mi jednoho dne sestra v nemocnici říká, že mne někdo dole čeká na vrátnici. Sešla jsem do příjímací kanceláře a ona, Žofie tam stála, a čekala na mě. Bylo to silnější plavovlasé děvče, mohla mít asi osmdesát kilo, nebyl starší, než osmnáct roků. Milá a zároveň věcně praktická, dívala se člověku přímo do očí. Děkovala jsem Pánu Bohu za tento první dojem a modlila jsem se, aby mne opatrně vedl dále. „Vy jste sestřička Cecílie?“ zeptala se mě. „Ano,“ říkám. „Nechcete si sednout?“ Byli jsme v té místnosti, kde jsem kdysi dávno poprvé potkala sestry z mé řehole a kdy tenkrát celá místnost zvonila veselým smíchem a nadšením. Od té doby se zde velice málo změnilo. Tytéž světle zelené stěny, když později několikrát přetírané novými nátěry. Jiný nábytek, ale téhož typu. Tatáž soška Pána Ježíše na stole rohu. Na stěně už visí jiný Svátý Otec, ale vedle něho z obrazu na nás hledí tatáž Lurdská Panna Marie. Zde jsem kdysi nastoupila cestu, kterou jsem si zvolila na celý život. A teď jsem zde zas, abych nastoupila do nové práce, o které se mě ani nezdálo. A zvláště to, že bych ji měla začít v této místnosti. „Sestřičko,“ říká Žofie, „musím vám říct jako první věc – nikde ani půl slova!“ „Rozumím,“ odpověděla jsem. „To, co dělá náš otec, je velmi nebezpečné.“ „Rozumím“. „Můžete mi zcela

důvěřovat.“ Díval se mi zpřímá do očí a já jí také. Viděla jsem, že jí mohu důvěřovat. Bylo to rozhodnutí instinktu a – doufala jsem v modlitbě – vnuknutí od Boha. Instinkt a Bůh byli jedinými oltáři, ke kterým jsem se mohla obrátit s modlitbou. „Můj otec to dělá za peníze,“ říká Žofie s jakousi výmluvností v hlase. Zajistě se o tom potřebovala zmínit. „Jen proto to dělá,“ dodala. „Protože ho stojí mnoho peněz studium na obchodní akademii.“ Oznámila mi cenu: propašování jednoho člověka stojí 15 000 korun! Viděla jsem, že Žofie rozumí podnikání. Patnáct tisíc korun se rovnalo pěti měsíčnímu platu průměrného dělníka. Tato sedlácká dcera měla přesnou dohodu s otcem, podle které on si nechával z vyplacené sumy 10 000 korun a jí dával 5 000 korun, které používala na hrazení svých výdajů. Takovýmto nezvyklým způsobem si hradila školné, s čímž jsem se já jako učitelka doposud nesetkala. Dřív, než si někoho vzali na starost, napřed jste jí museli vyplatit pět tisíc korun a pak, jak mi řekla, dáte otcí deset tisíc korun, když přijдете do jeho domu, ještě před nastoupením do člunu. „Je to velmi nebezpečná práce, opakovala. Chvilí počkala a potom se mne zeptala. Dohodneme se?“ „Ano“, říkám, „dohodneme se!“ Potom mi vysvětlila postup. Otec bývá na dědině vzdálené 40 km od Bratislavy. Rakousko je velmi blízko od Bratislavy, ale u Bratislavy je prakticky nemožné přeplavat řeku, protože Dunaj je příliš dobře hlídáný a příliš široký. Je třeba jít na vzdálenější místo a přeplavat přes menší hraniční řeku Moravu. Žofie zabezpečí nákladní auto a šoféra na převoz pátera Matěje z Bratislavy a osobně s ním pojedete v autě a odevzdá ho otcí. Když jí vyplatím pět tisíc korun, důstojný pan Matěj musí být k dispozici. Ona mi dá hned vědět přesný čas odchodu a já jemu. „Ještě jedna důležitá věc“ říká, „louky našeho otce jsou přesně na břehu řeky Moravy. A pokaždé, když tam jde kosit nebo hrabat, musí si vyžádat povolení od Místního národního výboru. Chodívá tam každé tři nebo čtyři dny. Povolení však dostává jen den před tím, takže dopředu ví jen málokdy, co bude. Proto každý, kdo chce utéct, musí být připravený v našem domě a čekat, až otec dostane povolení. Utečenec nemůže čekat v Bratislavě, protože by nebylo kdy dostat ho přes hranici. Někdy se stává, že na povolení pracovat na poli v blízkosti hranice, je třeba čekat i víc, než týden, místo třech nebo čtyř dní. V takovém případě se musí člověk, který chce přejít přes hranice, vrátit do města, odkud přišel, a čekat na vhodný čas, protože je to příliš nebezpečné zůstat déle v otcově domě. Když se stane něco takového, potom vám člověka vrátíme a budete za něj odpovídat vy, ne já, než se znovu nepřipravíme. Je to všechno jasné? „Jasně!“ odpověděla jsem. „Chcete se ještě něco zeptat? Sestřičko?“ zeptala se mě věčně. „Ne, myslím si, že není třeba,“ řekla jsem. „Podívám se po penězích a dám vám vědět.“ Zvedla se a chtěla odejít. „Je to velmi nebezpečné,“ zopakovala. „Je to pěkná věc mít peníze, ale byla bych ráda, kdyby to otec nechal tak. Je to nebezpečné a stále nebezpečnější. Nashledanou, sestřičko!“ Když odešla, aspoň hodinu jsem přemýšlela, kde bych mohla sehnat peníze. Patnáct tisíc korun! Celý život jsem najednou tolik peněz u sebe neměla. Ještě stále jsem přemýšlela, kde je sehnat, když tu po obědě přišla za mnou jedna sestra a říkala, že by se se mnou chtěli setkat dva páni. Sešla jsem na vrátnici a viděla jsem dva neznámé muže v montérkách. Odvedla jsem je do návštěvní místnosti. „Kdo jste?“ ptám se přímo. „Klidně, sestřičko,“ říká jeden. „Nejsme nepřátelé.“ Představili se mi jako kněží. Jeden byl jezuita, druhý z kongregace Utěšitelů Božského Srdce. Nejdříve jsem si myslela, že to mohou být tajní, proto jsem je poprosila o prominutí a vyšla jsem ven za matkou představenou, zda náhodou nezná některého z nich, přičemž jsem jí neprozradila, proč se na to znám. Řekla mi, že je viděla stát na chodbě a že jednoho zná jako jezuitského kněze. Potom jsem se vrátila do návštěvní

místnosti a oni mi řekli, o co jim jde. Přicházejí od pátera Matěje, říkají a žádají mne rovněž o pomoc při přechodu přes Moravu. „Čtyřicet pět tisíc!“ Problesklo mi hlavou. Hned jsem si uvědomila, že začínám pracovat ve velkém podniku! Říkala jsem oběma kněžím, že potřebuji vědět, kde se ukrývají, že přijdu za nimi a oznámím jim, co mohu pro ně udělat. Poslala jsem je pryč, sedla jsem si na stoličku a divila jsem se, do čeho mě to Nejsvětější Spasitel přivedl. Všechno probíhalo tak rychle, všechno bylo takové náročné. Potom jsem znovu poslala pro Žofii s nadějí, že dostanu zvláštní slevu za tři objednávky. Přišla až na druhý den. „Ne“, řekla. „Bude to dělat rovných 15 000 korun za každého!“ „Sestřičko,“ napomenula mě, je to velmi nebezpečné podnikání pro otce i pro mne. Není to totéž jako vydělávat si těsnopisem! S tím se nedalo spořit. A tak jsem ji poslala pryč s tím, že se co nejdříve ozvu, ale ať dělá přípravy pro tři osoby, ne pro jednu. Věděla jsem, že si musím pospíšet. Páter Matěj se nemohl v tomto městě cítit bezpečně, a nechávat ho tam kde je, znamenalo ohrožovat i rodinu, která ho tak odvážně ukryla u sebe. Byl dost vysokým chlapem a ještě i to dost stěžovalo jeho ukrývání. Posílala jsem mu potraviny a od rodiny jsem dostávala vzkazy s otázkou, kdy už odejde? Ne, že by neměli rádi pátera Matěje, ale víte... Musela jsem si tedy pospíšet. A tak jsem peníze sehnala. Jak? To nesmím říct. Sehnala jsem ještě víc. Sehnala jsem i americké dolary, neboť i ty se mi hodily. Rychle jsem poslala pro Žofii a dala jsem jí 15 000 korun jako předplatné za tři osoby. Potom však následovaly dny mučivého čekání, než se Žofie dostala do kontaktu s otcem a zorganizovala načasování akce. Konečně se jednoho dne objevila, dala mi instrukce, které mám odevzdat třem kněžím a určila nám čas – následující noc. Šla jsem navštívit pátera Matěje do jeho bytu. Dala jsem mu instrukce. Dala jsem mu 10 000 korun, které má odevzdat otci Žofie. Přinesla jsem si šicí potřeby, tak jsem mu mohla zašít do vycpávky na prsou několik amerických dolarů. Bude je potřebovat na druhé straně v Rakousku – když se tam dostane. Odešla jsem od něho a odebrala jsem se za těmi dvěma dalšími kněžemi. Zopakovala jsem instrukce, každému jsem dala 10 000 korun a zašila jsem jim dolary. Následnou noc to začalo. Žofie, která se vezla na předním sedadle vedle šoféra, posbírala všechny tři kněze do nákladního auta, které vezlo na korbě vidle a lopaty. Kněží měli na sobě zašíváné kalhoty a na hlavách kšiltovky – podle instrukce. Vyškrábali se na náklad'ák a posadili se mezi vidle a lopaty. Od tohoto okamžiku přestali být kněžemi. Stali se zemědělskými dělníky a šli pracovat na hospodářství otce Žofie, čtyřicet kilometrů od Bratislavy. Pak jsem čekala s napjatými nervy a nehnula jsem se z nemocnice. Čekala jsem, že mi Žofie dá vědět, zda se dostali na druhou stranu nebo zda povolení, které měl dostat Žofiin otec na práce u Moravy, se odložilo a všichni tři kněží budou potřebovat nové skryše v Bratislavě, které jim budu muset najít. Hodiny se vlekly celé věky, potom přišel další den, potom další. Třetího dne se objevila Žofie. V okamžiku, kdy jsem vstoupila do přijímací místnosti v nemocnici a zpozorovala ji a viděla jsem, že něco není v pořádku. „Mluvte,“ naléhala jsem, „rychle mluvte,“ naléhala jsem, „rychle mluvte, chytili je?“ „Ne, sestřičko, nechtyli“ odpověděla mi klidně. „Nebud'te taková vystrašená“ nechtyli je. Jsou v pořádku.“ Oddechla jsem si. „Díky Bohu. Ale mluvte! Kde jsou?“ „v otcově stodole,“ říká Žofie, „čekají, až otec dostane povolení vyjet na pole.“ „Ještě čekají?“ nemohla jsem uvěřit. „Když povolení hned nepříjde,“ říká „budu je muset převést nazpět sem. Co nejdříve vám dám vědět, sestřičko – nějak vám to oznámím.“ Odešla a já jsem zůstala v nemocnici a stále jsem tam čekala. Nikdy jsem si nemyslela, že čas může utíkat tak pomalu. Stále jsem si představovala, co se může stát páteru Matějovi a jeho dvěma spolubratřím. Prvou věcí každé ráno bylo, že

jsem vzala noviny a dívala se, zda tam nebude napsán příběh s nadpisem: „další tři vatikánští špioni chyceni na hranici“. Předem jsem cítila vinu za jejich dopadení. Potom jsem si řekla, uklidni se a přestaň si vymýšlet! Není důvodu, aby je chytili a modlila jsem se k Svatému Josefu, abych měla pravdu. Za pár dní, když jsem na oddělení dávala oběd jednomu z dětí, přišla za mnou sestra a říká, že mě dole čeká nějaká mladá žena. Zastavila se mi vidlička na půli cesty k dětským ústům a utíkala jsem po schodech. Přišla jsem do recepční místnosti, uviděla jsem jí a hned jsem věděla. „Už jsou za?“ řekla. Impulzivně jsem se vrhla Žofii kolem krku a líbala jsem ji. Bylo co objímat. Potom jsem děkovala Svatému Josefu. Za týden jsem se doslechla, že pátek Matěj s oběma kněžími jsou už v americké zóně Rakouska. To bylo radosti. Děkovala jsem svatému Josefu, který z nepatrné řeholnice udělal nástroj na vysvobození lidí. Naplňovala mě radost, že mohu dělat dvě věci pro Pána. Za prvé pro jeho malé děti v nemocnici a potom pro jeho velké děti, kterým umožňuje přeplavat přes řeku Moravu. Je to podivuhodný svět, kde člověk nikoho nezná, ale pozná jen někoho, ale každý při tom dělá, jak přikazuje Pán Bůh. Svět, kde je třeba umět utíkat. V té době jsem také posílala balíčky s potravinami kněžím ve vězeních. Přitom mi největší překážky dělal jeden ze zaměstnanců, člen strany, vrátný, který měl za úlohu dodržovat systém kontroly nás sestřiček. Měl kontrolovat všechny balíky, které pocházejí od nás. Když jsem ho chtěla obejít, přikázala jsem poslu, který přišel pro balík, aby se ptal ne na mne, ale na některé z mých dětí v určitém pokoji na určitém poschodí. Tam jsem mu v čekárně odevzdala balík, potraviny zabalené pod špinavým dětským prádlem. Při odchodu vysvětlil posel vrátnému, že odnáší špinavé prádlo od dítěte, které navštívil na praní domů. Takovým způsobem jsme pomáhali stravování hladovým kněžím ve věznicích. Byla však další činnost, protože mnohem vážněji jsme se zabývali těmi, kteří se snažili přecházet přes hranice. Před očima jsem stále měla příběhy lidí, které chytili pohraničníci při neúspěšných pokusech o útěk, příběhy, v kterých se cynicky využívali „režimní“ noviny nezapomínající připojit výstrahu ostatním, příběhy o zabitých lidech, o zajatých, o rozsudcích a popravách, které následovaly rychle po rozsudcích.

Ale jakby vám nestačily tyto publikované výstrahy, byly by to i přímá varování osudu lidí, které jste poznali a kteří jednoho dne z ničeho nic zmizeli, a vy jste věděli, že se chystali přes hranici. O mnohých jste se dozvěděli, že jsou ve vězení nebo – ještě horší... Protože komunisté umí účtovat s lidmi i huře, než vězením, které samo o sobě není jen obyčejným odseděním si jistého počtu roků, ale často i fyzickou a duševní likvidací. I v naší nemocnici jsme měli jednu lékařku, která zažila takový způsob soudružského účtování. Kristýna měla jen dvacet šest roků, ale patřila k výborným chirurgům. Operovala mnoho dětí, které jsem opatrovala. Byla to štíhlá, velmi energická a skutečně mrštná žena. Byla tolik oddána svému povolání, jak bývají dobře kněží svému povolání – rozený chirurg. Zároveň byla velmi milá, veselá a opravdu přístupná k sestřím i dětem. Uměla si pozoruhodným způsobem získávat děti. Když někdy děti nechtěly jíst, přišla do pokoje, sedla si na postel k dítěti, které před tím operovala a sama si nabrala lžičku do úst, aby dokázala dítěti, že je to dobré. Dítě se obvykle dalo strhnout, protože vidělo, že paní doktorce jídlo chutná. Skutečně to s dětmi uměla a byla zároveň prvotřídní lékařkou. Měli jsme vždy nedostatek lékařů, a proto Kristýna pracovala velmi tvrdě, zůstávala v nemocnici dlouhé hodiny. Takovou byla lékařkou. Byla svobodná a často jsme říkali, že zajisté bude šťastný ten muž, který ji dostane. Potom potkala jednoho inženýra, který ji často navštěvoval v nemocnici. Jednoho dne Kristýna sestřičkám oznámila,

že se bude vdávat, a všechny sestry i děti z toho měly radost. Jednoho dne roku 1950 se měla konat svatba v pět hodin odpoledne v blízkém kostele. Toho dne odpoledne, přivezli do nemocnice čtyři děti s vážnými zraněními, která utrpěly při hře s ručním granátem, který zůstal v zemi od války a vybuchl jim při hře v zahradě, několik kilometrů od Bratislavy. Byl to hrozný pohled, když děti přivezly. Jedno bylo tak zraněné, že se nedalo rozeznat, co je tělo a co jsou špinavé hadry. Druhé mělo poraněnou hlavu. Třetí mělo téměř odtrženou nohu. To, které vzalo do rukou granát, bylo bez rukou. To první dítě zemřelo o několik minut později, když ho přinesli do nemocnice, nemohlo se ani operovat. Kristýna však bez váhání a chladnokrevně začala operovat ty další tři. Děti přivezly asi o třetí odpoledne a ještě o půl páté operovala, když na operační sál vstoupila jedna sestra. Já jsem právě pomáhala s transfúzí. „V pět máte svatbu!“ Upozornila sestra lékařku. „Pan farář vás bude čekat!“ „Pan farář má dost času,“ odsekla Kristýna. „Musím pracovat.“ Zůstala na sále, dokud neskončila s operacemi. Poslední dítě odvezly na pokoj. Kristýna v bílém chirurgickém plášti postříkaném krví běžela do své kanceláře a oblékla si bílé svatební šaty. Toho dne se provdala, i když ne v pět hodin. Za rok měla s manželem dítě. Ten den i v době těhotenství celý věnovala práci v nemocnici – takový jsme měli nedostatek lékařů. Nakonec to vypadalo tak, že se nám zdálo, že snad porodí své dítě přímo při práci na operačním sále. Ale nakonec dítě normálně porodila a všechny sestry byly nadšené naší paní doktorkou Kristýnou. Zanedlouho po narození dítěte její manžel musel odejít do zahraničí. Nikdy jsem se nedozvěděla proč, ale zdá se mi, že se nepohodl se soudruhy na pracovišti. Prostě odešel. Potom jednoho letního dne roku 1951, když její dítě mělo ještě jen několik týdnů, v době, když jsem právě pomáhala páterovi Matějovi s útekem do zahraničí, Kristýna zmizela z nemocnice bez toho, aniž by někomu řekla jen slovo. Bylo to snad nejsmutnější období, jaké jsem v nemocnici zažila, ale za tímto smutkem byla i radost, že se jí skutečně podařilo spojit s mužem, v což jsme doufali, ale o čem jsme nahlas nemluvili. Každý z nás čekal, že se něco dovíme. Dozvěděli jsme se něco až tehdy, když do nemocnice donesli Kristýnino dítě – týden poté, co Kristýna zmizela. Dítě přinesli příslušníci bezpečnosti. Potom každých několik hodin policajti přicházeli pro dítě do nemocnice a brali ho kamsi na kojení. Ano, brali je do vězení k matce. Kristýna se pokusila utéct i s dítětem přes hranice bez toho, že by jen někomu v nemocnici řekla jediné slovo. Tak to bývalo nejčastější, bez slova. Snažila se dostat za mužem. Na hranici ji i s dítětem chytili. Od té doby každý den, několikrát týdně, přicházeli policajti, brali dítě a přinášeli je matce do vězení na kojení. Kristýna tam čekala, než nad ní soudruzi vynesou rozsudek a dítě ji nosili do nemocnice a zpět. Soudruzi rozhodli. Kristýna dostala dva roky. Ve svém soudružském jemnocitě ji však odložili výkon trestu, dokud nebude mít dítě alespoň rok. Tak se Kristýna dostala na svobodu. Nesměla se však vrátit do nemocnice na chirurgii, kterou měla tak ráda a ve které vynikala. Komunisti zkrotili svoji přílišnou laskavost a zakázali ji výkon praktické medicíny. Takže šla pracovat jako uklízečka, prادلena, potom šla okopávat řepu, aby uživila sebe a svoje dítě. A kamkoli šla, všude ji provázela ostražitý příslušník bezpečnosti, aby měla strana a vláda jistotu, jednak, že nevykonává praktickou medicínu a jednak aby byla po ruce straně a vládě o rok později, když se bude muset vrátit do vězení dokončit výkon trestu. Komunisté umí účtovat s člověkem i jinak, nejen uvězněním. Když jsem uvažovala o lidech jako Kristýna, napadlo mě, co by se stalo, kdyby chytili ty a „moje“. A co by se stalo se mnou? Tresty těm, kteří pomáhali lidem na útěku, bývaly horší, než tresty samotných utíkajících. Potom v září roku 1951 přišel další kněz v montérkách za mnou do nemocnice.

Tento přišel bez předchozího dopisu, ale jeho naléhání bylo opodstatněné: odsoudili ho v nepřítomnosti za protistátní činnost s nejvyšším trestem. Chtěl s sebou vzít i jednoho seminaristku, který se skrýval na okraji Bratislavy. Tentokrát jsem pracovala produktivněji a neztrácela jsem hlavu. Schovala jsem kněze do rentgenové komory, která byla shodou okolností mimo provoz. S tím člověkem jsem musela věci zařizovat mimořádně rychle vzhledem k hrdelnímu rozsudku. Ještě toho večera jsem poslala pro Žofii. Termíny jsme měli tak krátké, že nebyl čas shánět nákladní auto. Žofie nasedla s knězem i se seminaristou do vlaku a jeli přímo za otcem. S napětím jsem čekala na zprávu, zda se dostali přes řeku, protože moje práce neskončila dřív, než se tak stalo. Nepohnula jsem se z nemocnice a čekala jsem. V případě, když Žofiin otec nedostane povolení shrabovat na svých loukách na břehu Moravy seno a oni se budou muset vrátit do Bratislavy, musím zde být a hledat pro ně novou skrýš. Druhý den Žofie přišla a oznámila mi, že kněze i seminaristu dovedla bezpečně na otcovo hospodářství a že tam čekají na svůj pokus. Při této návštěvě chvíli váhala, než mi prozradila, že se velmi bojí o otce. Bála se oprávněně, protože později jsem se dozvěděla, že jejího otce, rolníka a převozníka utečenců, asi za dva měsíce skutečně sebrali estébáci a s ním vzali i většinu peněz. Při této činnosti se museli bát všichni, kněz, sedláková dcera, i řeholnice. Zaměstnáním, které může trvat velmi krátce, je nepochybně práce agenta, pomáhajícího utíkat lidem z komunistické země. Všude zanecháte množství stop, nepřímých stop, všude zůstávají po vás lidé, které musíte obeznámit s věcí, všude se najdou udavači, kteří čekají s otevřenou dlaní na jídášský groš. Jaké stopy jsem zanechala po sobě, jsem se dozvěděla až mnohem později. Nedá se zabránit, aby pro vás dříve nebo později nepřišli. Když vás políbilo štěstí, dostanete zlatý dar v podobě brzkého varování. Pán Bůh mne dvakrát takhle políbil na čelo, protože až dvakrát jsem dostala varování. Poprvé jsem je odmítla. Takže Pán Bůh musel být velkorysý a políbil mě také podruhé. 6. září 1951 jsem čekala na zprávu od Žofie. Co se stalo s tím knězem a s tím seminaristou. Rozhodla jsem se, že využiji příležitosti a vyjdu z nemocnice. Půjdu do kostela časně z rána, před tím, než by za mnou mohla přijít Žofie a rychle navštívím bratra Edu, který právě ležel v jiné bratislavské nemocnici se žloutenkou. Odešla jsem z nemocnice hned po noční službě a šla jsem do kostela. Byl to kostel, do kterého jsem nechodívala často. Velký kostel kapucínů, starý více, jak dvě stě let. Nyní jsem do něho šla proto, protože byl na cestě do Edovy nemocnice. Byla jsem u svatého přijímání. Pomodlila jsem se za ty moje, kteří chtějí přejít přes hranici. Potom jsem navštívila Edu a vrátila jsem se. Nebyla jsem dlouho pryč, ale když jsem se vrátila do nemocnice, měla jsem vzkaz, jenže ne od Žofie. „Sestřičko,“ říká mi jedna ze sester, „nějací lidé se chtějí s vámi setkat ve Státní nemocnici. Byl zde jeden pán na nákladním autě nebo to byla sanitka s červeným křížem – že vás vezme. Vypadal jako ošetřovatel, měl bílý plášť.“ „Do Státní nemocnice?“ Divím se. Byla to hlavní Státní nemocnice pro dospělé, kde pracovaly sestřičky Svatého kříže jako ošetřovatelky. „Co by mohli ode mě chtít ve Státní nemocnici?“ Sestra pokrčila rameny. „Nevím, ten pán říkal, že by s vámi chtěl hovořit jejich ředitel.“ „Ředitel?“ Okamžitě se mě zmocnilo podezření. Zvláště proto, že to přišlo proto, když jsem pomáhala tomu knězi a tomu seminaristovi dostat se na hospodářství Žofiina otce a ještě stále jsem neslyšela, zda se jim podařilo přejít přes hranici. Státní nemocnice? Proč? Vždyť je to jen o jeden blok dále. Když mě k něčemu potřebovali, proč se obtěžovali a poslali pro mě člověka se sanitkou? Proč nevzali prostě telefon a nezavolali mě, abych přešla přes ulici. Možná proto, uvažovala jsem, že jsou velmi zdvořilí. Ještě stále bylo několik lidí, kteří

měli úctu k řeholnicím. Zašla jsem za sestrou Margitou. V nemocnici jsem měla nejlepší kamarádku právě ji – Margitu, ošetřovatelku. Byla vždy veselá, skutečně plná bezstarostné radosti, s povahou „ať se děje, co chce, nedělám si z toho nic“. Někteří lidé si automaticky rozumí, někteří si nerozumí ani za celý život. My s Margitou jsme si rozuměli a to už mnoho roků. Prodebatovali jsme věc spolu a došli jsme k názoru, že bude nejlepší, když půjdu do Státní nemocnice, ale ona půjde se mnou. Tak alespoň, když mě tam zadrží, ona bude moci přijít zpět a oznámit, co se stalo. A tak jsem šla spolu s Margitou. Každý krok této krátké cesty do druhé nemocnice jsem se modlila, vlastně hovořila jsem se svatým Josefem, prosila ho, aby nedovolil, aby se mi něco stalo. „Neudělala jsem nic zlého,“ říkala jsem mu, „proto nedovol, aby se mi něco stalo.“ Za pět minut jsme už byli ve Státní nemocnici, ve čtyřposchoďové běžové budově se štukaturou, která zdobila celý blok. Požádali jsme, aby nás zavedli k řediteli a museli jsme chvíli čekat. Ředitel Státní nemocnice byl důležitou osobou. Potom nás zavedli do velké kanceláře, do velké místnosti s koberci, kde seděl za jedním z největších stolů, jaké jsem kdy viděla. Zdál se mi zmatený a trochu podrážděný, že si ho žádají dvě obyčejné sestry. Rychle jsem mu pověděla, že jsem z dětské nemocnice. „Poslal jste pro mě?“ zeptala jsem se. „Já jsem pro vás posílal, divil se, jakoby to byla nejpodivnější věc o jaké kdy slyšel.“ „Sestřičko, proč bych měl propánakrále, posílat pro vás? Vždyť vás ani neznám.“ Říkala jsem řediteli, že ten pán, který říkal, že je z jejich nemocnice, a hledal mě, přijel pro mě sanitkou, když jsem byla mimo budovu. „Sestřičko,“ řekl netrpělivě. „Nevím, oč tu vůbec jde. Vraťte se do své nemocnice.“ Usilovně začal skládat papíry na svém stole, aby dal najevo, že ho zdržujeme při důležité práci. Když vás budu potřebovat, pošlu pro vás.“ „Děkuji vám, pane řediteli,“ řekla jsem vděčně. Odešli jsme s Margitou a vrátili jsme se do dětské nemocnice. Pocítila jsem úlevu a děkovala jsem svatému Josefu, ale ještě jsem stále byla neklidná. Zašli jsme k sestře Margitě na pokoj a přemýšlely jsme, co to má všechno znamenat. Náhle se na mě Margita podívala. „Cecílie,“ říká pomalu. „Snad se mýlím, jsem asi přecitlivělá – ale víš, co si myslím? Myslím si, že ten „ošetřovatel“ se sanitkou byl člověk od státní bezpečnosti!“ „Od státní bezpečnosti?“ ptám se a udělalo se mi zle. „A proč by měl estébák jezdit za mnou právě sanitkou?“ „Estébáci nechtějí, aby je lidé viděli, když seberou řeholnici,“ říká Margita. „A tak si vybrali jiný způsob, jak tě sebrat. Je to krytí, nemusí brát sestřičku na policejní stanici, v policejním autě. Tito lidé mají dost rozumu na to, aby se vyhnuli veřejným incidentům namířeným proti církvi. To je všechno jen moje domněnka, ale myslím si to.“ Pojal mě velký strach. Nemohla jsem vyslovit ani slovo. „Cecílie, nejlepší bude, když odejdeš,“ říkala Margita. „Odejdi, a když se mýlím – kéž by tomu tak bylo – můžeš se za několik dní vrátit.“ „Jenže já teď nemohu odejít, Margito!“ vybuchla jsem. Myslela jsem na toho kněze a na toho seminaristu, o kterých stále nemám zprávu, zda se jim podařilo přejít přes hranici. Něco se mohlo stát. Vždy se něco může stát. Budou mě potřebovat. Přinejmenším bude alespoň šance, že jim budu moci pomoci najít úkryt, když se vrátí. Sestra Margita se pokoušela mě přesvědčit, že bych měla utéct. „Nemohu,“ říkám. „Když se něco stane těm dvěma proto, že jsem se sama zachraňovala, vím, že by se to nedalo vydržet.“ Margita pokrčila rameny. „Jak chceš, Cecílie. Ale myslím si, že děláš chybu.“ Vrátila jsem se do svého pokoje. Chvíli jsem seděla na posteli. Potom jsem si klekla a prosila jsem svatého Josefa, aby mi pomohl, když teď potřebuji pomoc a nevím o ní. Sedla jsem si znovu na postel. Okamžitě na mě přišla velká únava. Nespala jsem už od noční služby. Cítila jsem se úplně vyčerpaná po úzkostech a strachu za poslední dny, po tom stálém chození,

chození a chození, a to všechno po pravidelné každodenní práci v nemocnici. Únava mne zmohla. Zdálo se mi, že padám do mdlob, svlékla jsem se a zalezla pod prošívanou deku. „Potřebuji trochu spánku,“ musím se trochu vyspat.“ Když jsem se probudila z velmi těžkého spánku, cítila jsem, že mě někdo chytá za rameno a vidím nad sebou sestru bledou a celou roztřesenou. Ježíš, Maria, svatý Josefe!“ běduje vystrašená. „Sestro! Sestro! Dole u vrátnice tě čekají čtyři četníci a venku stojí čtyři policejní auta!“ Ale když přišli pro mě, nebyla jsem sama. Měla jsem u sebe Pána Boha a navíc jsem měla i jedny puntíkové modré šaty.

PÁTÁ ČÁST

NA ÚTĚKU PŘED BOLŠEVIKY

10. Tmavomodré puntíkové šaty

Už se začalo stmívat, když jsem kráčela oblečená v tmavomodrých puntíkových šatech mezi skupinami četníků a tajných, kteří obklíčili nemocnici. Do nového života v úkrytech jsem si nenesla nic kromě dvou obrázků. Jedním je osahaný obrázek svatého Josefa, před kterým jsem se modlívala, když jsem se jako dítě zavírala v komoře, a na druhém je Panna Marie Ustavíčné pomoci, který nosím u sebe od chvíle, co jsem složila první sliby. Ty pocity hříchu a strachu zároveň! Pocit hříchu za ty světské šaty. Strach, blízké omdlení, že mne chytí. Protože oni se nejvíce zaměřují na ty, kteří pomáhají jiným lidem při útěku. Když jsem kráčela v přítmí, myslela jsem na lidi, kteří po návratu z vězení vyprávějí věci, kterým by člověk nikdy nevěřil, kdyby je neprožil sám. O tom, jak vyšetřovatelé dávají lidem potkany pod košile. Jak zavírají lidi do skříní ne větších jako telefonní budka a svítí do očí tisícovkami wattů, ze kterých se dá zbláznit. Myslela jsem na kněze s odtrženými ušima a vymlácenými zuby olověnou tyčí, o zlámaných nohou od kopanců. Myslela jsem na kněze, kteří se vrátili z vězení celkem šediví, ještě jen třicátníci a s nervovými záchvaty. Nikdy jsem neměla představu o skutečném mučení a nevím, kolik bych vydržela, i když bude Pán Bůh se mnou. Nesmí mne chytit! Vždyť i náboženství mi zakazuje zabít se, kdyby mě měli chytit. A tak můj strach vypadá jako útěk údolím stínů. Kráčím po ulici a snažím se dostat co nejdále od nemocnice. Kam mám jít? Začínám tedy žít ve skrýších a děrách. Stává se ze mě jistý druh lišky. Prvou dírou bude byt čtyř děvčat, která znám. Jednou z nich je Veronika, asi tak stará, jak já. Její dobré srdce se mi ukázalo před očima. Nejen dobré srdce, ale i skutečnost, že jsem jí jednou pomohla. Určitě teď ona pomůže mně, vždyť sama z vlastní zkušenosti ví, co to znamená dostat se do rukou bolševickým pochopům, a pochopí mne v nouzi. Veronika strávila jeden rok ve vězení. Byla to opravdu zanedbatelná věc, za kterou si Veronika vysloužila ten rok, ale dost velká pro soudruhy, aby ji odsoudili. Bylo to veselé, ale zároveň i plaché děvče, když jsem ji poprvé potkala. Pracovala jako sekretářka. Jednoho dne roku 1949 šla do práce, když ji zastavil příslušník „národní bezpečnosti“ a vyžadoval od ní osobní doklady. Byla natolik plachá a způsoby komunistických policajtů byly natolik neznámé našim lidem, že když otvírala kabelku, doslova se jí roztřáslý ruce. Kabelka jí spadla na zem a vysypalo se jí

z ní několik předmětů. Mezi nimi i jeden protikomunistický letáček. Chudera Veronika se nikdy neangažovala v nějaké „protistátní činnosti“. Jen dostala ten letáček poštou – v té době ilegální skupiny rozesílaly tyto letáčky běžně. Četník, nebo „příslušník“ skočil po letáčku, tvářil se jako kdyby chytil do rukou bombu a vítězně vlekl Veroniku za sebou na četnickou stanici. Drželi ji celý rok – rok křížových výslechů, rok ostrého vyšetřování „protistátní činnosti“. Jednou jsem ji zanesla do věznice deku, několikrát jsem ji zanesla potraviny. Když ji nakonec propustili, po roce vyšetřování zjistili, že se od ní nic nedozví, už to nebyla ona. Zbavili ji místa sekretářky, podobně jako zbavili Kristýnu lékařského povolání a umožnili ji pracovat jen u obráběcího stroje v továrně. Přestěhovala se se třemi dalšími děvčaty do malého bytu. Začala šedivět o patnáct roků dříve a měla sklon roztrást se i při nejmenším vzrušení. Stačilo, že zpozorovala stát na ulici četníka v zeleném. Cítím se velmi zle, když se blížím k jejímu bytu. Může to dopadnout zle pro ni i pro mne. Když už jste jednou byli ve vězení, policie vás stál očkem sleduje, i když vás pustí ven, i když by to bylo i před rokem, jako v případě Veroniky. Nyní však neznám jiné místo, kam bych mohla jít. A ona má být dost blízko nemocnice, jen pár bloků odtud. A tak jsem k ní přišla. Všechna čtyři děvčata, která s ní bydlela, byla právě doma. Nejdříve mě nepoznaly, měla jsem ty civilní šaty na sobě. Když mě poznaly, vykřikly jako by velkou bolestí: „sestřičko, ty šaty...“ „Jdou po mě četníci,“ říkám. „Nechejte mě jednu noc...“ Nestačila jsem jim nic vysvětlit, vyběhly z bytu jedna za druhou. Chápu je, vždyť jsem již říkala, co se stane, když někoho v „socialistickém“ Československu usvědčí, že někomu poskytl úkryt. Ale... Ale v tomto okamžiku se mi zdála samota nesnesitelná, jako samota v hrobě. Potom asi za hodinu se vrátila Veronika zpět. „Sestřičko,“ říká. „Nemohu vás tu nechat samotnou.“ Jsem jí vděčna, dojíámá mě to téměř až k slzám, zvláště, když si uvědomuji v jakém nebezpečí by se ocitla, kdyby ji chytili podruhé. „Sestřičko“, říká, „musíte být opatrná a nesmíte se dostat do vězení.“ Dívá se na mě a já vidím slzy v jejich očích. Rty se jí chvějí. Nikdy neřekla ani slovo, jak s ní zacházeli ve věznicí. Nepotřebovala o tom vyprávět. Stačilo se na ni podívat. „Sestřičko, nesmíte se dostat do vězení. Já vím, jak tam je.“ Veronika nám nalévá teplý čaj. Je to velmi skromný dvoupokojový byt, stahujeme rolety, sedíme, vyprávíme si a pijeme čaj. „Proč po vás jdou, sestřičko?“ ptá se mě. Trochu se usměje, neveselý úsměv jí proběhne po tváři. „Mají proč?“ „Veroniko,“ říkám, „ano, něco na mě mají. Pomáhala jsem lidem dostat se za hranice.“ Vidím, že se jí do očí vrátil starý strach. „Vy, sestřičko? Když vás chytí, budou vás...“ „Je to špatné, že mi zkřížili cestu tak brzy,“ říkám. „Teprve jsem s tím jen začala.“ Dívala se na mě velmi zpřímá, velkýma očima. „Sestřičko, musíte se dostat z Bratislavy pryč.“ Začala tiše plakat. „Kdybych jen mohla, kdybych jen znala někoho mimo Bratislavu...Ale já nikoho neznám...“ pláče. Jako kdyby ona měla vinu na mém neštěstí tím, že nikoho mimo Bratislavu nezná. „Neplač, Veroniko“ říkám. „Neplač, moje milá. Ještě mě nemají, ještě mě četníci nechtyli.“ „Četníci?“ zopakovala to slovo, které u nás nahánělo i za komunismu největší strach. Najednou vyskočila ze stoličky. „Musím se trochu rozhlédnout!“ Dříve, než jsem ji mohla zastavit, vyběhla ze dveří. Je to od ní odvážné takto zjišťovat situaci. Když se vrací zpět, asi za patnáct minut, říká, že v okolí není vidět žádného četníka. Šla se podívat i k nemocnici, ale prozíravě se zastavila o jeden blok dřív. „Nemocnice je obklíčena četníky,“ říká. „Všude v budovách se svítí a jsou vidět policejní auta. Ach, sestřičko, chtěla jsem vejít i do obchodu a něco vám koupit na jídlo, ale bála

jsem se.“ „Ani nemám velký hlad,“ říkám. Nakonec jsme šli spát. Spím velmi málo, přemýšlím o četnících u nemocnice a představuji si, co tam asi dělají celou noc. Na druhé posteli slyším, jak se převaluje Veronika, která spí ještě méně, než já. Druhý den jde Veronika do práce a já jsem zase sama. Uvědomuji si svoji osamocenost, modlím se, snažím se soustředit a znovu a znovu všechno promýšlím. „Jaký život to vlastně teď začínám?“ Když začínám o čemkoli přemýšlet, před očima se mi objevuje černá barva. Ať se na to dívám z kterékoli strany, vidím jen tmavou noc. Všude, v mých představách mne pronásledují stíny. Veronika slíbila, že se bude snažit přijít z práce co nejdříve, že se vrátí ve tři domů. Jsou už čtyři hodiny, a ona nepřichází. Už je šest hodin a ona stále ještě není doma. Mám už starost, zda ji nechtyli – mám starost o ni i o sebe. Co když z ní vytloučou informace o mně? Teď vím, že v zájmu nás obou musím odtud co nejdříve odejít, nesmím tu zůstat déle, nemohu být tak blízko u nemocnice. Je něco po šesté hodině, když uslyším klepání na dveře. Vyskočím a v duchu prosím: „ach, svatý Josefe, kdyby to jen byla Veronika!“ Jenže ta by neměla klepat! Raději neodpovídám a jen tiše sedím. Klepání se opakuje... a potom zase. Potom klíčovou dírkou uslyším slabý hlas: „otevřete!“ Je to Agneša, jedna z Veroničiných spolubydlících, nemá klíče, nechala je v bytě, když včera neprozřetelně utíkala i s ostatními. Pouštím ji dovnitř a ona mi vysvětluje, proč Veronika nemohla přijít. V práci omdlela, přemohla ji nervozita a strach, protože má slabé srdce od té doby, co se vrátila z vězení. Vzali ji do nemocnice. Bude v pořádku. Agneša říká, že na noc musí ještě zůstat v nemocnici. Teď už vím, že ještě v noci musím odtud odejít. „Nemohu tu zůstat,“ uvažuji, „nebo všechny zemřou strachem. Nesmím je všechny dostat do těžkostí jen ve vlastním zájmu.“ Agneša odchází. Piší malý vzkaz Veronice, aby věděla, kam jdu, a když se setmí, znovu vycházím do nejisté noci. Když jsem znovu na ulici, začínám horečně konat. Myslím jen několik hodin dopředu. Kde by se dalo zůstat na jednu noc, případně na dvě, než se rozhodnu, co udělám později? Napadá mě rodina se dvěma malými dětmi, které jsem učila v klášteře. Matka, Ludmila, je velmi dobrá duše, milá, odvážná a spolehlivá. I oni bývají na okraji Bratislavy, dále od středu města. Jdu městem sychravou zářijovou nocí, kradu se bočními uličkami, držím se ve stínu budov, vyhýbám se světlu, které se odráží od hladkých dlažebních kamenů. Vnímám zvuk svých bot jako úderů na buben. Cítím hrozný strach, který zdaleka přehlušuje pocit hladu, neboť už dvacet čtyři hodin jsem nic nejedla. Jdu rychle, se skloněnou hlavou a celou dobu si vyprávím se svatým Josefem, který je stále mým nejbližším světcem a zcela nejbližší osobou, se kterou si stále vyprávím, i když mě někdy i rozzlobí a donutí mlčet i delší dobu, když mi nechce splnit, oč ho prosím, i když ve většině případů udělá to, oč ho prosím. Za třicet minut stojím před jedním domem a stojím. Otvírá mi Ludmilin manžel Dominik, zaměstnáním číšník. Je to vysoký šlachovitý čtyřicetiletý muž, který nikdy nevypadal zdravě, teď už vůbec ne. Ani on mě hned nepozná v civilních šatech. Až když ho požádám, zda mohu vstoupit, poznává mě. Rychle mi oznamuje, že manželka s dětmi šla navštívit staré rodiče, a ptá se, co si přejí. Vysvětluji mu, že jsem na útěku. Okamžitě se začal třást. „Mohla bych u vás zůstat přes noc?“ ptám se. „Jen jednu noc“. „Á-á-á-no“, vykoktá ze sebe. Hned jde zatemnit okna. Zůstane u okna a dívá se mezerou v zácloně, co se děje venku. Stále chodí sem a tam po pokoji – není schopný se ani posadit. Až je mi to směšné. Jen co jsem se dostala do domu, pocítila jsem velký hlad, ale nemám odvalu požádat o něco k jídlu, protože vidím, jak je vystrašený. V noci ani nešel spát, tak velmi se

bojí, jen sedí v křesle v obýváku celou noc. Tedy i já si jen sednu do kouta pokoje. Dívám se na něj a je mi ho líto. Snažím se ho uklidnit. „Nebojte se, Dominiku!“ říkám. „Zůstanu tu jen jednu noc,“ ale nemohu si pomoci a ptám se v duchu, proč se ten člověk tak bojí? Muž by měl podle mě vypadat jinak. Mezitím, co si s Dominikem vyprávíme, přemýšlím, co dělat a také se modlím, abych měla sílu něco udělat. A celou tu dobu se trápím pro toho mého kněze a seminaristu, zda se jim jen podařilo přejít přes hranici... V tom mi náhle svítne, jako kdybych dostala ránu do hlavy, že je určitě museli chytit a že jen proto policajti přišli také na mě. Celý zbytek noci si představuji, jak jsou v rukách policajtů a tajných, kteří je vyšetřují. „Kdo vám pomáhal? Kdo vám pomohl? Kdo?“ – z obou vyloukají příznání. Zpoza záclony konečně proniká ranní svit. Je nedělní ráno a já si uvědomuji „toto bude první neděle v mém životě, kdy vynechám mši svatou!“

Cítím se strašně opuštěná. A zvláště proto, že je to neděle mezi osmým a dvanáctým září, když na Slovensku slavíme Narození Panny Marie a svátek Jména Panny Marie. V tomto čase zástupy našich lidí, putují do mariánských svatyní. I já mám vlastně jmeniny spolu s ní, protože Marie je mým prvním jménem, podobně jako je prvním jménem každé sestry naší kongregace, které používáme v iniciálu. „Jsem sestra Cecílie,“ říkám si a cítím se smutně, že se skrývám právě v den svých jmenin. O něco později toho rána se však už cítím lépe, protože přichází Veronika. Jaká je to odvaha po tom všem, co prožila! Ptám se Veroniky, zda by nemohla pro mě něco udělat, zda by nezašla do nemocnice za sestrou Margitou a nezeptala se jí, zda mohu jít k jejím rodičům a najít si druhý úkryt. Její rodiče bývají na dědině 30km odtud, byla jsem u nich několikrát. A prosím Veroniku, aby se zeptala Margity, zda mi může něco poslat. „Řekněte jí, ať se podívá v nemocnici pod starou matraci v mansardě,“ říkám. „Najde tam můj růženec a kříž, ať mi to sem pošle.“ A Veronika jde. Je pryč už tři hodiny a já už se o ní začínám bát, když zazvoní zvonek. Dominik se zase začíná třást a skočí za kanape. Dívám se zpoza záclony ven a vidím, že Veronika stojí na schodech – a u ní stojí sestra Margita! Otvírám dveře a padáme si se sestrou Margitou do náručí. Neměla jsi sem chodit, Margito,“ říkám a vedu je dovnitř. „Je to velmi nebezpečné.“ Vejdeme dovnitř. „V pořádku, Dominiku!“ říkám. Dominik vylezl zpoza kanape a ještě se stále třese. „Chci jen jedno, abys mi dovolila jít k tvým rodičům.“ „Nesmysl!“ říká ona. „Půjdeme tam pěkně společně!“ Sedneme si a ona mi začne vyprávět, co se všechno stalo od té doby, když jsem opustila nemocnici. „Když tě četníci nemohli najít,“ říká Margita, „skoro se zbláznili. Mohli puknout při pomyslení, že jim mohla utéci obyčejná řeholní sestra, když jich bylo tolik. Zvláště to je mrzelo, že jsi jim zmizela, když oni jako hlupáci na tebe čekali dole pod schody u vrátnice. Dlouho nevěřili, že jsi jim utekla a poslali pro další posily. Za chvíli přišlo velmi mnoho četníků i tajných, střídali se u nás celé policejní oddíly v zelených uniformách a s lodičkami na hlavách, s černými širokými opasky, ze kterých visela pistole. Myslela by sis, že začala válka a že naše nemocnice je nějaká nepřátelská pevnost, kterou přišli dobýt útokem. Zastavili práci v celé nemocnici. Obklíčili ji zvenku a uvnitř všechno převrátili vzhůru nohama.“ Margita se pobaveně usmívá. „Umíš si představit velícího důstojníka celé akce, jak hlásí svému nadřízenému: ‘Soudruhu veliteli, dovolte mi podat hlášení o hledané řeholnici. Utekla nám!’“ Všichni jsme se museli smát z této představy. Margita se už smála. „Tolik četníků, a najednou jedna sestra zmizí!“ směje se Margita. „Umíte si to představit? Rozzuřilo je, že

jim sklapla past na prázdno. Líтали jako blázni, jako nasolení čerti po celé nemocnici. Bylo by mi jich i líto, chudáků, kdyby to nebyli bolševici. Jak jen zuřili! Běhali nahoru a dolů, pokřikovali na sebe, až to nebylo pěkné. Každou chvíli přicházel nějaký vyšší velitel, každý ve vyleštěných černých botách, a každý křičel na toho nižšího, který velel před ním akci: „chcete mi říct, že jedna žena a ještě k tomu obyčejná řeholnice utekla tolika příslušníkům? Nedělejte si ze mě vrtuli?“ a potom se nejvyšší velitel otočil, vrátil se k jednotkám, které patrolovaly na chodbách a vykřikoval na své podřízené: „nevykládejte mi, že ta řeholnice utekla tolika příslušníkům, kteří jsou zde! Ať už ji najdete! Musí tu být! Hledejte!“ A zase začali všechno převracet vzhůru nohama. Všude nám nadělali pěkný herberg. Nakonec jich bylo víc, než padesát, rozlezli se po celé nemocnici. Prohledali každou místnost. Viděla jsem, že někteří dokonce ztráceli odvahu, když měli vstoupit řeholnicím do pokojů. Měli zajisté k tomu důvod. Ale rozkaz je rozkaz. Povytahovali nám všechny zásuvky, pootvírali nám kufry, někteří se dokonce plazili po podlaze a hledali pod dětskými postelemi. Pod každou z tří set postelí ve všech čtyřech pavilonech. Dětem to nevadilo, ty si mysleli, že jde o nějaký mikulášský večírek. Potom nás však četníci volali všechny po jedné do kanceláře a každou osobně vyšetřovali. Nakonec všechny sestry postavili do řady a přikázali ukázat legitimaci. „Sedmdesát čtyři dcer Nejsvětějšího Spasitele postavených do pozor!“ „Všech sedmdesát čtyři!“ říká Margita. „Postavili nás jako regiment. A byla to paráda vidět, jak četníci zuří a jak je napálila jedna z nás. Nakonec, když už nemohli nic jiného vymyslet, důstojník, který velel přepadovému oddílu na začátku akce, ukázal na sestru Jolanu, která se ti trošku podobá.“ „Nezdá se mi, že by mi byla tak příliš podobná, ohradila jsem se. „Dobře, ale veliteli se to v tom okamžiku tak zdálo. ‘To je ona!’ vykřikl. ‘To bude ona’.Myslím si, že potřeboval po takové námaze zatknout lečjakou sestru, jen aby mohl čestně ustoupit. V té chvíli jim vyhovovala kterákoli z nás. Matka představená s ním musela dlouho mluvit, než ho přesvědčila, že sestra Jolana není sestrou Cecílií. Ach, to byl zmatek! Prohledávali celou noc, až nakonec k ránu odešli pryč těsně před tím, než začali na odděleních operace, a než ředitel jako hlavní specialista podepsal papír, že sestra Cecílie se v této chvíli nenachází nikde v budově. To byla noc!“ „Jsem ráda, že jsem při tom nebyla!“ říkám upřímně. „Já bych zase ten zážitek nevyměnila za nic na světě“, říká Margita vesele. „Ještě i včera, v sobotu zůstali hlídat nemocnici. Každou řeholnici v celém městě zastavovali a legitimovali, na ulicích, v autobusech, všude. Celé město bylo v pohotovosti. Dnes soudruzi trochu odpočívají, nekontrolovali nás. Je mariánský svátek a chodí příliš mnoho lidí po městě, nemohou každého zastavovat a kontrolovat. Máš velké štěstí a musíš velmi děkovat Panně Marii za její dnešní neděli.“ „Jsem ji velmi vděčna i tak.“ říkám. Margita se opozdila proto, protože nebyla v dětské nemocnici, když tu přišla Veronika. Byla právě navštívit mého bratra Edu v jiné nemocnici, kde ležel se žloutenkou s nadějí, že se od něho dozví, kde jsem, aby mohla za mnou přijít. Bratr jí řekl, že už i za ním byli tajní, ještě včera a chtěli se od něho dozvědět, kde jsem, což samozřejmě nemohl vědět. „Mariánská neděle,“ opakuje Margita. „Toto je jediná příležitost, jak se dostat ven. Ale nejdřív...“ Nejdříve mi Margita dala tři věci, pro které jsem poslala, růženec, kříž a moji modlitební knížku – všechny tři věci jsem měla od chvíle, kdy jsem se stala řeholnicí. Když ty předměty od ní přebírám, jako kdyby mi proudila nová síla do rukou. I Veronika přinesla nějaké věci, celkem jiného druhu. Svoje nové zelenkavé hedvábné šaty. Více se

hodí, než ty tmavomodré s puntíky, které jsem zdělila od té paní v nemocnici; zelený ručník na hlavu; boty s vysokými podpatky; a několik párů hedvábných punčoch. Mezi řeholicemi jsem bývala první, která jsem říkala, že až přijdou komunisti a budou nám brát hábity, umřu asi první. Ale teď jsem první, která se svlékám z hábitu, a cítím se velmi zahanbena, když se oblékám do těchto zelených šatů. A ještě víc se stydím, když si natahuji hedvábné punčochy, první ve svém životě, protože takové jsem nikdy nenosila. „Velmi pěkné!“ říká Veronika. „Opravdu pěkné!“ Teď se pokouším obout si boty s vysokým podpatkem jako nějaká panička. Hodně se liší od našich obyčejných podpatků, ne vyšších, jak bývají pánské – jsou jako nějaké chůvy. Kymácím se na nich a vím, že si je nemohu vzít. Neberu si je. Na to Veronika sahá do kabelky. „Teď ještě pudr a růž“ říká. „A lak na nehty.“ „Ne, ne!“ Bráním se. Margita s Veronikou se dívají na mě. Proč? Snad se nestydíš?“ „Nebráňte se, sestřičko,“ říká Veronika. „Ne!“ odmítám pevně. „Co by si pomyslel svatý Josef?“ „Jen nepodceňuj svatého Josefa,“ říká sestra Margita. „Svatý Josef určitě pochopí, proč s sebou nosíš pudr, růž a lak na nehty. Jinak by nebyl tvým svatým, jakého ho známe.“ „Ne,“ říkám celkem rozhodně. „Já to nespravím.“ „Ale ty věci ti pomohou při útěku víc, než cokoli jiného,“ přemlouvá mne Margita. „Když někdo uvidí růž a lak na nehty, nikomu ani na mysl nepřijde, že jsi řeholnicí. Růž ještě jakž takž, ale s lakem na nehty jsem nemohla souhlasit v žádném případě, i kdyby mě bolševici měli bez něho na místě chytit. Nakonec to obě uznaly a přestaly mě přemlouvat. Potom říká Margita: „Pán Bůh nám daroval tento den, abys mohla odejít. Dnes cestuje velmi mnoho lidí a bude to dost bezpečné. Co nám Bůh nabízí, musíme využít. Musíš odejít ještě v noci.“ „Jsem ráda, že musím,“ říkám a myslím zvláště na vystrašeného Dominika. Potom mi Margita líčí plán: ona bude na železniční stanici v osm, hned po setmění. Nesmím na sobě dát znát, že ji znám. Bude ve svém řeholním hábitu a já ji musím následovat v určité vzdálenosti. To je všechno. Potom odešli a já až do setmění zůstávám s Dominikem v domě celou neděli. Učila jsem mu děti, ale on je velmi šťastný, když mě vidí odcházet, konečně se mu na tváři objevil úsměv. „Mnoho štěstí,“ říká ve dveřích. „Pán Bůh zaplať a požehnej nám,“ říkám mu upřímně a když odcházím, modlím se, aby Dominik na druhý den v restauraci nikoho nepolíil horkou polévkou, jak se mu ze mě ještě bude třást ruka. Cestuji tedy do vesnice, kde bydlí rodiče Markéty. Stanice je doslova přeplněna lidmi vracejících se z mariánské neděle. Na stanici pozorně sleduji sestru Markétu, v určité vzdálenosti za ní nastupuji do vlaku, který je také přeplněný, že mnozí musí stát, i když mně se podařilo si místo najít. Když vystoupíme, jdu stále za ní, až se ve tmě přiblížíme k jejich domu. Těším se na Markétiny rodiče, na to, že se celou noc budu moci vyspat v domě, ve kterém mě budou chtít, protože po Dominikovi jsem strašně unavená. Když přicházíme na dvůr, vidíme, že se v celém domě svítí a odevšad jsou slyšet veselé hlasy návštěvníků. Zůstaneme stát. „Ach, Cecílie, zapomněla jsem!“ říká Markéta, jakoby to byla její chyba. „Vždyť mají hody! Dnes je výročí vysvěcení našeho kostela!“ Hody jsou na Slovensku velkým místním svátkem. V tu dobu se každý obleče do nejhezčích šatů. Na návštěvu přicházejí hosté z daleka. Z celé rodiny, kdo jen může a po slavnostní mši v kostele, bývá hostina, pije se víno, i pivo, když jste bohatší, a mladší tancují dlouho do noci, zatímco staří sedí kolem stolu a vzpomínají na dřívější hody, které slavili, když byli ještě sami mladí. „Myslím, že nejdřív vejdu dovnitř sama,“ říká Markéta. „Jde, vrací se zpět a říká, že jejich dům je plný příbuzných, ze kterých mnozí z nich u nich

chtějí přenocovat. Venku je dost chladno a já toužím vstoupit do domu a zvláště účastnit se té hodové radosti a veselosti. Vím však, že nesmím. Znáám totiž mnoho lidí z Markétiny rodiny a určitě by se divili, proč mám na sobě světské šaty. Markéta mi přinesla z domu deky a hodové koláče. Posílám ji do domu. „Nesmysl!“ říká. „Od té doby, co jsem se stala řeholnicí, toto je první příležitost se vyspat venku, jako jsem to dělala ještě jako malé dítě. Nemusíš mě přemlouvat, zůstanu tu s tebou.“ A tak se mnou zůstala spát ve stodole. Vyšplhaly jsme se do seníku nad kravami. Ležíme pod dekami a cpeme se koláči, které jsou moji první stravou po dvou dnech, jako dvě malé děti. Bylo by mě z nich i rozbolelo břicho, ještě štěstí, že mám odjakživa dobrý žaludek, což je jedna z největších výhod, když se skrýváte před komunisty. Ležíme a vyprávíme si veselé příhody, takže na chvíli i zapomenu, že jsem na útěku. Potom si klekneme do sena a modlíme se před spaním. Spím velmi tvrdě, nasycena svátečními koláčky, a v nádherném čistém venkovském vzduchu, bez čteníků, bez kohokoli jiného, jen kravičky přežvýkávají pod námi. Jsou to jedny z mála mých posledních šťastných chvil. Na druhý den ráno, příbuzní hodovníci odešli a my můžeme vejít dovnitř. Margitini rodiče by chtěli, abych zůstala, ale zůstat u nich není až tak bezpečné. Za prvé mají souseda komunistu. Za druhé, děti v domě mě znají jako řeholnici a pochlubily by se druhým. Jedno z nich, Markétin synovec, kterého mají u sebe, se hned i projevil. „Sestřičko, proč nemáš oblečené takové šaty jako naše teta?“ „Vím, maličký,“ říkám mu smutně, „vím, že jsi mne ještě neviděl v těchto šatech, protože jsem je doposud nenosila.“ Trošku se zahanbil a odcházela pryč. Má teprve čtyři roky. Potom sedíme, Markéta, její rodiče a já a plánujeme, co udělat. Zavolají i Markétinu mladší sestru, jmenuje se Anička. Za to, že dnes žije, vděčím této Aničce víc, jak komukoli jinému. Anička je velmi pěkná děvče, má dvacet roků, vlasy jako dozrávající žito, útloučká. Nemá ani padesát kilo, je o půl hlavy menší, než Margita, ale je nabitá odvahou. Nenávidí komunismus z celého srdce. V následujících měsících je odhodlána riskovat i život, jen aby mi našla úkryt. Když se rozzlobí, modré oči jí vzplanou prehlivostí a v zornicích se jí objeví plamének. Jako teď, když ji zavolali a řekli jí, jak je to se mnou. „Vyhánět lidi z jejich domovů,“ říká, „vždyť je to strašně podlá věc!“ I když je to jemné děvče, nyní ji častuje soudruhy jmény, jaká bych já, řeholnice nemohla vypustit z úst. Ale uši ani řeholní, se slovům neubrání. Potom zkrotne a uklidní se. „Ale rozhněvanými slovy je neporazíme.“ „Porazíme je jen tehdy, když budeme moudřejší, než oni.“ A tak se Anička pustí do hledání mého prvního úkrytu. Je to v tomtéž městečku, kde se schovával i páter Matěj, když mi psal první dopis. Odtud je to patnáct kilometrů a Anička se dlouho nerozhoduje, jde tam pěšky. Mezitím strávím den tím, že zajdu do nedalekého města, kde jsem chodila do škol u sestřiček a nechám si udělat fotografie v civilních šatech, protože je budu potřebovat k falešné legitimaci, kterou mi později přinese jeden spolehlivý člověk. „Dívejte se pěkně do zrcadla“, říká mi fotograf, „nehýbejte se, tá-á-ák!“ „Nezáleží mi na tom, jak vypadám,“ říkám. „Jen mě fotografujte,“ abych mohla dostat fotografie ještě téhož dne, musela jsem si vymyslet pěknou pohádku. V pohádce se říká, že mám tři děti, které živím a teď se mi naskytla příležitost pracovat v továrně, jen si potřebuji nechat udělat ještě dnes průkaz, nebo mi to místo uteče. Je to dost těžké, vyprávět takové pohádky, ale během skrývání se, jsem jich už tolik vyprávěla. Patřilo to k tomu nejhoršímu, co jsem zažila. Fotograf má se mnou soucit a fotografie mi udělá. Když se podívám na fotografii v civilních šatech, zase jsem nešťastná. Vypadám jako někdo, koho

jsem ještě vůbec neviděla. Správně – je to Terezie Horská. Vůbec se nepodobá sestře Cecílii, o které teď nic nevím. „Jak se vám líbí?“ ptá se fotograf a celý září. „Pěkná, že ano?“ „Vypadá pěkná,“ musím souhlasit. Po fotografování se vracím do Markétina domu. K večeru se vrací i Anička. Je celá zaprášená z cesty, ale má odpověď od lidí, u kterých byla zjišťovat situaci. Odpověď zní: jen si pospěš! Loučím se s Markétou a říkám jí, jak mě bolí, že se musíme rozejít. Potom se loučím s Aničkou a prosím ji, aby se mi pokusila zjistit, co se stalo s tím mým knězem a s tím studentem, kterým jsem chtěla pomoci dostat se za hranice dřív, než mne policie začala hledat. Po setmění vyrazím znovu sama na cestu, na rameni mám zavěšenou tašku, v tašce prádlo na převlečení, které mi dala Anička, růženec, křížek a modlitební knížku. Jdu po okraji štěrkové cesty, celých 15 km. Když jsme chodívali ven, obvykle jsem šla se spolusestrami, nikdy ne sama. Teď mi to připadalo velmi zvláštní a neskutečné kráčet takto sama. Těšila mě však představa o místě, kam odcházím. Od pátera Matěje jsem slyšela mnoho dobrého o lidech, kteří ho zde schovali, když utíkal z tábora v Močenku, a kteří mu řekli: „Když budete mít někoho, koho je potřeba ukrýt, pošlete ho sem!“ Přemýšlím, že tu zůstanu šest nebo sedm měsíců a za tu dobu si myslím, že komunistická vláda v Československu padne. Ach, ani se nedá říct, jak hloupým optimismem jsme se tenkrát živili! A zvláště já v té tmavé noci! Na místo určení přicházím kolem půlnoci. Když zazvoním u brány, za plotem vyskočí obrovský pes. Velmi jsem se ho bála, ale později jsme se celkem skamarádili. Vzápětí se u domu otevírají dveře a pes odbíhá od brány. Potom uvidím nevelkou postavu siluetu ženy s ručníkem na hlavě, která se ke mně blíží tmou. Říkám jí, kdo jsem. Brána se otvírá a já slyším jeden z nejlaskavějších hlasů, jaké jsem kdy slyšela. Hlas slabý, ale milý jako hlas skřivánka zpívajícího nad polem. Oslovuje mne tmavou nocí. „Vítejte, sestřičko,“ říká. „Vítejte ve svém novém domově.“

11. Dvě světice z podzemí

Dům, do kterého jsem přišla, patří tetě Růžence, která má asi 70 roků. Její sestra Julka je ještě starší. Každá váží kolem 45 kilogramů. Obě jsou vdovy, mají stříbrné vlasy a žijí z toho, co jim zanechali manželé. A navíc si přivydělávají výšivkami. Zasvětili svoje životy ukrývání pronásledovaných. Ukrývaly pátera Matěje, potom další kněze, nyní mne. Růženka a Julka jsou ty nejchladnokrevnější a nejnebojácnější osoby, jaké jsem kdy poznala bez ohledu na věk. Určitě si uvědomuji, že je policie brzy odhalí. Teta Růženka se jen usmívá, když jí to říkám. „Vezmou mi několik z posledních roků mého života“ říká, „nu a co? Já však za to mohu koupit desítky roků druhým lidem.“ Těm druhým lidem nakoupila stovky roků. Tyto staré paní vypracovaly moudrý systém ukrývání lidí. Mají v domě velkého vlčáka, který se nazývá Gaštan. Je to on, který mne přišel uvítat v noci. Gaštan je velký jako shetlandský poník a temperamentní jako hlavní tygr. Běhá volně v oploceném dvoře. Zvonek na vnější bráně je tedy nevyhnutelností. Jak někdo zazvoní, Gaštan začne štekat a vydává zvuky jako by byl z africké džungle a velkými skoky si krátí cestu přes dvůr návštěvníkovi, kterého vyplaší na smrt. Potom jedna ze dvou štíhlých sester vyjde před dveře a jemně uklidňuje návštěvníka: „počkejte chvíli, prosím, dokud neodvedu Gaštana pryč.“ Potom se otevrou dveře dokořán a toto velké zvířecí monstrum

projde jimi do domu, kde ho sestry zavřou v kuchyni jako v kleci. Potom pustí dovnitř i návštěvníka. Všechno to vyžaduje alespoň pět minut a poskytuje nám dost času, abych se schovala do úkrytu. Ten úkryt je malá komůrka s vanou, která tam vyplňuje celý prostor. Když Gaštan začíná štěkat a informovat nás, že někdo stojí u brány, jdu do své komůrky a sednu si do vany, neboť je to jediné místo k sezení. Potom sestry zamknou dveře, speciálně udělané tak, aby neměly kliku a ani zvenku vypadaly jako součást stěny, protože jsou s ní v jedné rovině. Potom sestry přisunou ke dveřím velikánskou skříň, která je úplně zakryje. Je to vynikající skrýš, kterou tyto dvě malé tety vymyslely. Využívám tento úkryt vždy, když se někdo blíží, dokonce i tehdy, když přicházejí na návštěvu známí, známí starých dam, protože nikdo se nesmí dozvědět, že jsem v domě. Jak to už bývá u starších lidí, naše tety mívají často návštěvy z okruhu svých vrstevnic, které nemají jinou práci, než si trochu poklábosit. Takže já strávím opravdu mnoho času ve vaně. Tolik, že jsem si začala s sebou do skrýše brát věci na šití a modlitební knížku. Šití souvisí s výšivkami obou dam, čímž svým způsobem pomáhám splácet svůj pobyt, vždyť jsem již jako dítě ráda vyšívala. Přes hodiny strávené ve vaně, tento dům je po mnohých stránkách nejklidnější místo ze všech, na kterých jsem se skrývala. Je to pěkný domeček, v poklidné dědině, s ovocnými stromy v zahradě plných pěkných vůní. Na ty pěkné vůně v domě si nejvíc vzpomínám. Je tu vůně dlouhého květinového záhonu, který se táhne po přední straně domů. Je tu vůně ovocných stromů, která proniká přes verandu z druhé strany. Cítím meruňky, hrušky, jabloně. Je tu i vůně obilí z polí, která se vlní za domem. Ze dvora je cítit vůni vinné révy, která se lisuje na víno. Nejvíce ze všeho ve mně zůstává pěkná vůně ovoce a zeleniny, které na podzim Růženka, Julka a já ukládáme každý den do zavařovacích sklenic. Děláme hromádky rozkrojených meruněk a švestek, čistíme fazolové lusky, umýváme jablka, mícháme nádherné směsi kapusty, paprik a okurků. Vše podle Růženčiných receptů. Asi tak bych si představovala ideální domeček sloužící pod zemí. Při celodenním zavařování a staletými zažitými podzimními pracemi slovenských žen, jsem zase téměř šťastná. Téměř bych zapomněla, že kdesi za domem mne hledají komunisti. Když pracujeme, obě ženy se zalíbením vyprávějí o čase, když jejich manželé oba státní úředníci ještě z První republiky, ještě žili. Vzpomínají, co každý ze zavařenin měl nejraději. Jsou to šťastné chvíle vonící tolika dobrými a správnými věcmi, kterými je obdařen náš svět. Na chvíli to přináší klid do mé duše, která je poznamenána dlouhým obdobím ukrývání se. Přes den bývám stále v domě, ale dvakrát v noci jsem přeskočila i do zahrady. Stála jsem tam pod stromy, dýchala čerstvý vzduch a vůni chryzantém, které na podzim jako jediné kvetou plným květem a dívala jsem se na nebe v němém rozhovoru s hvězdami. Ve dne jsem však jen uvnitř domu. A to až do chvíle, když jednoho dne – krátce po příchodu – se Růženka na mě podívá a zasměje se. „Sestřičko, to vaše čelo“ říká. „Něco bych s ním měly udělat.“ „Co se stalo s mým čelem?“ „Nic špatného se mu nestalo,“ říká, „jen zbytek obličeje máte zbarvený do hněda a do růžova, zatímco čelo je...“ dívá se na mě, směje se, a malá stará očka jen mrkají. „Máte čelo trošku, no máte čelo bílé jako řeholnice!“ Vykřiknu náhlým poznáním a sahám si rukou na čelo. Dvacet roků jsem měla čelo zakryté řeholním čepcem. Ostatní tvář má barvu větru a slunce. Čelo mám bílé jako z mramoru. „Každý vás podle čela pozná, že jste sestřička,“ říká Růženka nahlas to, co si já myslím. „Poznají vás rychleji, než podle velkého růžence.“ „Jenže já nemohu chodit na vzduch a opalovat se“, říkám. „No jen pojděte,“ tahala mě, „pojděte se

mnou.“ Vede mě na takové místo na chodbě, kam svítí dopolední slunce. Není to velká plocha, ale dá se tam sedět. „Posaďte se,“ káže mi si sednout. Donese mi kousky papíru, kterými si mám zakrýt ostatní tvář. Od toho dne každé ráno hodinu sedávám na přesně vyznačeném místě na chodbě, zakrývám se papíry a dovoluji slunci svítit na čelo. Až po týdnů této procedury je Růženka spokojená. „Řeholnické čelo se ztratilo.“ Růženka s Julkou jsou zvláštní směsí absolutní odvahy, když mají pro vás něco udělat a téměř dokonalé plachosti, když vás chtějí o něco požádat, i když jen o maličkost. Spávám v jídelně pod křížem na tmavozeleném gauči, který je potřeba na noc rozložit. Kříž nad gaučem je vysoký asi půl metru, je ze dřeva, na dřevě visí sádrový korpus Ukřížovaného. Za jistou dobu, co jsem u nich bývala, začaly obě sestry vzpomínat, jak páter Matěj, když se u nich skrýval, sloužil každý den mši pod tímto křížem a jak se také s námi večer modlíval Růženec. Vzpomínali na to nejméně desetkrát s tím, jak to bylo krásné. Souhlasím, ale jsem trochu zmatená, proč na to stále vzpomínají. Chodí kolem toho jako kolem horké kaše. Až jednoho dne nevydrží a Julka se mě nesměle zeptá: „Sestřičko,“ říká, „vy sice nemůžete sloužit mši, ale nemohla byste se s námi modlit růženec?“ Usměji se na ně a stisknu jim ruce. „Nic jiného tak ráda nebudu dělat!“ A tak každý večer po tomto rozhovoru stahujeme rolety a zhasínáme světlo. Potom rozsvěcujeme malou svíčku a postavíme ji na malou skříňku pod kříž. Potom všechny tři klečíme a modlíme se spolu. Jedna vlevo, druhá vpravo a díváme se spolu na svíčku jako na věčné světlo v kostele. Po modlitbě často posloucháme Svobodnou Evropu. Soudruzi pronásledují každého, koho při tom nachytají. Ale Růženka s Julkou vymyslely ochranu i proti tomu. Sedneme si za stůl uprostřed pokoje. Růženka vezme velkou deku, přikryje rádio i naše hlavy tak, aby zvuk doléhal jen k našim uším a nepronikal za deku. I takto se povzbuzujeme a posilujeme na duchu. A takto trávíme mnoho večerů ohřívané dvěma utajenými ohničky – jeden bliká nad svíčkou zapálenou pod křížem, druhý proniká ze svobodného rozhlasu skrytého pod dekou. Takže máme více věcí, které nás posilují. Hlavně máme Boha nad sebou, protože jak se říká v naší krajině podmaněné komunisty: „když je nouze největší, pomoc Boží nejbližší.“ A je i něco jiného z čeho mám největší radost – Aniččiny návštěvy. Vždy s sebou něco přinese. Nosí mi mák, cukr, vejce i mýdlo. A co je ze všeho nejdůležitější – už při první návštěvě mi donesla zprávu o knězi a seminaristovi, které jsem pomáhala pašovat přes hranice. „Setkala jsem se se Žofií,“ „a ta mi přikázala, abych vám řekla, že se dostali ven. Jsou v americké zóně v Rakousku.“ Na chvíli zavírám oči a myšlenkami jsem s nimi. „Díky Bohu. Děkuji Ti Bože!“ Jiné dobré zprávy mi přinesla Anička po obou mých rodinách – o moji rodině z tohoto světa a o mé řeholní rodině. „Včera jsem zašla do nemocnice v Bratislavě,“ říká mi Anička při první návštěvě, „a sestřičky se mě ptaly, jak se máte. Pozdravují vás. Říkali, že matku představenou už čtyřikrát kvůli vám vyšetřovali na „bezpečnosti“ samu matku představenou! A mám i dopis od Margity.“ Rychle otvírám obálku. Na mnohých stranách píše, co je nového v nemocnici. Potom dodává: *a uhádla by si, co se stalo? To místo, kde si obyčejně klekávala v nemocniční kapliče, jsme nechali prázdné a ještě si na ně nikdo neklekl. To proto, abychom na tebe pamatovali. A také nikdo nezapaluje svíčku před svatým Josefem. Myslím si, že i jemu chybíš, abych pravdu řekla, nevím, proč by si mu měla chybět, když ho stále o něco žádáš. Pamatuješ se, jak jsme vždy říkali, když jsme viděli hořet svíčku před svatým Josefem: „je vidět, že sestra Cecílie zase o něco prosí!“* Potěšilo mě to. Milá, veselá Margita. Druhý týden mi Anička

přináší další dopis od Margity, ve kterém jsou i méně veselé věci. Sedíme v jídelně, Růženka, Julka, Anička a já a já otvírám dopis a čtu nahlas: *pamatuješ se na Žofii? Přišla dnes do nemocnice s novinou. Vypadá to tak, že její otec jí řekl, že by převedl „sestřičku“ – tím myslela tebe – ochotně přes hranici. Zadarmo! Žádný poplatek, nějakých 15 000 korun, jen tak. Myslím si, že tě mají rádi. Nic jiného není potřeba, říkal Žofin otec, jen si máš zabalit tašku a přijít. Kdykoli, kdy budeš chtít.* Jsem překvapená. Víím, že ani Žofie, ani její otec nepašují lidi přes hranice z lásky. Jsem ohromena a zároveň i dojatá. *Musíš se však rozhodnout rychle. Žofin otec říká, že dostal povolení jít na louky u Moravy jen jednou a že by tě chtěl tehdy vzít. Milá moje sestro, nechci ani jen pomyslet, že bys měla opustit rodnou zemi. Je mi až zle, když si na to vzpomenu. Ale ještě víc se hrozím představy, že by si měla padnout do rukou těm, kterým jsi tak pěkně utekla, když si jich přišlo pro tebe tolik. Promysli si to a promodli to – jedno i druhé – a já budu dělat totéž. Ale musíš vzkázat po Aničce, co uděláš, protože Žofie ani její otec nemohou čekat.* Zvednu hlavu. Tři páry očí, dvoje z nich staré a jedny mladé se pronikavě na mě dívají. Delší chvíli neřekne nikdo ani slovo. „Opravdu,“ říkám, „toto vypadá jako pozvánka. Ještě jsem nikdy takovou pozvánku nedostala.“ Ještě stále nikdo nic neříká. „Není to pěkné od Žofie a jejího otce?“ ptám se. „Nechod'te, sestřičko,“ náhle řekne Růženka silnějším hlasem, než kdykoli před tím. „Zde se máte dobře, zde se o vás nikdo nestará. A opravdu... chtěli bychom si vás tady nechat, pokud budeme moci.“ „Tetičko,“ říká potichu Anička, „nezlobte se, ale já si myslím, že sestřička by měla jít.“ „Aničko, moje,“ říká Růženka, „komunisti tu nebudou na věky – nesmí být. Zdá se mi to nespravedlivé, aby sestřička utíkala přes hranici, když komunisté každou chvíli padnou. Mysli na to, co se stalo těm všem kněžím, kteří utíkali s páterem Matějem a chytili je.“ „Jenže komunisté se nechystají padnout!“ vykřikne Anička s jakýmsi náhlým hněvem. „Odpusťte, tetičko. Musíme si už přestat lhát v této věci. Stále jen říkáme jedno a to samé, stále to jen opakujeme, jako když si dítě vymýšlí. „Však komunisté do zítřka padnou!“ Jako když dítě zavírá oči, aby nevidělo strašáka. K čemu je takové snění? Kdo je donutí, aby padli? Jen mi řekněte! Řekněte někdo!“ Už jsem si na Aničku zvykla, jak se umí rozzlobit, ale ještě jsem ji neviděla takovou. Oči jí hoří, plavé vlasy jí poskakují na hlavě. Zdá se to zvláštní, ale hněv ji činí krásnou, jak je to ještě vůbec možné, protože je hezká, až to dech vyráží. „Aničko, počkej,“ říkám jí. „Jsi příliš rozrušená. Myslím si, že Růženka má pravdu. Komunisti nebudou dlouho vládnout. Vždyť tolik lidí je nenávidí.“ „Sestřičko, i vy mne poslouchejte,“ říká Anička a zhluboka se nadýchne. Nenávist komunisty nevyžene. Kdyby nenávist zabíjela komunisty, už dávno by z nich nic nezůstalo. Všichni si to tak představujeme, i já, že kdybychom v sobě měli dost nenávisť, pif – paf, a je po komunistech. Skutečně ne, to si vyžaduje mnohem víc, než nenávist. Nevím přesně, co to vyžaduje, ale určitě si to vyžaduje víc. Říkáte, že brzy bude po nich?“ Anička blýskla po nás třech očima. „To jsou hlouposti! Každý den jsou silnější. Každý den se stále víc jejich protivníků a těch, co je nenávidí, dostává do vězení, takže za chvíli tu nezůstane nikdo kromě komunistů – a těch, co před nimi pokorně ohnout záda. Je to jen sen, hloupý sen, nechávat si zdát, že z ničeho nic bude po nich!“ Jak velice moudrá žena – uvědomuji si dnes – a zároveň jakou odvalu ukázalo toto mladé děvče. Avšak tenkrát jsem si to neuvědomovala. Zvedá se na své židli. Modré oči jí hoří jako čistý plamen nad svíčkou. A tak ji zářily vždy, když byla o něčem přesvědčena. „Sestřičko, poslouchejte. Když se vám

naskýtá taková příležitost, musíte ji využít. Možná se za několik roků nenaskytne. Zde doma nebudete nikdy v bezpečí. Říkám vám to proto, protože vím, jaké je to venku. Vy jste zde zavřená a ani nemůžete vědět, jak se věci změnily mezi lidmi, jak se každý den mění. Tamti jsou každý den drzejší. Každý den jsou noviny plné zpráv o lidech, které chytí na hranici. O rozsudcích, o tom, co je s nimi třeba udělat, všechno podrobně jen aby zastrašili ostatní. Další důvod, proč by měla zůstat doma,“ říká Růženka, „aby nedopadla, jak ti ostatní chycení.“ „Cožpak nevidíte, tetičko ani vy, sestřičko,“ vykřikla Anička, že za chvíli už nebude žádná možnost dostat se ven? Sestřičko, vy si nemůžete vybírat čas... jako na výlet lodi po Dunaji. Přijde čas, kdy budete chtít jít, ale zjistíte, že se to nedá. Nikdy to už nebude méně nebezpečné, jako je to dnes. Sestřičko, musíte jít! Vy prostě musíte jít – a to hned!“ Dívám se na ni, dlouho se na ni dívám. Zhluboka dívám, ale všechno to přišlo tak rychle. Je to příliš nečekané, co nejrychleji pomýšlet na odchod. Vždyť neuběhly ani tři týdny, co jsem na útěku. Pohodlně jsem se usadila u těchto dvou starých dam a rychle jsem si je oblíbila. Když už nesmím žít v klášteře, není jiné místo, kde bych chtěla zůstat. Hned opustit svou zemi, podniknout nebezpečnou cestu přes hranice do ciziny... zdá se mi to nemyslitelné. „Ne, Aničko,“ říkám. „Zůstanu tady. To je moje země, ne jejich, odtud mne nevyženou. Když už má někdo jít, ať jdou oni.“ Anička si vzdychne a stiskne rty. „Dobře, sestřičko. Ale je to velká chyba. Nikdo nám nezabrání dělat velké chyby. Jenže, sestřičko, vy jste strašně tvrdohlavá.“ Potom se náhle usměje. „Jenže já to s vámi vydržím, i s vaší tvrdohlavostí. Když o tom teď uvažuji, zdá se mi to velmi zvláštní.“

V té době jsem se prostě nedovedla rozhodnout pro útěk přes hranice. „A kam půjdu, když se dostanu do Rakouska? – rozmýšlela jsem. Budu tam sama pro sebe?“ Tenkrát jsem vzala pero a napsala jsem vzkaz Žofii, který ji zanesla Anička. Je to první a jediný děkovný list, jaký jsem kdy napsala a odmítala pozvání k převedení přes hranice: *děkuji vám pěkně, vám a vašemu otci za pozvání. Dojímá mne, že chcete riskovat v mém zájmu. Ale já ze své strany nejsem ještě připravená. Možná budu později. Protože na něco takového člověk musí být připravený nejen tělem, ale i duší, na něco takového musí mít člověk odvalu a já v tu chvíli nejsem ani připravená, ani nemám dost odvahy. Ale děkuji vám z hloubi srdce za laskavou nabídku. Vždy na vás budu myslet v modlitbách.* Anička odchází s dopisem. Několik dalších dní trávíme zavařováním ovoce, ale už to není takové klidné. Mám rozrušenou mysl a stále se ptám: „měla Anička skutečně pravdu? Vždyť je to takové moudré děvče. Snad měla pravdu a já jsem skutečně měla jít. A nemohu v noci usnout. Uvažuji, zda jsem se dobře rozhodla. Potom skončíme zavařování a vracíme se k výšivkám. Teď se zdají být dny mnohem delší, každodenní práce plyne pomalu. Už třetí týden bývám u Růženky a Julky, je tichý den, když náhle uslyším štěkat Gaštana. Růženka vykoukne z okna. „Sestřičko, rychle, schovejte se!“ přikazuje mi, a podle způsobu, jakým to říká, vidím, že to nebude nikdo z jejich sousedů, kdo zvoní. Utíkám rychle do své malé skrýše a sedám si do vany. Sestry za mnou zamykají dveře a přísouvají skříň. Za chvíli uslyším Gaštana běžet zpět do domu a dveře za ním se zavírají. Potom uslyším kroky mnoha chlapů. Dupot, vrzání po celém domě, nahoru po schodech, dolů po schodech. Jak se ukázalo, bylo jich sedm. Za chvíli uslyším, jak otvírají dvířka ve skříni, která přiléhá k mým dveřím. Slyším, jak se přehrabují v šatech. Sedím ve vaně a modlím se ke svatému

Josefovi. Potom uslyším rozhořčené hlasy. Potom všechno utichne. Trvá to chvíli, než uslyším, že skříň se pomalu odsouvá. Zdá se, jakoby Růženka s Julkou měly dnes dost velké těžkosti odtáhnout skříň pryč. Nakonec mohu vyjít ven a hned vidím, proč to šlo tak ztěžka. „Kde je Julka?“ ptám se Růženky a cítím ve svém nitru prázdno, protože tuším, co se asi stalo. „Vzali Julku,“ říká Růženka klidně. „Sestřičko, řekněte, proč místo ní raději nevzali mě?“ A hned začala být věčná, velmi rychle se vzpamatovala. „Sestřičko, bude to tu pro vás velmi nebezpečné. Musíme vás schovat někde jinde.“ V noci se teda vydáváme na šestikilometrovou vycházku po polních chodničkách k Růženčině a Julčině sestře, která bývá v jiné vesnici. Je to dlouhá procházka pro starší paní, ale Růženka trvá na tom, že musí jít se mnou. Sotva prohodíme slovo. Na každém kroku se snažím něco říct, co by ulehčilo Růženčiny starosti, které ona hrdinsky dusí v sobě. Když kráčíme vedle sebe, přímo cítím její napjaté obavy, vždyť se chvěje a každou chvíli si hluboce povzdechne. Jen jednou řekne: „řikali, že berou Julku na vyšetřování. Slíbili ji, že jak řekne všechno, co ví, brzy se vrátí. Když ne, potom...no, sestřičko, ona jim nikdy nic neřekne, můžete si být jistá.“ Potom stojíme u sestřina domu v té druhé dědině. „Růženko,“ říkám krátce před tím, než vejdemo dovnitř, „kdyby nebylo mne a takových lidí, jako jsem já, potom by Julku...“ Tu mne Růženka chytí za bradu, něžně mě pohladí a řekne „neplačte, sestřičko. Když se člověk dá najmout do Božích služeb – kde si vyslouží víc slávy?“ Později jsem se dozvěděla, že Julka se už z vězení nevrátila a že za nedlouho vzali i Růženku. Nikdo se nechoval statečněji jako ony. Kéž by nás nejsvětější Spasitel utěšil tyto dvě staré paní nejmocnější útěchou, jestli ještě žijí ve vězení, a položil jim na hlavu korunu slávy, když jsou již v nebi. Růženka i Julka jsou i pro mne už teď v kruhu blahoslavených svatých.

12. Ve šponovkách a pruhovaném svetru

Když Růženka říká své třetí sestře, co se stalo s Julkou, sestře se zatočí hlava a mně se zdá, že už už omdlím. Sedíme v pokoji, vyprávíme si, než se opět uklidní. „Sestřičko, nesmíte ani zde zůstat dlouho,“ říká Růženka. „Četníci jsou teď v pohotovosti a všude kolem nás to bude zlé. Musíte si rychle najít nové místo, když si myslím, že bude nejlepší, když tu pár dní zůstanete, než se situace trochu uklidní a budete moci cestovat dále. Dám vědět Aničce.“ Potom odejde domů. Jdu spát na slamník na půdu a ani se odtud nehnu. Druhý den večer přichází Anička. Vyjde za mnou nahoru na půdu a padneme si do náručí. „To je místo pro vás jako stvořené!“ říká a dívá se po půdě. „Bylo to moudré rozhodnutí, že jste hned šla sem. Růženka je velmi moudrá žena.“ „A co je s Julkou?“ ptám se. „To je hrozné!“ „Vím, sestřičko,“ říká Anička. „Ale to je cena za to, co děláme. Julka by byla jistě první, která by to takto řekla. Ale teď musíme přemýšlet, co s vámi.“ A Anička začíná znova velet. Je úplně chladnokrevná a má plno nápadů. Pán Bůh dává lidem, jako je Anička, mozek i odvahu a činí je moudrými za každých okolností, protože jsou pro ostatní krajně potřební. „Půjdu navštívit jednoho z mých přátel,“ říká Anička a pojmenuje nedaleké město. „Je to kněz. Určitě na něco přijde. Snad půjdete tam. Za dva dny se sem vrátím a povím vám, co dál.“ Ještě té noci jde do toho města, pořádný kus si zapochoduje. Za dva dny se vrátí a přijde za mnou na půdu. „Dobré noviny!“ říká. „Říkala jsem tomu panu faráři o vás a on vám našel místo na tři týdny. Bude vám to vyhovovat. Je to u učitele, učitel na lidové škole.“ Za tři týdny mi Anička slibuje, že najde další skryš. „Teď je důležité,

abyste byla v pohybu, abyste nikde nezůstala dlouho na jednom místě, aby tajní nemohli zachytit vaši stopu.“ Ještě té noci jedu vlakem do města. Přesouvám se vždy v noci jako štvané zvíře, ne jako lidská bytost. Když tak sedím na tvrdé dřevěné lavici, zdá se mi, že celý vlak se pode mnou otřásá, ale to se třese zajisté moje nitro. Cítím, že cestuji do prázdna. V Růženčině domě jsem se cítila skoro šťastná, i když jsem byla schovaná v úkrytu. Teď se ten strach na mě valí a všechno přede mnou se mi zdá plné mizérie. Ještě i lidé ve vlaku se mi zdají utrápení a plní starostí. Bude to asi pravda, že v druhých lidech vidíme odraz vlastních pocitů. Pouze jedna věc mě těší. Když mi Anička odešla hledat nové místo, poprosila jsem jí, aby mi něco zařídila, o čemž jsem byla přesvědčená, že musím mít, když chci jít dále. Dvacet tři roků jsem chodívala do kostela každý den. Ale teď jsem nebyla od té doby, co jsem utekla z nemocnice. A to je už celý měsíc. Víím, že se nedostanu dále, když aspoň jednou nepůjdu do kostela a ke svatému přijímání. A tak jsem si předem skrze Aničku vyřídila, že když mi její známý kněz zabezpečí úkryt, dostanu od něj svaté přijímání hned první noc, co tam přijdu. Celý den nic nejím, abych se připravila. Manželka učitele, u kterého bydlím, se jmenuje Marta. Jde mi vzít klíče od kostela od pana faráře. Po setmění jdu a odemkám boční dveře kostela. Vcházím dovnitř úplně sama. V kostele je černá tma kromě věčného světla na oltáři. Stojím tam a svaté místo je nade mnou. Potom jdu před oltář. Zpočátku v tmavých stínech téměř nic nerozeznávám. Potom zvednu zrak a vidím, že vedle oltáře se pomalu začíná rýsovat velký obraz. Je to přesně takový obraz, který mám na malém obrázku, který jsem si stačila odnést z nemocnice a který mám od doby, když jsem udělala první slib, že budu řeholnicí – obraz Matky Ustavičné pomoci. Padám na kolena před oltářem a v tom začínám vzlykat a třást se na celém těle. Nemohu to přemoci, protože se cítím taková osamocená na světě. Ptám se, zda vše, co dělám, nemá jiný smysl, jen ten, že jsem sama a opuštěná. „Bože, můj dobrý Bože,“ vykřiknu, „Kolik trápení musím snášet. Přijď ke mně, přijď a zbav mě samoty.“ Pocítím ruku na rameni. Otočím se, je to kněz. „Sestřičko“, osloví mě a podle tohoto slova je vidět, že mě chápe. „Sestřičko.“ A v tom tmavém kostele se zpovídám a dostávám svaté přijímání. Dřív, než odejde říkám: „Pane faráři, chtěla bych rozsvítit svíčku.“ Přineste mi jednu. Pak říká velmi jemně: „Sestřičko, nerozsvěcujte, aby nebylo někomu podezřelé, proč se v noci v kostele svítí.“ „Ne, pane faráři, nerozsvítím,“ říkám. On odchází a já zůstávám sama v kostele a zapaluji svíčku. Potom si zase klekám a dívám se na obraz a říkám: „Můj Spasiteli, děkuji ti, že jsi mne až doposud ochraňoval. Doufám, že mě i nadále budeš chránit před komunisty. Dej mi sílu ó, Nejsvětější můj Spasiteli! A dej, abych se necítila tak opuštěná. Tak osamocená! I když je teď tmavá noc, děkuji ti, že jsem mohla být v tvém chrámě a dostat svaté přijímání. Děkuji ti, Ježíši, že jsi ke mně tak hodný. Zůstávám klečet, možná snad i půl hodiny a chtěla bych tak zůstat i celou noc, jenže jsem slíbila učiteli, že se vrátím. Proto vycházím a zamykám dveře. Venku je zamračeno, je říjen a začínám cítit sychravý vzduch. Ale v duši cítím pokoj a začínám věřit, že si ho udržím i nadále. Dům, ve kterém bývá Marta a její manžel, je prvním místem, kde chodím venku, protože nemají žádnou skrýš, kde by mě schovali, jak mě schovávala Růženka s Julkou. A tak jsme se dohodli, že budu vystupovat jako Martina sestřenice, která přišla na návštěvu. Právě toto bylo na tomto místě nejtěžší, protože jsem si musela

vymýšlet, když někdo přišel k Martě na návštěvu a kladl zvědavé otázky, jak tomu už na vesnici bývá. Zvláště bylo těžké to, že jsem musela vystupovat jako vdaná žena. Ale vymyslela jsem si manžela. A když už si vymýšlím, vymyslela jsem si i rodinu. Když někdo přišel za Martou, bylo z toho vždy řádné vyšetřování. „Kde pracuje váš muž?“ „Na železnici.“ „Aj, to musí být těžká práce.“ „Také že je,“ říkám. „Dobře vydělává, ale je to těžká práce – stále je pryč, někde na trati. Stále být venku a za každého počasí.“ „Samozřejmě, vlaky musí stále jezdit. A jak můžete být tak dlouho bez něho?“ „Jsem trochu nemocná,“ pokouším se hned tvářit se i trochu nezdravě. „Zde u Marty mne to doufám přejde.“ „To je zlé, to je zlé,“ zakdákají tetky. „A co vám je?“ „s ledvinami.“ „S ledvinami? To nebývá dobré, ... A co se vám stalo?“ „Ale, víte, byla jsem za mužem, když byl tak dlouho pryč, zůstala jsem u něho chvíli, býval jen v takové chatrči, kus od železnice, bylo to v zimě, víte? A byla tam pořádná zima, hodně jsem prochladla. Vzalo mi to ledviny. Od té doby mám s nimi trampoty. Všechny soucitně pokyvují hlavami. Aj, to je zlé, to je zlé.“ A všechny mě litují. „Ubohý tvor. Aj-ja-jaj. Je nám vás líto.“ „S ledvinami je to zlé,“ říká jedna a nedůvěřivě se na mě dívá. Ale takto nevypadáte špatně, máte takové pěkné tváře!“ „Mám i vysoký krevní tlak,“ přidávám pro jistotu ještě něco. Z toho bude ta červeň. A pokouším se vypadat co nejnezdravěji. „Tak už to v životě bývá,“ říkám. „Člověk musí jít všude za mužem, jinak to nejde.“ „Pravda, pravda,“ potvrzují všechny jako jeden sbor. V tom se některá zeptá. „A co děti?“ Tato část vůbec není nejtěžší. Protože v myslí si vyberu některé z dětí, které jsem učila ve školce a představuji si je jako své vlastní, jako jeho matka. Toto zvládnou celkem snadno. Když se připravuji na takové otázky, v představách štrikuji dětem podkolenky, nebo jim vyrábím malé papučky jak jsem to dělala dětem ve školce před Mikulášem a potom do nich dávám bonbony. „Kolik, že máte dětí?“ „Tři,“ odpovídám. „A to jaké?“ „Dvě děvčata a chlapce.“ Vybírám si tři konkrétní děti ze školky a uvádím jejich jména a věk. „Věrka má pět roků, má takové pěkně blondřaté vlasy,“ říkám. „Je podobná na tátu. Kristýnka má už sedm roků, ta má zase tmavší vlasy, trochu jako já. A Števkó, ten má už devět roků, ten je zase po mé mámě. Je to babiččín miláček – i to, že je na ni podobný, i s to, že byl ze všech první.“ „Ach, babičky jsou vždycky takové!“ souhlasí ženy. „Vždy mají nejraději toho prvního!“ „Moje máma je teď opatruje, když jsem tu,“ a vzdychnu si. „Pravda, že mi je bez nich dlouho smutno!“ Tato vystoupení jsou téměř pravdivá. Sama věřím každému slovu a představuji si, že skutečně mám Štefana, Věru a Kristýnu. „Ach, ach, to je špatné. Kdákají tetky jako jeden sbor, „špatné je, když musí být člověk pryč od dětí. „To si ani nelze představit“. Když si vyprávím se ženami, Marta je vždy u mě. Když náhodou vyjde ven z domu, vždy zamkne, aby mě nezastihli samotnou a nekladli mi příliš mnoho otázek. Však jednoho dne, když je Marta pryč, někdo zaklepe na dveře. Jsem tiše, nejdu otevřít, nemám chuť se ten den pouštět do hovorů. Vejdu do vedlejšího pokoje a potichu čekám, kdo bude odcházet. Náhle se zhrozím, neboť vidím, jak se do okna z venku tlačí tvář nějaké staré ženy. Vypadá velmi rozhněvaně. „Styd’ se, křičí na mě. „Proč neotvíráš, když klepu? Proč necháš starou bábu čekat na dvoře. Nemám klíč!“ křičím i já. Marta mě zamkla a klíč vzala s sebou!“ „Tak co hned neřekneš, že nemáš klíč, ty hloupá!“ Nepřestává baba křičet. Vypadá strašně rozčileně. „Já tu musím mrznout a ty držíš hubu!“ Potom

zvedne košík. „Mám zde něco pro Martu a také něco pro jejího muže,“ křičí přes zavřené okno. „Ze zabijačky!“ „To nic!“ vykřikne rozhořčená bába, otáčí se a jde od okna pryč. „Však já se vrátím!“ „Vypadala jako ohnivá koule,“ říká Marta o návštěvě. Obě jsme se museli smát. „Zbytečně jsem ji vysvětlovala, že jsem zapomněla na sestřenicí a zamkla ji v domě a klíč vzala s sebou, jak to dělám vždycky.“ Kdyby to byla mladší osoba, možná by začala Martu podezírat, proč zamyká dům. Ale tato byla natolik rozčilená, že nedovedla ani podezírat. Martin muž je klidný, nesmělý, dobrý člověk. Jako učitel na lidové škole, nyní státní základní škole, protože všechny školy jsou státní – má mnoho poznatků a zážitků, o kterých si můžeme vyprávět. A je tu příležitost, jak i jinak vyplňovat čas. Začnu kreslit obrázky, které nosí žákům do školy. Blíží se Vánoce, kreslím vánoční obrázky, stromečky se svíčkami a jablíčky, aby je mohly vymalovat barvami. Potom sama maluji lilie, vystřihuji z nich jména žáků a nalepuji je. Je to dobrý pocit, dělat něco pro školní děti, i když nikdy neuvidím ty, kterým jsou určeny. Ty děti nevidím, ale slyším je. Protože škola je hned za učitelským bytem. A jednoho dne udělám objev. Objevuji skutečnost, že když se postavím k té stěně domů, která sousedí se školou a přitlačím na ni ucho, slabě uslyším dětské hlasy. Ještě lépe je uslyším, když přitlačím na stěnu skleněný pohár a druhý konec přitisknu na ucho. Pak to funguje jako ušní trubka pro nedoslýchavé. Slyším dětské hlásky. Slyším, jak zpívají. Slyším, jak si hrají o přestávce, jak se hlasy víří ve vzduchu. Do očí se mi tlačí slzy, když se snažím zachytit ty hlasy při modlitbě. Usilovně se snažím, ale nic neslyším. Slyšet, jak děti zpívají a hrají si, mne povzbuzuje, protože dětské hlasy mívají vždy takový účinek. Ale zároveň to ve mně vyvolává i velký smutek, protože vím, že bych měla být s nimi. Když tak mám ucho na stěně a poslouchám dětské hlasy, někdy mě naplňuje pocit křivdy a svatý Josef mi poprvé od odchodu ze školy tuto trpkost odpouští. Nemohu se zbavit myšlenek, že těch sedmnáct roků, co jsem pracovala s předškolními a školními dětmi, teď někdo vyhodil na smetiště. Cítím se, jako kdyby mi vzali kus mozku. Jakoby mi právě vyřezali tu část, kde jsem si schovávala zkušenosti s dětmi, zamíchali to vařečkou a vyhodili přímo do odpadkového koše. Potom bojuji sama se sebou a snažím se zbavit této představy. Nejdřív proto, protože to jsou nepěkné představy. Za druhé, nemám čas zabývat se vlastními pocity a zatěžovat si mysl podobnými myšlenkami a odčerpávat si energii. Víím, že když budu žít a nechytí mě, musím být připravena na jakýkoli další krok na cestě, která se mi otevře. Zatrpklost je jedním z nejméně užitečných pocitů, jaké zaplavují člověka. Říkám si to sama pro sebe a snažím se zahnat vlastní zatrpklost. Trochu ji vidím i u Marty, i když ona nemá nic dočinění s komunisty. S čím to u ní souvisí, jsem nikdy nezjistila, nejsem si jistá ani tím, zda to ví ona sama. Ale vyprávět o tom a přijít tomu na kloub mi rovněž zabírá čas. „Víte co, sestřičko,“ říká Marta. Moje smůla je v tom, že já skutečně nemám v ničem úplně jasno. Já jsem dokonce ani tenkrát neplakala, když mi zemřela maminka. Marta s mužem nemohou mít děti. Kdyby je mohly mít, doporučila bych jí, co vždycky doporučuji lidem, kteří mají podobné pocity – mějte tedy děti! Proto ji tedy radím jinou nejlepší věc „Marto, proč si nevezmete dítě ze sirotčince?“ „A co s ním budu dělat, když se mi nebude líbit?“ odpovídá mi Marta. „No to je jednoduché,“ říkám. Vezměte si takové, které se vám líbí. „Jenže já si nejsem tak jistá, zda ho budu mít ráda, když si ho přivedu

domů,“ říkám. „Pak už by bylo pozdě měnit.“ „Budete ho mít ráda,“ odpovídám jí. A když mě dítě nebude poslouchat, co potom?“ „Děti jsou hodné.“ „Když jste hodná k dítěti, dítě bude hodné k vám.“

„Bývám u dětí nervózní,“ říká Marta. „Stačí mi, když dítě rozháze kolem sebe hračky nebo vřeští a hned mám chuť vyhnat je pryč.“ „Když chcete něco mít,“ říkám přísněji, „potom musíte přijmout to, co se vám nabízí,“ ustavičně si klade podobné překážky, i když je vidět, že by se sebou něco chtěla udělat. „Sestřičko, víte,“ říká, „byla jsem opravdu šťastná, když pan farář přišel za námi a říkal, že vám musím pomoci. Něco mi to v mém životě dalo. Sestřičko, chci vám říct, že jsem skutečně ráda, že vás tu mám – ale jak vidíte, i to má svoji sobeckou příčinu.“ Objala jsem ji kolem krku. „Marto, na tom není nic sobeckého, že mě tu máte. Ale vy opravdu potřebujete dítě.“ Takto jsme si někdy vyprávěli, když jsme večer vyšli do polí, abych se nadýchala čerstvého vzduchu a trochu si zacvičila. Je pravdou, obvykle jsem chodívala na delší procházky sama a nikdy ne ve dne, aby mě někdo nezastavil a nelegitimoval mě, i když mám falešnou legitimaci. V polích, kde se vždy cítím nejbližší Bohu, si někdy kleknu na zem a modlím se růženec. Takto uběhly tři týdny a jednoho pěkného dne se objeví Anička. „Je na čase, sestřičko, přestěhovat se,“ říká mi. Našla mi nové místo, ale je to mnohem dále, než všechna místa před tím. „Celý tento kraj,“ říká Anička a myslí tím západní Slovensko, „je už pro vás nebezpečný, protože je blízko hranic. Soustředili tu mnoho „příslušníků národní bezpečnosti“, jsou ve všech západních okresech. Tak jsme vám našli místo trochu dále.“ Necítím se nejlépe, když mám jít tak daleko, do té části země, kterou neznám. Ale trochu se mi uleví, když mi Anička řekne: „půjdu s vámi, nebojte se, alespoň větší kus cesty.“ Potom sáhne do tašky. „Jiný kraj, jiné šaty, sestřičko!“ Musíte se obléct do kroje, který se hodí pro oblast, do které jdeme. Podívejte se!“ Na posteli rozprostře pěknou zelenou sukni, vzadu nabíranou, s bílou zástěrou vepředu a celou lemovanou pěknými krajkami. Potom vyndá jemnou krémovou blůzku a bílý šátek. „Vyzkoušejte si to, sestřičko! Musím vás v tom vidět.“ Poslechnu a Anička chodí kolem mě. „Jaká jste pěkná!“ Tvářím se, že i mně se šaty velice líbí. Jsou opravdu hezké, jenže já po nich vůbec netoužím a sním o svém řeholním hábitu. „A toto mám pro vás, sestřičko,“ sáhne Anička ještě jednou do tašky. Něco úplně jiného.“ Vytáhne další dva kusy ženského oděvu. Ty mě skutečně překvapí. Prvním je pár lyžařských šponovek s gumovou manžetou naspodu, bránící vniknutí sněhu. Druhý je pruho vaný černobílý svetr. „Svatý Josefe, smiluj se!“ vykřiknu. „Ve vašem novém domově,“ poučuje mě Anička, „budete trochu pracovat na poli, i to může být způsob, jak být nenápadná.“ Jsem velmi ráda, že mi to říká, protože už mám dost toho být schovaná po domech a těším se na práci na poli. „A to mám pracovat v těchto šponovkách? Divím se. „A v tomto pruho vaném svetr? Budu vypadat jako zebra dovezená z Afriky!“ „Sestřičko, nemůžete mít na sobě pěkné šaty a pracovat na poli. Mimochodem, ten africký pruho vaný svetr, jak jste ho nazvala, stál tři tisíce korun.“ „Tři tisíce korun?“ Nemohu uvěřit. „A kromě toho je od sester v nemocnici. Margita a několik ostatních udělaly sbírku.“ „Margita?“ ptám se skutečně udivená. „To mi vybrala Margita?“ „Ne přímo vybrala,“ říká Anička a směje se. „Ona jen říkala, aby vám někdo šel koupit svetr na černém trhu a ten někdo přišel

s pruhovaným svetrem. Margita říká, že by strašně ráda viděla, jak vám sluší. Nedá se nic dělat, musíte si ho vyzkoušet!“ A tak si zkouším svetr s africkými zebrovými proužky a natahuji si šponovky. Anička stojí za mnou a prohlíží si mě. Náhle se zasměje. „Sestřičko, vy vypadáte jako pravá soudružka brigádnice!“

13. Vykutálený párek

Cesta do mého nového domova víc, než 100km na východ trvala déle a vyžádala si tři druhy dopravy. Nejdříve jsme jeli nějakých osmdesát kilometrů vlakem, potom jsme šli dvanáct kilometrů pěšky přes kopec a potom jsme jeli asi třicetkilometrů autobusem. Bylo to nevyhnutelné, neboť jet celou cestu vlakem nebo autobusem by znamenalo, že budeme cestovat přes den. Takto jsme jeli tři etapy a prakticky celou noc. Vyrážíme v podvečer. Nejdřív se cítím dost nesvá, protože cestuji do té části Slovenska, kde jsme ještě nebyla. Ve vlaku sedíme s Aničkou pro jistotu dále od sebe na opačných koncích vagónů. Takto máme aspoň jistotu, že když vezmou policajti mě a nevezmou ji a ona bude vědět, co je se mnou. Já jsem kdysi velmi ráda cestovala vlakem, je možné v něm odpočívat a dívat se ven oknem ubíhající pole. Když jste cestovali v noci, mohli jste pozorovat lidi, jejich tváře a když přišel průvodčí a proštípl vám lístek, mohli jste si udělat pohodlí, opřít se o sedadlo a poslouchat klapot kol o kolejnice, což vás krásně uspávalo. Jenže teď se neodvažuji ani dřímát. Neodvažuji se ani dokonce se dívat lidem do tváře ze strachu, že se mnou budou hovořit. Jsem ráda, když se ta část výletu, kterou absolvuji vlakem skončí, a když kolem jedné v noci vystupujeme na malé stanici. Ze stanice se pustíme chodníkem do kopce a jdeme asi dvanáct kilometrů pěšky. Mezi stromy se poprvé převlékám do šponovek a rovněž Anička si obléká kalhoty, aby se jí šlo lépe. Noc je mimořádně temná. Zanedlouho začíná mrholit, padá studený déšť šikmo z neviditelné oblohy. Naše malé baterky svítí jako dva malé body do tmy. Ze všeho, co vydává jen nějaký zvuk, i ze šumu listí, mi přebíhá mráz po zádech. Náhle slyším dlouhé hú-hú-hú. „Co to bylo?“ ptám se polekaně. Působilo to strašidelně. „Sova,“ říká Anička. „Nebo sovy.“ Poprvé v životě jsem zaslyšela zahoukat sovu. Vzpomněla jsem si na pohádky o čarodějnicích, které létají na košťatech v této noční době, tu v horách a v takovém počasí. I když dobře vím, že je to pověra, ježibaby nepouštím z hlavy. Anička se bojí mnohem méně, proto ji chytím pod paži a pevně se ji držím. Víím, že cítí, jak se třesu. „Nebojte se, sestřičko. Všechno probíhá tak, jak má a aspoň máme zážitek.“ „Je to tak, zajisté,“ říkám a cítím, jak mě bodají dešťové kapky do tváře. Anička se velmi zajímá o lidi a o všechno ostatní mnohem víc, než já nebo někdo jiný. Přečetla hromadu knih, umí se radovat skoro z každého „zážitku“. Pro mě však je v tomto okamžiku náš „zážitek“ čímisi, bez čehož bych mohla být. „Nejdůležitější je, nenechat se na samém konci chytit,“ říká. „S tím mohu jen souhlasit. „Toto je pěkný zážitek, sestřičko,“ říká. „Jednou o tom možná napíšu knížku.“ „Já už jen doufám, že ji ještě přečtu!“ říkám. Podařilo se mi vstoupit do výmolu plného bláta a i když se držíme s Aničkou pod pažemi, stáhla jsem ji a spadly jsme obě. Plazíme se po mokré trávě, pořádně zablácené, nateklo nám do bot. „To je opravdu zážitek,“ říkám trpce, když lezu ven z bláta. Anička se směje. „Sestřičko, zdá se mi, že už vás to začíná bavit.“ K ránu kolem páté, ještě se nikde nesvítlí, sestupujeme z kopce. Převlékáme si špinavé kalhoty

a bereme si své šaty. Potom jdeme do města, odkud pojede v šest autobus a ten mě zaveze do nového domova. Ve městě mě Anička nechává samotnou. „Bylo by to podezřelé, kdybychom přišli spolu, a já bych šla od vás hned pryč,“ říká. Dává mi přesnou informaci, jak se dostanu na místo, kde budu bydlet. „Vepředu mají starou rozbitou bránu – liší se od ostatní,“ říká. „Bude se vám u nich líbit, sestřičko.“ Anička mě doprovází k autobusu. Cesta trvá dlouho. Autobus je plný a já jsem ráda, že sedím. Chce se mi spát, ale bojím se zavřít oči. Od zastávky v malém městečku, rychle kráčím na místo, které mi popsala Anička. Za chvíli stojím před domem s rozbitou bránou. Ve vinici vedle domu, vidím člověka trhat hrozny – jdu k němu. Je to tlustý muž s červenými tvářemi, na pohled veselý chlap. Urodily se tento rok hrozny?“ „Bude dost vína?“ „Ujde to,“ říká chlap. „A máte i na prodej?“ „Cožpak opravdu nevíte, že se prodávat nesmí kromě státního výkupu?“ „Ach, to je špatné. Chtěla jsem sehnat muži trošku vína.“ Byl to improvizovaný rozhovor, během kterého jsme si prověřovali jeden druhého. Potom ten pán řekl. „Pojďte dovnitř!“ Jdeme do kuchyně. V kuchyni je žena. Vypadá jako ženská kopie toho muže: tlustá, s červenými tvářemi, veselé oči a téměř stejně vysoká. Vypadají jako pár veselých loutek, které můžeme vidět v hračkářství. „Já jsem ta, o které vám vyprávěla Anička,“ představuji se. „Dobře,“ říká žena a široce se usměje. „Já jsem Uršula. Toto je můj muž Ľudo.“ Ľudo se nahlas zasměje. „Dej nám něco na frištuk, stará, hýbej se a nekvákej.“ Sedneme si a snídáme. Za pár minut se mi zdá, že tyto dva lidi znám celý život. Víím, že se tu budu mít dobře, tak dobře, jak jen se může mít člověk na útěku, protože jsou to takoví veselí lidé a nemůžete být s nimi a být smutní. A kromě toho jsou to titíž lidé, mezi kterými jsem vyrůstala. Cítím se téměř jako kdybych přišla domů. To je nádherné, najít takové místo a úplně na jiném konci Slovenska. Představuji se jako příbuzná Uršuliny „krtnej dcéry“. Důvod, pro který jsem zde, je pracovat na řepném poli a ve vinici, protože přišel čas sklizně. Oblékám se tedy do šponovek a natahuji si pruho vaný svetr, chodím za pluhem, který vyorává řepu a ohnutá usekávám nožem listy. Jak je to dobré být venku na poli, pod širým nebem! Největší těžkosti mi dělá skutečnost, že jsem si odvykla od takové práce. Je mi teplo, potím se, za chvíli zase cítím chlad, v pravém rameni cítím revma, takže za týden se nemohu obrátit v posteli na pravou stranu. I zde si ženy při práci rády vyprávějí, vyptávají se mě, z kterého jsem města a zda znám ty nebo ony lidi. Snažím se držet stranou od žen, jak je to jen možné, aby se mě tolik nevyptávaly. Na řepném poli to není zas tak těžké, ale při trhání hroznů je to mnohem složitější, protože jsme k sobě blíž. Však společnost Uršuly a Ľudy vyvažuje všechny nepříjemnosti. Mají cihlový dům, všude dřevěnou podlahu, na rozdíl od našeho domu z hliněných cihel a s hliněnou podlahou. I hospodářství je mnohem větší, než tátovo – o dobrých deset hektarů větší. Ale jinak je všechno jako u nás, i lidé jsou stejní. Pravda, je to poprvé, co jsem se dostala na dědinu, od té doby, co vládnu soudruzi a aspoň mohu pozorovat, jak hospodáři reagují na to, co komunisté dělají s rolníky. Velmi mne to zajímá, protože jsem stále ještě děvče z dědiny. Nikdo se tak úporně nestaví na odpor komunistům jako sedláci, kteří si brání svoji půdu. Na počátku se skutečně stávalo i to, že sedláci brali do rukou vidle a sekery a hnali komunisty ven ze svých dvorů. Teď jsou však komunisté příliš silní na to, než aby je lidé mohli hnát vidlemi. Teď se všude zakládají zemědělská družstva. V tomto systému sedlák

odevzdává svoje hospodářství státem řízenému družstvu, přičemž přestává být jeho vlastnictvím a všechno se zceluje dohromady. Pole se orají společně, krávy se dojí společně, zemědělci pracují společně na společném poli. Dohlíží na ně určený funkcionář, který jim měří časové jednotky a družstevník dostává určité procento z výnosu podle hodin, které odpracuje. Zbytek zůstává družstvu. Komunisté nepřikazují přímo rolníkům vstupovat do družstva, ale vědí, jak vytvářet na lidi všemožný nátlak a jak je přesvědčovat. Připomíná mi to způsoby, jaké uplatňovali i proti řeholnicím. Devadesát procent rolníků je proti združstevňování. Rolníci by si chtěli ponechat půdu, kterou zdědili po předcházejících generacích a kterou pokládají za takovou součást samých sebe jako vlastní ruce a nohy. Proto ty tlaky a přesvědčování ze strany soudruhů. Jedním ze způsobu nátlaku je znemožnit sedlákovi, který nevstoupí do družstva, aby dostal osivo a neměl teda co zasít. I v době, když bydlím v této rodině, Ľudo musí kupovat zrna na setí na černém trhu. Dělá to, jen aby si udržel svých třicet hektarů. „Tento rok se ještě udržím,“ říká. „Ale jak to bude vypadat dále, to nevím. Je to každým rokem těžší. Naši milí komunisti, ti vědí, jak na to!“ Když nevstoupíte do družstva a chcete samostatně hospodařit, stát vám předepíše množství povinných dodávek, které musíte odevzdat. Nazývá se to kontingent. „Vždy v lednu,“ říká Ľudo, „dostávám velký rozpis, ve kterém mi stát nařizuje dodat tolik a tolik cukrové řepy, brambor, hroznů, masa, prasat, telat, zeleniny, vajec a mléka. Stát ví přesně, kolik mám zasazených stromů, například ořechů, a kolik mohu na každém z nich vypěstovat. Mohu si nechat jen pro svoji vlastní potřebu. Zbytek musím odevzdat státu, místo toho, abych ho vzal na trh a prodal lidem jako za starých časů.“ Kontingenty jsou nejsilnějším tlakem, jaký soudruzi vymysleli na rolníka. Protože když rolník nestačí dodávat, co mu předepíší, hospodářství mu vezmou a začlení do družstva. Neberou do úvahy, ani skutečnost, že bývají úrodné a neúrodné roky, že jeden rok se daří chovat dobytek, jiný rok ne – musíme splnit kontingent a basta! Když je rok neúrodný, tehdy se komunistům daří zakládat družstva nejlépe. „Stále se honíme s našim milovaným kontingentem,“ říká Ľudo, kdo bude první a kdo poslední. „Jednou je ve předu on, jednou já. Obvykle vítězí on, kontingent, ale já se držím, jak jen mohu. Na, tu máš poslední prasátko, vezmi si, ať tě dohoním!“ Ľudo koulí očima jakoby se opravdu honil s „kontingentem“, který proti němu poslali soudruzi. „Loni bylo tak,“ říká, „že jsem neměl tolik veřřového, jak mi předepsali. Zabil jsem tedy několik hus a dal jsem jim místo veřřového husí maso. Nebylo to od nich hezké, že mi ten trik spolkli? Kontingent na slepice na tento rok je osmdesát vajec na jednu slepici. Když slepice nesnese tolik vajec, jak ji předepíší, jste v kaši. Ľudo mi vypráví příhodu, jak jednomu sedlákovi chtěla slepice. „Pověsil ji na špagát na strom a připíchl ji špendlíkem tabulku s nápisem „dělal jsem, co jsem mohla, ale osmdesát vajec jsem snášet nezvládala“. Moje soudružky slepice mne odsuzovaly, že nedokážu plnit kontingenty, tak jsem vzala špagát a oběsila jsem se.“ Ľudovo velké břicho se natřásá smíchem. Ľudovy slepičky rovněž samy nestačí plnit kontingent za listopad. Velmi se bojí, že soudruzi přijdou i za ním, vezmou mu hospodářství a dají ho do družstva. Ve snaze splnit kontingent vajec, jde koupit vejce na černý trh po dvacetikorunách za kus a prodává je v zápětí státu jako povinnou dodávku za tři koruny za kus. Když vykoná tuto obchodní transakci, přijde domů rozzuřený. „Aby šlak trefil všechny komunisty!“

vykřikuje. Uršula se ještě více zlobí komunisty za to, že všechno musí odevzdávat státu. Nenazývá je jinak, než červené plošnice. Když stloukáme máslo, zčervená ve tváři, až tak zuří. „Ach, podívejte se, takové pěkné máslo, a musíme je všechno odevzdat těm červeným plošnicím!“ Ořechů se urodilo v tomto roce málo a Ľudo musí všechny odevzdat na kontingent. Do ořechových koláčů budou teď muset dávat strouhanku. Uršula je jinak velmi dobrá kuchařka, když má z čeho péct, a rozzlobí ji, že musí všechny dobroty odevzdávat soudruhům. „Co si myslí ty červené plošnice, jak má kuchařka péct, když ji pokazí recept a vezmou všechny dobroty?“ Zlobí se na komunisty, když posypává koláče „strouhankou“. „Příště nám vezmou i strouhanku a budeme koláče posypávat dřevěnými pilinami. Od sedláka se požaduje nejen to, aby odevzdával státu všechny produkty kromě povolené dávky pro osobní spotřebu. Ještě musí i všechno prodat za stanovené ceny. Ty ceny jsou podstatně nižší, než je cena na trhu. Za litr kravského mléka dostane Ľudo od soudruhů 25 haléřů. Tentýž litr prodávají za korunu a padesát haléřů, čili šestkrát draž. Za ořechy, které se prodávají v listopadu po čtyřiceti korunách za kilo, Ľudo dostane od družstva deset korun. Ořechy jsou mnohem dražší, protože strana a vláda pokládají ořechy za luxusní zboží. Jako děvče ze sedlácké rodiny se o tyto věci velmi zajímám. Zároveň však zjišťuji, že sedlák je stále ještě vynalézavý, i ve vztahu i vůči komunistům. Sedlák musel být vynalézavý i století před tím, než přišli k moci komunisti, aby přežil. Teď využívá svoji vchytralost proti svému novému nepříteli – komunistům. Když soudruzi přijdou sedlákově na jeho lišáctví, najdou způsob, jak sedláka chytit pod krk a pak sedlák vymyslí něco jiného. „Například víno,“ říká Ľudo. „Povolili mi pěstovat tolik vinné révy, abych si vypěstoval 200 litrů vína pro své vysušené hrdlo a pro svoji rodinu. Všechno víno navíc musím prodat milovanému socialistickému státu. Chvíli jsme to zvládali – já, i někteří další sedláci – velmi jednoduchým způsobem: křtili jsme vládní víno vodou.“ Ale soudruzi zanedlouho přišli i na tento podvod, a našli způsob, jak doběhnout sedláka. Místo vína mu teď berou hrozny. „Vejsce,“ připomíná Ľudo další produkt. „Komunisti kázali nejdřív odevzdávat vejce po deseti. Nechávali jsme si větší vejce a odevzdávali jsme jim malá.“ Tu Ľudo začne zase koulet očima. „Vždyť je to samozřejmé, ne?“ Soudruzi přišli i na tento podvod a nařídili odevzdávat vejce podle váhy. „Před tím, než nám začali vládnout komunisté,“ pokračuje Ľudo, „jsme nosili krásné košíky s třešněmi, jablky a švestkami na trh, naplněné jen tím nejkrásnějším ovocem – malé „zgrmanené“. Malé jsme vyhazovali prasatům, kterým je jedno, co jim dáte. Ale teď, když se počítá všechno na kila, děláme to tak, že malé klademe na dno bedniček nebo je smícháme s pěknými, a tak je odevzdáváme soudruhům. Má to za následek, že lidé ve městech kupují mnohem horší ovoce, než kdysi. Ale je to naše chyba? Samozřejmě, že ne. Zatím nám na to soudruzi nepřišli. Dnes se dělá i to, že občas nasypeme hrst písku mezi zeleninu. Co máme nakonec dělat, když se zelenina posílá na kila. Ani na písek nám ještě nepřišli. „Také se dává i troška vody do mléka, které prodáváme soudruhům. Zatím nevymysleli, co s tím. Jsem zvědavý dokdy. Komunisti vědí všechno,“ říká Ľudo a koulí očima, „ale ještě se nenaučili chytit krávu za rohy a vytlačit z ní mléko, jak se naučili lisovat z hroznů šťávu na víno.“ Je to zajímavý souboj mezi starým důvtipem sedláka a schopnosti komunistů, kteří jsou při moci, zkrotit a ovládnout i jeho. Pravda, dříve nebo později, zdá se to víceméně jisté,

se vyčerpá i sedláková zásoba vynalézavosti a bude se muset vzdát. Ludo je velký vypravěč příběhů spojených zvláště s komunisty. Trávíme celé večery nad událostmi, které sedláci prožívají ve svém novém životě za komunismu. V jednom veselém příběhu se říká, jak sedlák jednoho letního večera stojí na poli a žvýká slámu, kterou vytáhl z vymláčeného stohu. Jde kolem soudruh Zápotocký, předseda vlády – tentýž soudruh, který je teď prezidentem. „Proč koušeš slámu, soudruhu? ptá se překvapený předseda vlády sedláka. „Mám hrozný hlad,“ říká sedlák. „Musel jsem všechno zrno odevzdat státu, abych splnil kontingent. Nic jiného mi nezůstalo, jen tato sláma.“ „To je hanba, takový stát!“ říká předseda vlády. „Na, tu máš pět set korun. Jdi a dobře se najez, protože za chvíli tudy půjde soudruh Gottwald, prezident celého Československa a kdyby viděl, že koušeš slámu, divil by se, jak já vedu ministerstvo hospodářství!“ Když předseda vlády odejde, sedlák začne uvažovat. „Když mi dal předseda vlády pět set korun, od Gottwalda dostanu jistě aspoň tisícovku,“ a kouše slámu dál. Za hodinu jde kolem něho soudruh Gottwald. „Co to děláš, sedláku?“ ptá se ho překvapený Gottwald, když vidí sedláka kousat slámu. Sedlák říká Gottwaldovi totéž, co říkal i předsedovi vlády – musel odevzdat všechno obilí státu, aby splnil kontingent, a zůstala mu jen sláma na živobytí. „Cože? To je skandál!“ říká Gottwald. „Lidi v Československu musí kousat slámu?“ Tu máš, vezmi si ode mě tisíc korun. Jdi se pořádně najíst, protože za chvíli tudy půjde soudruh Stalin. Když tě zde uvidí, co si pomyslí? Že lidé v Československu koušou slámu? To by se soudruh Stalin divil, jakou tady máme vládu a prezidenta!“ Gottwald odejde a sedlák chvíli stojí a přemýšlí. „Když mi dal předseda vlády pět set korun, když mě viděl kousat slámu a Gottwald mi dal tisíc korun – co mi asi dá Stalin, vůdce světového proletariátu? Od Stalina možná dostanu tisíc pět set a nebo i tři tisíce korun. Zůstane u stohu a kouše dál slámu. Za hodinu jde kolem soudruh Stalin a vidí, jak sedlák kouše slámu. „Što ty, mužik, delaješ?“ ptá se Stalin rusky a hrozně se diví. „Co to děláš, sedláku?“ „Nedá se nic dělat,“ stěžuje si sedlák soudruhu Stalinovi. „Nemám co jíst. Všechno mi naši sebrali, abych splnil kontingent.“ Stalin se upřeně podívá na sedláka. „Poslouchej sedláku, ty jsi strašně hloupý člověk! Trochu se nad sebou zamysli a uvidíš, jak jsi hloupý! Začal jsi jíst slámu a stále je léto. Slámu si máš nechat na zimu a teď se máš pást!“ A Ludo se směje z plných plic, červené tváře se mu rozzáří veselostí a velké břicho se mu natrásá. Jiný příběh, který vypráví Ludo se týká pětiletého plánu, který začali plnit v Československu. V jedné vesnici pověřili soudruzi předsedu národního výboru, tedy starostu, aby byl zodpovědný za plnění plánu. Ten neuměl ani číst, ani psát. Předseda si zavolal ostatní sedláky. „Co je to pětiletý plán, víte?“ ptá se jich. „Nevíme,“ říkají všichni sedláci. „Ještě jsme o takovém neslyšeli. Nejlepší bude jít za prezidentem Gottwaldem a zeptat se ho. Předseda sedne do vlaku a jede do Prahy navštívit Gottwalda. Ten mu nejdřív dává brožurku, kde se píše všechno o pětiletém plánu, „jenže já neumím číst,“ říká předseda. Gottwald se na něho podívá. „Opravdu?“ a začne chodit sem a tam po kanceláři. „Dobře tedy, pojď sem, postav se k oknu!“ Předseda jde za Gottwaldem k oknu, oba se dívají na ulici. „Vidíš tu tramvaj?“ ptá se Gottwald? „Hm!“ odpovídá předseda. „Dobře,“ říká Gottwald, pětiletý plán znamená, že se máme dát do práce ještě více a s takovou vervou, že místo jedné tramvaje tam budeš na konci pětiletky vidět pět set tramvajů. To je pětiletý plán! Pět setkrát víc

všeho, než doposud!“ Gottwald se znovu prochází po kanceláři a nakonec se znovu otočí k předsedovi. „Soudruhu předsedo! Vrať se do dědiny a vysvětli ostatním soudruhům v dědině, jaký je smysl pětiletého plánu!“ Předseda se vrátí domů do dědiny. Nechá zavolat všechny občany do svého domu. Začne se před nimi procházet sem a tam, přesně, jak to viděl u Gottwalda. Potom je všechny zavolá k oknu. Jenže z okna není vidět ani jedna tramvaj a tak se na chvíli dostane do rozpaků. Ale ne na dlouho. Oči mu zazáří, protože uvidí na cestě kulhat žebračka. „Soudruzi občané!“ říká. „Vidíte tam toho žebračka?“ „Vidíme,“ odpovídají občané. „Soudruzi!“ pokračuje předseda s nadšením, „smysl pětiletého plánu je v tom, že se dáme do práce ještě víc a s takovou vervou, abychom za pět let, když skončí plán, na cestě měli ne jednoho, ale pět set žebračků!“ A Ľudo puká smíchem, koulí očima. Takto mi ubíhá čas celkem příjemně. S Uršulou a Ľudem se mi dobře bydlí, protože jsou to skutečně veselí lidé. Je u nich i bezpečněji, protože si umí poradit s jakoukoli nečekanou situací. Jednou večer jsme se dostali do směšné, možná i nebezpečné situace, když přišli skuteční příbuzní z vedlejší dědiny od Uršuliny krstnej dcéry na návštěvu a já jsem musela jako falešná rodina krstnej dcéry zmizet. Před tím, než měli přijít, Uršula mě poslala, abych si lehla do svého pokoje. Příbuzní přišli hned, jen jsem ulehla. Spávala jsem v posteli typické pro slovenský selský dům – na spodu má desky, na nich vrstvu slámy, která je zakrytá plachtou. Asi jsem byla nervózní a hodně jsem se převalovala. Náhle se ozval hrozný rachot, desky povolily a já jsem spadla na podlahu. Vběhla Uršula. „Co to děláte?“ šeptá. „Vždyť byste vzbudila i mrtvého!“ Vysvětlovala jsem, co se mi právě stalo. „Nedá se nic dělat, musíte zůstat tiše ležet tam, kde jste,“ říká, „než odejdou.“ Musela jsem tedy ležet na zemi, mezi hromadou skřížených desek a slámy a zůstat úplně tiše. Za tři hodiny se Uršula vrátila. „Už můžete vstát,“ říká. „Skuteční příbuzní už odešli. Když uslyšeli ten rachot, zeptali se, zda nám tu nestraší. Vypadalo to, jakoby se tu přehnal celý regiment duchů. Řekla jsem jim, že to byla kočka, která zde něco převrátila. Neodvázili se dále vyptávat, vždyť jsou to příbuzní. Uršulin a Ľudův smysl podvádět mi pomáhá i jindy. Už dlouho jsem nebyla v kostele, příliš dlouho pro jednu řeholnici, cítím velkou touhu jít do kostela. Jednoho se ptám Uršuly, zda bych nemohla jít. Dlouho o tom přemýšlím a já ji snažně prosím. „Dobře tedy,“ nakonec souhlasí. Ale dejte si pozor, sestřičko, abyste nevypadala jako řeholnice.“ Prikazuje mi nemít ruce přiložené dlaněmi k sobě, ale mám si skřížit prsty obou rukou, jako jiní lidé. Musím si dát pozor, abych nešla první do kostela a neodcházela poslední, jak to dělají řeholnice. A dává mi i drobné, abych měla co hodit i do zvonku, což řeholnice nedělají. Plán je to dobrý. Jenže zapomíná, že když jsem v kostele, přenáším se do jiného světa. Jednoho dne se oblékám do vyšíváné skládané zelené sukně s modrou zástěrou a krémovou blůzkou, na hlavě bílý čepce od Aničky, a jdu od kostela. Druhý den jedna sousedka přijde za Uršulou. „Ta, která u vás bydlí, je jako řeholnice,“ říká. „Dívám se na ni v kostele a ona má ruce přiložené dlaněmi k sobě a modlí se z latinské knížky!“ Na všechno, na čem jsme se dohodli jsem prostě v kostele zapomněla!“ Ale Uršula je dobrá lhářka. Podívá se na sousedku. „Copak jsi hloupá?“ říká. „Jaká řeholnice? Jsi hloupá i slepá. Jak může mít ruce složené a přitom držet modlitební knížku? To by nemohla být řeholnice, ale komediant! A co vlastně děláš v kostele, když si všímáš, jak se jiní modlí. Můžeš se stydět!“ Sousedka se rychle

omlouvá a prosí Uršulu, aby se nezlobila. „V pořádku,“ odsekne Uršula. „Ale podruhé nebud’ dotěrná.“ Uršula s Ľudem umí podvádět v můj prospěch i ve svůj prospěch. Jednoho dne, když přšlo a nedalo se jít na pole osekávat řepu, sedím u okna a šiji. Vyšívám košilku pro první dítě Uršuliny příbuzné, která má přijít k nim na Vánoce. Je to krásná košilka s růžovou výšivkou. Uslyším nějaké hlasy před domem. Podívám se a vidím, že k domu přijelo zelené četnické auto. Z auta vystoupí několik chlapů, jejichž uniformy až příliš dobře znám – jsou to esenbáci. SNB je zkratka „Sboru národní bezpečnosti“, která se bohužel, více stará o bezpečnost státu, než o bezpečnost lidí. Na zelených uniformách mají černé opasky a na opascích jim visí pistole. Velitel má holínky. Chvíli jsem přestala dýchat. Podívám se na ruce a vidím, že se mi úplně třesou. Pomyslím si: „och, svatý Josefe!“ A duše mi málem vyskočí z těla. Popadnu šití a pobývám po domě a hledám místo, kde bych se schovala. Vpadnu do kuchyně a myslím si, že je to přirozené místo pro ženu. Snažím se sedět na stoličce a pracovat s jehlou, ale prsty se mi tak roztrásly, že více se píchám do rukou, než do košilky. Potom uslyším silné hlasy, rozléhají se po celém domě. Potom uslyším hluk ve vedlejším pokoji. Potom a to mne už zaplavuje a dusí vlna velkého strachu, tři velcí esenbáci vstoupí do kuchyně. Dívají se na mě, diví se, kdo jsem, a zdá se, že se chtějí na něco zeptat. Ruce mám pod stolem, aby neviděli, jak se mi třesou. Vtom uslyším, jak za nimi vykřikne Ľudo: „jen běžte, jen hledejte, když si myslíte, že něco najdete! Hledejte si, prosím!“ Četníci, tedy esenbáci otvírají všechny skříně, vytahují všechny šuplíky a slídí. Otevrou i komůrku i s košťaty a prohledají ji. Shýbnou se pod kredenc, podívají se do bedničky na odpadky, otevrou i dvířka u kamen a strkají do nich hlavy. Pak se opráší a vidím, že se zase chystají na mě. Cítím, že nebudu schopna říct ani slovo, když se mě na něco zeptají. „Dobře!“ zakřičí do toho Ľudo. „Už jste se podívali? Jistě jste už nahlédli do každého koutku tohoto mého skromného příbytku!“ Jeho hlas duní skoro jako hrom. „Už jste spokojeni, když vidíte, že nemám žádnou slivovici?“ Je to pravda, protože Ľudo pálí a skladuje slivovici u souseda. Připravít kvas a vypálit slivovici mu trvá asi čtyři týdny. Je to silná pálenka. Už skoro uplynul celý listopad a já se zase musím stěhovat, jinak mi socialističtí četníci přijdou na stopu nebo sousedé začnou zbytečně vyprávět. Navíc se obávám, že si vesničané všimli těch sepjatých rukou a latinské knížky. Anička mi tedy jde najít nové místo. To nové místo bude zároveň mým posledním úkrytem ve vlasti. Však dřív, než tam odejdu, přijde mě navštívit moje starší sestra. Od té doby, co jsem odešla z nemocnice, je to poprvé, co mě přišel navštívit někdo z mé vlastní rodiny. Byla jsem s ní asi půl hodiny, ale za tu půl hodinu ji později komunisti napaří tři a půl roku vězení. Zavřeli i moji mladší sestru a to pro to, protože byla právě v domě rodičů, když ho prohledávali esenbáci a našli v něm několik kusů mého řeholního oděvu, i když ty tam byli odložené ještě dřív, než komunisti přišli k moci. Ale oni ji obvinili, že mi pomáhala ukrývat se. Pravda je taková, že jsem ji neviděla od té doby, co jsem odešla z nemocnice. Jenže četníci, když už jednou udělají razii, musí i někoho zatknout, aby neodešli s prázdnou. Když můj otec je už starý, má už přes sedmdesát roků, matka je ochrnutá, vzali aspoň mladší sestru, která nic neudělala. Nadělili ji tři roky. To vše jsem se dozvěděla, když jsem již byla za hranicemi. Obě sestry zatkly 29. ledna 1952. Teď dávám svatému Josefovi termín, aby mi je do konce března vysvobodil z vyšetřovací vazby. Oni je

však soudí a dochází k tomu, co se mi už stalo několikrát v životě, že se zlobím na svatého Josefa, když mi nechce splnit, oč ho požádám. Zlobím se na něho, dokonce jsem se přestala chvíli i k němu modlit, ba dokonce i jeho obrázek jsem si vyndala z knížky. Ale po šesti měsících mi sestry přece jen propustili z vězení a poslali je pracovat do hospodářského dvora věznice, kde je to přece jen lepší, a rozsudky jim o něco snížili, než dva roky. A tak jsem k svatému Josefovi znovu nabyla důvěry a vložila jsem si jeho obrázek nazpět do modlitební knížky. Už jsme zase přátelé a rovněž moje sestry se krátce před Vánoci 1953 dostaly na svobodu. Přichází čas rozloučení se s Uršulou a s Ľudem. Objímám je oba, každého jednou rukou, přitom neobejmu pořádně ani jednoho. „Ať vám Pán Bůh žehná za to, co jste pro mě udělali,“ říkám. Ľudo se otočí k ženě. „Stará, co přežvykuješ jako nenapasená jalovice!“ „Kdo tu přežvykuje ty tlustý vole!“ Říká stejným způsobem Uršula. „Sbohem!“ Snažím se usmívat. „A vy, Ľudo, nezapomeňte plnit kontingent!“ „Ano, můj milovaný kontingent,“ říká Ľudo. Jsem zvědavý, kdo koho nakonec porazí,“ koulí očima. „Zda kontingent mě nebo já jeho!“

14. Takto dál jít nemůže

Nyní jdu bydlet na poslední místo na svém útěku. Poslední a – nejopuštěnější místo. Je to nevelká usedlost, dvůr na samotě, při polní cestě, která je téměř neschůdná už při nejmenším dešti. Na dohled není vidět jiný dům. Na dvoře bydlí vdova, která se jmenuje Valerie. Toto místo můj poslední domov ve vlasti, je opravdu pusté. Kromě toho se začínám bát víc a cítím, že mě každou chvíli můžou chytit. Cítím stále větší opuštěnost. Nejsem velmi daleko od rodičovského domu, méně než hodinu cesty vlakem. Ale bylo by to příliš nebezpečné jít k nim a stejně nebezpečné pro ně, kdyby přišli za mnou, přičemž matka nemůže vůbec cestovat. Teď jsem dokonale skrytá. Ale po dobu více jak pěti týdnů i nejvíce opuštěná. Je však něco, co usnadňuje moji samotu. Když Pán Bůh vybral jednu jedinou věc z celého vesmíru a poslal ji na zem, aby ulevila moji opuštěnosti, nemohl udělat lépe, jak udělal. Je to malé děvčátko s kučeravými vlasy, které nosí většinu času červený svetr. Jmenuje se Hanka. Od té doby, co jsem odešla z nemocnice, neměla jsem blízko sebe žádné dítě. Ona je první. A děti mi chybí ze všeho nejvíc. Najít ji na této samotě bylo jako najít malý kostelík uprostřed kostelu. Má deset roků. Je to Valeriina malá dcerka. Pomáhám ji dělat domácí úkoly, zvláště z kreslení a zeměpisu, které vždy patřili k nejmilejším předmětům. Někdy, když ji pomáhám, zmocňuje se mě zvláštní vzrušení, že jsem znovu učitelkou. Když se učíme zeměpis, ukazuju ji mnohé vzdálené země a místa, kam jsem musela později jít, ale tehdy jsem to ještě netušila. Když se setmí, chodívám se procházet na pole, Hanka jde se mnou. Někdy se náhle rozesmějeme a začneme se honit a rozesmáté skáčeme po poli. Takto narušujeme samotu. Potom sedáváme na trávě, odpočíváme a já ji vyprávím pohádky, které mi kdysi dávno vyprávěl náš táta. Například o tom, jak byl stvořený skřivánek, ten co létá nad slovenskými poli. Jak byl jeden sedlák na poli a cítil se opuštěný, do té doby, dokud k němu nepřišel Pán Ježíš, který vzal do ruky hroudu hlíny, na kterou nakapal sedlákům pot z čela, vyhodil ji do vzduchu a náhle z ní vyletěl zpívající skřivánek. A jak potom bylo sedlákovi veselo, protože byl stále někdo s ním. Jednou navečer se vydáme do pole a utrháme tykev.

Vyčistíme ji a uděláme z ní lidskou tvář, vykrojíme na ni zuby, dáme do ní svíčku a opatrně ji položíme u cesty. To se dělá v našem kraji, když na podzim dozrávají tykve a vy chcete někoho trochu postrašit. Jednou navečer narazíme v poli na makovice a natrháme si je. Posadíme se doprostřed pole a pochutnáváme si na máku. Vyprávím ji o časech, kdy jsem byla sama děvčetem a dostala jsem se do nemilé kaše, když jsem si natrhala cizí makovice a chytil mě hlídač. „Může se ze špatného děvčete stát řeholnice?“ ptá se mě Hanka. „Z tohoto se stala,“ říkám. Hanka ví, že jsem řeholnice, protože jsme se s její mámou rozhodly, že bude nejlepší, když jí to povíme. I tak by jistě na to přišla, když jsem měla zůstat u nich tak dlouhou dobu. Varovali jsme ji často, aby ani ve škole, ani venku neříkala o mně ani slovo. „Kdybys to prozradila,“ říká jí matka Valerie, „stane se sestřičce to, co se stalo naší tetě.“ Hančina teta byla řeholnicí a vracela se domů z Německa, kde studovala, když ji zatkla státní bezpečnost, protože u sebe měla dopis s „politickou propagandou“. Zbytečně jim vysvětlovala, že je to jen soustrastný dopis pro přítelkyni, které zemřela matka. Ta část, kde se vyjadřuje soustrast – tvrdili soudruzi není nic jiného, než zakódovaná zpráva pro protistátní živly. Zajisté to byl jenom vymyšlený důvod, aby mohli zavřít někoho v řeholním hábitu, kde si Hančina teta skutečně odpykává jeden a půl roku. „Ani moje teta nemá oblečené řeholní šaty,“ říká Hanka. „Musela si je ve vězení svléct. Chcete být moji tetou, než ji propustí?“ „Budu velmi ráda, když mě tak budeš nazývat,“ říkám. Naučili jsme ji, aby mě nikdy neoslovovala „sestřičko“, protože by si na to mohla zvyknout a nechtě by se ve škole prořekla. Od té doby mě nazývá „moje zlatá tetičko“. Velmi mě zajímá toto děvčátko i proto, protože se na něm chci přesvědčit, jak dnešní děti ovlivňuje komunistická výchova. Pravda, Hanka je dost netypický případ. Je to moudré dítě a na svůj věk rozumově velmi vyspělé. Dobře vidí, co jsou komunisté a jaký máme stát. I uvěznění její tety ji donutilo, aby byla opatrná, ví, že komunisté nejsou až tak dobří, jak se dělají. A především je důležité to, že její matka Valerie, dělá všechno, aby ji uchránila před komunistickou propagandou. Každý den ji dá nějaké poučení o náboženství, přičemž pomáhám i já, když jsem u nich. Toto všechno pomáhá zredukovat účinky komunistické výchovy v Hance na minimum. Avšak z rozhovorů ve škole a z Hančina vyprávění si mohu dost dobře představit, jaký je tento vliv na méně šťastné žáky – pozoruji, že soudruzi dělají s venkovskými dětmi totéž, co dělali s městskými dětmi, když jsem byla v Bratislavě. Jedna z hlavních změn na školách – soudím podle Hanky – je ta, kterou jsem začala pozorovat už ve své školce a která se začala rozšiřovat, když jsem byla v nemocnici – teď se zdá už úplně zakořeněná. Je to důraz, který komunisti kladou už ne na vzdělání a knihy, ale na všudypřítomný pracovní program, symbolizovaný pozdravem „Čest práci!“. Když si s Hankou vyprávím, nabývám pocitu, že komunistům nezáleží, zda budou žáci hloupý – důležité je, aby pracovali. Už i desetiletá Hanka musí chodit na sobotní a nedělní brigády. Žáci musí uklízet vlastní třídy a umývat ve škole okna. Musí chodit na brigády na pole. Hanka si stěžovala. „Moje máma má tolik práce,“ říká. „Ale já nemám čas pomoci. Chodíme pracovat na cizí pole.“ Svým dětským, ale bystrým rozumem, posuzuje nerozumnost takového počínání, jen neví, proč je to tak. Je pravdou, že děti se naučí i něco z knih. „Moje zlatá tetičko,“ říkám jednoho dne. „Já vás budu učit rusky.“ A tak se tedy pomalu učím Hančinu školní ruštinu. Míváme

ruštinu pěkně spolu. Jazyky se učím ráda včetně ruštiny. Jenže tento jazyk se v Hančině škole učí s podezřelým záměrem – trčí z něho politické kopyto. Hanka se zároveň učí ruské politické písně. Podobně jako v bratislavských školách, ani tady na vesnické škole se nevyučuje náboženství. Chvála Bohu, že tu aspoň nemají bláznivého Kornela s kněžským kolárku jako učitele. „Kněz z nedalekého městečka, který sem chodíval učit náboženství, už nepříjde, říká Hanka. Přeložili ho od nás pryč,“ říká váhavě. „Možná šel na velkou brigádu s dospělými“. Opravdu mnoho času trávím s Hankou, je mi s ní dobře, i když se skrývám. Pak přicházejí Vánoce. Jejich příchod mě začíná zahalovat jakýmsi závojem opuštěnosti, protože to budou první Vánoce na útěku, daleko od šťastných zážitků minulých časů. Snažím se však, na kolik se to jen dá, vyrábět vánoční ozdoby. Je pravdou, že před komunisty se nedá uniknout ani o Vánocích, mají prsty všude. Nejen, že se snaží všemožně znechutit lidi, aby slavili Vánoce starým způsobem, ale pokoušejí se i tu přihrát si politickou polévku. Prvním velkým svátkem, který souvisel s Vánocemi, býval kdysi Mikuláš – 6. prosinec. Teď se však Mikuláš nedoporučuje, aby byl Mikulášem. Teď je tím správným Mikulášem pokrokový děda Mráz. Děda Mráz by měl být starý, ohnutý soudruh ze sibiřské taigy, s velkým pytlím sladkostí, které přináší na Slovensko přímo z Ruska. „Zlatá tetičko,“ ptá se mě jednou Hanka, těsně před 6. prosincem, soudružka učitelka nám přikázala nakreslit dědu Mráze, pomůžete mi?“ „Nemohu, moje milá.“ Je to jediná věc, kterou jsem ji odepřela. „Udělám ti Ježíška v jesličkách,“ říkám. Vzpomněla jsem si, jak jsem dělala figurky svým žákům. „Dostanu špatnou známku, když vezmu Ježíška do školy,“ říká Hanka. Kreslím Ježíška v jesličkách a vystřihuji ho nůžkami. Potom si uvědomuji, že by to opravdu mohlo dostat dítě do problémů, kdyby ho vzalo do školy, a tak ji ho nedám. Pokouší se nakreslit dědu Mráze sama, ale nakonec to vzdá. Zdá se mi, že domácí výchova její matky ji už prospěla. „Řeknu soudružce učitelce, že se mi nepodařil,“ říká, „protože nevím, jak vypadá. Ještě jsem ho neviděla. Zlatá tetičko, vy jste už viděla dědu Mráze?“ „Ne, neviděla, a ani nechci vidět,“ musím se přiznat, že jsem až příliš podrážděná, když jde o dědu Mráze. Kdysi lidé před příchodem Vánoc, dělali z vosku figurku Ježíška tak, že nalili do formičky, která se dala koupit, roztavený vosk. Ježíškovu sošku si potom položili pod stromeček. Nyní se takové formičky nedají koupit. Slovo „jesle“ se však používá i nyní. V souladu se socialistickou biblí nazvanou „Čest práci“ všechny matky ve státě by měly chodit do práce, dokonce i tehdy, když mají malé děti. Přes den jim stát opatruje děti v zařízeních, která lid s trpkou ironií nazval „jesle“. V jednom vtipu se říká, co se stane se stvořeními, která obvykle bývají s Ježíškem přes Vánoce v Betlémě. „Somár – ten je úředníkem na okrese. Kráva a vůl se dostali do družstva a Marie odnesla děťátko do jeslí a šla do fabriky. A tím jsou Vánoce vyřízené. Lidé si zpřítomnili nynější Vánoce i jinak. „Už nemáme Vánoce, máme jen „vánoční období“. A máme je po celý rok. Nad každým úřadem visí červená hvězda jako nad Betlémem, pod ní kladivo a srp. A stejně jako na Vánoce pod hvězdou je chlív, jenže je plný špíny, oslů a volů.“ Potom i do Valeriina dvora přichází Štědrý večer. Bude to nejsmutnější Štědrý večer jaký jsem zažila? Uvažuji a snažím se utěšit se vědomím, že Panna Marie měla v této době jen malý chlív. A já mám celý dům. Na Štědrý večer mě něco velmi vyleká. Kolem poledne jde kolem domu jakýsi chlap. Náš dům je tak daleko od lidí a

tak opuštěný, že se to stává jen málokdy. Ten člověk má na sobě pracovní oděv a je vidět, že si někde poranil nohu. Vidím, jak krvácí. Chce, abychom mu pomohli, a Valerie, která ví, že jsem pracovala v nemocnici jako ošetřovatelka, mě požádá, abych ho ošetřila. Pozvu ho dovnitř, umývám mu nohu, do rány mu nalévám tinkturu a přikládám na ni obvaz. Když ho ošetřuji a zavazuji mu nohu obvazem, ten člověk se na mě dívá a usmívá se. „Máte ruce jako opravdová ošetřovatelka,“ říká. „Byla by z vás dobrá sestřička.“ Poleká mě to a podívám se na něj. Ale usoudím, že jen náhodou tak mluví, jak mluví. Když však odchází, dívám se za ním, pozoruji ho, než se mi ztratí z očí. Nevím, jak vlastně budeme slavit Vánoce. Valerie s Hankou si to nechávají jako tajemství. Něco se dozvím, až tehdy, když v podvečer za mnou přijde Hanka a vezme mě za ruku. „Pojďte, zlatá tetičko!“ nazývá mě. „Je Štědrý den, musíme jít do boroviny pro jedličku!“ Tak tedy jdeme ven a uřízneme pěknou borovicovou větev, bude jako stromeček. Když se s ní vracíme domů, dům je už plný nádherných vůní, na jaké jsem zvyklá od malička. Budeme mít pořádnou štědrovečerní hostinu, říká Valerie a točí se okolo sporáku. Děda Mráz tentokrát od nás nedostal pozvánku. Když končí vaření a pečení, vcházíme s Hankou do předního pokoje. Nejdříve stáhneme záclony, abychom si uchránili naše vánoční tajemství, potom opřeme borovicovou větvíčku do kouta a položíme pod ni mého nakresleného Ježíška v jeslích. Potom, když se už setmí, slavíme Štědrý večer, jaký bývá u nich. Hanka vychází z pokoje a Valerie se mnou rozsvěcuje všechna světla. Sedáme si za stůl a čekáme. Potom se ozve zaklepání. „Sláva Bohu na výsostech...“ zpívá tenký hlásek za dveřmi. „...a na zemi pokoj lidem dobré vůle,“ odpovídáme s Valerií. Potom otvíráme dveře a Hanka vstoupí dovnitř. V rukou má zažehnutou svíčku. Drží ji oběma rukama a mluví k nám. „Přeji vám veselé Vánoce, ať vám dá Pán Ježíš zdraví, štěstí a Boží požehnání po celý budoucí rok a po smrti království nebeské!“ recituje jak ji to máma naučila. „Pán Bůh zaplať i tobě!“ odpovídáme. Potom Hanka pokládá svíčku na stůl. Já otevírám modlitební knížku a nakláním se dopředu, abych mohla číst při světle svíčky. Čtu z Evangelia svatého Lukáše o narození Pána Ježíše: *I porodila svého prvorozeného syna, zavinula ho do plenek a uložila ho do jeslí, protože pro ně nebylo místo v hostinci. V tom kraji byli pastýři, kteří v noci bděli a hlídali svoje stádo. Tu se jim zjevil anděl Páně a osvětila je Pánova sláva. Zmocnil se jich velký strach a anděl jim řekl: 'Nebojte se, zvěstuji vám velkou radost, která bude patřit všem lidem. Dnes se vám v Davidově městě narodil Spasitel, Kristus Pán.*

Společně jsme se pomodlili Modlitbu Páně, *Otče náš, jenž jsi na nebesích...* A potom jsme připínali malé svíčky na borovicovou větev a zapalovali. Nakonec jsme ve stoje zazpívali Tichou noc. Rozsvítili jsme všechna světla. Valerie přináší štědrovečerní večeři na stůl. Hančiny oči září a poskakuje na stoličce: „Aha, aha, aha!“ Večeře je velká a nádherná. Zelňačka s fazolí, smažený kapr, bramborový salát. A nakonec pupáčky posypané makem. Je to skutečně krásné překvapení, tento večer. Jaké jsou Valerie a její Hanka ke mně hodné. A když se jen podívám na okno, už mám bolest z toho, že musí být všechno zatemněné. Takové jsou moje poslední Vánoce ve vlasti. Hned po Vánocích cestuje Valerie do Bratislavy na svatbu svého syna a Hanku bere s sebou. Zůstávám sama v tomto prázdném domě. Je zde jen jakýsi zanedbaný

pomocník, který hned po jejím odchodu pospíchá do dědiny, tam se opije a už se nevrací. Pustá samota určitě přináší chuť na pálenku, ale teď to znamená, že se já sama musím starat o zvířata, krávy, koně a prasata. A tak si natahuji staré dobré šponovky od Aničky a dělám co je třeba. Toho dne, když odchází Valerie pryč, začíná pršet. Nemyslela jsem si, že toto místo může být ještě ponuřejší, než doposud, ale déšť dokazuje, že ano. Ustavičně lijí z mraků a všechno na nebi i na zemi se proměňuje v masu šedé deprimující nicoty. Jsem právě v kuchyni a zametám, když uslyším Valeriinyho černého psa štěkat na zadní verandě, kde sedává, když prší. Přistoupím k oknu. V tom dešti se k domu blíží esenbé v zelené uniformě. Skočím do kouta, hned vedle okna. Celá se třesu. Cítím, že mi srdce bije jako kladivo na kovadlinu a zdá se mi, že ze mě postupně odtéká všechna krev. Teď je mi to jasné. Počkali si, až budu úplně sama, přišli mě sebrat, aby nikdo nevěděl, co se mnou je. Proletělo mi myslí, že ten chlap s tou poraněnou nohou byl jistě udavač. Když tak stojím v tom kuchyňském koutě, snažím se přemýšlet a současně se modlit. Potom se však ozve v tom dešti zvuk, který přeruší všechno moje uvažování i modlitbu. Kdosi obchází dům z každé strany a zkouší všechny dveře a brány, které jsem zamkla, když Valerie odešla. Hned dostávám naději: „možná si bude myslet, že zde nikdo nezůstal a odejde.“ Potom uslyším, jak klepe na okno. Vzápětí křičí: „otevřete dveře, nebojte se!“ Jak jsem byla hloupá, když jsem si myslela, že odejde! Vždyť musí vědět, že někdo musí zůstat na hospodářství a starat se o zvířata. Klepání se stále ozývá a mně se zdá, že už už omdlím. Ale já nechci omdlít. Chci jít, když už mám jít, vestoje! Pak ho znova uslyším: „otevřete mi dveře, sestřičko!“ Tedy ví, že jsem řeholnice! Teď si již uvědomuji, že ta hodina nakonec přišla. Už mě mají, nakonec to bylo jasné už od začátku, že mě chytí. Potom všem mě přece jen dostanou. Po těch nocích strávených v kůlnách a na půdách, po tom obstarávání si falešných legitimací, po tom skrývání se v tajných úkrytech, po tom vymyšlení si falešných rodin a příbuzných, po tom vkrádání se do neosvětlených kostelů a tajném přijímání, po tom nočním běhání a uskakování do křovin jako lesní zvěř, po tom čvachtání se po polích – po tom všem. Přes Veroniky a Dominiky, přes sestřičky Margity, přes Aničky, Růženky, Julky, Marty a Uršuly, přes Ludy a Valerie – přes tyto statečné lidi mě dostanou. Po tom všem mě mají. Celý můj útěk, všechno mé schovávání, všechno moje převlékání do civilních šatů, přichází na zmar. Teď, když se tlačím do tohoto kuchyňského koutu, si přeji, abych měla na sobě řeholní šat, abych mohla kráčet před nimi taková, jaká jsem, hrdě. Ale budu muset jít jen ve starých šponovkách. Zavírám oči a prosím Pána Boha, aby mě v této chvíli obdařil odvahou a statečností. „Když se přiblížila poslední hodina, modlím se, když přišla ta nejtěžší chvíle, pomoz mi, Bože!“ Pokřičovala jsem se. „Ve jménu Otce i Syna, i Ducha svatého, Amen. Půjdu a otevřu dveře.“ Přistoupila jsem ke dveřím, otevřela je a vzdala jsem se s pozdravem: „Pochválen buď Ježíš Kristus!“ „Na věky, Amen!“ odpověděl mi četník. Bere moji třesoucí ruku do své a říká: „Sestřičko, nebojte se, já jsem kněz.“ „Kněz?“ Je to don Ján, jeden z nejpozoruhodnějších kněží v Československu, kněz – legenda. Je odsouzený k vysokému trestu. Je salesiánských řeholníkem – to jsou ti, kteří hlásají evangelium po celém světě a pracují především s mládeží. Před rokem utekl z koncentračního tábora a teď chodí po celé zemi, často převlečený do uniformy a s falešnými doklady, odvážně organizuje podzemí. Jeho

jméno znají kněží i řeholnice, znám ho i já a vyslovuji jej s úctou. Když mne drží za ruku, propuknu v pláč. Setřese ze sebe déšť, vejde dovnitř, sedáme si na židle v kuchyni a vypráví mi, že ho poslala sestra Margita, aby mne přišel povzbudit. Zlatá Margita! Trvá mi dost dlouho, než mi přestane bušit rozbouřené srdce, než se přestanu celá třást. Jemu trvá ještě déle, než mne přesvědčí, že není četníkem, který mě přišel chytit, ale skutečným donem Jánem. Jmenuje mnohé sestry z nemocnice, aby mi dokázal, že je zná a že mu mohu důvěřovat. „Uklidněte se, sestřičko,“ říká a drží mě za ruku, „nebojte se, nejsem esenbák, nejsem ani tajný, jsem opravdu kněz.“ Vyprávím mu o tom člověku s poraněnou nohou a o mém podezření, že to byl udavač. Don Ján se usměje. „Myslíte si, že by šli až tak daleko, aby navedli někoho, kdo by si pořežal nohu, aby se nachytali? Chvilí přemýšlí. „Vlastně ano, udělali by i to.“ Nakonec se uklidním a tělo se mi přestane třást. Pak mu dlouho vyprávím o sobě a uvolňuji dlouho zadržované pocity ponížení a bídy. Vyprávím mu o tom, jak hrozně se cítím bez řeholního šatu. On mi odpovídá, že dělám jen to, co chce Pán Bůh. „Podívejte se na mě,“ říká. „Kněz, který se oblékl jako soudruh příslušník!“ Je mi o mnoho lépe. „Sestřičko, víte co? Říká. „Mohla byste být hrdá. Možná budete jedinou řeholnicí, které se podaří uniknout komunistům. Měla byste být spíš pyšná.“ „Já nejsem příliš pyšná“ říkám. „Většinu času se cítím ponížená a ubohá.“ „Sestra Margita mi o vás řekla všechno,“ pokračuje, jakoby neslyšel moje slova o ponížení a bídě, jak jste utekla z nemocnice. Strašně rád bych viděl, jak se tvářili soudruzi, když jste jim utekla.“ Směje se. „Navíc bych chtěl vidět, jaké vyznamenání dostal ten důstojník, který velel přepadové akci. Myslím, že mu jen nedali za odměnu provázek?“ „Otče,“ říkám. „Cítím se velmi uboze, skoro celý čas.“ „Ne, sestřičko, máte být pyšná na to, že jako jediná jim unikáte,“ opakuje, jakoby neslyšel, co říkám o svých ubohých pocitech. „Zdá se mi, že jiná by se o to ani nepokusila. Je to něco výjimečného a hodilo by se, abyste to dotáhla dokonce.“ Dívám se pozorně na něj a nevím, co má na mysli. Tuším to, ani si to nechci domyslet. Nabízím mu koláče a dávám mu suché prádlo, které tu nechal Valeriin syn. Don Ján tu zůstává tři dny. Valerie přijde druhý den domů a já ji řeknu pouze tolik, že je to kněz, neprozradím však, že je to slavný „don Ján“. Ona mě vezme stranou. „A víte určitě, že je to kněz?“ zeptá se mě. „Ještě jsem neviděla kněze s vousy.“ „Ach, paní moje,“ říkám, „je to stejně divné, jak jsou divné časy, které prožíváme, i kněží musí někdy nosit vousy.“ Během pobytu dona Jána u nás se lecco dovídám o něm a jeho činnosti. Vypráví mi o sobě, aby mne povzbudil a vypráví o tajných ilegálních skupinách, které jsou u nás. Don Ján byl před tím v klášteře, odtud se dostal do koncentračního tábora a musel pracovat na nucených pracích spolu s ostatními klášterními kněžími. Světští kněží byli většinou ponechání ve svých farnostech, aspoň na začátku, však řeholní kněze soustředili a vyvezli do táborů, podobně jako řeholní sestry, přičemž soudruzi tvrdili, že v klášteřích se nepracuje a nežije podle hesla „Čest práci“. Ve skutečnosti to byla jen záminka, záměrný klín, kterým potřebovali rozdělit Církev. Nejdříve vzali řeholníky, kteří žili v klášteřích, potom řeholnice. Později brali i světské kněze. Potom don Ján jednou v noci přeskočil plot a utekl z koncentračního tábora. Tři hodiny ležel v příkopu, dokud reflektory pročešávali okolí. Pár kilometrů od tábora býval mladý člověk, který ho měl odvést dále na motorce. Don Ján se plazil z jednoho příkopu do druhého a když

se šťastně dostal k němu, převlékl se z vězeňských šatů do civilu, který ho tam čekal. Potom vyskočil na motorku a nastartovali. Když přišli na jednu křižovatku, zastavil je policajt – v tom jim motorka začínala vynechávat. „Ukažte mi legitimace,“ říkal. Mladý přítel mu podal legitimaci, ale dříve, než by policajt žádal legitimaci od dona Jána, stačil se šikovně zeptat: „soudruhu příslušníku, vyznáte se v motorkách? Ta traksľa nám pořád zdechá. „Když se to tak vezme,“ říká esenbák, „trochu se v motorkách vyznám.“ Esenbáka zaujala porucha na motorce tolik, že se do ní pustil. Motor párkrát zakašlal, přeci však naskočil a začal pořádně hučet. Mladý muž spolu s donem Jánem nasedli a esenbák je ze zadu silně zatlačil, aby se rozjeli. A tak don Ján nemusel ukazovat legitimaci, protože žádnou neměl. Toto se stalo před rokem. Od té doby se don Ján ukrýval, spojil se s podzemím a pomáhal lidem utíkat na Západ. Je to malý chlapík s vystouplými lícními kostmi, má okolo 45 roků, ale vypadá mnohem starší a strašně, strašně unavený, opotřebovaný, velmi hubený. Je vidět, že by se potřeboval pořádně vyspat, odpočinout si po roce ilegality. Těžkém roce. Doposud měl štěstí, ale několikrát to bylo dost těsné. Jednoho dne navečer, před asi dvěma měsíci, jel vlakem. Na sobě měl obyčejné civilní šaty. Náhle si všiml, že jeden muž sedící proti němu, proti přes uličku, si ho prohlíží. Za chvíli ten člověk vstal, ukázal odznak, začal chodit po vagónu a od každého žádal legitimaci. Byl to tajný v civilu. Don Ján usoudil, že tajný to všechno dělá kvůli němu. Rychle tedy vstal a šel z vozu ven. Když vlak zpomalil na mostu, který se právě opravoval, vyskočil ven. Tajný asi zatáhl za záchrannou brzdu, protože vlak zastavil. Donu Jánovi se však podařilo utéct. Teď cítí, že jsou mu zase na stopě a sem nepřišel nejen proto, aby mě povzbudil a zařídil ještě další věci, jak jsem se dozvěděla později, ale aby se i sám na několik dní ukryl, než se věci kolem něho uklidní. Pokaždé to musí tak dělat, než znova nezačne akce pod zemí. Pomohl už mnohým dostat se ven, ale teď už téměř přestává být užitečný, protože jsou mu určitě už delší čas na stopě. Dá se to čekat. Musí počítat se dvěma možnostmi. Buď člověka chytí, nebo se nějak dostane přes hranice. Když člověku jdou po stopě jako teď, přátelé v podzemí, mají za úkol pokusit se dostat člověka přes hranice. Potom musí jeho práci převzít jiný, dokud i jemu nepřijde státní bezpečnost na stopu. Potom se přátelé v podzemí musí postarat i o něj. Takovým způsobem se seznam osob v podzemí neustále mění a komunistům se práce komplikuje. Ale nejvíc komplikuje práci komunistům skutečnost, že neexistuje jedna ilegální skupina, ale několik. O tomto jsem se dozvěděla poprvé od dona Jána. Od něho se dovídám o našem podzemí víc, jak od kohokoliv jiného. Existuje více odbojových skupin. Don Ján například nikdy neslyšel o Růžence ani Julce, které poskytovaly jednu z nejčastěji používaných skrýší. On je v jiném seskupení. A potom – vždyť všechno je dobrovolné a spontánní. Tím, že máme více skupin, které jsou na sobě nezávislé, každá se svými skrýšemi, každá se svými členy a ostatními potřebnými věcmi, všechno pokračuje, i když státní bezpečnost některou skupinu rozbije. Pro člověka jako jsem já, který se skrývá, je k dispozici jakási křížová nabídka – možnost přejít z jedné ilegální skupiny do druhé a tam se skrýt. Jenže lidé, kteří pracují v podzemí se navzájem nestýkají. Zdá se mi, že právě tato skutečnost, víc, než všechno ostatní, zabezpečuje, že podzemí zůstává živé a komunisti ho nemohou úplně rozbít. Don Ján patří k nejchytřejším lidem, s jakými jsem se setkala. Myslím si, že by

doběhl i samého Stalina. Jednoho dne přišla navštívit Valérii jakási žena z města. Sedí v jídelně a žena si stěžuje, že ji soudruzi nedovolí kupovat mléko přímo od sedláků jako kdysi. „Proč si stěžujete?“ říká ji don Ján. „Máme dobrou vládu. Za chvíli budeme mít všechno, co potřebujeme. Jen je potřeba víc pracovat, než doposud pracujeme.“ Don Ján se dívá ženě do očí chladně jako kapr. „Radím vám,“ říká, „méně mluvit a víc pracovat. Je potřeba statečně pracovat, jak nám přikazuje strana a vláda.“ Za chvíli žena odchází a Valerie ji doprovází k bráně. Tam se ta žena do něj pustí. „Jak můžeš mít u sebe takového komunistu? Taková červená ploštice a ty mu dávaš práci! Já bych ho hned vyhodila.“ „Ach, on není tak zlý, jak vypadá,“ říká Valerie. „Jen si chce vydělat a myslí si, že takto si udrží práci.“ Jednoho dne mne don Ján zpovídá v jídelně. Sedí na stoličce a já před ním klečím. Pak se ho zeptám, zda by nemohl u nás sloužit mši. Zatemňujeme okna a na velkém stole děláme oltář. Bílý ubrus, uprostřed stolu kříž položený na vyžehleném synově kapesníku dvě svíčky. Máme i víno a hostie, ještě ze zásoby, kterou mi připravila Marta a kterou od té doby nosím s sebou, kdyby se naskytla příležitost. Don Ján má na sobě uniformu a já šponovky. Valerie a Hanka, která všechno sleduje s otevřenýma očima, klečí před obětním stolem – oltářem. Já ministruji, odpovídám latinské repliky a proto máme jen jednu knihu, moji modlitební knížku, podáváme si ji s donem Jánem z ruky do ruky, modlíme se a odpovídáme. Takto slavíme mši svatou. Don Ján pronáší: „Sud’ mne, ó Bože, zastaň se mě před bezbožnými lidmi a osvobod’ mě od zlého člověka a podvodníka...“ Já asistuji a odpovídám: „vždyť ty jsi, Bože, moje síla, proč mě odháníš, a proč chodím smutný, když mě sužuje nepřítel?“ Po mši je mi zase lépe. Když don Ján odchází, odvede mě stranou. „Sestřičko,“ říká, „dále už takto nemůžete.“ „Co tím myslíte, otče?“ ptám se. „Takový život, sestřičko,“ říká. „Takové ukrytí se v dírách. Ten strach, když se někdo blíží k domu. Toto zatemňování oken při mši.“ Dlouho se na mě dívá. „Sestřičko, budete muset odejít ze země.“ Odejít ze země? Ta slova mě zasáhla, protože od té doby, když mi takovou nabídku dala Žofie, když jsem se schovávala u Růženky a Julky, takovou představu naprosto odmítám. Teď se mu dívám zblízka do očí. „Tak proto jste sem vlastně přišel, otče? Přinutit mě odejít.“ „Ano,“ odpovídá klidně. „Bojím se utíkat,“ říkám. „Nemám k tomu odvalu.“ Pán Bůh vás zbaví strachu.“ „Nebo vám ho alespoň pomůže překonávat. Vždyť všechna odvaha pochází od Boha. Nadělí vám ze své velké zásoby. Don Ján se mnou hovoří velmi vážně. „Sestřičko,“ říká. „Pokud vím, vy jste jediná řeholnice, která utekla komunistům z rukou. Nechtěla byste být i první, která přejde přes hranice?“ „Ne, nechtěla,“ říkám. Mírně se usměje a já vytáhnu starý argument. „Má to nějaký smysl utíkat na tak krátkou dobu? Za dva nebo tři měsíce i tak bude po všem. Komunisti padnou a máme jinou vládu.“ Teď už se pořádně zasměje. „A to jste slyšela kde, sestřičko?“ Škoda couvnout na tak krátký čas,“ pokračuji, jako bych neslyšela, co říkal. „Riskovat zbytečně život, když je možné počkat, až se to změní?“ Don Ján jen povzdechne. Così mi říká, že jsem už takový vzdech kdesi slyšela. Vzpomínám si, aha! – tak si nade mnou povzdechla i Anička, když se mne tenkrát u Růženky a Julky pokoušely přemluvit, abych utekla ze země, a já jsem jim odporovala stejným argumentem, že se to každou chvíli zvrtně. „Sestřičko,“ říká don Ján. „Zvrtně se to, ale kdy? To budou roky! „Roky?“ divím se. „Nechci tomu uvěřit.“ „Je to tak, sestřičko.

To budou dlouhé roky, a vás zatím mohou chytit už příští týden. Co potom?“ Nic neříkám, raději ani nemyslím, co potom. „Když se dostanete ven,“ don Ján se nakloní ke mně, „budete v jiném klášteře své kongregace a oblečete si zase svůj hábit.“ On umí opravdu přesvědčovat, on je opravdu chytrý člověk. Ví přesně, co má říct. A co řekne, to obsahuje i prorockou vizi. Když vysloví slovo klášter, automaticky si musím pomyslet, jak se co nejdřív dostat pryč z těchto děr, pryč od těchto zatemnění, pryč z tohoto věčného skrývání se celý den a vycházení z domu jen v nočním čase, pryč od plazení se nocí jako lasice, pryč od tohoto věčného strachu při nejmenším šustotu, pryč od všeho, co mě nyní obklopuje! Dostat se tak na nějaké tiché místo, kde se mohou lidé klidně dívat jeden druhému do očí a dělat svoji práci! Když uslyším slovo klášter, je to opravdu jako prorocká vize. Přestanu se svými argumenty, přestanu dokonce úplně uvažovat. Náhle vím, jsem dokonce přesvědčená, že musím odejít. „Sestřičko, já to všechno zařídím,“ říká don Ján, jakoby to už bylo rozhodnuté – vždyť dobře vidí na mé tváři, že to rozhodnuté už je. „Obstarám peníze, i všechno ostatní. Teď mě poslouchejte.“ Nakloní se znovu ke mně a načrtne mi svůj plán. „Za několik dní pošlu jednoho člověka sem vám na dvůr. Bude od vás chtít koupit nějaké hrozny a ořechy, to bude znamení, podle kterého mu můžete důvěřovat. Teď je zakázané kupovat plodiny přímo od pěstitelů, takže bude neobvyklé, aby někdo s něčím takovým přišel. Když mu řeknete, že nemáte na prodej, on bude stále naléhat: ‚Dobře, já vím, že nemáte. Mně však nezáleží na ceně, já je chci koupit.‘ Ten člověk vám řekne, na kdy se máte připravit. Dělejte, cokoli vám řekne.“ Za týden – je právě pátek – umývám nádobí v kuchyni, když přichází jakýsi sedlák a ve dveřích se ptá Valerie: „máte hrozny a ořechy na prodej?“ Valerie říká: „Ne, nemáme,“ ale ten chlap naléhá, že chce koupit hrozny a ořechy. Podle toho vím, že je to on. Jdeme si promluvit o samotě. Řekne mi, co si mám vzít s sebou. Mám si vzít dobré boty, protože půjdeme dlouho pěšky. Mám si vzít věci na první pomoc. Ze všeho si mám vzít co nejméně, abych nic nemusela cestou odhazovat. „Nejdůležitější je však, sestřičko,“ říká, „abyste si nebrala nic řeholního, žádný růženec, žádný křížek. Protože by vás to brzy prozradilo.“ Říkal, abych se připravila na zítřek, že mne přijde navštívit jiný člověk a bude oblečený podobně jako don Ján, v uniformě, ale ve skutečnosti to bude páter Filip. A mám být připravena, že pozítří, v neděli, opustím navždy zemi. Potom odchází. Cítím, jak se ve mně zvedá hladina strachu, zvedá se jako v sopce, ale vím, že musím jít. Předě mnou je nejtěžší úkol v životě a nejtěžší noc, ve které musím ještě něco splnit, protože je to moje poslední příležitost. Té noci jdu navštívit rodiče. Je to pro mě a pro ně velmi nebezpečné, ale myslím si, že musím být s nimi alespoň několik minut, dřív, než odejdu. Vždyť jsem s nimi nebyla od té doby, co jsem utekla z nemocnice. Vědí o mne jen to, že jsem na útěku za něco, co se znelíbilo komunistické straně a vládě.

15. Sbohem, táto

Časově jsem si naplánovala návštěvu tak, abych tam přišla okolo půlnoci, ale i přesto zůstávám stát chvíli na zadním dvoře, obklopena stromy a chladnou nocí a váhám, zda vejít dovnitř. Můj rodný dům. Zde jsem se narodila a vyrostla, odtud jsem vyšla, abych se stala řeholní sestrou. Odtud nyní odejdu a nikdy se už nevrátím. Potom

vycházím a klepu na kuchyňské okno. Otec jde ke dveřím, má na sobě hrubou noční košili z konopného plátna a v ruce petrolejovou lampu. Hledí na mě, dlouho si na mě svítí lampou, dívá se jako bych přicházela ze záhrobní: „Cilko!“ poznává mě a osloví mě mým dětským jménem. „To jsi ty, moje dcerka?“ Položí lampu na zem a obejmě mě kolem krku, oba pláčeme. „Pojď dovnitř, dcerko“, volá mě. „Ach, ach“, vzdychá jakoby mě chtěl oplakávat, ale vzdychá štěstím, „konečně jsi přišla... konečně tě máme doma“. Ale mně puká srdce z toho, co mu musím říci. Sedáme si za kuchyňský stůl a přes lampu se díváme jeden na druhého. Uplynulo už sedm měsíců od chvíle, kdy jsem ho viděla naposledy při návštěvě z nemocnice. Tehdy vypadal mnohem starší. Nyní se mi zdá trochu shrbený a nad ušima jsou vidět šediny, ale na temeni má vlasy tmavé jako dříve. „Co to máš Cilko oblečené?“ ptá se. „Vždyť ty nemáš řeholní oděv!“ „Nemám táto,“ odpovídám. Určitě pochopil, protože víc už o tom nemluví. Rozmlouváme o dalších věcech. O rodině, o sestřích, které se už povdávaly a bydlí samy, o Edovi, který je ještě stále se žloutenkou v nemocnici v Bratislavě, ale podle táty se už má lépe. Trochu se usmívám. „Táto, ještě vám chutná víno?“ I on se pousměje. „Pravdaže Cilko. Už nemám sice tolik kamarádů, ale stále je co pít. Budu je pít, dokud neumřu.“ Vlasy na temeni hlavy má stále ještě tmavé – ale je to jediná změna, která nesouvisí s věkem. Ptám se „nuže, táto řekněte, jak vám je?“ „Není to nejhorší Cilko,“ říká a snaží se vypadat veseleji, ale vím, že to nejde od srdce. „Není to nejhorší, když ještě mohu pracovat na poli.“ Na chvíli zmlkne. „Jediné, co je horší je to, že nemohu v noci spávat. Nanejvýš jednu nebo dvě hodiny a už se budím a přemýšlím.“ Ví, o čem rozmýšlím. „Cilko,“ říká, „všimla sis toho velkého rozdílu na lidech, který i já na lidech pozoruji? Anebo už jsem tak starý, že to takto vidím?“ „Ne, táto,“ říkám, „není to tím, že bys byl starý. Lidé začínají být opravdu jinačí.“ „Dříve to bývalo tak, že když se sešli tři – čtyři Slováci, začali zpívat. Nezáleželo na tom, kde to bylo! Na poli, na cestě, kdekoli. Nezáleželo na tom, zda jsme byli unaveni a nebo ne. Setkali jsme se tři – čtyři a už se zpívalo. Ale teď... lidé přestali zpívat!“ „Je to tak táto, lidé nezpívají.“ A vybavil se mi jeho silný hlas, který jsem slyšela od dětství. „Všude je ticho,“ praví. „Nikdo nezpívá.“ Ví, že se nesmím zdržet dlouho. Nemohu zde zůstat déle a dívat se na něj, jak je zlomený z toho, co se děje kolem nás. Je to i nebezpečné pro každého, kdo je se mnou. Zůstávám jen čtvrt hodinu, ne déle a už nyní je větší část z této chvíle za námi a tak sbírám odvalu a říkám mu, že odcházím. „Co jsi to řekla?“ ptá se. „Musím jít, táto a to hned,“ říkám. „Odejít?“ ptá se táta. „Vždyť jsi sotva přišla. A už je půlnoc pryč.“ „Táto,“ říkám náhle, „táto můj, já musím zmizet z této země.“ Táta na mě hledí, dívá se na mě, jakoby nerozuměl, co mu chci říci. Je zmatený. A tak mu znovu opakuji, že musím utéci, protože doma už nejsem v bezpečí. A v tu chvíli mu všechno dochází. Přes tvář mu prolétne vlna pochopení a vidím, že mu na košili začínají kapat slzy. Přes kuchyňský stůl ke mně natáhne ruce, ty staré drsné ruce ztvrdlé robotou na polích a rozpukané jako dubová kůra. Ruce se zastaví na půl cesty... a klesnou na stůl. „Dcerko moje,“ řekne, vlastně jen vzdechne. „Dcerko moje, Cilko, ty moje dobré dítě!“ Potom se ptá: „kdy se vrátíš?“ „Nikdy táto. Už se nevrátím.“ Táta pláče. Zdá se mi, že slyším, jak jeho slzy kapou na noční košili. A stále opakuje. „Dcerko moje, dcerko moje.“ Potom říká: „chceš si promluvit s maminkou? Ta spí.“ „Ne,“ říkám. „Ráno ji to řeknete, ale jdu se na ní alespoň

podívat.“ A tak si беру lampu a dívám se na maminku. Je už dlouho ochrnutá a je z ní takové ubožátko, když spí. Sedám si na konec postele a líbám ji, aby se vzbudila. Rukama mi šmátrá po tváři a z úst jí vycházejí jakási slova podobná vzdychání, ale jsou to slova štěstí. Dívám se na ni ještě jednou, naposledy, protože zemřela 16. dubna 1954, když jsem byla už mimo nebezpečí ve Spojených státech. Avšak před tím, než umřela, poslala mi poslední vzkaz: „Jsem šťastná, že od nynějška budeš žít v pokoji.“ Ted' u postele neříkám mamince nic z toho, co jdu udělat, jen ji narovávám košili a vracím se do kuchyně. „Sbohem, táto, modlete se za mě!“ „Bůh s tebou, Cilko,“ říká. „Nech tě Pán Bůh opatruje.“ „I vás, ať provází Pán Bůh, táto,“ opakuji, odvracím se od něj a rychle spěchám pryč. Když se na konci dvora ohlížím, vidím, že stojí stále ještě s lampou ve dveřích. Ať Bůh odpustí všem, kteří nevědí, co činí, a odlučují děti od jejich rodičů.

16. Dvoření ve vlaku

Na druhý den mě na statku navštíví člověk v zelené uniformě. Je to páter Filip. Dělá věci, za které by ho bez váhání oběsili, kdyby se nechal chytit, protože se zaobírá jen ilegální činnostmi a podobně jako otec Jan, pomáhá lidem utíkat na západ. Má úzkou tvář, žilnaté tělo a velké oči, kterými vás propichuje. Chvilí mě poslouchá, pravda, nemluvíme o věcech náboženských, ale za to velmi důrazně. „Budete mít zvláštní vůdce,“ říká. „Ale poslouchajte je ve všem, co vám řeknou. Nikoho se nevyptávejte na jméno. Ani kde jste, ani kam jdete. Neptejte se absolutně na nic. Rozumíte mi?“ „Rozumím, duchovní otče.“ „Je to velmi nebezpečné, jste na to připravena?“ „Ano, duchovní otče.“ „Dobře se na mě podívejte,“ praví. „Ano, duchovní otče.“ „A neříkejte mi duchovní otče.“ „Ano,“ říkám a snažím se zapamatovat si jeho tvář. „Ted' mě už poznáte,“ praví. „Zítra půjdete do Trnavy, bude neděle, tam nastoupíte na vlak, který jede v pět večer do Kútů.“ Dává mi instrukce, jak se potkáme, a potom praví. „Nepromeškejte ten vlak, protože podruhé už pro vás nikdo nepřijde.“ Chystá se odejít, ale najednou se otočí a říká: „Vezměte s sebou kus chleba a nějakou dobrou klobásu.“ Tu poslední noc trávím tím, že si zašívám obrázek svatého Josefa do kabátu blízko obruby. A balím si tašku: spodní prádlo, pár bot, dva kapesníky, flanelovou noční košili, co mi přinesla Anička z nemocnice, šponovky, aspirin, jodovou tinkturu, vat, obvazy, kus gumy na tlakový obvaz – to vše pro případ, že by se někdo při takovém výletě zranil. Kromě toho citrón, maso a chléb, jak přikázal páter Filip. Na vteřinu váhám, ale pak si беру i růženec, křížek a modlitební knížku. Pamatuji si, co o těchto věcech řekl ten hroznový a ořechový kupec, že jsou to nejvýmluvnější doklady o mně, ale já se jich nemohu zříci, nemohu je tu nechat, jsou mou součástí a kromě toho, si myslím, křížek a velký růženec budou v každém klášteře důkazem, že jsem opravdu řeholní sestrou. Nechala jsem vzkaz pro Aničku, že odcházím. V neděli ráno mě přichází naposledy navštívit. Sedíme ve Valeriiným pokoji a rozmlouváme spolu. „Sestřičko,“ říkám jí, „je to velmi těžké se s vámi loučit. Je to hrozné vyhánět někoho z domoviny, kde vaši předkové žili po staletí. Ale jsem ráda, že jdete pryč z této sužované země. Už jste to měla udělat dávno.“ „Doufám, Aničko, že se ti budu moci jednou oplatit za všechno, co jsi pro mě udělala.“ Náhle si klekám před tímto mladým děvčetem, objímám ji kolena a

vzlykám do jejího klína. „Vždyť bych byla už v žaláři nebo mrtvá, nebýt tebe. Ty jsi mi umožnila skrývat se. Nikdy ti to nezapomenu, do konce života. Aničko, řekni, proč... proč jsi riskovala pro mě tolikrát svůj život?“ Cítím, jak mě hladí po vlasech, ruku má měkkou jako maminka. Je mnohem mladší, než já, ale teď cítím, že tou mladší sem já. Chytí mě za tvář a usměje se. „Sestřičko, já jsem se k tomu dostala jen náhodou,“ praví a zvedá mě na nohy. Jdu ke dveřím. Naposledy se objímáme. „Jen abyste šťastně přešli,“ říká, „budu se za vás modlit.“ A už je na cestě, jde po prvním poprašku sněhu. Plavé vlasy ji zvedá a rozvlnuje vítr. To je celá Anička, říkám si, nikdy nemá nic na hlavě. Nemohu přemoci nové vzlyky, otáčí se a rychle vbíhám do domu. Tak to uběhlo dalších pár hodin před mým odchodem a já musím dát ještě sbohem Valeriei a její dcerce Hance. „Zlatá tetinko, moje zlatá tetinko!“ pláče Hanka a nechce mě pustit. „Neodcházejte!“ Neřekla jsem ji, že se chystám za hranice, jen jsem ji sdělila, že jdu pryč. Ale malá děvčátka mívají vnímavé uši. „Vím, že jdete za hranice!“ Říká a hledí na mě s výčitkou, Jako bych opouštěla ji osobně. „Ano, moje maličká,“ říkám jí. „Musím.“ „Ale proč, zlatá tetinko, proč musíte? Vždyť vám u nás nebylo špatně! Bylo? Mohla jste u nás jíst, spávat...“ „Moje maličká, líbilo se mi u vás,“ říkám. „Ale nemohu tu déle zůstat. Jednou to pochopíš.“ Dnes si myslím, že to chápala už tehdy. „Modli se za mě, moje drahá,“ říkám. „Když se dostanu na druhou stranu, potom ti něco pošlu,“ nemám ráda velké loučení a tak spěchám. I tak se bojím, že hned tak neodejdu a neodejdu vůbec, protože je tu mnoho loučení – nejdřív s rodiči, pak s Aničkou, potom s těmito dvěma drahými bytostmi – to mě ničí a stěžuje mi to odchod z mé země. Rychle děkuji Valeriei za všechno, co pro mě vykonala, obě líbám a odcházím. Kráčí po cestě, potom se ohlížím zpět. Statek se podobá maličkému příbytku ztracenému v obrovském poli. Valerie s Hankou stojí před domem, matka drží dcerku za ruku. Mávám na ně. I Valerie mává. Chvilí čekám. Tehdy se pohne i Hančina malá ručka, nerozhodně, ale zamává i ona. Otočím se a velmi rychle kráčí po zasněžené cestě. Už se neodvažuji ohlédnout nazpět. Když se chci dostat k vlaku do Kútů, musím jít nejprve 50 kilometrů do Trnavy, tedy do města, kde jsem chodila do školy u sestřiček a kde jsem se rozhodla, že budu jednou z nich. Teď tam jdu s velkou černou taškou na zádech, přepásanou motouzem, ve které mám všechno, co mi na tomto světě zbylo. V Trnavě mám velký strach, aby mě někdo nepoznal, protože tu znám spoustu lidí. Kolem 16.40 hodin jdu na nádraží, nechci tam přijít příliš brzy z obavy, že bych potkala někoho známého, ale ani ne pozdě, abych se neminula s páterem Filipem. Nikde ho však nevidím. V 16.50 hodin se začínám zneklidňovat, ještě jednou procházím celé nádraží. Všude stovky lidí – u nás se v neděli vždy velmi cestuje, což je okolnost, pro kterou každý, kdo utíká nebo se potřebuje někam nepozorovaně dostat, volí pro cestování právě neděli. Prodírám se mezi lidmi a vcházím do velké prosklené kavárny na konci stanice. Ani tam není páter Filip. Dívám se na skleněné vitríny s jízdními řády. Ani tam není. Jdu ven na terasu, oddělenou od tratě kovovým zábradlím. Ani tam není. Vráťím se dovnitř a procházím ještě celou stanicí, ale nevidím ho. Hledím na velké nádražní hodiny. Za pět minut pět. Zmocňuje se mě hrůza. Vybavují se mi slova pátera Filipa: „Jestli zmeškáte vlak, druhý už pro vás nepřijde.“ Všechno se ve mně třese, zdá se mi, že se zblázním a začínám se modlit. „Svatý Josefe jsem připravena, chci odejít, ty sám jsi mi řekl, abych šla a teď tu jen stojím. Doposud jsi mi ve všem pomáhal. Doufám jen, že mě neopustíš, teď na samém konci. Svatý Josefe, musíš mi pomoci, musíš mi pomoci právě v této chvíli, a

už tě víc nebudu otravovat. Chci utéct, ale nevím, co mám nyní udělat!“ Vtom si uvědomuji, že se lidé na mě dívají. Procitám a uvědomuji si, že poslední slova modlitby mi z úst vyšly nahlas. Asi jsem si myslela, že když budu jen šeptat, svatý Josef mě neuslyší, a moje podvědomí začalo na něj samovolně křičet. Prožívám jeden z nejhorších záchvatů hrůzy, strachem téměř odpadám. Vždyť jsem se prozradila před lidmi a zároveň se cítím opuštěná, protože páter Filip nikde. Chaoticky si domýšlím, že ho chytili, nebo že i on se svými mnoha předměty i instrukcemi je jen součástí pasti, kterou na mě bolševici nachystali. Zatočila se mi hlava a zdálo se mi, že padnu přímo na nádražní dlažbu. V tom jakoby pronikl skrz vysokou střechu sluneční paprsek. Kdosi mě oslovuje: „Nastupte do vlaku. Projděte jej. A pokud byste nenašla pátera Filipa, vraťte se z nejbližší stanice zpět. Potom se uvidí. Vybíhám na perón k železničnímu zábradlí a ptám se průvodčího, kdy odjíždí vlak do Kútú. „Právě odjíždí,“ říká průvodčí. Stačím jen naskočit a vlak se rozjíždí. Procházím přes první vagon, nevidím nikoho, vejdu do druhého a páter Filip je tam. Má na sobě zelenou policejní uniformu, vypadá jako pravý komunista a je velmi nazlobený. „Kde jste byla, babo jedna?“ Zasyčí mezi zuby. „Myslela jsem si, že se potkáme na nádraží,“ říkám. „Ve vlaku, řekl jsem ve vlaku!“ říká. „Teď už dávejte lepší pozor. Kupte si lístek do Kuklova,“ říká mi tiše. „A ať se odtud ani nehnete. Já si jdu sednout k tomu pánovi. Jsem tak šťastná, že sedím ve vlaku, že mě ani v nejmenším netrápí jeho rozčilení. Sedím na té straně, kde jsou dvě dřevěné lavice, a když přijde průvodčí, koupím si lístek do Kuklova. Potom ke mně přijde páter Filip s tím druhým člověkem. Je to otec Ján! Hned mi je jasné, že i on jde přes hranice. Mám radost, že bude se mnou alespoň jeden člověk, kterého znám. Má teď na sobě obyčejné dělnické šaty, čepice zaraženou až k očím a nikdo na světě by nehádal, že oba jsou kněží. Opravdu se začínám cítit jako mezi přáteli. Páter Filip se pouští do představení otce Jána, jakoby ho neznala, pravda podle našich falešných průkazů. „Toto je Terezie Horská, právě jsme se seznámili,“ představí mě páter Filip jménem, které užívám od útěku z nemocnice. Oba se posadí přede mě a sklopí stolec pod oknem. Páter Filip vytáhne láhev domácího bílého vína a nahlas, téměř na celý vagon se ptá: „tetko, nebyl by kousek chleba a něco mastného k tomu vínu?“ A tak vytahuji chléb a odlamuji kus klobásy. Když přijde průvodčí, oba moji společníci si kupují lístky do Borského Mikuláše – tedy tři stanice před zastávkou Kuklov, do které mám lístek já. Páter Filip zve průvodčího, aby se připojil. Otvírá láhev vína, dva kněží i průvodčí si ji podávají a společně jíme chléb i klobásku. Pravda, že já se vína ani nedotknu, protože si dobře pamatuju, co to se mnou udělalo, když jsem byla ještě dítě. Oba kněží se po celou dobu chovají tak, jako kdyby mě zrovna sbalili a začínají mi dvořit. „Poslouchejte, této, jste vdaná?“ Ptá se otec Ján. „Jsem, a proč bych nebyla?“ pravím. „A děti máte?“ „Tři,“ říkám. „Napijme se na ně,“ páter Filip mi přistrkává láhev. „Já nepiju,“ ohrazuji se ostře. „Stačí mi, že mi pije můj muž. Budete mi snad vy chodit krmit moje děti, když začneme pít oba?“ „Teta vypadá jako spořádaná žena,“ říká páter Filip. „Co na to povíte, pane průvodčí? Je tato teta spořádaná žena?“ „Ho – ho – ho – ho, věru, že je spořádaná,“ předběhne jej otec Ján. „Vždyť to je poznat i z té klobásky!“ „Ho – ho – ho, opravdu pořádná,“ směje se i průvodčí, jakoby to byla ta nejsměšnější věc, o které kdy v životě slyšel. „A kampak cestujete, tetko?“ ptá se otec Ján. „Do Kuklova,“ říkám. „A co vám je do toho?“ „Škoda, my se vezeme jen do Borského Mikuláše,“ říká páter Filip. „Jedeme, ehm – ehm, na zábavu,“ říká otec Ján a upíjí si s flaše. Přitom se

naklání dopředu, jakoby už byl dobře načatý. „Poslouchejte, tetko, měli byste jet s námi!“ „Šikovní! A co by na to řekl můj muž?“ říkám pohrdavě. „Kdyby se mě nedočkal u vlaku?“ „Řeknete mu, že jste zmeškala vlak a bude!“ říká páter Filip. Průvodčí se rozřehtá a čeká, co řeknu. I ostatní cestující se řehtají. „Tak dobře, ale ani tak s vámi nejdu,“ říkám. „Co kdyby mě můj muž čekal! Ale čekají mě i děti a co řeknu těm?“ „Nebojte se, jede ještě jeden vlak, o půl dvanácté jste doma,“ říká páter Filip. „Mám pravdu, soudruhu vlakvedoucí? Muži řeknete, že jste zmeškala a děti už budou spát!“ Přetvařuji se, že se nechávám přemlouvat, jak to ženy rády nechávají. Blíží se zastávka Borský Mikuláš a oba moji společníci si berou věci, že vystupují. „Pojďte tetko, jen pojdte s námi! Budou tam i srdce z marcipánu. Bude jich tam nejméně deset. Koupíte na památku srdíčko pro muže!“ Čekám a nehýbu se, vlak zpomaluje. Chlapi jdou ven. „Nuž, pojdte tetko, nebojte se!“ vykřikuje otec Ján. „Velké srdce koupíte manželovi, malé dětem!“ vykřikuje otec Filip. „Připlatíme vám na to!“ „Dejte pokoj!“ říkám. Už jsou skoro ve dveřích. Najednou vyskočím a jdu za nimi jako hloupá tetka. Průvodčí i cestující se na nás dívají a smějí se. Vlak se znovu hne a průvodčí se vyklání z okna. „A tak ji přece jen dostali ven, lapkové!“ Páter Filip s otcem Jánem se mnou stojí na peróně, dokud vlak nezmizne z očí. Páter Filip mě poplácá po ramenu a zhodnotí moje vystoupení: „Dobře jste to zvládla. A teď už se jen modleme!“ Všichni tři se přežehnáváme.

17. V zamčené kuchyni

Ze zastávky nás otec Filip vede do malého hustého křoví a poroučí, abychom čekali mezi stromy. Musí počkat ještě na lidi ze dvou dalších vlaků, kteří mají jít s námi. Otec Ján sedí se mnou pod stromy. Je velmi chladná lednová noc, zem je velmi zmrzlá. Čekáme dvě dlouhé hodiny, dokud páter Filip nepřivede dva mladíky a o něco později další dva, všechno jsou to studenti bohoslovci. Všichni jsou to salesiáni jako otec Ján. Potom páter Filip ještě jednou odchází a vrací se s vysokým mužem s dalekohledem, který nás má vést. Je to asi padesátiletý chlap, nemluvný, takový, jakého jsem snad ještě ani takového nepotkala. Později se dozvídám, že mu páter Filip zaplatil po dvaceti tisících korunách za každého za převedení přes řeku, z toho je tedy vidět, že cena se za ten čas, co jsem já domlouvala platby v nemocnici, trochu zvedla. Dřív, než vyjdeme na cestu si poklekáme, všech šest v tmavém lese na zamrzlou zem. Páter Filip nám dává kněžské požehnání a loučíme se. „Ať vás Pán Bůh požehná a ať zůstane s vámi na všech křižovatkách a provází vás po všech cestách.“ Vstaneme a vykročíme do temného lesa za svým vůdcem. Poslouchám, jak hrozně vrže sníh pod nohama. Vůdce neřekne ani slovo a já, jak mi nakázali, se na nic neptám. Jdeme v jedné řadě za sebou, já hned za vůdcem. Otec Ján za mnou a na konci čtyři studenti. Vůdce s dalekohledem nás vede lesem a po polních stezkách, vyhýbá se městům a vesnicím, dokonce i samotám. Občas prsty pohladím svatého Josefa zašitého v podšívce kabátu, rozmlouvám s ním zároveň s dýcháním a občas i tiše zašeptám otci Jánovi, který jde za mnou. „Jaké trápení, že musíme utíkat z vlastní domoviny,“ říkám. „Pod rouškou noci, jako nejhorší zločinci.“ „Přijde den a Bůh nás přivede nazpět,“ říká otec Ján. „Do nové domoviny, vlastně do té staré.“ Vůdce neznáme. Nevíme, kde jsme. Ani přesně nevíme, kam jdeme. Nevědomost je strašná věc. „Vedou

nás jako stádo na porážku," šeptám otci Jánovi. „Mohou nás zabít a nikdo se o tom ani nedozví. Jsme v divných rukách.“ „Jsme v Božích rukou," říká on. Vidím, že má pevnou víru, pevnější, než já. Nahmatám svatého Josefa pod kabátem. „Vemte si kousek citronu, otče," říkám. „Pssst," tiší mě otec Ján. Je to jediný zvuk, který ze sebe vydal a já jsem ráda, že dal na sobě znát, že má jazyk. Kapesním nožikem nakrojím citron a dávám mu polovičku. Nožik nosím od chvíle, kdy jsem se stala řeholnicí, protože ho potřebuji na ovoce, na odřezávání větviček i na otvírání dopisů. Jdeme, vycucáváme citron a já se začínám cítit lépe. Velmi toužím po tom, abych se zastavila a vytáhla růženec, který mám v tašce. Ale samozřejmě teď na to není čas. A tak si jen čas od času zhluboka povzdechnu a zhluboka prosím. „Ó, můj Spasiteli, dej, aby se nám podařilo přejít!" Občas se zastavujeme a ten, co nás vede, se dalekohledem dívá do tmy. Nevíme, kde je sever, západ, východ, jih. A tak za ním jdeme možná tři hodiny, asi dvanáct kilometrů přes lesy, po polích, tmavou a chladnou nocí a blížíme se k jakémusi hájku. V určité vzdálenosti před námi se objevují světlá jakéhosi městečka, jehož jméno neznáme. Vůdce nám dává znamení, abychom zůstali mezi stromy. Jde dopředu sám. Zdá se mi, že jsme už na hranici. Domnívám se, že náš vůdce s dalekohledem šel dopředu podplatit hraniční stráž a my už jen pěkně přejdeme na druhou stranu. Myslím si: „není to až tak těžké dostat se za hranice. Tuším, že je to lehčí, než jsem si myslela!" Bláznivé představy dokazují, jak málo jsem věděla o celé této věci. Vůdce s dalekohledem nám však neříká nic. Nic, nic, nic. Asi za patnáct minut se vynořuje ze tmy. Krátkým zapískáním nám dává najevo, abychom šli za ním. Jdeme za ním na dvůr jedné chalupy na dvůr jedné dědiny. Jedna žena držící za obojek chlupatého psa, nás pouští přes zadní dveře. Uvnitř je hustá tma, potom žena zapálí zápalku a rozsvítí petrolejovou lampu. Jsme v kuchyni. Vůdce s dalekohledem nás nechává samotné zamčené v kuchyni, aby nás – domnívám se – nemohl nikdo z venku spatřit. V kuchyni je zima, tma a od kamenné podlahy jde chlad. Ve stěně je jen malé okýnko do dvora a i to je zatemněno. V rohu je pícka. Zatápíme v peci. Jsme namačkaní vedle ní a trávíme zde zbytek noci. V kuchyni je jedna postel, ale nikdo z nás si na ni nelehá, aby spal, jak jsme všichni nervózní. Ani spolu moc nerozmlouváme. V kuchyni jsme jako v zamčené klícce. A v takovéto klícce se přes noc nikomu nechce rozmlouvat. Ráno nám ta žena přináší teplé mléko, čerstvě nadojené přímo od krávy a chléb. Hned odchází. Přemýšlím nad tím, že na takovéto cestování pokud nemám promrznout, se mi hodí, abych se převlékla do šponovek. Jdu do komůrky vedle kuchyně a převlékám se. Když se vrátím, seminaristům se zdají šponovky směšné, ale později v Rakousku, když čekáme v táboře na vybavení papírů, jsou rádi, že jim je půjčím, než jim někdo zašije kalhoty. Moje šponovky později dostanou mezi seminaristy přílehlavý název „komunitní kalhoty". V tom domě zůstáváme celý den stále zamčeni v kuchyni, okénko zatemněné. Je to nejdelší den, který jsem kdy prožila. Ten den se mi zdá tak dlouhý hlavně proto, že nevím, kde jsme. Je to velmi zvláštní pocit, když nevíte, kde jste. Bez ohledu na to, jak se vám daří. Obyčejně můžete říci: „jsem v Bratislavě," nebo „jsem ve Vídni", ale i „jsem v New Yorku", jak jsem i opravdu později byla. Vědět, kde jste, je velmi povzbudivé. Nevědět to, vás velmi znejistí. Nejčastěji opakovaná věta v ten den v kuchyni je: „kdybychom alespoň věděli, kde jsme." Tu větu jsme vyslovili alespoň stokrát. Oblíbenou procházkou v ten den bylo vstát a přejít k zatemněnému okénku. Okénko nám prozrazuje jen to, že za domem je dvůr. Na konci dvora je velký pes uvázaný ke stromu a za dvorem

jsou husté keře. Druhým nejoblíbenějším výletem je zvednout se ze židle, jít ke dveřím, zkusit, zda jsou stále ještě zamčené. Každý to zkouší nejméně desetkrát. Oblíbeným zvukem ten den, při kterém každý natáhne uši, je otočení klíče zvenku ve dveřích a čekání, kdo vstoupí dovnitř a co nám řekne. Kdyby nám aspoň řekli, kde jsme. Chápeme, proč nám to nikdo nepoví, vždyť tento dům patří podzemí, a čím déle se neví, kde ten dům je, tím větší naděje zůstává, že to tak vydrží. Ale i tak si myslím, že by to bylo opravdu velkým mučením, zavřít šest lidí do jedné místnosti kdesi na neznámém místě a neřít jim, kde jsou a nechat je tam. I kdyby šlo o královskou síň, pravda že, naše kuchyně je od toho velmi vzdálena. A kdyby tam museli zůstat déle, asi by na sebe začali křičet. Jsme tu jen jeden den a nervy už mám napnuté k prasknutí, i když máme všichni něco společného – povolání, které jsme si vybrali na celý život. Ba ještě víc, oba naše řády pracují s mládeží. Já začínám s dětmi, když jsou ještě celkem maličké a salesiáni se věnují trošku starší mládeži. Toto společné poslání nám v ten den pomáhá nejvíc, protože když se podíváte na kteroukoli tvář zamčenou v kuchyni, můžete říci: „to je člověk, který se oddal své řeholi,“ a nebo přinejmenším se rozhodl oddat – jak je to v případě seminaristů. Můžete se podívat na kteroukoliv tvář a řeknete: „protože nasměroval svůj život touto cestou, je tu teď s námi zamčený a musí kráčet touto temnou nocí. Přesně jako já.“ Tedy zaměření se na to, co máme společné, nás vede k tomu, že se začínáme modlit. Všech šest nás pokleká, tak jak jsme v této kuchyni a modlíme své modlitby. Já se modlím k svatému Josefovi a také všichni ostatní se utíkají v této hodině velké temnoty k Bohu a ke svým patronům. Hledím na své spolupoutníky na této křížové cestě. Bohoslovci jsou chlapi různého věku mezi 18 – 22 lety, tak to odhaduji. Jaké hrozné, přemýšlím – ve chvíli, kdy mají vstoupit do svého kněžství, musí utíkat nocí. Většinou jsou to zdraví, urostlí chlapi, avšak vyhublí – už několik měsíců se skrývají. Jeden z nich má horečku a lomcuje s ním zimnice. Příkazují ho nechat celý den v posteli a trvám na tom, protože horečka nebude na prospěch v tom, co ho čeká. Dávám mu aspirin. Potom vytahuji svou flanelovou noční košili se širokými zelenými pruhy a donutím ho, aby si ji vzal na sebe, přestože to není lehké. „Sestřičko,“ protestuje, „já nebudu spát v noční košili, ve které spávají řeholnice. Toto je nebezpečná cesta, ale ne až tak nebezpečná!“ Domlouvám mu, aby se upokojil a poslechl mě, protože jistým způsobem jsem jeho nadřízená. Když se to tak vezme, on je jen seminarista a já hotová řeholnice. Dám mu do rukou noční košili. „Teď poslouchej a dělej, co ti nařizují,“ říkám přísně. „Přejdi do komory a převleč se. Není to nic jiného, než obyčejná flanelová noční košile, která má úkol pomoci snížit horečku.“ Chlapec se zdráhá, ale pak jde do komory. Když se vrací, ostatní se mu trochu smějí, ale on rychle skočí do postele a otočí se k nám zády. Seminaristovi se té noci opravdu ulevilo. Přesvědčil se, že není lepšího léku na horečku, než dobrá flanelová košile. Další ze seminaristů se pokouší už podruhé překročit hranici. Je to ten, který spolu s otcem Matějem a s dalšími dvanácti kněžími chtěli přeplavat řeku Moravu s plavacími koly, ale museli se vrátit kvůli vysoké vodě. „Doufám, že tentokrát to nebudeme mít až tak drsné,“ říkám. Je to natolik nebezpečné, že na to nechci ani pomyslet. Seminarista však pokračuje a vypráví, co se stalo té skupině pátera Matěje. Většinu kněží pochytili, když se vraceli po polích nazpět. Poprvé slyším, jak se to stalo. „Když jsme se po neúspěšném pokusu vraceli nazpět,“ říká bohoslovec, „spatřili nás lidé z dědiny, mysleli si, že jsme parašutisté, jak nám později řekli, a zavolali na nás žandáry. Šli jsme za sebou po polní cestě, když jsme narazili na

pohraničníky. Já s otcem Matějem jsme byli na konci zástupu a podařilo se nám skočit na hřbitov. Celou noc jsme se skrývali mezi hroby.“ „Myslel jsem si, že na smrt promrzeme, protože jsme byli po plavání úplně promočeni. Až na druhý den jsme se ze hřbitova vytratili.“ Bohoslovec se na nás dívá a my ho mlčky posloucháme. Představujeme si, co se dělo po tom nezdařeném pokusu přeplavat řeku. „Nebudu vám vyprávět, co všechno se dělo na hranicích tu noc,“ říká student. „Abyste se nebáli, co se může stát i tentokrát.“ Uvědomuje si, že by tak neměl mluvit. „Promiňte,“ rychle dodává, „nebylo to až takové...“ „Sestřičko,“ přerušuje ho náhle otec Ján. „Mám strašný hlad. Proč neděláte, co v takovém případě dělávají ženy?“ „Proč nám něco nenavaříte?“ „A z čeho?“ ptám se. Pozoruji, že se na mě dívá s porozuměním. „Já nejsem náš Nejsvětější Spasitel, otče, já nedělám zázraky. Mohu udělat z vody víno? Nebo salám ze vzduchu?“ Seminaristi se smějí a strach nás na chvíli opouští. Začínám pátrat okolo. A hle, v komoře nacházím několik brambor. Vypadají dost staré, ale ještě se stále dají jíst. A tak je vařím na sporáku. Sedáme si kolem stolu a jíme. Začínám se cítit lépe. Být hladový a ustrašený zároveň, to je příliš velká hrůza. Brambory, které jsou naší jedinou stravou ten den, pomohou překonat tuto zkoušku. I starý brambor v žaludku, je lepší, než díra v žaludku. Otec Ján je kněz a my ostatní, já a seminaristi, se tedy obracíme ve všem na něj. Je pro nás autoritou. Dodává nám odvahou už i tím, že se ničeho nebojí. Povzbuzuje nás. Neříká přitom žádné vtipy. Ale na sobě samém ukazuje, že se až tak moc strašně neznepokojuje a nebojí. Stále se ho na cosi ptáme, hlavně v té noci, když tma dosahuje vrcholu a pořád nikdo nepřichází. Je už skoro půlnoc a stále ještě rozmlouváme. „Nezdá se vám nepravděpodobné,“ říkám, „že by Pán Bůh dovolil, potom všem, co jsme překonali, abychom se všichni dostali do četnické stanice?“ „Všechno se může stát, říká otec Ján, „protože je pravda, že vlásek, na kterém visíme, není tím nejpevnějším vláskem na světě. Ale visíme a pokud nám ten vlásek vydrží, bude všecko v pořádku.“ „Kdyby nás Pán Bůh chtěl odevzdat policii,“ pokračuji já, „bylo by to myslím jednodušší odevzdat nás už dříve. Proč by nás pronášel přes tolik protivenství? Jen aby nás dal pak těmto zeleným uniformám a řekl: 'soudruzi, tu je máte, vemte si je?'“ „Něco na tom bude,“ říká otec Ján. „V každém případě z těch dvou možností, které máme – zůstat v této zemi, jakou je naše vlast nyní, a nebo se pokusit nadýchat čerstvého vzduchu, já se pokusím o ten čerstvý vzduch. Nemám v úmyslu celý život dýchat bolševický vzduch. Kdo by chtěl dýchat celý život smrad hnojště.“ „Bylo špatné,“ říkám já „že když se po válce dělilo Rakousko mezi spojence, Američané neroztáhli svou zónu až k řece Moravě ke slovenským hranicím, potom by se nám přes hranice procházelo snadněji.“ „Ne! Právě to je dobré, že se to tak nestalo,“ oponuje mi otec Ján s úsměvem. „Protože pak by celé Slovensko uteklo, zůstalo by prázdné, přišli by sem Rusové a pak by nám ho obsadili celé. Potom bysme se už neměli kam vrátit.“ Pozoruji, jak se ten bohoslovec, který chtěl utéci s páterem Matějem, dívá na mě. Konečně se odváží říci, na co se tak moc chystal. „Sestřičko, když jste otevřela tašku, všiml jsem si obvazu.“ „Obvazy se vždy hodí,“ říkám rozpačitě. „Když jde člověk na další cestu, měl by mít i obvazy.“ „Otče,“ nedá pokoj bohoslovec, „sestřička má věci potřebné pro tělo. Vzali jste věci potřebné pro duši?“ Má na mysli posvátné oleje, kterými dává kněz poslední pomazání umírajícímu. „Nemám nic takového, ale není to nezbytné. Podobně jako míváme dispenz na vojně – ani v takovýchto případech nemusí mít kněz u sebe posvátné oleje.“ Tento bohoslovec si nemůže pomoci a říká to, co uvnitř

cítíme všichni. Všem nám to připadá, jako bychom se chystali na smrt. V tu chvíli slyšíme dorážet psa. Vyskakujeme ze židlí. Potom slyšíme klíč ve dveřích. Dveře se otvírají, stojí v nich vůdce s dalekohledem. Vchází dovnitř a za ním jeden po druhém, až se mi zdá, že to nebude mít konce, vchází celý zástup – jedenáct lidí, také utečenců. Zdá se mi, že jednosměrný provoz začíná být povážlivě hustý. Šest z nich jsou seminaristé, další pět tvoří jednu rodinu – otec, matka, matčin bratr a dvě děti, jsou to krásné děti. Děvčátko Katka, asi čtyřletá, má na sobě kožešinou podšitý kabátek a krátké kalhoty pod šaty, na nohách kamaše a na hlavě šátek, spod kterého trčí kadeře kaštanových vlasů – malý andílek. A chlapec Miško, asi sedmiletý má oblečený těžký tříčtvrteční kabát a na hlavě tlustou vlněnou čapku staženou až na uši. Děti mají velké nevinné oči zvědavě se rozhlížejí jako srnky v lese. Člověka zabolí u srdce, když je vidí a když si pomyslí, že takovéto malé děti se vydávají na takovouto těžkou cestu. Do těchto pocitů se vkrádá, domnívám se, v mysli každého dospělého v této místnosti vědomí nebezpečí, které je s dětmi spojeno při přecházení hranic, protože děti se mohou ve tmě rozplakat. Nikdo neklade takovéto otázky nahlas, nikdo se na nic neptá. Podle oblečení rodinky, je však poznat, že jsou to lidé z města. Matka má na sobě kožešinu, má kolem třiceti roků a později se mi přiznává, že má matku ve Spojených Státech, která ji přemlouvala, aby utekla i s rodinou. Ona je nejvíc unavená, protože cestují až z východního Slovenska. Jen co vejdou do domu, omdlévá. Klademe ji na kuchyňskou postel, omýváme ji chladnou vodou a když přijde k sobě, říká: „kdybych tak věděla, že to bude takové těžké, nikdy bych do toho nešla.“ „Pomohu vám s dětmi, maminko,“ říkám jí „neztrácejte víru.“ „A kdo jste vy?“ ptá se. „Jsem řeholnice.“ Dívá se na moje oblečení a konečně se trochu usměje. „Víte co, sestřičko? To je dobré znamení, když člověk pozná řeholnici!“ Jsou tu teď děti, nemusím myslet na sebe a trochu jim budu pomáhat. Jsou to velmi hodné děti. Tu noc, má matka se svými dětmi a se mnou k dispozici postel v kuchyni, zatímco ostatní se střídají ve vedlejší místnosti, kterou nám otevřeli, protože je nás mnoho. Sedíme dlouho na naší posteli. Matka mě představí i svým dětem. „Tato teta je řeholnice,“ říká dětem. „Dříve učila ve škole náboženství takové děti, jako jste vy. Můžete ji říkat sestřičko!“ Toto vysvětlení je nevyhnutelné, protože děti v Československu už nevidají řeholnice učit ve školách, ale většinou je vidí pracovat v továrnách nebo v koncentračních táborech a jenom několik jich ještě mohou vidět sloužit v nemocnicích. Ale takové řeholnice nesmí chodit na veřejnost. „Tato teta je řeholnice,“ opakuje matka a děti se na mě dívají jako na tvora z jiného světa. Najednou mnou projde vlna hněvu, že to musí být takto, že nás musí dětem popisovat jako zvláštní stvoření. V té chvíli se rozhodují: „když se úspěšně dostanu na druhou stranu jako první řeholnice u nás, slibuju, že budu první, co se vrátí zpět na svobodné Slovensko a založí tam klášter!“ Děti se na mě dívají podezřívavě a začínají mi klást otázky. Vysvětluji jim, co je to řeholnice, co dělává, jak se obléká – že obvykle nenosívá takové šaty, jaké na mě vidí teď. Zdá se mi to až nereálné, co vše jim musím vysvětlovat. Dávám děti spát a Katce češu vlasy. Děti jsou neklidné a trochu vystrašené z tohoto divného domu. A proto, když sedíme na posteli, začínám jim vyprávět pohádky na dobrou noc a vyprávím jim i ty, co jsem slyšela od mého táty. A celkem tiše jim zpívám takovéto písničky.

„Pod našimi okny teče vodička,

Napoj že mi, milá, môjho konička.
Ja ho nenapojím, jas a koňa bojím,
Ja sa koňa bojím, že som maličká.“

Vyprávím jim pohádku o matce, co měla dvě děti: „byla jednou jedna chudobná matka a měla dvě děti, Jurka a Pavlítku. Bydleli na samotě v malém domku na kraji lesa a maminka musela těžce pracovat, právat a uklízet u bohatých lidí. Za těch pár haléřů, co vydělala, kupovala dětem jídlo a oblečení. Někdy mívaly na snídani jen pečené brambory a nosily velmi otrhané oblečení. Ale děti byly spokojené, i když byly chudé. Stačilo jim, že mají hodnou maminku a ona se za ně každý večer modlívala a prosila Pána Boha, aby jim požehnal. Jednoho dne, bylo to v zimě, maminka v práci nastydla. Začala hrozně kašlat a v hrudi ji píchalo. Pokoušela se jít do práce, ale nemohla a musela zůstat doma. Nešla ani k lékaři, protože neměla peníze. Blížily se Vánoce. Jurko a malá Pavlínka sedávali u stolu a rozmlouvali o Ježíškovi, jaký byl chudý a jak se narodil v chudé stáji. Věděli, že Ježíšek má rád malé děti. Byly zvědavé, zda jim Ježíšek něco přinese na Vánoce, a nebo jestli na ně zapomene a i když nezapomene, zda vůbec najde cestu do jejich domku. Protože jejich domek byl daleko od města a cestu zavál sníh. A pak přišel Štědrý den, nejšťastnější den pro všechny děti na celém světě. V tento Štědrý den však malý Jurko a malá Pavlínka nebyli šťastní. Byli smutní a utrápení, protože jejich máma ležela téměř už celý týden v posteli a skoro nic nejedla. Blížil se večer. Jurko a Pavlínka se podívali z okna ven a rozhodli se, že půjdou do lesa a budou se dívat, jak Ježíšek slézá po zlatém žebříku na zem. Nechtěli od něj žádné dárky. Šli jen poprosit Ježíška, aby jim uzdravil maminku, protože maminka je každému ze všech lidí nejdražší. Ale pak se šli na mámu podívat. Zdálo se jim, že tvrdě spí a když ji chytli za ruku, byla úplně studená. Nic neřikala, ale Jurko řekl: „maminka se jistě cítí lépe, protože spí. Raději ji ani nebudme. Pojdme do lesa a podívejme se, jak bude Ježíšek slézat po žebříku z nebe. A tak vyšli ven v těch svých chatrných šatečkách a děravých botkách. Bylo velmi chladno a začal padat hustý sníh, ale oni si z toho nic nedělaly. Chtěly jen vidět Ježíška, jak bude slézat po tom zlatém žebříku z nebe. Našly si jednu jedličku a sedly si pod ni. Přitulili se k sobě, zahřívaly se a usnuly. Zdálo se jim, jak přijel anděl na zlatých saních, které táhly čtyři jeleni. Anděl jim nařídil, aby se posadily do saní, protože je chtěl zavést na nejkrásnější místo na světě. A tak nasedly. Anděl popohnal jeleny a sáně se rozletěly nad zemí. Potom sáně dojely až k nebeské bráně a ta se jim otevřela. Vjely dovnitř všichni i s jelenem a sáněmi. Saně se zastavily a Jurko s Pavlínkou se rozhlédli okolo sebe, až uviděli Ježíška, jak sedí na trůně a okolo něho stojí milion lidí. A mezi těmi lidmi je i jejich máma. Šli za ní a řekli: „ach, maminko naše, na jaké krásné místo jsme to za tebou přišli,“ to je nebe, moje milé děti,“ říká matka. „Tady od nynějška budeme bydlet stále a nikdo nás odtud nevyžene.“ Objala je a oni se k ní přitulili. Na druhý den lidé našli matku mrtvou v domku, a když šli po stopách, které viděli ve sněhu, našli v lese zmrzlé děti. Ty však v tu dobu byly už dávno v nebi. Katka se podívá velkýma očima na mě. „Sestřičko,“ říká mi. „Kdyby Jurko s Pavlínkou věděli, kde bydlíme a přišli by k nám, dala bych jim všechny šaty a hromadu hraček.“ „Takovou pohádku jsem ve škole ještě neslyšel,“ říká Miško. „To se stalo opravdu?“ usmála jsem se. „Pravda, že se to stalo!“ Děti zalézají pod deku. „Chtěla bych panenku,“ říká Katka. Jejich matka mi ukazuje, abych otevřela malou koženou tašku, kterou vzala s sebou. Otvírám ji a ukazuji ji panenku, která se téměř na vlas podobá Katce. Má ve vlasech růžovou sponku, širokou

růžovou sukničku a růžovou blůzku s krátkými rukávy. Umí otvírat oči a říkat „máma“. Je velká dobrých dvacet centimetrů. Myslím si, že maminka je opravdu dobrou maminkou, když vláčí s sebou takovou velkou panenku na tyto výlety. Katka se přitulí k panence a lehne si spolu s Miškem k matce. A já jim potichu zpívám ukolébavku.

„Spi, dieťaťko, spi,
zavri oči, sni!
Matka bude s tebou spať,
anjelici kolísať.
Spi, dieťaťko, spi...“

Když zdřímnu, uléhám si ke všem třem. Ještě ani nespím, když si najednou vzpomenu, co nás čeká. Rozrušená vstávám. Poslouchám, jak Katka tiše oddychuje. Lehám si blíže k ní, položím ji ruku kolem hlavy a snažím se nehybně ležet. Zbytek noci však spím jen velmi málo.

18. Převaděč Velký Jojo

Nikdo se necítí dobře zavřený v tak divném ilegálním příbytku. Nevíme, kde jsme, u jakého města, v jaké dědině. Trochu se nám uleví, až když druhý den někdo vchází dovnitř. Je to „Velký Jojo“. Velký Jojo má být naším vůdcem, převede nás přes hranici. Dáváme mu toto jméno, abychom je odlišili od vůdce s velkým dalekohledem, který se také jmenuje Josef, ale je vůdcem až na druhém místě. „Tomu teď říkáme Malý Jojo,“ i když ve skutečnosti je vyšší a přitom hubený a štíhlejší, než Velký Jojo. Měří nějakých 175 cm, je to zavalitý chlap se širokými rameny. Je to dobré znamení, že máme hned dva vůdce, kteří nesou jméno po svatém Josefovi. Jen co vejde Velký Jojo do domu, už víte, že je to hlavní vůdce. Důvěřuji mu víc, než komukoliv jinému, i když na první pohled vypadá jako zbojník. Usmívá se a je vidět, že se ničeho nebojí a že je mu všechno jedno a i tuto riskantní úlohu bere tak, jako bychom se šli povozit tramvají po Bratislavě. Má kolem čtyřiceti pěti roků. Chybí mu jeden prst, prsteníček na pravé ruce. Na hlavě má čepici, nikdy si ji nesundává. Obuté má lovecké boty na šněrování, v nich jsou zastrčené zelené kalhoty, oblečený má kožený kabát, z pod něj mu trčí revolver. Jen co se mezi námi ukáže, cítím se bezpečněji. Vejde do místnosti, rozkročí se, postojí, prohlíží si nás. Potom vybere s kapsy koženého kabátu hrst nábojů a pohrává si s nimi jako s kostkami. První slova, které vysloví, zahřmí hluboko z hrdla: „dá se tu něčeho napít?“ „Nemáme nic,“ odpovídá kdosi. Dá si ruce v bok a prohlíží si studenty teologie. „Jak to, že nic!“ zahřmí. „Co je to za chlapy?“ Když zjistí, kdo jsem já, zadívá se na mě. Ještě jsem neviděl řeholnici ve šponovkách.“ Když mě pak zaslechl, jak říkám domácí hospodyni, že obdivuji její odvalu, když nás tolik vzala schovat do domu, odvedl mě bokem. „Sestřičko,“ říká. „Nebudte sprostá! Nikdy nikomu neříkejte, že je odvážný, protože za chvíli se ten člověk začne dívat do zrcadlo a řekne si: „jsem příliš odvážný“. A přestane odvážně schovávat lidi. Celý den jsme zase schovaní a zamčení v domě. Den trávíme kontrolováním věci, se kterými se v noci pokusíme přejít přes hranici, rozbalujeme si je v kuchyni na stole. Malý Jojo vytahuje z velkého vaku gumový člun a pumpou ho nafukuje. V kuchyni to vypadá jako ve velkém člunu, ale já už myslím na rozvodněnou Moravu, na to, jak to bude vypadat,

až se odrazíme od břehu. Velký Jojo prsty ohmatává celý nafukovací člun, kontroluje ho. Má velké, drsné a zarostlé ruce, ale když osahává gumový člun, používá je měkce jako žena. Každou vteřinu ho čím dál víc obdivuji, vyzařuje z něho pokoj a dodává vám odvalu už tím, že je s vámi. Potom vytahuje dva velké kotouče s lanovou šňůrou, dlouhé skoro dvě stě metrů a silné jako malíček, které bereme s sebou, budeme je potřebovat. Potom Velký Jojo rozebírá revolver a čistí si ho. Seminaristé se jen dívají a vyvalují oči. Kdosi se odvážil zeptat, odkud pochází. Velký Jojo přestává čistit revolver a otočí se a dlouho, dlouho se zvědavci dívá do očí. Potom pomalu odpovídá: „pocházím z Očistce, kam i vy můžete přijít velmi rychle, když mi budete klást takovéto otázky.“ Jeho rozmrzelost není až tak krutá, když vezmeme do úvahy, když dělá něco, co je vrcholně nebezpečné, když převádí lidi přes hranice. Takovýto lidé neradi rozmlouvají o svém životě. Během dne s námi sem tam rozpráví, krmí nás informacemi, které pokládá za užitečné a které se nám mohou hodit během naší vycházky i po ní. „Musíte být opatrní, komu máte důvěřovat a komu ne. Nenajdete řemeslo, ve kterém by bylo více nástrah, než u převádění lidí. Řeknu vám jen jeden příklad.“ A vypráví o jedné mladé Slovence, které se podařilo tajně přejít do Rakouska. Jednoho dne se děvče setkala se slovenským knězem, který pravidelně převáděl lidi přes hranice. „Na Slovensku mám mámu, už je stará,“ řeklo knězi. „Když jsem odcházela, neřekla jsem jí ani sbohem, jak jsem musela spěchat. Teď jsem dostala dopis, že je velmi nemocná a umírá. Chtěla bych jí ještě jednou navštívit. Kněz byl opatrný. „Můžeš být ráda, že ses jednou dostala přes hranici,“ říká ji. „Nehni se odtud.“ Děvče začalo naříkat. „Nezáleží mi na tom, co se se mnou stane. Je mi zle, když si pomyslím, že jsem se s mámou ani nerozloučila. Teď mi umírá...prosím vás...“ Nakonec kněz souhlasil. „Dobře. Když se nebojíš, převedu tě nazpět a potom se pokusíme přejít podruhé.“ A tak ji při návratu vzal s sebou zpět. Naplánovali vše tak, aby nejdříve navštívila svoji mámu a potom – kněz mezi tím navštíví své vlastní příbuzné - se potkají v blízkém městečku v určitém době, ve kterém bydlí jedna spolehlivá žena a odtud podniknou cestu zpět do Rakouska. Kněz popsal toto děvče té ženě a řekl jí, aby ji vpustila do domu, až přijde. „Je velmi odvážná,“ řekl kněz ženě z podzemí. Velmi miluje svou matku a nezáleží jí na tom, co se může stát, jen aby se mohla s matkou ještě setkat“. Kněz odešel za příbuznými a po čase se vracel k tomu smluvenému domu. Děvče tam nebylo a tak na ni čekal. V noci kdosi přišel, ale nebylo to děvče. Byli to tajní. Zatkli i kněze, i tu ženu, která poskytovala dům na úkryt, jejího muže, a také jednoho studenta, který tu čekal na kněze, aby se spolu dostali přes hranice. „Jak to skončilo,“ říká Velký Jojo, „netřeba vyprávět. Tu ženu, jejího muže a toho studenta odsoudili na mnoho roků. Kněz vyšetřování nepřežil.“ Velký Jojo si nácpal ruce do kapes. „Poučení z tohoto příběhu je jasné: nevíte, komu můžete důvěřovat! Okolo nás běhá tolik udavačů, kteří se umí lítostivě rozplakat, když jim to nadřízení soudruzi přikáží, a přivést lidi do velkého neštěstí.“ Jojo si pohrává s nábojem v kapse. Někteří asi budete žít v Rakousku, pokud překročíte hranice. Možná budete dostávat dopisy od přátel a rodiny ze Slovenska, ve kterých se vás budou ptát na jména. Možná budou chtít jména převaděčů, jako jsem já. V Rakousku budete slyšet o mnohých převaděčích. Dostanete se tak do pozice 11 měsíčního dítěte, které si hraje se samopalem. Říkám vám, buďte opatrní a dobře si rozmyslete, koho budete „doporučovat“ svým příbuzným a přátelům, protože je můžete přímo doporučit do dvoumetrové jámy. Říkám vám rovnou, že i mezi ilegálními skupinami, jsou falešní převaděči. Před jedním vás chci obzvláště varovat, až na něj v Rakousku narazíte, protože právě teď se tam pohybuje a jmenuje se Bartalský.“ Velký Jojo chřastí v kapse

munici. „Tento Bartalský pracuje velmi šikovně. Vodí přes hranice jen malé skupinky. Převádí je rovnou do rukou Američanů, takže se velmi rychle cítí svobodní. Tímto způsobem si získává dobré jméno a stává se známý jako převaděč, kterému je možno důvěřovat. Říkám, bere jen malé skupiny, tři nebo čtyři lidi, především takové, co nic protistátního nevykonali, jsou to vždy jednodušší lidé, akorát, že se narodili na Slovensku a nechtějí nic jiného, jen se dostat za hranice. Teď se mnoho jednoduchých lidí chce dostat na Západ. Jojo pustí opět náboje do kapsy a pokračuje. „A tak náš přítelíček Bartalský je bezpečně převádí přes hranice, vyptává se šťastně převedených poutníků na různé věci a ti jsou, samozřejmě, celí bez sebe a vděční svému zachránci. Bartalskému rádi porozprávějí, koho ještě takového znají, koho by bylo třeba převést přes hranice, hlavně z výše postavených a vzdělaných lidí, jako jsou kněží, a lidé, kteří se aktivně staví proti komunistům. A ještě mu i porozprávějí, proč ve skutečnosti utíkají. A Bartalský své „šťastně převedené“ lidi ještě nezapomene povzbudit, aby psali pozůstalým domů, že existuje milovaný a bezpečný převaděč jménem Bartalský, který každého člověka bezpečně dopraví na západ. Takto Bartalský získává adresy a jména dalších a dalších a chodí je navštěvovat. Potom si shromáždí velkou skupinu, možná dvaceti pěti nebo třiceti lidí, o které má zájem státní bezpečnost, které jsou straně a vládě velmi proti srsti a tato velká skupina se jednou v noci vydá na cestu v čele s odvážným Bartalským...“ Velký Jojo během tohoto vyprávění vytahuje spod kabátu revolver a něžně vyfukuje trochu prachu z hlavně. Ale co udělá Bartalský tentokrát? Zavede skupinu k Američanům? Lidé moji dobří, to opravdu ne! Celou skupinu zavede přímo do rukou bolševické policie! Sto tisíc korun shrábne za každý „protistátní živel“ spolu s pochvalou a vyznamenáním. Potom tento něžný dravec pokračuje v klamavých tancích a vesele obchází další kořist. Má se opravdu dobře, náš milý Bartalský!“ Mráz běhá po zádech každému při tomto vyprávění. Velký Jojo nám to potřeboval říci a teď si zasouvá revolver zpět pod kožený kabát. Z tohoto příběhu vyplývá jedno poučení, že když se dostanete na druhou stranu, buďte obezřetní při dávání navolaného doporučení vašim příbuzným a přátelům o dobrém převaděči. Rakouské lesy jsou přečpané falešnými ilegálními vůdci alespoň toto byste měli vědět.“ Slyšela jsem už vícekrát o podobných Jidáších, ale hned to zní reálněji, když člověk slyší o konkrétním člověku. Nikdy se nedá jít s jistotou, protože když chcete přejít hranice, musíte vstoupit do kontaktu s lidmi, které znáte jen z doslechu. Neexistuje žádný seznam registrovaných převaděčů. Vždy se dozvíte jen o těch nebo oněch lidech, kteří vás převedou pravděpodobně „zde a tam a až pak se dostanete k někomu, kdo si nás převezme. Jen nevíte nikdy s jistotou, zda můžete „tomu nebo onomu“ opravdu důvěřovat. Je strašné si pomyslet, že existují podlí lidé, kteří se neštítí přivést důvěřivé lidi za pár bolševických stříbrných přímo do rukou četníků. Jsem ráda, že jsem se dozvěděla alespoň o jednom a zapamatovala jsem si jeho jméno. Ach, nešťastný Bartalský!

Po tom, co jsme se dozvěděli od Velkého Joja, budeme v budoucnosti opatrnější, jenže podezření se objevilo už tu, právě teď. Začínáme se dokonce ohlížet a pokukujeme jeden po druhém. Mohu mu věřit? A co ten? A co tamten? Jednou z nejhorších vlastností komunistů je jejich proradnost, jejich schopnost nastrčit své udavače kamkoli, takže brzy začínáme podezřívát každého. I v této naší skupině se můžeme najít Jidáš, někdo, kdo vyrazil všechny podrobnosti v našem útěku tajným, takže je možné, že jim kráčíme přímo do rukou. Je to strašná věc, že takto podezřívát a všichni cítíme, že začínáme pokukovat jeden po druhém.

Pozdě večer pomáhám připravit na cestu malou Katku. Nevím, jak se připravují čtyřleté děti na podobný výlet, a tak jedinou věc, o které si myslím, že je třeba udělat, je pěkně ji ustrojít. Češu jí vlasy a uvazuji jí malou žlutou stuhu do vlasů – to je její příprava na překročení hranice.

Pokud jde o děti, Velký Jojo má dost starostí, protože neví, zda budou opravdu zticha a zda nás jejich hlasy v noci neprozradí. Když češu Katku, chci v tom trochu pomoci. „Pamatuj si, Katko, že nemusíš plakat, „říkám“. „A co mi dáte, když nebudu?“ „Co?“ Napíšeš babičce, že jsi byla hodná a ona ti potom v Americe koupí hromadu hraček. „A co když budu plakat?“ „Pak už se nebudeš moci setkat s babičkou.“ Dítě se otočí, pohlédne na mne a ústa se jí trochu stáhnou. „Teď se otoč zpátky, ještě tě dočešu“, říkám jí. „Nebudeš přeci plakat, že?“ Neodpovídá. Myslím si, že přemýšlí o babičce. Toho večera máme poslední pořádné jídlo – guláš. Pak už jsme připraveni vyrazit, má to být kolem sedmé, až se setmí. Pak se paní domácí dívá oknem ven a zkoumá okolí! Přichází zpět do naší kuchyně, kde svítí jen malá lampička. Dívá se na Velkého Joja a říká: „Na cestě stojí dva četníci“. Nikdo nic neříká, ale zdá se mi, že všichni cítí to, co já. Díváme se jeden na druhého, v očích stín podezření, že snad někdo z nás...

Velký Jojo si povzdychne. „Snad bychom si měli všichni trochu odpočinout.“ Ale nikdo nechce odpočívat, to je jasné. Velký Jojo se každou minutu dívá půdním oknem. nakonec se vrátí a říká: „To je divné, stále tam stojí.“ Po hodině čekání jedné z nejdelších, jakou jsme kdy museli přečkat, se vrátí od okna a já na něm vidím, že začíná být netrpělivý. Později, když poznám, jak je všechno načasované, pochopím proč. „Déle už nemůžeme čekat“, říká a vytahuje revolver. „Připravme se.“ Vtom přijde domácí, která téměř stále byla u okna, a říká: „Už jsou pryč.“ Velký Jojo se na ni chvíli dívá. Potom zastrčí revolver. „Tak i my půjdeme!“ Velký Jojo stojí teď před námi v kuchyni. Čepici má trochu posunutou dozadu a revolver se mu vydouvá na koženém kabátě. „Dřív než půjdeme“, říká, „chci, abyste všichni pochopili, že já jsem vůdce. Budete dělat to, co řeknu. Rozuměli jste tomu všichni? Je to věc, kterou každý chápe, proto nikdo nic neříká! Velký Jojo vytahuje několik nábojů z kapsy a hraje si s nimi jako s kostkami.

„Jsem rád, že jste to tak rychle pochopili. Ale je třeba pochopit ještě další věc. Tento výlet nebude nějaká procházka. Jeden okamžik bude nejbezpečnější – přechod přes hráz. Budeme tam, když všechno dobře půjde, za čtyři hodiny. Pak nám vysvětluje, co je na té hrázi. Hranice, kterou se pokusíme přejít, je ve skutečnosti řeka Morava a ta teče téměř dva kilometry za hrází. Hráz je však vyvýšená nad terénem, měří sto třicet kilometrů, tvoří dlouhou bariéru proti vysokým hladinám vody a procházejí se po ní hlídky ozbrojených pohraničnicků s vlčáky. Dvě dvojice vojáků se psy mají na starosti určitý úsek hráze. Obě dvojice se setkávají uprostřed svého úseku, pokračují na konec úseku a vrací se zpět, znova se setkají a opakují hlídku. Důležité bude vyčkat, než se hlídky dostanou na oba konce své pochůzky, a pak se přeplížit přes hráz. Od té doby, co jsme šli přes hranici my, terén se stal ještě více přehledný, protože pohraničníci vytvořili kolem hráze ještě skutečnou zemi nikoho. Především však postavili podél hráze plot z ostnatého drátu a když se ho někdo dotkne, rozsvítí se na hrázi světla. Aby tento systém ještě víc zdokonalili, postavili tři řady ostnatého drátu, vyhloubili rovnoběžně s nimi zákopy, vysekali keřiky i nízký porost u hráze a pokáceli

stromy mezi hrází a hraniční řekou, takže hlídky pohraničnicků mají všechno jako na dlani. Toto všechno udělali krátce po našem útěku.

Při našem pokusu ostnaté dráty našťestí ještě nebyly. Hráz je však důležitou překážkou. Je to skutečná zeď žaláře, ze kterého chceme uprchnout, vysvětluje Velký Jojo. „Naší největší překážkou je hráze“, říká. „Ale nebezpečí potrvá i potom, když budeme v rudé okupační zóně v Rakousku. Některé skupiny uprchlíků byly napadeny až tam. Když se to stane nám, pamatujte si, že se musíme okamžitě rozdělit. V takovém případě mají naději alespoň někteří. Minulý týden jsem měl skupinu dvaceti dvou lidí a přepadli nás v rakouských lesích. Byla to velmi dobrá skupina – okamžitě se rozprchla. Z těch dvaceti dvou se deset zachránilo a nakonec se dostali až do Vídně. Jak se dostat do Vídně, to vám řeknu později, abyste to mohli udělat podobně, když se to stalo dnes v noci i nám. Nejhorší je při přepadení zůstat pohromadě. V takovém případě vás určitě pochyťají všechny. Když se rozprchnete, mnozí budou mít šanci utéct. Je to celkem jasné? „Velký Jojo chvíli čeká a pokračuje. Už jen jednu věc je třeba si zapamatovat a to, že si nesmíte dělat příliš velkou naději, že na hrázi přežijete. Minulý týden chytili velkou skupinu a dva z nich zabili. Je dost pravděpodobné, že za čtyři hodiny bude kdokoli z nás mrtvý nebo, co je ještě horší, zajatý. Každý, kdo se bojí, že bude mrtvý nebo zajatý, udělá lépe, když zůstane zde – teď je čas se vyjádřit. Čeká, ale nikdo nic neříká, každý je totiž vystrašený, aby mluvil. „Když nese někdo cokoli zbytečné říká, „ať to hned odhodí. Toto není výlet, na kterém se nosí věci do zásoby.“ Vzpomenu si na růženec a křížek v tašce, které by Velký Jojo možná pokládal za zbytečné. Ale já je za takové nepovažuji a proto mlčím.

Později mi to budou vytýkat, protože jak říkal ten člověk, který přišel kupovat ořechy a hrozny, okamžitě by mne podle nich identifikovali. Ale já jsem věřila a věřím, že ochrana, kterou mi poskytovaly, stála za tento pokus. A tak se chystáme jít. Náhle však Velký Jojo sundává čepici z hlavy, dělá to zcela poprvé a okrývá nahoru vyčesané husté červené vlasy a já jsem velmi dojatá, když říká: „Pomodlíme se, dříve než vyrazíme.“ Pak, jako by byl knězem se žehná a začíná modlitbu Páně: „Otče náš, jenž jsi na nebesích...“ Nejdříve se modlíme tiše, pak se začínáme modlit nahlas jako v kostele: „Chléb náš vezdejší dej nám dnes...ale zbav nás lého“. Úplně nakonec Velký Jojo přidává: „Otče náš nebeský ochraňuj nás na cestě, kterou začínáme amen. Pojďme, jde se! Narazí si čepici a otvírá zadní vrata. V okamžiku, kdy vycházíme a ostatní si berou batohy na záda, otočí se ke mně. „Sestřičko, bojíte se?“ „Jojo“, poprvé ho oslovuji tímto jménem, „velmi se bojím“. Koutky úst se trochu usměje, nabere do dlaně pár nábojů a zahrká s nimi. „Sestřičko, víte,“ říká, „v nebi má každý svoji svíčku, někdo delší, někdo trochu kratší. Když vám svíčka vyhoří, pak je čas odejít.“ A vykročíme do noci. Nejdříve se prodíráme houštinou. Sotva jsme do ní vstoupili, slyšíme štěkat našeho velkého psa v chalupě za sebou. Otáčíme se dozadu a vidíme jakási světla a ve světlech ženu, kterou jsme právě zanechali v domě. Samozřejmě se nezastavujeme, nechceme vědět, co se tam děje, když později, když jsme už za hranicemi, se dovídáme z dopisu, že po nás přišla do chalupy četa pohraničnicků a prohledávala ji. Ti dva četníci před domem zřejmě dům pozorovali a šli zavolat přepadový oddíl. V dopise se psalo, že jedem z předešlé skupiny uprchlíků, které Jojo převáděl na druhou stranu, a ze kterých polovinu pochyťali, při mučení prozradil adresu tohoto domu, když se ji dozvěděl od syna domácí paní, se kterým byl na vojně. Svatý Josef byl zase s námi.

19. Překročení hráze

Nad krajinou se rozprostřela jasná noc, na obloze blikají hvězdičky, měsíc zatím nevyšel. Taková tichá a klidná noc i pro pohraničníky a jejich psy, kteří na nás čekají na hrázi čtyři hodiny vzdálené od nás. Bylo nás devatenáct: deset seminaristů, jeden kněz, jedna řeholnice, jedna pětičlenná rodina a dva převaděči. Dvě ženy, dvě malé děti a patnáct mužů. Nevypadáme jako banda zločinců. Kráčíme v zástupu za sebou lesem. Já jdu hned za Velkým Jojem, protože tam se cítím nejlépe, a kromě okamžiků, kdy pomáhám dětem, sdržují se co nejbližší jemu. Za mnou jde dalších šestnáct. Úplně na konci „Malý Jojo“, ten vysoký chlap. Lednové cesty, zaprášené sněhem, začaly trochu měknout, a když jdeme po nějakém močálu, začínám cítit, jak mi prosakuje voda do bot. Pak močál skončí a dostáváme se na oranici. Zdá se mi, že se vyhýbáme oblouky obydlím. Jen občas zdaleka zpozorujeme svítit pár domů. Po zoraném poli se jde těžko. Nejhuře se jde seminaristům, kteří nesou gumový člun, protože je těžký, a těm, kdo nesou provaz. Samozřejmě huř se jde dětem, které občas zafňukají. Katku nesou střídavě chlapi na ramenu a ona většinu času prospí. Mišku drží dva za ruce, a to tak, že jde méně a víc se nese ve vzduchu.

Největší starost má Velký Jojo o děti, co udělají, když se přiblížíme k hrázi, kde stačí jedno zavzlykání a všech devatenáct lidí padne do rukou patroly. Nebo pokud jde o něho osobně, jeden výkřik a bude viset na provaze. Občas se zastavíme a Velký Jojo se vrací kolem celého zástupu k dětem, cosi jim říká a dává jim bonbóny. Teď odpočíváme v poli, tři hodiny od hráze, a já mluvím s dětmi a prosím je, aby neplakaly. „Jen jednu noc musíte vydržet, moji maličci,“ říkám jim. „Jednu noc, a když se dostaneme na druhou stranu, půjdete za babičkou a za dědečkem.“ Matčín bratr si zapaluje cigaretu a Velký Jojo ho drsně napomene, že nesmí. Vstáváme a jdeme dál. Vtom vychází měsíc, je v úplňku. Osvěcuje pole a leskne se na hrudách poprášovaných sněhem, čímž zkrášluje zemi, kterou s politováním zanecháváme za sebou. Nedá se to však srovnat s bolestí, že opouštíme svoji zem, a ještě takovým způsobem.

Chvíli jdeme podél železniční trati, jsme asi dvě hodiny od hráze. Vtom uslyšíme, že přijíždí vlak. Velký Jojo nám přikazuje lehnout si na zem a ležíme na břiše, dokud vlak nepřejede. Když vzhledneme, vidíme z vlaku už jen osvětlená okna. Potom se plazíme na násyp a chvíli hledíme za vlakem, který uhání k našim domovům. Někdo vzlyká, myslím, že to byla matka. „Teď jdeme,“ zavelí Velký Jojo rázně. „Tak už pojd'te!“ Přidáváme do kroku. Blíží se půlnoc, jdeme už téměř tři hodiny, když v dálce zpozorujeme, že z pole zalitého měsíčním světlem se zvedá něco černého. Hráz! Jojo nám přikazuje zastavit se a lehnout si hluboko do brázdy, zatímco si bere od Malého Joja dalekohled a jde dopředu na průzkum. Ležíme a díváme se na hráz, na její dlouhou a mohutnou siluetu, která se tiše táhne po polích. Představujeme si, že za ní je svoboda, a uvažujeme, zda nás na ní nečeká smrt. Díváme se na ni a myslíme na pohraničníky se psy, kteří po ní chodí. Velký Jojo se vrací zpět. Dobrou minutu se dívá dalekohledem na hráz, pročesává ji očima. Potom vrací dalekohled Malému Jojovi, který dělá totéž. Opět se pohneme dopředu, avšak mnohem pomaleji než předtím. Měsíc se shora na nás dívá tak intenzivně, že téměř rozeznáváme barvu očí.

Stále víc se nám zdá, že si nás měsíc prohlíží a sleduje nás. Cítíme, že za takového měsíce by bylo těžké přejít jen jednomu, natož všem devatenácti, aniž by nás zpozorovali. „Je příliš jasno,“ slyším zamumlat Velkého Joja napravo ode mne. Přemýšlím: „Co s tím mohu udělat?“ Jsem na vině já, že vyšel takový měsíc?“ „Ten měsíc nám dělá problém,“ říká Velký Jojo. „Copak já řídím měsíc?“ říkám si. „Vůbec se mi to nelíbí,“ říká Velký Jojo. „Poprosím zrzavého Josefa, aby nám pomohl,“ uvažuji. „Hlídky nás zpozorují i z velké dálky,“ říká Velký Jojo. Tehdy si vzpomenu, že i svatý Josef byl kdysi v podobné situaci jako my. Pokusím se tedy pohovořit s ním, jen tak potichu, ale zpříma. Velký jojo říká, že měsíc svítí příliš jasně. „Nemohl bys, svatý Josefe, zařídit, aby byl trochu temnější? Vzpomínáš si, když ti anděl řekl, abys vzal malého Ježíška a jeho matku a utekl v noci do Egypta před Herodem? Vzpomínáš si, jak jsi utíkal přes hranice, přesně tak jako my? A jak tě Herodes nechtyl? I ty bys nám mohl pomoci tak, jak tobě bylo pomozeno, když jste byli na útěku! Nechceme víc, jen tolik, kolik jsi dostal sám. Není to tak správné? Byl jsi jistě velmi šťastný, když se ti podařilo uprchnout. I já bych chtěla být stejně šťastná.“ A pohladila jsem obrázek svatého Josefa pod podšívku svého kabátu, kam jsem si ho zašila.

Stále pomalu postupujeme kupředu, ale ještě nejsme na hrázi. Pak se náhle musíme zastavit a lehnout na zem. I ve svitu měsíce vidím neklidnou tvář Velkého Joja. Ještě jednou na něho pohlédnu a nevidím téměř nic. A když se podívám na postavy ostatních uprchlíků, taktéž vidím málo. Všichni se díváme na nebe a jsme překvapeni. Jakýsi zvláštní mlhavý mrak pluje po obloze a přes velký měsíc. „Aj,“ říká Velký Jojo, „už je to mnohem lepší“. Za chvíli je mrak ještě hustší, takže se nám měsíc zcela ztrácí a noc je temnější, téměř černá. Ani hráz už nevidíme. Víím, že mlhy často přicházejí nečekaně na pole kolem řek a hrází a zvláště v tomto období. Přesto cítím, že Pán Bůh řídí i životy, vždyť takto rozdělil i Rudé moře na dvě části při útěku Izraelitů. Možná je to obyčejná mlha, která se z ničeho nic zvedla. Ale jsem to já, kdo to má vysvětlovat? Ať je to, jak chce, nahmatám obrázek pod kabátem a hladím, stále hladím svatého Josefa.

Teď jsme připraveni udělat pokus o překročení hráze. Velký Jojo nám šeptem říká: „Seřadte se do jednoho zástupu,“ a my se řadíme za něho podél hráze. Takto můžeme překročit hráz všichni najednou. Velký Jojo prochází příkřený vedle nás a dává nám poslední pokyny. „Teď se budeme plazit po bříše,“ říká. „Držte se u země a ani muk. Když vydržíte bez dýchání ani nedýchejte. Plazte se, dokud se nedostanete na vrchol hráze. Potom se rychle skutálejte na druhou stranu“. Zastaví se u dětí a něco jim říká. Otec vezme malého Mišku. Matčin bratr vezme malou Katku. Je strašně si představit, kdyby ti malí jen zapištěli. Velký Jojo je hladí po hlavičkách. „Dobře děti,“ říká slavnostně. „Teď buďte hodné.“ Pak se obrátí ke všem: „Jdeme!“ Velký Jojo je už asi metr před námi, a když se on pohne kupředu, my stojíme, když se zastaví, jdeme za ním. Plazíme se. Pohybujeme se jako hadi. Plazíme se, zastavíme se, plazíme se – podle Jojových pokynů.

Mlha je už opravdu hustá. Prohlížím si náš zástup, sotva ho rozeznávám, ale vidím matčina bratra a to děvčátko, které se k němu přitisklo jako batůžek. Kadeře vlasů mu trčí zpod velkého ručníku. Prosím Boha, aby zklidnil její malé srdíčko, aby ze sebe nevydalo hlasitý zvuk. Plazíme se a zastavíme. Přímo před námi se tyčí hráz. Zdá se, že stačí napráhnout ruku a dotknout se jí. Jsme už téměř na ní, všude je hustá mlha. Z takové malé vzdálenosti vypadá

jako velká zeď. Jojo jde napřed a ocitáme se tvářemi ve vlhké hlíně. Jen chvíli, ale zdá se to být věčností. Vtom Jojo dává signál oběma rukama, v jedné vidím revolver. V tom okamžiku všech devatenáct náhle po čtyřech vcházíme na hráz. Dva nebo tři metry se rychle plazíme šikmo vzhůru. Tři až čtyři metry přes hráz se stoulíme, jak nám přikázal Velký Jojo. Ve tváři mám hlínu a písek. Těch pár metrů se zdá jako deset kilometrů. Dva tři metry se kotoulíme a posouváme dolů na druhou stranu. Ty malé děti, zaplať Pán Bůh, ani nemukly. Už jsme na druhé straně. Jojo se plazí rychle dál a my spěcháme za ním. Dostáváme se mezi stromy za hrází.

Chvíli odpočíváme a díváme se zpět na hráz, ale vidíme ji skrz mlhu jen nejasně. Velký Jojo zasouvá revolver zpět do kapsy a hladí děti po hlavičkách jako hodné panenky. Pak mi zašeptá: „Tak co, sestřičko?“ Srdce mi bije, myslím, že i on je musí slyšet. „S Boží pomocí dobře, Jojo.“ „S Boží pomocí,“ opakuje Velký Jojo. „Poděkujeme mu, to nejhorší máme za sebou.“ Pak rychle postupujeme dále. Jdeme mezi stromy, už ne po otevřeném poli. Malý Jojo se stále dívá dalekohledem na koruny stromů. Jsem zvědavá, proč to dělá. „Proč se stále dívá na ty stromy?“ ptám se šeptem Velkého Joja. „Někdy sedávají pohraničníci na stromech,“ říká Velký Jojo netrpělivě. „Nebudou sedět na zemi, sestřičko.“ Pak se už i já dívám po stromech. Je zde tolik stromů. Malý Jojo prohlíží i všechny keře. Vícekrát se mi zdá, že za nimi někoho vidím. „Tam kdosi sedí!“ šeptám Velkému Jojovi a on nás prudce zastaví. Nikdo tam není.

Velkého Joja už začínám otravovat svojí snahou o dobrovolnický průzkum. „Sestřičko,“ radí mi, „co kdybyste to nechala na nás?“ Ale i tak jsem ráda, když jsme za těmito stromy a keři. Potom asi po kilometru chůze se před námi vynoří z mlhy řeka Morava. Hranice! Je před námi, mohutná, široká téměř dvě stě metrů a kolem ní travnatá pole. Pole jsou málo vyvýšená, takže je řeka často zaplavuje, a proto ji obklopují ty vysoké hráze. V řece plave mnoho stromů z výše položených lesů. Vody Moravy se vlévají níže do Dunaje a ten je unáší do Černého moře. Je to nevypočitatelná řeka, někdy rozvodněná, jindy klidná a vždy kalná. Teď je – díky ti, svatý Josefe, klidná. Kráčíme pobřežními mokřinami a za chvíli stojíme na jejím blátivém břehu, vysokém necelý metr. Voda teče tiše, jsme za to vděční, nestrhává plavce jako tenkrát, když páter Matěj a jeden z našich seminaristů chtěli přeplavat Moravu se záchrannými koly na rukou a museli se vrátit. Ale i tak nám tloučou srdce vzrušením.

Malý Jojo spěchá, aby napumpoval gumový člun. Velký Jojo pomáhá matce, otci a oběma dětem nastoupit do člunu. Katka spí v matčině náručí. Za nimi nastoupí i sám Velký Jojo. Malý Jojo je odráží od břehu a za pár sekund člun s pěti lidmi pohltní mlha. Nevidíme, ale posloucháme ještě chvíli čvachtání vesel, kterými zabírá do vody Velký Jojo. Ze člunu, který si razí cestu vpřed, se odvíjí provaz. Trvá to věčnost, než Malý Jojo začne tahat člun provazem zpět na naši stranu, a ještě další věčnost, než se malé plavidlo, prázdné a podobné mořskému strašidlu, vynoří z mlh. Od teďka je člun ovládaný z obou břehů provazy. Naše skupina se převáží po čtyřech lidech – dva na jednom konci člunu, dva na druhém – a člun se nepohybuje veslováním, ale taháním provazů, protože je to tišší. Nakonec zůstává na břehu jen Malý Jojo, dva seminaristi a já s nimi. Sama jsem požádala, abych byla s posledními. Nevím proč, ale teď si myslím, že jsem chtěla být až do poslední chvíle ve své vlasti, protože ji skutečně nemohu jen tak snadno opustit. Nastupuje Malý Jojo. I v klidné vodě se člun trochu kolébá. Potom nastupují seminaristi. Potom já. Potom se plavíme křížem na druhou

stranu. Pohltí nás mlha, takže vidíme kolem sebe jen na pár metrů. Cítím, jak voda jemně naráží na člun. Kromě tohoto zvuku je vše klidné jako sama smrt. Všechno se zdá tajemné a ta plavba v mlze mi připadá jako přechod na druhý svět. Náhle jako by se zvedla opona, několik metrů před sebou zpozorujeme druhý břeh a na něm stojí naši – malý hlouček poutníků. Vystupuji z gumového člunu a poprvé v životě stojím na cizí zemi. Dívám se zpět, kde je moje země, a pláči. Nemohu ji vidět pro hustou mlhu, ale vím, že tam je.

20. Vídeňská tramvaj

Od říčního břehu nás Velký Jojo vede do blízkého háje. Tam nás zastavuje, protože nám chce ještě něco říct. „Teď jsme kriminálníci,“ říká. „Každý z nás je kriminálník. Já a vy všichni ostatní. I kdybychom doposud nic neudělali, od teďka jsme kriminálníci.“ Počká, dokud to nestrávíme, což se stane velmi rychle. „Na Slovensku jsme byli ještě před pár minutami ve vlastní zemi, kde máme právo žít. Kdyby vás tam chytil četník, mohli byste – aspoň teoreticky – říct, že jste zabloudili, nebo že jste právě šli na dříví. Zde nemáte žádnou výmluvu, nepatříte sem. Jste za hranicemi, jste na rakouské půdě. Vlastně, lépe řečeno, přátelé uprchlíci – jste na Sověty okupované rakouské půdě.“ Čeká, až strávíme i toto. „Teď, jak jsem vám už vysvětloval v té chalupě, když nás přepadne policie, ať už rakouská nebo ruská nebo jakákoli jiná, rozběhněte se každý na vlastní pěst. Nebyl bych rád, kdybyste jen dva zůstali spolu, když nás přepadnou. Rozumíte? A když někoho chytí, nikdo nikoho nepozná, nikdo nikoho nikdy neviděl a nikdo neví, odkud ten druhý pochází.“ Znovu čeká a v jeho slovech se odráží smrtelný klid. „Zůstanu s každým až do poslední chvíle,“ říká a myslí to vážně. „Je to moje práce. Chci každého zavést do bezpečí. Ale když nás přepadnou, každý musí jednat tak, aby si zachránil život, a od toho okamžiku nezodpovídám za nikoho. To je jediný způsob, jak zachránit aspoň někoho.“

Teď už chápeme, co říká, i když jeho slova znějí tvrdě. Chápeme, že je to jediná možná cesta. „Teď mne velice pozorně poslouchejte. Když nás přepadnou a my se rozprchneme, a vy zůstanete sami, je třeba dělat toto: Nejdříve je třeba dostat se do nějakého města a vstoupit do kostela. Pokuste se dostat ke knězi. Když se nedostanete ke knězi, snažte se dostat k nějakým starým lidem a požádejte je o pomoc – je zde velká naděje, že vám budou chtít pomoci. Ať budete dělat cokoli, nechodte k mladým lidem. Rozumíte? Ať se stane cokoli, nechodte k mladým lidem! Hledejte vždy kněze nebo staršího člověka. Požádejte ho, aby vám pomohl dostat se do Vídně. A teď, jak se dostanete do Vídně: Běžte za kterýmkoli knězem v „Rudé zóně“ – to je první, co musíte udělat! Běžte do kteréhokoli kostela a ptejte se na kněze. Požádejte toho kněze, aby vás vzal do americké zóny a do úřadovny C. I. C.“

„C. I. C.“ je pro vás divné slovo, směšná zkratka, ale je krátké a lze si ho zapamatovat i anglicky. Velký Jojo však pro jistotu jde od jednoho k druhému a přikazuje nám ho opakovat, dokud ho neznáme nazpaměť. Potom nám Velký Jojo nařizuje prohledat kapsy a vyhodit všechny písemnosti a cigarety, které by mohly obsahovat slovenský text. „Teď musíme jít co nejrychleji, protože máme zpoždění,“ říká. Jsme stále ve velkém ohrožení, i když to už není tak zlé jako na hrázi. Na rakouské straně nejsou přísní pohraničníci, protože určitě nikdo nebude utíkat do „rudého“ Československa. A kromě toho na rozdíl od komunisty ovládaného

Československa Rakousko je jen Sověty okupovaná země, a to jen zčásti. Rakouští občané většinou nemají nic proti tomu, že někdo utíká pryč ze země, protože oni rovněž nemají rádi komunisty a zřejmě by nás ani nezastavili, i kdyby nás zpozorovali. Pro nás jsou hlavním nebezpečím sovětská policajti. Je to však nebezpečí mnohem menší než ta hráz na hranicích, i když riziko narůstá při pochodu ze sovětské okupační zóny do americké. Když tak jdeme stále lesem, Jojo nás nutí jít rychleji než doposud, abychom dohnali čas, který jsme ztratili, když jsme čekali v chalupě na odchod hlídkujících četníků.

Dlouho jsme nic nejedli a jsme velmi hladoví. Jeden ze seminaristů nachází kdesi na stromě velké jablko. Podáváme si je v zástupu a každý si z něho kousek ukousne. Jsem již velmi unavená. Ale když si pomyslím na svoji únavu, musím myslet na mnohem mnohem větší únavu obou dětí, které už začínají tiše poffňukávat. „Maminko, já už nemohu.“ slyším malou Katku, která se už probudila. Ale musí jít, jako my všichni dále. Abych ji utišila, vzala jsem ji a nesla ji kus cesty na zádech a dále ji nesl jeden z mužů. A tak jsme si ji podávali jako spící zavazadlo. Asi po hodině chůze nám nařizuje Velký Jojo zastavit. Myslím si, že budeme odpočívat, ale mýlím se. Je to proto, že před sebou zpozoruje malou budovu, něco jako lesní chatu mezi stromy. „Lehněte si na zem,“ říká šeptem. Zatímco ležíme, jde napřed na průzkum. Pak se vrací. „Uvnitř je tma,“ říká, „nevím, co to je. Jisté však je, že minule, když jsme tudy šli, budova zde nestála. Obejdeme ji.“ Budovu velkým obloukem obcházíme, abychom se jí vyhnuli. Rakouskými lesy jdeme asi dvě hodiny, snad déle. Jsme už dost vyčerpaní.

Vtom najednou vidíme před sebou nějaké město. Velký Jojo nám přikazuje schovat se za stohem slámy. Pak nás přivádí po třech, po čtyřech do města do jednoho domu, kde bydlí jedna Rakušanka se synem, asi patnáctiletým. Velký Jojo nejprve bere matku s oběma dětmi a se mnou. Když vejde do domu, matka omdlévá, pokládáme ji na postel a dáváme jí na čelo studený obklad. Když už jsme všichni v domě, Velký Jojo zamyká dveře a obrátí se k nám. Napůl vzdychá, napůl se raduje. „Je to dobré, podařilo se nám to i tentokrát!“ Víím, že už vykonal mnoho takových cest. Dostáváme kousek chleba a salámu, děti trochu mléka a muži i džbán vína, ze kterého šťastně upíjejí. Já jsem vypila celý hrnc vody, protože hrdlo mám vyschlé jako poušť. Potom Velký Jojo zatleská. „Teď se každý umyje! Je třeba se zbavit špíny, jdeme do města. Nesmíme vypadat jako sedláci!“

Jsme dost špinaví, zvláště od toho plazení se po hrázi. A tak se střídáme v kuchyni u velké vaničky, kterou nám přinese domácí paní. V té rakouské vaničce necháváme trochu naší domoviny. Pořádně umyjí Katku, tvář, ruce, umyjí ji skoro celou. Po tom všem, co jsme prožili, vypadá na čtyřleté děvčátko velmi dobře. A rovněž tak Miška. Jaké nádherné děti! Jak byly hodné a klidné celou dobu, jak poslušné a jak nikdy nezaplakaly, jen jednou jsme je zaslechli tiše zakňourat. Katka vždy vesele blekotá, když ji češu, a ani nyní nedělá výjimku. „To zde budeme spávat?“ „Ne.“ odpovídám. „Chci tu zůstat a budu tu spát. I maminka tu spí.“ „Maminka je strašně unavená. Už tě nemůže dále nosit.“ „Chci tu zůstat a budu tu spát!“ „Teď už nesmíš spát. Ještě chvíli půjdeme a až pak se vyspíš.“ „A kdy půjdeme za babičkou?“ ptá se. „Cože?“ divím se, nač to dítě stále myslí. „Už buď ticho.“ „Kdy půjdeme za babičkou? Slíbila jste mi, že když přejdeme na druhou stranu, setkáme se s naší babičkou. Už jsme na druhé straně a já se chci setkat s babičkou.“ „Katko, ještě musíš přeplavat jednu velkou

vodu.“ „Ještě jednu velkou vodu?“ diví se a nejde jí to do moudré hlavičky. „Vždyť už jsme jednu velkou vodu přeplavali!“ „Tato je jiná, ještě větší. Jmenuje se Atlantický oceán. A už buď zticha.“ „I přes tu vodu se přeplavíme na gumovém člunu?“ „Ne, to bude pěkná loď velká jako dům. Už buď zticha a otoč se – jak tě mám česat?“ říkám jí a ona se mi otočí. „A nebudeš se muset plazit po hrázi k tomu velkému člunu.“ Pak uvazuji růžovou stuhu na učesané hnědé kadeře. Jak milé je to děvčátko, pomyslím si. „Chci si hrát s panenkou,“ říká. „Drahé dítě,“ namítám já, „teď musíme jít zase dále.“ „Tak se aspoň podíváme,“ hledá kompromis, „zda se jí nic nestalo.“ Jdeme tedy zkontrolovat koženou tašku, zda se i panenka bezpečně dostala na druhou stranu hranic. Katka ji vytahuje a zkouší, zda ještě umí říkat máma. Potom ji ukládá nazpět do tašky. „Zdá se, že je v pořádku,“ říká. „Raději ji tam necháme.“

Když odcházím od Katky, Velký Jojo je v obývacím pokoji. Vypadá jako jiný člověk. Opravdový džentlmen, modrý oblek, modrá kravata, vyleštěné polobotky, bílý kapesníček v přední kapse, husté vlasy sčesané dozadu. Má dokonce na zápěstí zlaté hodinky, které se u nás vidí zřídka. Vypadá jako by přišel z korza. „Jak se vám líbím, sestřičko?“ ptá se. „Pěkné, velmi pěkné, Jojo,“ chválím ho. „Jste opravdový fešák!“ „Musíme se pěkně obléct,“ říká, „vždyť jdeme do města! A vy byste měla svléknout ty šponovky.“ Poslechnu, a když vyjdu z vedlejšího pokoje, jdu se podívat na nemocnou matku. Velký Jojo už sedí u ní a dává jí hlt vína.

„Nebojte se, maminko,“ povzbuzuje ji a já jsem překvapená, jak umí jemně hovořit. „Už dlouho nepůjdeme. A pak už jen vlakem.“ V tom domě se zdržíme jen necelou hodinu. Potom nás Velký Jojo zase poučuje. „Odtud půjdeme zase v malých skupinkách, po dvou po třech, ale všichni musíme sledovat toho chlapce,“ ukazuje na mladého Rakušana. „A nemluvit venku na ulici. Rozumíte? A nedívat se, když uvidíte něco neobvyklého. Například plakáty na stanici. Nekoukejte po ničem, jasné? Dělejte tak, jako byste už všechno viděli nejméně tisíckrát. Když vstoupíte do vlaku, posaďte se a tvařte se, že dřímáte. Ani mezi sebou si nic nešeptejte, nebo vás může uslyšet někdo, kdo tak mluvit ještě neslyšel a bude se divit. Rozumíte?“

Uslyší, že s domácí paní mluvím německy. „Vy umíte německy?“ ptá se mne a dává mi rakouské peníze, abych koupila čtyři lístky na vlak. Chlapec Rakušan koupí ostatní. Přicházíme na stanici v malých skupinkách bočními uličkami. Záměrem je, abychom na stanici přišli jen těsně před tím, než přijede vlak. Teď chápu, proč se Velký Jojo tak strachoval o čas. Ve vlaku se s Velkým Jojem setkávají dva mladíci rakouského podzemí. Ostatní cestující ve vlaku jsou většinou dělníci. Sedíme na lavicích a děláme, že dřímeme. Jsme tolik unaveni, že nám nedělá potíže to předstírat. Za hodinu a půl přijíždíme do Vídně, začíná svítat do zamračeného dne. Opět se dělíme na malé skupinky, ale stále dáváme pozor jeden na druhého. Z nádraží jdeme do podzemní dráhy. Pak vystupujeme a čekáme na jistou tramvaj. Rakouští mladíci znají jejího průvodčího, který rovněž patří k podzemí. Divím se, jak je všechno přesně zorganizované a načasované. Zatímco čekáme na tramvaj, Velký Jojo nás posílá po skupinkách k výkladům. Prohlížíme si výklady obchodů, které ještě nejsou otevřené, protože je brzy ráno. Ve výkladech je plno uzenin a potravin, které se nám zdají právě teď velmi přitažlivé. Blíží se tramvaj s průvodčím, na kterého jsme čekali. Tramvaj nás převáží

přes linii obou zón zcela hladce. Dostáváme se ze sovětské okupační zóny Vídně do americké zóny, kde budeme jen dočasně, protože se zase vrátíme do sovětské zóny, která je kolem Vídně.

Tramvaj nás veze do jistého kláštera. Tam nás Velký Jojo svěřuje jednomu rakouskému knězi a loučí se s námi. „Teď je už to nejhorší za námi,“ říká, a každému podává ruku. Mně jako poslední. „Velmi dobře jste si počínala, sestřičko,“ říká mi. „Cítila jsem se s vámi bezpečně, Jojo,“ říkám mu. „Kéž by se všichni vaši budoucí svěřenci cítili tak bezpečně. Nechť vás Bůh odmění,“ říkám a cítím, že se rozpláču. „Modlím se, aby vaše svíčka hořela v nebi co nejdéle.“ On se lehce ukloní a usměje se koutkem úst. „Hodně štěstí, sestřičko,“ říká. Pak odešel. Cítím, že sám Pán Bůh nám poslal do cesty tohoto drsného muže. Byl drsný, ale dodával nám odvalu, protože jí měl přespříliš. Byl to jeden z velkých slovenských převaděčů. Vím, že převáděl lidi za peníze, ale myslím si, že je převáděl zároveň i k Bohu. Ať mu Bůh žehná v jeho domovském městě Očistci.

V květnu 1954, když jsem již byla ve Spojených státech, dostala jsem dopis, že Velkého Joja zabili několik dní před Vánocemi 1953 při dalším překračování hranice. Teď však ve vídeňském klášteře říkám donu Jánovi: „Jak se jen pěkně modlil Velký Jojo, než jsme vystartovali.“ „Ano,“ říká don Ján, „i zbojníci se modlívali.“ Když od nás Velký Jojo odešel, sedíme v tom vídeňském klášteře a diskutujeme. Každý říká, že jsme se dostali bezpečně na druhou stranu proto, protože s námi byla sestřička – tedy já – a že řeholnice přinášejí štěstí. Já říkám, ne, to proto, že byly s námi děti – a tam, kde jsou děti, jsou vždy i andělé strážní. Oni mi odporují, že ne, protože i při posledním pokusu byly děti, a všechny chytili. Pak jim vyprávím o mlze a říkám, že ten, kdo nám určitě všem pomohl, byl svatý Josef. Svatý Josef s pomocníkem Velkým Jojem.

21. Poslední kopec

Odpočíváme v klášteře a sbíráme síly na poslední zkoušku – útěk přes Sověty okupovanou část Rakouska a překročení hranice do americké zóny. Svoboda se nám jeví teď mnohem bližší. Ale ještě ji nemáme. Jdeme se pomodlit do kapličky, poděkovat a poprosit o pomoc na posledním úseku naší cesty. Kaplička je velká jako středně velký kostel, mnohem větší než klášterní kapličky u nás na Slovensku. Má barevná okna jaká bývají u nás jen ve větších kostelích. Vstupujeme do kapličky s Katkou, Miškem a jejich matkou. Všichni si klekáme do posledních lavic. Děkuji svatému Josefu za to, že nás doposud chránil, ale největší díky si šetřím pro chvíli, až dokončí svoji úlohu. Je to salesiánský klášter a seminaristi spolu s donem Jánem, rovněž salesiánem se tu cítí jako doma. Z jejich chování vám bude jasné, že se právě dostali domů. Zcela poprvé vidím dona Jána opravdu šťastného. Jako muži a mládenci mají dovolené chodit, kam chtějí. Ženy však musí respektovat označení Klauzúra – některé prostory jsou pro ně uzavřené. Proto musím sedět ve velké knihovně. I v našich klášterech máme tatáž označení a ta platí pro muže. Potom kolem druhé odpoledne opouštíme klášter a pokračujeme v cestě. Opět jdeme v malých skupinkách, přičemž nespouštíme sebe z očí. Vede nás stále se usmívající a dobře naladěný asi padesátiletý rakouský kněz, jdeme na železniční stanici, což znamená, že jsme zase v sovětské zóně. Pak se dvě hodiny vezeme

v rychlíku. Venku je čistá, krásná a zasněžená krajina. Náhle zahlédnu v dálce něco, co vypadá jako velký krásný klášter a zatoužím být v něm. Ve vlaku sedím vedle dona Jána a oba se tváříme, že spíme nebo si čteme rakouské noviny, rakouský kněz nám dává všem jakési čokoládové bonbony, jsou velmi dobré. Do vagonu vejdou tři sovětští vojáci, ale nikomu nic nedělají. Jedou s námi jen půl hodiny a vystupují. Nakonec přijíždíme do města, které se jmenuje Amstetten, kde nás už čeká osobní autobus. Tento autobus nám zajistilo podzemí a já se jen dívím, jak je rakouské podzemí vybavené – od speciálního průvodčího v tramvaji, až po speciální autobusy. Za chvíli už jedeme vedlejšími cestami, autobus ...???? na nerovnostech a jede velmi rychle. Na této opuštěné trase nepotkáváme žádná vozidla. Potom už je tma a autobus zpomalí. Kněz vstává a říká nám, že jsme už v okrese Steyr a že americká zóna je blízko. Potom autobus zastavuje a kněz nám přikazuje vystoupit. „Pospěšte si za mnou“, říká. V tmavé noci, pod zamračenou oblohou přecházíme přes pole. Pak jdeme vzhůru strmým kopcem, který je porostlý duby a ??????. Zdá se mi, že je to nejstrmější kopec, na jakém jsem kdy byla. Na zemi je dost sněhu a klouže to. Klouže mě to, podrážky u bot mám už pořádně sešlapané a roztrhané, takže to vypadá, že jdu krok dopředu a dva kroky dozadu. Zdá se mi, že trochu ztrácím hlavu. Náhle si uvědomuji, že už nemohu dál. Sedám si do sněhu a chytám se stromu, abych nesklouzla dolů břehem nazpět. Vtom mě napadne opravdová hloupost. I když je velmi chladno, zouvám si boty. Myslím na to, že určitě rychle promrznu. Tehdy se objeví u mne don Ján a silně mnou zatřese. „Co to děláte, sestřičko!“ uslyším jeho „karhavý“???? hlas. „Ale otče,“ říkám s pláčem, „nejde mi to, stále kloužu dozadu...“ Odtáhne mi ruce od bot. „Neblázněte, sestřičko,“ říká! „Nehrajte tu divadlo. Už je to jen kousek. Zajdeme jen za tento kopec a všechno bude...“ „Nemohu,“ říkám. „Už nemohu dál, otče!“ A začínám být hysterická, jakoby v jakémsi tranzu, zdá se mi, že ztrácím vědomí. „Hranice je hned za kopcem“, slyším ho jakoby z dálky. „Doposud jste to zvládla. Už jen kousek. Jen přes tento kopec...“ „Vím, otče, ale nemohu jít. Je mi líto...už mi to nejde...“ Rukama začínám odstrkávat dona Jána pryč, natahuji se po botách a přepadávají mne hysterické představy. „Proč musím nosit vložky do bot?“ A do uší mi kdosi křičí hlasitou odpověď: „Protože ďábel ukousl andělovi ???????, „Vzápětí uslyším jakýsi smích a tleskám, jako by se mi vysmívaly???????, nějaké opice. „Aj-jaj-jaj, Ďábel ukousl andělovi ...???, ďábel ukousl...“ Vtom zjišťuji, že ten bláznivý chechot a smích je vlastně hlas bláznivého Kornela.. Všechno se ve mně hystericky převaluje z jednoho konce na druhý. „Já jsem řeholnice s vložkami do bot... řeholnice s vložkami do bot...“ Znova se snažím dosáhnout k botám a zout si je. Když natahuji znova ruce k botám, náhle mne popadnou dvě ruce. Don Ján mne staví na nohy a táhne mne na kopec jako pytel. Cítím, jak mne vleče mezi vysoké stromy... Napůl omdlená cítím, jak mne jednou rukou podpírá a druhou se sám přitahuje ke stromu, pak ho slyším dýchat, potom se přitahuje k dalšímu stromu, potom čekám, až se vydýchá a takto mne vytahuje až na kopec, strom za stromem. Konečně dosahujeme vrcholu.

V mdlobách slyším rakouského kněze: „Toto je hranice!“ Popadám dech. Ale za každým nadechnutím, jako by ve mně něco puklo. Klesnu na kolena, nemocná, s těžkým žaludkem. Nezvracím, protože nemám skoro nic v žaludku. Ale chce se mi zvracet, i když mám prázdný žaludek. Nevím, co mi tenkrát bylo, ale zpětně se mi zdá, že jsem chtěla ze sebe vyvrátit

všechno zlo, které jsem za ty čtyři měsíce skrývání dostala do sebe, a chtěla jsem je vyvrátit na okupovanou zem, dřív než se dostanu na svobodu.

Potom jsem potmě spolu s donem Jánem, který mne podpírá a napůl nese, několik stovek metrů do vesničky v americké zóně. Tam nás čeká jiný autobus. Don Ján mi pomáhá nastoupit. Za půl hodiny jsme v rakouském městě Linz. Téměř ztrácím vědomí. Pak zjišťuji, že jdeme do jednoho kláštera. Otvírá se brána a v ní stojí kněz, kterému náš rakouský kněz říká: „Přivádím vám další hosty ze Slovenska.“ Kněz v bráně rozhodí doširoka rukama a osloví nás slovensky: „Jaj, Bože, vítejte! Teď už jste zcela svobodni.“

22. N ebeské nivy

Kněz, který nás vítá, je sám utečencem ze Slovenska. Je to dobrácký veselý člověk a teď se raduje, jako by se k němu vracely jeho vlastní ztracené děti. Běhá od jednoho k druhému, objímá nás a plácá nás po zádech. Je tak šťastný, že překypuje. Nato se vyptává na poměry na Slovensku. Rakouský kněz ukáže na mne: „Toto je řeholnice.“ Slovenský kněz se dívá na moje šponovky a začne se natřásat smíchem. „Toto snad nosí dnešní sestřičky na Slovensku? Vypadá to nádherně!“ Vede nás do sálu pro hosty, ve kterém je uprostřed velký stůl. Zakrátko začínají vcházet do sálu mniši s nakrájeným salámem, uzenou šunkou a pečeným masem. K tomu chléb, sýr a máslo, marmelády a zákusky, jablka a hrušky a velké čajníky naplněné horkým čajem. Přetížený stůl se může rozpadnout pod dobrotami a mně se zdá, že by na naši počest zabili i vykrmené tele, kdyby ho měli. Cpeme se a zdá se nám, že v této svobodné zemi i známé potraviny mají lepší chuť – to zajisté způsobily naše odpočaté žaludky. Žaludek je na tom zajisté lépe, když ho venku nečeká ostražitý policajt a nechystá se vpadnout na hostinu a vzít nás spolu se žaludkem do basy. To je poprvé po několika měsících, že se můj žaludek ocitl v takových podmínkách – tedy jím.

Muži mají štěstí, protože zůstávají v tomto klášteře, který spravují salesiáni, zatímco malá Katka s mámou a se mnou odcházíme do nedalekého kláštera sester salesiánek. Sestry jsou k nám velice milé a dávají nám jeden pokoj se dvěma postelemi. Katka spí s matkou na jedné a já na druhé. „Chtěla bych panenku,“ říká Katka, než jde spát, a já vytahuji velkou panenku z tašky a Katka usíná s panenkou v ruce. Snad je to proto, že jsme v klášteře, ale probouzím se automaticky o půl šesté, právě v době, abych se připravila na ranní mši svatou. Katka s matkou ještě tvrdě spí, matka drží v náručí Katku a Katka panenku. Upravím jim smeknutou přikrývku. Pomalu otvírám svoji tašku a vytahuji z ní růženec, kříž a modlitební knížku. Chvilí se na ně dívám – je to poprvé, co jsem je vytáhla, od té doby, co jsme překročili hranice. Po špičkách vycházím z pokoje a jdu do kapličky. Je to poprvé, od kdy jsem bydlela u Uršuly a Lada, že se účastním mše svaté v chrámu a je to můj první den, co se nemusím skrývat, od té doby, co jsem utekla z obklíčené nemocnice.

Jak je to krásné, že mohu být na mši svaté a nemusím se dívat za sebe! Jsou tu i jiné řeholnice, je to nádherný pocit být zase mezi sestrami v kapličce a vědět, že máme stejné duše a stejného ducha, i když mám na sobě ještě stále jiné šaty. Klečím a v dlouhé modlitbě děkuji svatému Josefovi za všechno. Žádám od něho jen jednu věc navíc – aby mi pomohl obléct se

znovu do důstojného šatu. Jdu ke svatému přijímání! Nejsvětější hostii můžete přijmout i bez zpovědi, pokud jste nespáchali žádný těžký hřích, a já cítím, že žádný nemám od té doby, co jsem se připravila i zemřít. Po svatém přijímání znovu klečím a modlím se. Venku je ještě tma. Ani nezpovoruji, že okny začíná pronikat ranní světlo, až mne jedna ze saleziánek poklepe po zádech: „Sestro,“ říká mi, „byly bychom rády, kdybyste šly s námi na snídani.“ V kláštěrech nebývá obvykle dovolené vyprávět při jídle. Toto ráno však matka představená dává zvláštní povolení, že je možné i hovořit. Dobře vidí, že sestry mají tisíc otázek a nemohou se dočkat, kdy je budou moci vyslovit.

Matka představená se rozhodla dovolit jim ptát se raději teď a zabránit tak závodům ve zvědavosti při obědě. Tak při žemli s máslem a medem a při kávě odpovídám na mnoho otázek, které se většinou týkají života řeholnic na Slovensku. Jsou to drsné věci, které jim vyprávím, a jsou velmi otřesené. „Pracují v továrnách!“ opakují. „V továrnách ...“ Po snídani matka představená nařizuje sestřím modlit se dvě modlitby navíc každý den – jednu za řeholní sestry na Slovensku, druhou za to, aby se v Rakousku nestalo totéž. Dopoledne téhož dne se naše skupina utečenců rozděluje. Rodina s dětmi přejde do Salzburgu, zbytek do amerického tábora ve Wellse. Překvapí nás to, uvědomujeme si, že se sice známe jen šedesát hodin, ale už jsme si na sebe zvykli, jako bychom měli zůstat spolu navždy. Já jsem si zvykla zvláště na děti, se kterými se těžko loučím. Katka stále drží svoji růžovou panenku v náručí. „Půjdeme navštívit babičku,“ říká Katka, „a budu mít u ní hromadu hraček.“ „Půjdete.“ „Půjdeme přes velkou vodu.“ „Ano,“ říkám. „Přes velkou vodu.“ Chvíli ji vezmu do náručí. Jednou rukou tiskne panenku a druhou mne chytí kolem krku. „Sestřičko, půjdete s námi!“ „Ne, moje maličká.“ „Tak nás přijedete navštívit?“ „Ano,“ říkám. „Bůh s tebou.“ Potom odcházejí.

Zbytek skupiny, tedy don Ján, seminaristé a já vyskakujeme na korbu nákladního auta přikrytého plachtou. Slovenský kněz se s námi loučí. Udělá pár fotografií se seminaristy a později i mně jednu pošle. Na zadní straně je napsané: „Sestřičko – na památku 10. ledna 1952. Mládenci pod Tatrami.“ Když jsme se dostali přes hranice, představovali jsme si, že se k nám budou chovat jako k hejnu kuřátek, že nám dají hromádku hlíny a na ní si budeme hrabat, jak budeme chtít. Jenže vše je jinak, nejdřív se musí všechno kolem nás vyřídít. Ve Wellse nás drží v táboře a čekáme, až nám vyřídí americké doklady. Během této doby dostanu nějaké peníze od sestry, která bydlí v Kanadě. První věc, kterou si za ně koupím, je americká coca-cola. Děním se o ni se seminaristy, nikdo z nás dosud takový nápoj nepil. Všem chutná! Později, když se dostanu do Spojených států, budu velmi překvapená, když budu pít stejnou coca-colu jako tuto. Myslela jsem si: „Když mají Američané takové dobré nápoje zde v táboře, jaké potom musí mít doma ve Spojených státech?“ Překvapilo mne, že tam pijí totéž. Později mi sestra z Kanady posílá ještě něco jině – dopis od otce. „Milá dceruško, uletěla jsi nám do ciziny jako vlaštovička. Nevíme, kdy se nám chceš vrátit, jen Pán Bůh ví, co s námi bude. Je nám bez tebe velmi smutno. Drahá dceruško, ze svého nemocného srdce ti přeji vše dobré a posílám ti svoje otcovské požehnání, aby tě Boží ruka vedla všude a aby tě Boží oko hlídalo, aby ses nám neztratila. Nechť tě Pán Bůh žehná rosou z nebe, abys byla dobrá a věrná nebeskému ženichovi Ježíši Kristu a lidem, kteří se o tebe postarají na zemi. Modli se za nás, jako se mi modlíme za tebe, abychom se po skončení tohoto pozemského života setkali spolu v nebi, kde nebude žádný smutek ani pláč.“

V táboře ve Wellse bydlíme ve skupině asi čtyřiceti uprchlíků, většinou Slováků. Mezi nimi tři ženy – matka, její odrostlá dcera a já. Pro naše seminaristy jsem stále v permanenci, žehlím jim kalhoty a košile, ještě jim i půjčuji své krásné šponovky, než jim zašiji jejich vlastní. V neděli slouží don Ján mši svatou na stole ve společenské místnosti. Ještě nemá své kněžské šaty, ale slovenský kněz z Linzu mu přinesl mešní roucho, víno a hostie. Potom nám don Ján káže. Říká nám, abychom poděkovali Bohu za to, že se nám podařilo utéct, a prosili za ty, kteří trpí pod nadvládou komunismu. A utěšuje nás nadějí. „Vzpomeňte si, že Pán Ježíš byl prvním uprchlíkem, když utíkal do Egypta. A rovněž on se po určitém čase vrátil do své pozemské vlasti. I vy musíte doufat, že jednoho dne se budete moci vrátit domů.“ Zde se někteří z nás trochu rozplakali.

Někdy večer si zazpíváme i „Exilovou hymnu Slováků“, kterou složili uprchlíci z více táborů:

V dial'ke pod Tatrami

v doline pod horami

vlast' moja, domov drahý.

Rodný kút, otčina,

tam na mňa komína

mať moja, otec drahý.

Prekrásny zemský raj,

rodisko moje, rodný kraj,

takého na svete niet.

Tam matka dobrá komína,

tam smutný otec myslí na syna,

ozvena letí spať.

Synček náš, vráť sa, vráť sa spať,

čakáme, dcérka premilá,

čakáme vašu odpoveď.

Deň za dom plynie v cudzine,

deti tam trpia nevinne,

za to, že l'úbia svoju vlast',

musia sa jako zlodej nocou krást'.

Jedného dňa sa vrátim, vrátim spať.

Zhojím si všetky duše rany,

v domčeku rodnom pod Tatrami –

to bude moja odpoveď!

Jednoho dne máme všechny potřebné papíry vyřízené. Loučím se s ostatními a jedu na dva týdny do Bischofshofenu, do kláštera Boromejských sester, nazvaných podle svatého Karla Boromejského, který stojí naproti mužskému klášteru Společenství Božího slova. Don Ján tam má několik známých a zařídil, abych tam mohla bydlet. Bischofshofen leží blízko německých hranic. Požádala jsem o povolení překročit německé hranice, abych mohla zajít do města Oberzell na německé straně, protože tam je nejbližší klášter mé kongregace. Nikomu v Oberzellu jsem neoznámila, že přijdu, protože se domnívám, že se nemusím ohlašovat, když chci přijít do vlastního domu. Chci být blízko hranice, abych mohla prostě zaběhnout, kam potřebuji, když dostanu to povolení.

Tento klášter v Bischofshofenu leží na úbočí vysokých vrchů – je tam mužský klášter i klášter pro sestřičky, které se starají o chlapce, které vyučují mniši. Sestřičky vaří, šijí a perou chlapcům i kněžím. Jedna ze sester učí ve školce. Zatímco čekám na vízum do Německa, pracuji se sestřičkami. Většinou zažívám chlapcům ponožky. Je to opravdu příjemná činnost, po útěku z rukou komunistů. Bischofshofen je velmi pěkné město. Mám útulný pokojík otočený směrem k vysokým zasněženým končinám, ze kterých se zařezávají do údolí vysoké skalnaté útesy mizící mezi hradbami jedlových a borovicových hor. Hraji si v hlubokém sněhu, chodím se sáňkovat a zde, uprostřed hor, se nakonec začínám vracet do života. A mám čas si také vzpomínat na „protistátní“ činnost svých neznámých přátel, kteří mne sem dostali a poděkovat jim. Ale v noci mne stále trápí sny – noční můry. V těch snech mne stále pronásledují rudí četníci, stále jsou mi v patách. V jednom snu se vracím domů k rodině a jsem velice šťastná. V tom si vzpomenu, že mne právě zde mohou chytit četníci a říkám si: „Proč jsi tak hloupá a jdeš domů? Zás budeš muset tím vším projít, a kdo tě teď převede do bezpečí? Kde najdeš vůdce?“ Tehdy se otočím a utíkám od rodiny přes pole pryč. Za sebou slyším esenbáky a pohraničníky, jak mne dohánějí, a jsou stále blíž a blíž ... Probouzím se a zakřičím: „Esenbáci, esenbáci jsou zde!“ Nade mnou stojí sestry boromejky. „Už jsem v pořádku,“ říkám. „Zdalo se mi, že ...“

V Bischofshofenu dostávám dopis, ze kterého se dovídám, že tajní a esenbáci, kteří mne přišli sebrat do nemocnice, se dozvěděli, že pomáhám lidem dostat se za hranice. Stalo se to tak, že jedna ilegální skupina v Rakousku mi poslala po jednom člověku dopis, ve kterém se mluvilo o dalších lidech, kteří by se potřebovali dostat ven, a prosili, abych jim pomohla. Kurýr, který nesl dopis, neměl z neznámých příčin možnost ho doručit a požádal o to jinou osobu. Tato „jiná osoba“ dopis zanesla přímo esenbákům. Tak přišli na mne – ne vlastní zásluhou – našťěstí nepřišli na ostatní, protože v dopise nebyla uvedena jména ani bydliště těch lidí.

Jednoho dne přichází povolení ke vstupu do Německa. Následující ráno mne jeden z bratrů mnichů a jeden páter berou do nákladního auta, které vozí dříví z pily, kterou spravují misionáři Společenství Božího slova zde v horách. Ve městě nasedám do autobusu. Kněz jede se mnou autobusem až na německou hranici, do Freilassingu. Tam mi dá peníze na jízdenku vlakem do Passau a na autobus do Oberzellu. Potom se rozloučí.

Povolení k překročení hranice mi umožňuje zajet nejdále deset kilometrů od hranice a zůstat tam jen tři dny. Oberzell je asi sto osmdesát kilometrů od Freilassingu, ale myslím si, že kdyby mne byli doma chytili komunisti, určitě bych se dnes netrápila tím, zda mne tu chytí německá policie. A tak jdu přímo na to. Chystám se překročit jen tak hranici, namířit si to přímo do kláštera, a když už tam budu, matka představená se o mne postará ty tři dny, vždyť je to její povinnost. Z Freilassingu do Passau je to skoro půl dne cesty vlakem. Nic jsem nejedla. Kněz, který mne přivedl do Freilassingu, mi dal dvanáct marek na vlak z Freilassingu do Passau a jednu marku a dvacet feniků navíc, což by mi mělo stačit, říká, na lístek na autobus z Passau do Oberzellu. Mám něco víc peněz na stravu, ale bojím se je utratit z obav, že lístek na autobus bude dražší. Nedělám si naději, že jsem blízko kláštera. Ještěže mi ve vlaku jedna paní, Němka, nabídne kandizovaný zákusek. Většinu dlouhé cesty se dívám ven oknem schoulená na sedadle a poslouchám klapot kol, která mne nesou blíž a blíž k cíli.

Stále mám strach, že z nějakého důvodu, například překročení desetikilometrového pásma, přijdou a vyhodí mne z vlaku. Proto pokaždé, když přijde průvodčí, vytahuji lístek a ukazuji mu ho. „Ja, ja,“ odpovídá mi otráveně. „Už jsem ho viděl.“ Večer přijíždím do Passau. V noci už nejede žádný autobus do Oberzellu. A tak spím na stanici s hlavou na stole. Velmi brzy ráno nastupuji do prvního autobusu do Oberzellu v bavorské části Černého lesa, v domovském městě kláštera, ve kterém mám bydlet dva roky. Z Passau do Oberzellu se cesta vine podél Dunaje – je to voda, uvažuji v duchu, která poteče i kolem našeho kláštera v Bratislavě. „Řekni jim, vodičko, že se jednoho dne vrátím!“ vzkazuji po Dunaji. Z okna autobusu pozoruji sluneční paprsky, jak se koupou ve vodě a sněhové závěje naváté po kolena na nábřeží. Potom přijíždíme do města. Prosím šoféra, aby mne vysadil v Oberzellu co nejbliž kláštera. Vysadí mne blízko hospody a říká, že tam mi řeknou, kam mám jít. Vystupuji z autobusu. Za cestou vidím mladé děvče asi čtrnáctileté, jdu k němu a ptám se raději jí než lidí v hospodě. Vždy jdu za dětmi, když mám příležitost, protože jim nejvíc důvěřuji. A kromě toho obyčejně děti, když mi mají ukázat směr, nejen ukážou rukou, ale jdou také se mnou. „Jak se dostanu k sestřičkám, které bydlí nahoře na kopci?“ ptám se, abych rozlišila sestřičky v nemocnici ve městě od sestřiček v klášteře. A skutečně, děvče mi řekne: „Pojďte se mnou, já vás zavedu.“ A tak mne děvče vede starými úzkými a zasněženými uličkami. Přicházíme k úpatí vysoké pyramidy strmých schodů, která vede skoro jako žebřík nahoru do strmého kopce. Děvče ukáže rukou nahoru. Odtud vidím jen vrchol věže, která se rýsuje daleko na samém konci schodů. Nic víc. Ale na věži je kříž, který se leskne na slunci a který vypadá zdola, že nekonečně září jakoby ze zlata. „Běžte vzhůru po schodech,“ říká mi děvče, „a budete tam.“ vykročím. Skoro na mne září teplé slunce. Každý schod je zasazený do skalnatého úbočí kopce. Když vystupuji, počítám schody, protože jsou to poslední kroky, které mne vedou znova do kláštera. Každým krokem vidím víc toho, co je nahoře.

Nejdřív si povšimnu, že věž má černou barvu. Po dalších krocích pak vidím, že stěny kostela pod věží jsou bílé. Několik schodů výš – a uvidím vedle kostela další budovu. Pak jsem na ramenu vrchu. Je to dvaadevadesát schodů. Obcházím kostel a jdu po chodníčku, který se vine jako stužka mezi velkými hromadami sněhu na obou stranách a před sebou vidím bledou budovu se střechou pokrytou sněhem. Víím, že jsem už zde. Jdu k bráně a zazvoním. Jedna ze sester otevře průzor na bráně, pořádně si mne prohlédne a zeptá se: „Co si přejete?“ „Jsem sestra Cecílie,“ říkám, „z řehole dcer Nejsvětějšího Spasitele. Z takové, z jaké jste vy.“ Prohlíží si mne od hlavy k patě jako nějakou cizí věc. Potom zavře průzor a já přemýšlím: „Nejsvětější Spasiteli, vždyť oni mne nechtějí ani zde!“ A říkám si: „Budu tu stát, i kdyby přišel k bráně svatý Josef a řekl, běž pryč!“ Pak uslyším, jak sestra hovoří po telefonu s matkou představenou. Aspoň se mi to zdá, protože neslyším odpovědi matky představené. „Je tu nějaká žena v civilních šatech,“ říká sestra. „Tvrdí, že je řeholnice. Nevím, zda není trochu cáklá. Má oblečené šponovky!“ Opět jsem si je oblékla, protože zde v kopcích je pořádná zima. Pak přichází k bráně sama matka představená. Dívá se na mne a já na ni – a hned se vzájemně poznáme. Je to ta, která jednou navštívila náš klášter v Bratislavě, a já jsem jí zpívala německou píseň, a ona byla velmi ráda, že v Bratislavě slyší někoho zpívat německy. Zpívala jsem tenkrát „Himmlische Auen“ (Nebeské nivy), ve kterých se zpívá: „Kolik je na nebi hvězd, tolikrát je svaté tvoje jméno, Ježíši Kriste. Kolik kapek v oceánu, tolikrát je svaté tvoje jméno, Ježíši Kriste. Kolik květin kvete na poli, tolikrát buď pochválen, Ježíši Kriste.“

A matka představená se zešíroka usměje, otevře bránu a říká: „Vítáme tě, sestro! Pojď a vstup na naši nebeskou nivu!“ Vcházím do kláštera a ze všech chodeb se sbíhají sestry. Shromažďují se kolem mne, štěbetají, prohlíží si moje šponovky a zkouší je prsty. Všechny jdou za mnou do kanceláře matky představené, kde mne vybidne, abych se posadila. Ale já zůstávám stát a první věc, kterou vyslovím je: „Matko představená, mohu dostat řeholní šat?“ Všechny sestry si mohou přerazit nohy, vybíhají z kanceláře a přinášejí mi mnoho řeholních šatů jako nějakému rekrutovi. Součástí řeholního šatu všech velikostí jsou rozložené po kanceláři matky představené. Některé jsou příliš malé, některé příliš velké, ale já si od oka vybírám, které by se mi hodily. Pak si oblékám řeholní šat a zapínám si ho. Potom si беру růženec a kříž, které mám odložené v tašce. Pak následuje pláštík, který si zapínám sedmi háčky. Pak si zatahuji čelo čelenkou a vzadu si ji zavazuji. Potom si uvazuji čepec. Pak si nasadím límeček. Pak si dávám závoj. V klášteře nejsou zrcadla, nevidím se. Sestry mne vedou dolů po chodbách do mého pokoje. Odtud jdeme do jídelny. Vtom se zastavím, protože se mi zdá, že někoho znám. Procitnu a uvědomuji si, že se dívám jen do skla na kredenci s kuchyňským nádobím, které se leskne čistotou. Jsem to já, na koho se dívám – Cecílie, sestra Cecílie! Stojím a dívám se, dívám, i když se nesluší dívat se na sebe příliš dlouho. Svatý Josefe, promiň! Jsem to opravdu já.

Doslov

Padesátá léta 20. století představují období nejhroznějšího útlaku, jaký postihl náš národ v jeho dlouhé historii. Krutý komunistický režim, který přišel na Slovensko s Rudou armádou

v roce 1945 a který násilným politickým převratem v únoru 1948 uchopil vládní moc v zemi, nelítostně likvidoval všechny svoje skutečné i domnělé nepřátele. Snad nejvíc si vytrpěla Katolická církev. Její školství, sociální ústavy a majetky byly odebrány („zestatněné“), mnozí biskupové, kněží a věřící věznění, řeholní společenství rozpuštěná a jejich klášterní budovy přeměněné na různá občanská „účelová zařízení“. Náboženský život byl zatlačen mezi kostelní zdi a komunistická ideologie pronikala do všech oblastí veřejného a soukromého života.

Sekulární společnost na Západě jako by nechápala zlověstnou podstatu těchto krutých a nelidských zásahů. V polovině padesátých let se však objevila dvě svědectví, která věrně a věrohodně odhalila živou skutečnost komunistického násilí a jeho dopad na lidské osudy, přičemž svým obsahem se hluboce dotkla soucitných srdcí veřejnosti. Jejich autory byly dvě zvolenské oběti komunistického pronásledování, kterým se podařilo prolomit závory železné opony a najít útočiště na Západě. Byl to biskup Pavol M. Hnilica, člen Tovaryšstva Ježíšova (jezuiti) a sestra Makária, členka řehole Dcer Nejsvětějšího Spasitele (spasitelky). Biskup Hnilica vydal své svědectví ve formě krátké brožurky, která vyšla v roce 1955 ve francouzštině pod názvem *Problèmes religieux dans un pays sous régime communiste* (Náboženské poměry v zemi ovládané komunisty). Dílo se setkalo s velkým zájmem a v následujících letech bylo přeloženo do devíti jazyků (do italštiny, angličtiny, němčiny, španělštiny, portugalštiny a třech asijských jazyků). Byla to hluboká analýza situace spojená se zpytováním svědomí a návodem, jak čelit příšeře komunismu, která ohrožovala nejen Církev, ale celý svobodný svět.

Druhým svědectvím byla kniha sestry Makárie. Ta měla trochu jinou podobu. Zatímco brožurka P. Hnilici byla odosobněná a Slovensko se v ní explicitně ani nevzpomíná, kniha sestry Makárie byla osobním svědectvím s přísně lokalizovanými scénami jednotlivých příběhů. Geneze knihy měla svůj začátek a podnět v 11-stránkovém příspěvku v populárním americkém obrázkovém týdeníku *Life Magazine* (18. května 1954), kde publicista William Brimkley zveřejnil rozhovor se slovenskou řeholnicí, které dal jméno „Sister Cecilia“. Kniha líčí dojmavý lidský příběh mladé řeholnice, která po čtyřech měsících ukrývání se před komunistickými dráby, utekla ze Slovenska a dostala se do Ameriky. Příspěvek vyvolal tak velkou pozornost čtenářů, že W. Brimkley se rozhodl zpracovat zážitky sestry Makárie v rozsáhlejší knižní podobě. Kniha měla obrovský úspěch. Vyšla ve Spojených státech v listopadu 1954 pod názvem: *The Deliverance of Sister Cecilia. The Thrilling Story of a Heroic Nun and her Escape from the Communists* (Vysvobození sestry Cecílie. Vzrušující příběh hrdinné řeholnice a její útěk z komunistické země), a to nejdříve v tvrdé vazbě ve třech vydáních a později v měkké vazbě a kapesním formátu ve dvanácti vydáních. Sestra Cecílie dostávala množství korespondence od vděčných čtenářů. Mnozí jí s uznáním psali, že teprve její kniha jim otevřela oči a ukázala komunismus v jeho pravé podobě. U jiných probudila sympatie k národům za železnou oponou a prohloubila jejich soucit s pronásledovanou církví. Byli i takoví, kteří vyjadřovali radost, že se této hrdince sestře po mnoha strádáních podařilo uniknout z drápů tyranie a podávat věrohodné svědectví v prostředí, ve kterém nyní žije. Prof. P.J.B. Aycock jí napsal: „America is now a greater country, because you are here“. (Amerika je od nynějška bohatší zemí, protože jste tu mezi námi.) Kniha sestry Cecílie byla zakrátko přeložena do tří jazyků: do němčiny (*Die Flucht der Schwester Cäcilia*, Klagenfurt 1957), do

vlámštiny (DDe Flucht van Zuster Cecilia, 1957) a do italštiny (La liberazione di Snor Cecilia, Torino 1959). Kromě toho kniha nebo výňatky z ní, byly zveřejňovány jako seriál v mnohých katolických časopisech v Anglii, Kanadě, Austrálii a jiných zemích svobodného světa. Americká televizní společnost připravila o útěku sestry Makárie jednodinový dokumentární film, který měl premiéru 5. května 1955. V roli sestry Cecílie vystupovala známá americká herečka francouzského původu Claudette Colbertová. Sestřička Makárie (Cecílie) udělala cenné služby své Církvi a svému národu. Mnozí američtí čtenáři se z její knihy poprvé dozvěděli o existenci Slovenska a o utrpení Slováků. Prof. František Hrušovský s hrdostí poukazoval na záslužnou práci skromné slovenské sestřičky: „Takovým činem slovenská řeholní sestra, která nikdy netoužila po publicitě, vykonala ve Spojených státech pro publicitu Slovenska tolik, kolik nemohl vykonat nikdo jiný.“ Sestřička Makárie přišla do Ameriky tiše a nenápadně v lednu 1954. Usadila se v klášteře sester spasitelek ve městě Oakland (California), aby pokračovala v práci, pro kterou vstoupila do řehole, a ze které byla komunistickým režimem násilně vytržena. Spolu s ostatními sestrami německého původu vedla domácnost koleje????? (Holy Redcemer College) v Oaklandu. Slovenská veřejnost věděla o jejím příchodu a působení zpočátku jen velmi málo (v časopise Slovenská obrana uveřejnila 21.4. 1954 pod názvem Srov. Makária Baráth přespěvek Otroctví miesto slobody). Ale když Life Magazine upoutal na ni pozornost celé Ameriky, slovenská „sestra Cecílie“ celé týdny figurovala na prvních stránkách slovenských novin a časopisů ve svobodném světě. Mimořádně hodnotný byl její rozhovor, který poskytla krajaňskému týdeníku Jednota (Sestra Cecília rozpráva, Jednota, 1.12. 1954). Pro slovenské poměry je příznačné, že podobně jako publikace biskupa Hnilici – rovněž kmotra sestry Cecílie byla až do nynějška na Slovensku prakticky neznámá. Přitom jde o díla, která mají nejen citovou, ale i vysokou dokumentární hodnotu, a je žádoucí, aby se s nimi seznámila rovněž slovenská veřejnost. Díky Bohu, dnes už můžeme říct, že i v tomto směru dochází pomalu k nápravě. Práce biskupa P. Hnilici vyšla ve slovenském překladu v r. 2000 a po 57 letech se dočkala svého slovenského vydání i kniha sestry Makárie. I když vychází s časovým opožděním, kniha má co říct i současnému čtenáři. Ty starší přenesou do minulosti, připomenou jim krušné časy socializmu a „budování krásnějších zítřků“ a zpřijemní jim trpké a dusivé dny nesvobody a totality. Těm mladším představí totalitní systém v jeho pravé podobě: jako systém založený na třídní nenávisti, který zbavoval člověka jeho lidské důstojnosti a nezákladnějších lidských práv, kontroloval jeho každodenní činnost, určoval mu, co má dělat, co může číst, kam s ním jít, koho musí zbožňovat, koho zatracovat. Kniha sestřičky Makárie – Cecílie má všechny předpoklady setkat se s takovým zájmem čtenářské obce na Slovensku, s jakým ji před půl staletím přijali čtenáři na Západě.

František Vnuk

K biografii sestry Makárie – Cecílie

Cecília Kondrcová??? se narodila 8.8. 1911 v Brestovanech jako čtvrtá z jedenácti dětí (ze kterých bylo devět děvčat) v rodině Jána Kondrca a jeho manželky Anny, rozené Vojtechové. Po zakončení středoškolského studia u uršulinek v Trnavě se rozhodla pro zasvěcený život a

vstoupila do kláštera Dcer Nejsvětějšího Spasitele v Bratislavě. Vybrala si řeholní jméno sr. Makária. Složila pečovatelské a učitelké zkoušky a působila jako učitelka mateřské školy, kterou spravovala její řehole. Činnost církevních institucí byla po roce 1945 postupně omezovaná, zvláště v oblasti školství a v roce 1950 musely svoji činnost v této oblasti ukončit. Sestra Makárie potom pracovala v dětské nemocnici. Dostala se do kontaktu s aktivisty tajné církve, pomáhala pronásledovaným kněžím a podílela se na organizování jejich útěků za hranice. Tato činnost nezůstala bez povšimnutí policie (státní bezpečnosti) a chtěli jí zatknout. Podařilo se jí však lstí uniknout z obklíčené budovy nemocnice. Dostala se do pozice štvance a musela se skrývat na více místech. Jedinou možností řešení situace byla emigrace. A tak 9. ledna 1952 překročila ve skupině uprchlíků řeku Moravu a dostala se do Rakouska. Po pobytu v klášteře své řehole v Německu, přišla v roce 1954 do USA. Sestra Cecílie – díky publicitě se stala známou pod tímto jménem – měla v srdci touhu získat pro svoji řeholi nová povolání ze slovensko – amerických rodin a případně z Ameriky pomáhat balíky ????? Po působení v Oaklandu v Kalifornii se v roce 1960 přestěhovala do Gary ve státě Indiana, odkud vykonávala svůj apoštolát velmi horlivě a vytrvale perem i osobně: psala do slovenských časopisů a přednášela pro slovenské a cizojazyčné organizace, ať už náboženské nebo občanské, o osudu náboženství, věšicích a Slovácích všeobecně. Zemřela 20. ledna 1985 v Sanatoriu svatého Antonína v Crown Pointe ve státě Indiana. Zádušní svatou mši a obřady sloužil biskup Andrej Grutka.

uuuffff☺ tak to je konec příběhu

Prosím ty, kteří se na další kontrole budete podílet, aby mi prominuly chyby a některá slova, která nebyla v našich silách překládat. Spoléhám proto na další korektury, doplnění chybějících slov, odstavcování, apod. společně s nahlížením do knihy ve slovenském originále.